अथव्रतोद्यापनकौमुद्यनुक्रमणिकाप्रारंभः

श्रीगणेशायनमः

॥ अथव्रतोद्यापनकौमुद्यनुक्रमणिका लिख्यते ॥

इति व्रतोद्यापनकौमुद्यनुक्रमणिका समाप्ता·

णांमयापूजांगृहाणसुरसत्तम सहस्रशीर्षेत्यावाहनम् नानारत्नसमायुक्तं कार्तस्वरविभूषितम् आसनंदेवदेवेशप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम् पु
रुषएवेदमासनम् पाद्यंगृहाणदेवेशसर्वक्षेमकरप्रभो भक्त्यासमर्पितंदेवलोकनाथनमोस्तुते एतावानस्येतिपाद्यं नमस्तेदेवदेवेशनमस्तेध
रणीधर नमस्तेजगदाधारअर्घ्यंनःप्रतिगृह्यतां त्रिपादूर्ध्वमित्यर्घ्यं कर्पूरवासितंतोयंमंदाकिन्याःसमाहृतम् आचम्यतांजगन्नाथम-
यादत्तंहिभक्तितः तस्माद्विरा० आचमनीयं० शर्करारससंयुक्तंपयोदधिघृतंमधु पंचामृतंमयानीतंस्नानार्थंप्रतिगृह्यताम् पंचामृत-
स्नानं० आप्यायस्वेतिपयःस्नानं० दधिक्राव्णइतिदधिस्नानं० घृतंमिमिक्षइतिघृतस्नानं मधुवातेतिमधुस्नानं स्वादुःपवस्वेतिशर्करा-
स्नानम् आपोहिष्ठेति शुद्धोदकेनसंस्नाप्यपंचोपचारैःसंपूज्यमहाभिषेकंकुर्यात् गंगाचयमुनाचैवनर्मदाचसरस्वती तापीपयोष्णीकृ-
ष्णाचताभ्यःस्नानार्थमाहृतम् तोयमेतत्सुखस्पर्शस्नानार्थंप्रतिगृह्यताम् यत्पुरुषेणेतिस्नानं रुद्रेणपुरुषसूक्तेनश्रीसूक्तेनचतत्तद्देवताप्रका
शकसूक्तेनमंत्रेणमूलमंत्रेणवामहा भिषेकंकुर्यात् सर्वभूषाधिकेदेवलोकलज्जानिवारणे मयोपपादितेतुभ्यंवाससीप्रतिगृह्यताम् तंयज्ञमि
तिवस्त्रं देवदेवनमस्तेस्तुत्राहिमांभवसागरात् ब्रह्मसूत्रंसोत्तरीयंगृहाणपुरुषोत्तम् तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतःसंभृतमितियज्ञोपवीतम् श्रीखंडचं
दनंदिव्यंगंधाढ्यंसुमनोहरम् विलेपनंसुरश्रेष्ठप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम् तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतःऋच० गंधं माल्यादीनिसुगंधीनिमालत्यादीनिवैप्र-
भो मयाहृतानिपुष्पाणिप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम् तस्मादश्वेतिपुष्पं वनस्पतिरसोद्भूतोगंधाढ्योगंधउत्तमः आघ्रेयःसर्वदेवानांधूपोयंप्रतिगृह्यताम्
यत्पुरुषंव्यदधुरितिधूपं साज्यंचवर्तिसंयुक्तंवह्निनायोजितंमया दीपंगृहाणदेवेशत्रैलोक्यतिमिरापह ब्राह्मणोस्येतिदीपम् अन्नंचतुर्विधंस्वादु

ड्रैःसमन्वितम् भक्ष्यभोज्यसमायुक्तंनैवेद्यंप्रतिगृह्यताम् चंद्रमामनसेतिनैवेद्यं इदंफलंमयादेवस्थापितंपुरतस्तव तेनमेसफलावा-
नजन्मनि फलेनफलितंसर्वंत्रैलोक्यंसचराचरम् :फलं पूगीफलंमहद्दिव्यंनागवल्लीदलैर्युतं
नाभ्याआसीदितितांबुलं जंविभावसोः अनंतपुण्यफलदमतःशांतिंप्रयच्छ
क्षणा चंद्रादित्यौचधरणीविद्युदग्निस्तथैवच नीराजनम् काक्षनमस्ते
नमस्तेजगदानंददेवदेवनमोस्तुते यज्ञेनयज्ञमितिपुष्पांजलिः
नानितानिविनश्यंतिप्रदक्षिणपदेपदे इतिप्रदक्षिणा इतिसामा
तेनमस्कारः यन्मयाभक्तिसंयुक्तंपत्रपुष्पफलंजलम्
इतिश्रीमच्चित्तपावनकुलाब्धिसंभव ध
अथव्रतोद्यापनानिलिख्यंते श्याःप्राधान्यात्प्रथममेकाद
एकादशीव्रतोद्यापनंचिकीर्षुःदशम्यामेकाशनः नद्यादौभस्मगोमयमृत्तिकास्नानपुरःसरंस्नात्वा-
धायतिलकादिधृत्वाशरीरशुद्ध्यर्थंब्रह्मकूर्चपुरःसरंपंचगव्यंप्राश्यस्वगृह्योक्तविधिनानित्यकर्म
ध्यान्हेद्वित्राधिकान्शुचीन् अध्यात्मविदःउक्तगुणसंपन्नान्द्विजान्उपवेश्यस्वयंदर्भैरा-

सीनोदर्भान्धारयमाणाः देवब्राह्मणवंदनपुरःसरंसपत्नीकः प्रधानसंकल्पंकुर्यात् तद्यथा देशकालौसंकीर्त्य मम अखिलपापक्षयपूर्वकं धर्मार्थका
ममोक्षचतुर्विधपुरुषार्थसिद्धिद्वारा श्रीपर० अमुककामनयावा मयाचरितं शुक्लैकादशीव्रतंतथाकृष्णैकादशीव्रतं तत्संपूर्णफलावाप्तये शुक्लकृ
ष्णैकादशीव्रतोद्यापनंकर्मकरि० पृथक्पृथग्वाशुक्लकृष्णैकादश्योः संकल्पःकार्यः पित्रादीनांचेत्तर्हितेषाम् ऊहःकार्यः तदंगविहितंगणेशपूजन-
पुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धं आचार्यब्रह्मसदस्यर्त्विक्वरणंकरिष्ये इतिसंकल्प्य स्वगृह्यविधिनाकुर्यात् केचनगणेशपूजनपूर्वकंपुण्या
हवाचनमेवेच्छंति आचार्यवरणे यजमानःस्वगोत्राद्युच्चार्य अमुकगोत्रंअमुकशर्माणंब्राम्हणंएकादशीव्रतोद्यापनाख्येकर्मणिविहितंकर्मकर्तुंआ
चार्यंत्वामहंवृणे वृतोऽस्मीतिप्रतिब्रूयात् आचार्यस्तुयथास्वर्गेशक्रादीनांबृहस्पतिः तथात्वंममयज्ञेस्मिन्नाचार्योभवसुव्रत इतिप्रार्थ्य मधुपर्का-
दिनापूजयेत् संक्षेपेवा ततःपूर्ववद्ब्रह्माणंवृत्वा यथाचतुर्मुखोब्रह्मासर्ववेदविशारदः तथात्वंममयज्ञेस्मिन्ब्रह्माभवद्विजोत्तम इतिसंप्रार्थ्य पूर्वव-
त्पूजयेत् ततःसदस्यं त्वन्नोगुरुःपितामातात्वंप्रभुस्त्वंपरायणम् आपद्विमोक्षणार्थायसदस्यंत्वामहंवृणे वृत्वापूर्ववत्पूजयेत् ततःऋत्वि
जं भगवन्सर्वकर्मज्ञसर्वधर्मभृतांवर वितनेममयज्ञेस्मिन्नृत्विक्त्वंभवसुव्रत वृत्वापूर्ववत्पूजयेत् प्रार्थयेच्च अस्ययागस्यनिष्पत्तौभवंतो
भ्यर्थितामया सुप्रसन्नैश्चकर्तव्यंकर्मेदंविधिपूर्वकमिति ततआचार्यःसंकल्पंकृत्वापूजासामग्रींगृहीत्वायजनदेशंगत्वा पूर्वोक्तप्रकारेणसर्वतोभ
द्रंब्रम्हादिदेवताः आवाह्यसंपूज्यतदुपरिअक्षतपुंजेकेशवादिद्वादशनामांकितंअक्षतपूर्णताम्रमयंतंडुलपूर्णराजतपूर्णपात्रसहितंकलशंप्रतिष्ठा
प्य तत्रअष्टदलपद्मेदेवताआवाहयेत् तद्यथा प्रणवस्यपरब्रह्मऋषिः परमात्मादेवता देवीगायत्रीछंदः व्याहृतीनांक्रमेणजमदग्निभर-

द्वाजभृगवन्नृषयः अग्निर्वायुः सूर्योदेवताःदैवीगायत्रीदैव्युष्णिक् देवीबृहत्यच्छंदांसि पुरुषावाहने विनियोगः तत्रकर्णिकायाम् भूःपु
रुषंआवाहयामि भुवःपुरुषंआ० स्वःपुरुषंआ० भूर्भुवःस्वः पुरुषंआ० ततःसुवर्णप्रतिमायां सहस्रशीर्षानारायणः पुरुषोनुष्टुप् पुरु-
षावाह० सहस्रशीर्षा० लक्ष्मीयुतपुरुषमध्ये आवाहयामि इत्यावाह्य ततः परितः अग्निं० इंद्रं० प्रजापतिं० विश्वान्देवान्० ब्रह्माणं० व-
१० रामं० श्रियं० नाममंत्रेणआवाह्य ततःपूर्वदक्षिणपश्चिमोत्तरदलाभ्यंतरेषुस्त्रीचतुःसहस्रसहितांरुक्मिणीं१ स्त्रीचतुःसह-
स्रसहितांसत्यभामां२ स्त्रीचतुःसहस्रसहितांजांबवतीं०३स्त्रीचतुःसहस्रसहितांकालिंदींचावाह्य ततःआग्नेयादिकोणेषु शंखं०चक्रं०गदां०
०३ :साम ध्वनि शरीरस्थं वाहनं परमेष्ठिनः विषपापहरोनित्यम तः शांतिं प्रयच्छमे इति गरुडंआवाह्य परितः पूर्वादिक्रमेण
तत्तन्मंत्रैर्नाममंत्रैर्वाआवाह्य तदस्तुमित्रावरुणा० गृह्णावेप्रतिष्ठास्तु० इति प्रतिष्ठाप्य पूर्वोक्तप्रकारेणपूजयेत् पुष्पान्
तरंअंगपूजांकुर्यात् :पादौपू० एवंसर्वत्र माधवायनमः जानुनीपू० कामपतये० गुह्यंपू० वामनाय० कटिंपू० पद्मनाभा० नाभिं
० विश्वमूर्तये० उदरंपू० ज्ञानगम्याय० हृदयंपू० श्रीकंठायन० कंठंपू० सहस्रबाहवे० बाहूपू० योगिनेन० चक्षुषीपू० उरगाय० ललाटंपू० नाकस
० नासांपू० श्रवणेशाय० श्रवणौपू० सर्वकामदाय० शिखांपू० सहस्रशीर्षे० शिरःपू० सर्वरूपिणे० सर्वांगंपू० धूपदीपनैवेद्यांश्चच
त्संख्यान् दद्यादनुक्रमात् भक्त्याचतुर्विंशतिषु तिथिष्वपिपरंतप इच्छयाचनदाद्याद्यदेवोद्यापनंभवेत् मोदकान् लड्डुकान्वापिघृ
मडकान् साहोलिकादिकं सारसेवा सक्तुफलानिच वटकान्यायसंदुग्धं शालिदध्योदनंतथा इंडीरिकाः पूरिकाश्च अपूपान्गुडमोदकान्

१घारगेइति प्रसिद्धाः २मांडे इतिप्र० ३ शेवयाइतिप्र० आदिशब्देन बोटवे घावने इत्यादिप्रसिद्धानांसंग्रहः ४ वडेइतिप्र० ५जिलब्याइतिप्र० ६पुऱ्याइ०प्र० ७अनरसेइ०प्र०

तिलपिष्टं खंडपिष्टं लाजदुग्धंसशर्करम् रंभाफलंचसघृतं मुद्गचूर्णगुडोदनम् एवंक्रमेणनैवेद्यंदद्याद्देवस्यतुष्टये नमस्कारोत्तरं विशेषार्घ्यंदद्यात्
तैजसपात्रेजलंनारीकेलंबीजपूरंअक्षतान् पुष्पचंदनादिफलंहिरण्यंनिक्षिप्य जानुभ्यांधरणींगत्वा इमंमंत्रमुदीरयेत् नारायणजगन्नाथलक्ष्मीकां
तदयानिधे गृहाणार्घ्यंमयादत्तंव्रतसंपूर्तिहेतवेइति मूलमंत्रेण पूजयेदितिवा ततःब्राह्मणान्संपूज्य गीतशास्त्रपुराणकथाश्रवणादिनाजागर
पूर्वकंरात्रिंनिनयेत् ततःप्रातःआचार्यःनित्यकर्मनिवर्त्य मंडलदेवताः पंचोपचारैःसंपूज्यहोममारभेत् तद्यथादेशकालौसंकीर्त्यशुक्लैकादशीव्र
तोद्यापनांगभूतंविहितं हवनंकरिष्ये इतिसंकल्प्य समचतुरस्रमरत्निमात्रंहोमानुसारेणअधिकंवाचतुरंगुलोत्सेधंसन्मृदास्थंडिलंविधायतत्रय-
जमानशाखयोक्तदभावेऋत्विक्शाखयावा अग्निप्रणयनादिकं विदध्यात् तदुक्तंमानवसंहितायाम् कर्तुःशाखोक्तमार्गेण आचार्यस्याथवापु
नः कुर्यादग्निप्रणयनंहवनादिविधिस्तथा ततःअन्वादध्यात् तद्यथा एकादशीव्रतोद्यापनहवने देवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्य इतिसंक
ल्प्य अग्नएहीत्यादियजुःशाखिनाम् अस्मिन्नन्वाहितेऽग्नौजातवेदसमित्यारभ्यचक्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्त्वा अत्रप्रधानम् पुरुषंपुरुषसूक्ते-
नप्रत्यृचंआज्येनअमुकावृत्तिसंख्यया अग्निंइंद्रंप्रजापतिंविश्वान्देवान्ब्रह्माणंचाज्येन एकवारंवसुदेवंरामंश्रियंविष्णुंराममंत्रेणघृताक्तपायस
द्रव्येणएकवारंपुनः विष्णुं विष्णोर्नुकमितिषण्मंत्रैः प्रत्यृचंघृताक्तपायसद्रव्येण अग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंचएकवारंघृताक्तपायसद्रव्येणकेशवादि
दामोदरांतद्वादशदेवताः नाममंत्रैः एकवारंपायसद्रव्येण स्त्रीचतुःसहस्रसहितांरुक्मिणीं स्त्रीचतुःसहस्रसहितांसत्यभामां स्त्रीचतुःसह-
स्रसहितांजांबवतीं स्त्रीचतुःसहस्रसहितांकालिंदीं शंखंचक्रंगदांपद्मंगरुडंइंद्राद्यष्टौलोकपालान्ब्रह्मादिमंडलदेवताश्च एकैकया आज्याहुत्या

१मुद्ग इतिम० २ मातुलिंगं

यक्ष्ये शेषेणस्विष्टकृतमित्यादि पयसिस्थालीपाकविधिनाचरुं श्रपयित्वा पवित्रंते विततमितिप्रापणसुद्धरेत् आज्यभागांतं कृत्वा प्रधानदेव-
ताहोमयेत् सहस्रशीर्षा० १६ अग्नये० इंद्राय० प्रजापतये० विश्वेभ्योदेवेभ्यः० ब्रह्मणे०इत्याज्येन अथघृताक्तपायसेन वसुदेवाय० रामाय०
श्रिये० विष्णवे० विष्णोर्नुकं० तदस्यप्रियं० प्रतद्विष्णुरितितिसृणांदीर्घतमाविष्णुस्त्रिष्टुप् हवनेविनियोगः विष्णोर्नुकं० तदस्यप्रियं० प्रतद्विष्णु०
परोमात्रयाधिचक्रमेत्रिर्देवइतितिसृणांवसिष्ठोविष्णुस्त्रिष्टुप् हवनेविनियोगः परोमात्रया० विचक्रमे० त्रिर्देवाः भूः स्वाहा· भुवः स्वाहा· स्वः स्वाहा·
भूर्भुवस्वः स्वाहा· अथकेवलंपायसेन ॐ केशवायनमः स्वाहा प्रणवःस्वाहाकारश्च सर्वत्र नारायणाय० माधवाय० गोविंदाय० विष्णवे० मधुसू
नाय० त्रिविक्रमाय० वामनाय० श्रीधराय० हृषीकेशाय० पद्मनाभाय० दामोदराय० अथकेवलाज्येन स्त्रीचतुः सहस्रसः रुक्मिण्यै० स्त्री
चतुःसहस्र० सत्यभामायै० स्त्रीचतुःसहस्र० जांबवत्यैनमः स्त्रीचतुःसहस्रसहितायै कालिंद्यैनमः शंखाय० चक्रा० गदायै० पद्माय० गरु
डा० कुद्री० अग्नये० यमाय० निर्ऋतये० वरुणाय० वायवे० सोमाय० ईशानाय० नृतन्मंत्रैर्वाहुत्वा ततःब्रह्मादिमंडलदेवताः तत्तन्मंत्रैर्नाम
मंत्रैर्वाकेवलाज्येनहोमयेत् ॐ ब्रह्मणेनमःस्वाहा० इंद्राय० अग्नये० यमाय० निर्ऋतये० वरुणाय० वायवे० सोमाय० ईशानाय० अष्टवसु-
भ्यो० एकादशरुद्रेभ्यो० द्वादशादित्येभ्यो० मरुद्भ्यो० विश्वेभ्योदेवेभ्यो० साध्येभ्योदेवेभ्यो० अश्विभ्यां० स्कंदाय० विष्णवे० गणपतये० पितृ
भ्यो० गंधर्वाप्सरोभ्यो० सप्तमातृभ्यो० सर्पेभ्यो० दुर्गायै० गंगादिनदीभ्यो० दक्षाय० नारायणाय० दुर्गायै० स्वधायै० मृत्यवे० शेषाय० समुद्रे-
भ्यो० मरुद्भ्यो० गणपतये० पृथिव्यै० मेरवे० ऋग्वेदाय० यजुर्वेदाय० सामवेदाय० अथर्ववेदाय० वज्राय० शक्त्यै० दंडाय० खड्गाय० पाशाय० अंकुशाय०

गदायै० त्रिशूलाय० ऐरावताय० मेषाय० महिषाय० प्रेताय० मकराय० गणाय० शिबिकायै० वृषाय० गौतमाय० भरद्वाजाय० विश्वामि० कश्यप० जमद
ग्नये० अत्रये० वसिष्ठाय० अरुंधत्यै० सूर्याय० सोमाय० भौमाय० बुधाय० गुरवे० शुक्राय० शनैश्चराय० राहवे० केतवे० ऐंद्र्यै० कौमार्यै० ब्राह्म्यै० वा
राह्यै० चामुंडायै० वैष्णव्यै० माहेश्वर्यै० वैनायक्यै० ततः स्विष्टकृतं ततोयजमानः देवायप्रापणनिवेदयेत् अनेनमंत्रेण त्वामेकमाद्यंपुरुषं पु
राणनारायणविश्वसृजंभजामः त्वय्येषभागोविहितोविधेयोगृहाणहव्यंजगतामधीश इति निवेदयितिष्ठेत् ततः अग्निंत्रिवारंचतुर्वारंवा प्रद
क्षिणीकृत्याभिधिविश्वाअपद्विषइति धरण्यांजानुनीनिपात्यध्रुवसूक्तंपुरुषसूक्तंचजप्त्वा अष्टौपदानिप्रतिदिशंगच्छेत् एभिर्मंत्रैः कृष्णाय
वासुदेवायहरयेपरमात्मने शरण्यायाप्रमेयायगोविंदायनमोनमः नमःस्थूलायसूक्ष्माय व्यापकाव्यापकायच अनंतायजगद्धात्रेब्रह्मणेनंतमूर्तये
अव्यक्तायाऽखिलेशायचिद्रूपायगुणात्मने नमोमूर्तायसिद्धाय परायपरमात्मने देवदेवायवंद्याय परायपरमेष्ठिने कर्त्रे विश्वस्यगोप्त्रेच तत्संहर्त्रेच तेन-
मः अथदेवायनिवेदितंप्रापणंआनीयमूर्ध्निकृत्वाघोषयेत् केवैष्णवाः केवैष्णवाः केवैष्णवाः इतिउच्चैर्वदेत् ततःसमानाः प्रतिवदेयुः वयंवैष्णवाः
वयंवैष्णवाः इतिततस्तेभ्यःसमानेभ्योहविर्दत्वास्वयं ॐनमोभगवतेवासुदेवायेतिमंत्रेण इदंअमृतंअहंप्राश्नामिइति प्राश्य आचम्य प्राणानाय
म्ययजमानः आचार्योवासिद्धयेस्वाहेति अग्नौआज्यंजुहुयात् ततः यत्इंद्रभयामहेइत्यनेनआत्मानंअभिमंत्रयेत् ततः आचार्यः शुल्बहर-
णंकृत्वा प्रायश्चित्तादिहोमशेषंसमापयेत् ततःयजमानास्तिथ्यादिसंकीर्त्य कृतस्य एकादशीव्रतोद्यापनस्य सांगतासिद्ध्यर्थंआचार्यादीन्
वस्त्रतांबूलदक्षिणादिभिः पूजयिष्ये इतिसंकल्प्य विध्युक्तप्रकारेणसंपूज्य दक्षिणादिभिः प्रतोष्य आचार्यायधेनुंसवत्सांसालंकारांगांदद्या-

एकौ॰ १२

। तद्यथा यजमानः एकादशीव्रतोद्यापन पूर्तिकामः नारायणप्रीतये आचार्यायगोप्रदानमहंकरिष्ये इतिसंकल्प्य आचार्यं संपूज्य गोः पूजामार-
भेत् तद्यथा गोः पूजांकरिष्ये इतिसंकल्प्य गवामंगे आदौदेवतान्यासंकुर्यात् शृंगमूलयोः ब्रह्मविष्णुभ्यांनमः ब्रह्मविष्णून्यसामि एवमग्रेपि-
ललाटे महादेवाय॰ नासावंशेषण्मुखाय॰ कर्णयोःअश्विभ्यां॰ चक्षुषोः शशिभास्कराभ्यां॰ दंतेषुवायुभ्यो॰ जिह्वायांवरुणाय॰ हुंकारेसर-
च ॰ गंडयोः यमजाभ्यां॰ ओष्ठयोः सध्याद्वयाय॰ ग्रीवायांइंद्राय॰ कुक्षिदेशेरक्षोभ्यो॰ उरसिसाध्येभ्यो॰ चतुष्पादेषुधर्माय॰ खुरमध्येगंध
॰ खुरपार्श्वेषु॰ अप्सरः पृष्ठेएकादश ॰ सर्वसंधिषुवसुभ्यो॰ श्रोणीतटेपितृभ्यो॰ लांगूलेषुसोमाय॰ वालेषु आदित्यरश्मिभ्यो॰ गो
गंगायै॰ क्षीरेसरस्वत्यै॰ दध्निनर्मदायै॰ न ॰ मरोमसुदेवानां अष्टाविंशतिकोटिभ्यो॰ उदरेपृथिव्यै॰ पयोधरेषुचतुः
यो॰ ततःउपक्षयेइतिध्यायेत् सौरभ वे वेत्रेपापनाशिनि गृहाणेदंमयादत्तं पाद्यं त्रैलोक्यवंदिते भूर्भुवः स्वः रुद्र
॰ सर्वदेवमयेदेविसर्वतीर्थमयेशुभे । नमोस्तुते अर्घ्यं दे हि स्थितासिरुद्राणिशंकरस्यसदाप्रिये धेनुरूपेणसा
५८ आचमनीयं॰ : । धेनुरूपेणसादेवीममपापंव्यपोहतु स्नानं॰ आच्छादनंगवेदद्यात्सम्यक्शुद्धं
सुशोभ १ ३ वस्त्रं॰ रवडं ध॰ ततोलंकारान् शृंगभूषणार्थंसुवर्णम् चरणभूषार्थंरजतम् भालभूषार्थं
आदर्शम्॰ नेत्रभूषार्थंरत्नद्वयं॰ कंठभूषार्थंघंटां॰ पुष्पस्रजंच सर्वावयवभूषार्थंपट्टदुकूलं पृष्ठभूषार्थंताम्रम् पुच्छभूषार्थंमुक्ताफलस्रजम् कुं
कुमकर्पूरकस्तूरिकाकगंधद्रव्याणिसप्तधान्यानि घृतपूर्णकुंभान्परितः कल्पयेत् माल्यादीनीतिपुष्पं वनस्पतिरसोद्भूत इतिधूपम् साज्यंच

षणादिद्वादशनामांकितान् कलशान् दद्यात् पीठं दत्वा सदन्नेन ब्राम्हणान्यथाविभवं संभोज्य दक्षिणादिभिः प्रतोष्य व्रतसंपूर्णतां वाचयित्वा आशीः
षो गृहीत्वा इष्टजनैः सह भुंजीत इति कृष्णैकादशीव्रतोद्यापनं समासम् इदं शुक्लकृष्णैकादशीव्रतोद्यापनं बौधायनसूत्रानुसारेणालिखितम् पुरा-
णोक्तं तु सर्वतोभद्रे ब्रह्मादिदेवतास्थापनपूर्वकं कलशं प्रतिष्ठाप्य तत्राष्टदलपद्मे सुवर्णघटितलक्ष्मीनारायणप्रतिमां इदं विष्णुरिति मंत्रेण प्रतिष्ठाप्य पु-
रतः राजतं गरुडं परितः लोकपालाष्टकं संस्थाप्य पुरुषसू० षोडशोपचारैः संपूज्य पुराणपठनादिना रात्रिं निनयेत् प्रातः अग्निप्रतिष्ठांतं कृत्वा इदं विष्णु-
रिति मंत्रेण घृताक्तपायसेन घृताक्ततिलैश्च प्रत्येकं अष्टोत्तरसहस्रं शतं हुत्वा कपिलां गां दत्वा चतुर्विंशतिब्राह्मणान् केशवादिनामभिः संपूज्य केशवादिना-
मांकितान् चतुर्विंशतिकलशान् पक्वान्नपूरितान् वस्त्रदक्षिणायुतान् दद्यादिति उद्यापनं तु प्रबोधिन्यां मार्गशीर्षे भीमतिथौ माघे वैशाखे वित्तसमृद्धौ शुभ-
निधौ वा कुर्यात् इति पाद्मात् इति श्रीमच्छांकर्यां व्रतोद्यापनकौमुद्यां[1] एकादशीव्रतम् अथ प्रतिपद्व्रतानि लिख्यंते चैत्रप्रतिपदि आरोग्यव्रतम् भविष्ये न-
त्रसंवत्सरावसाने पंचदश्यां उपोषितः प्रतिपदि प्रातः स्नात्वा तिथ्यादि संकीर्त्य आत्मनः आरोग्यादिप्राप्तिकामनया सूर्यप्रीत्यर्थं आरोग्यप्रतिपद्व्रतं क-
रिष्य इति संकल्प्य पंचवर्णनिर्मितपद्मे भास्करं सांगं संपूज्य पायसाद्युपहारं निवेद्य सदन्नेन ब्राह्मणान् संतर्प्य दिनचतुर्थभागे स्वयं सघृतं एकमेव ग्रासं
भक्षयित्वा अवशिष्टान्नं त्यजेत् ब्राह्मणाननुमत्य वा घृतवर्ज्यं भुंजीत एवं त्रयोदश वर्षं कृत्वा उद्यापनप्रकारेण अंते सौवर्णीं सूर्यप्रतिमां संपूज्य ब्राम्ह-
णान् संभोज्य व्रतपूर्तये गां ब्राम्हणाय दद्यात् इति आरोग्यव्रतम् अथ विद्याव्रतं स्कांदे चैत्रशुद्धप्रतिपदि तिथ्यादि संकीर्त्य आत्मनः
सांगविद्याप्राप्तिकामो ब्रह्मप्रीत्यर्थं विद्याव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य पंचवर्णरचिते अष्टपत्रपद्मे कर्णिकायाम् ब्रह्मजज्ञान-

[1] एकादश्या

वर्तिसंयुक्तमितिदीपम् सुरभिस्त्वं जगन्मातर्देवि विष्णुपदे स्थिते सर्वदेवमये ग्रासं मया दत्तमिमं ग्रस गोग्रासनैवेद्यं तांबूलं हिरण्यगर्भ० दक्षिणां
पंचगावः समुत्पन्ना मथ्यमाने महार्णवे तासां मध्ये तु या नंदा तस्यै देव्यै नमो नमः नमस्कारः गावो मे अग्रतः संतु गावो मे संतु पृष्ठतः गावो मे हृदये नित्यं
गवां मध्ये वसाम्यहम् इति प्रदक्षिणीकुर्वन् प्रार्थयेत् उपह्वये सुदुघामित्यादि वैदिकमन्त्रान् पठेत् ततो यजमानः सजलतिलकुशाक्षतं गोपुच्छं गृही
त्वा स्वगोत्रादि उच्चार्य आचार्यगोत्रादिकं उच्चार्य इमां गां सवत्सां यथाशक्ति भूषितां व्रतसंपूर्णतासिद्धिद्वारा श्रीमहाविष्णुप्रीत्यर्थं तुभ्यमहं संप्रददे इ
ति सतिलजलं तद्धस्ते निक्षिपेत् न मम इति त्यागं कुर्यात् ततः प्रतिगृहीता सावित्रेण यजुषा प्रतिगृह्य ॐ स्वस्ती त्युक्त्वा स्वस्वजातीयां कामस्तुतिं पठे
त् गौस्तारयतु इत्यादि पठित्वा यज्ञसाधनभूता या विश्वस्याघौघनाशिनी विश्वरूपधरो देवः प्रीयताम् अनया गवा अनेन गोदानेन श्रीमहाविष्णुः प्री
यताम् ततो गोदानस्य सांगतासिद्ध्यर्थं हिरण्यं दद्यात् आ गावो अग्मन्निति प्रदक्षिणां कुर्यात् इति गोदानं ततः यजमानः द्वादशसंख्याकान् ब्रा
ह्मणान् केशवादिद्वादशदेवतास्वरूपान् विभाव्य केशवादिद्वादशनामभिः यथाविभवं संपूज्य तेभ्यः पक्वान्नपूरितान् वस्त्रतांबूलदक्षिणादिसहिता
न् द्वादशकलशान् केशवादिद्वादशनामांकितान् दद्यात् तन्मंत्रः पक्वान्नपूरितं कुंभं दक्षिणावस्त्रसंयुतं ददामि द्विजवर्याय देवो नः प्रीयतामिति देवपदस्थाने के-
शवादिनाम्नां ऊहः कार्यः ततः पीठदानम् इदं पीठं सोपस्करं लक्ष्मीनारायणप्रतिमायुतं महाविष्णुप्रीतये तुभ्यमहं संप्रददे इति आचार्याय दद्यात् ततः आचा
र्यः उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते इति पीठदेवताः उत्थाप्य पात्रांतरे उद्धृत कलशोदकेन सपत्नीकं यजमानं समुद्रज्येष्ठा इत्यादि वैदिकमंत्रैः सुरास्त्वामित्यादि पौरा
णिकमंत्रैः वैष्णवसूक्तैश्च अभिषिंचेत् ततः स्नातः यजमानः अग्निं संपूज्य यस्य स्मृत्या० मंत्रहीनमिति क्षमाप्य अभ्यारमिदद्वयी० यातु देवगणाः सर्वे

क्ताः सिताः क्रमादिति   अथ द्वादशलिंगतोभद्रम्   लैंगे प्रागुदीच्यांगता रेखाः षट्त्रिंशद्धि प्रकल्पयेत्   पदानि द्वादशशतं पंचविंशतिरेव च   खं
डेंदुस्त्रिपदाः कोणे शृंखला षट्पदैः स्मृता   त्रयोदशपदा वल्ली भद्रं तु नवभिः पदैः   त्रयोदशपदा वापी लिंगमष्टादशैः स्मृतम्   लिंगत्रयस्य पङ्क्तौ
तु शोभा कोष्ठाश्चतुर्दश   तेषामुपरि पङ्क्तौ तु कोष्ठाः सप्तदशैव तु   पूजापङ्क्तिस्तु विज्ञेया परितः परिकल्पिता   पूजापङ्क्त्यन्तरा पङ्क्तौ कोष्ठा ह्यशीतिसं
ख्यया   परिधिः स तु विज्ञेयोऽन्तरा मंडलयोर्द्वयोः   परिध्यन्तरकोष्ठेषु सर्वतोभद्रमालिखेत्   विशेषश्चात्र विज्ञेयः शृंखला षट्पदा भवेत्   त्रयोदशप-
दा वल्ली भद्रं तु नवभिः पदैः   पञ्चविंशत्पदा वापी परिधिः षोडशात्मकः   मध्ये नवपदं पद्मं कर्णिकाकेसरान्वितम्   सत्वं रजस्तमो वर्णाः परितो मंड
लस्य तु   त्रयः परिधयः कार्यास्तत्र द्वाराणि कारयेत्   सितेंदुः शृंखला कृष्णा वल्ली नीला प्रकीर्तिता   भद्रं चैवारुणं ज्ञेयं वापी स्याच्छ्वेतवर्णिका
लिंगानि कृष्णवर्णानि पार्श्वतो द्वादशैव तु   परिधिः पीतवर्णः स्यात्कमलं पञ्चवर्णकम्   अथ चतुर्लिंगतोभद्रम्   लैंगे रेखास्त्वष्टादश प्रोक्ताश्चतु
र्लिंगसमुद्भवे   कोणेंदुस्त्रिपदः श्वेतस्त्रिपदैः कृष्णा शृंखला   वल्ली सप्तपदा नीला भद्रं रक्तं चतुष्पदं   भद्रपार्श्वे महारुद्रं कृष्णमष्टादशैः पदैः   शि
वस्य पार्श्वतो वापीं कुर्यात्पञ्चपदां सिताम्   एकपदं तथा पीतं भद्रवाप्योस्तु मध्यतः   शिरसि शृंखलायाश्च कुर्यात्पीतं पदत्रयम्   लिंगानां स्कंदतः
कोष्ठा विंशती रक्तवर्णकाः   परिधिः पीतवर्णस्तु पदैः षोडशभिः स्मृतः   पदैस्तु नवभिः पश्चाद्रक्तं पद्मं सकर्णिकं   एकलिंगतोभद्रम्   गौरीतिल
के   तिर्यगूर्ध्वगता रेखाः कार्याः स्निग्धास्त्रयोदश   कोणेंदुस्त्रिपदः कार्यः शृंखलास्त्रिपदाः स्मृताः   वल्ली तु त्रिपदा नीला भद्रं रक्तं प्रक-
ल्पयेत्   पदैर्द्वादशभिः स्पष्टमुत्तरे पूर्वदक्षिणे पश्चिमायां महारुद्रमष्टाविंशतिकोष्ठकैः   लिंगपार्श्वे तथा मूर्ध्नि अष्टौ कोष्ठाः सुपीतकाः   लिंगमेकं तथा

१ आरक्तम्

गौर्यास्तिस्त्रस्य रत्नमंडले पूजयेन्मंडलं चैतत्तस्य गौरी प्रसीदति अथ मुद्राः तंत्रांतरे देवतानेन संतुष्टा सर्वदा संमुखी भवेत् अंगुष्ठौ निक्षिपे-
त्सेयं मुद्रा त्वावाहनीमता संग्रथ्य निक्षिपेत्सेयं मुद्रा त्वासनसंज्ञिका अधोमुखी त्वियं चैतस्या स्थापनी मुद्रिका मता उत्थिताङ्गुष्ठकौ कुर्यात्स-
मुखीकरणी भवेत् प्रसृतांगुलिको हस्तौ मिथः श्लिष्टौ तु संमुखौ कुर्यात्स्वहृदये सेयं मुद्रा प्रार्थनसंज्ञिका इत्येवं सर्वदेवानां पूजने षट् प्रदर्शयेत्
शिवपूजायाम् लिंगमुद्रा उच्छ्रितं दक्षिणांगुष्ठं वामांगुष्ठेन बंधयेत् वामांगुलीर्दक्षिणाभिरंगुलीभिश्च वेष्टयेत् लिंगमुद्रेयमाख्याता शिवसान्नि-
ध्यकारिणी श्रीकामः शीर्ष्णि कुर्वीत राज्यकामस्तु नेत्रयोः मुखे त्वन्नाद्यकामस्तु पादयोः स्वर्गकामकृदिति ज्ञानमालायाम् नाक्षतैरर्चयेद्वि-
ष्णुं न तुलस्या गणाधिपम् न दूर्वया यजेद्देवीं न सूर्यं बिल्वपत्रकैः औन्मत्तमर्कपुष्पं च विष्णोर्वर्ज्यं सदा बुधैः अक्षतास्तु यवाः प्रोक्ता इति तंत्रांतरे
महाभिषेकं सर्वत्र शंखेनैव प्रकल्पयेत् सर्वत्रैव प्रशस्तोऽयं शिवसूर्यार्चनं विनेति अथ व्रतोद्यापनानुक्तौ विधिः नंदीपुराणे कुर्यादुद्यापनं तु
स्यसमाप्तौ यदुदीरितम् उद्यापनं विना यत्तु तद्व्रतं निष्फलं भवेत् यत्र चोद्यापनं नोक्तं व्रतानुगुणतश्चरेत् वित्तानुसारतो दद्यादनुक्तोद्यापने व्रते
गां चैव कांचनं दद्याद्व्रतस्य परिपूर्तये गोः प्रत्यक्षा तन्मौल्यं वा गवां मौल्यं च निष्कं स्यात्तदर्द्धं पादमेव च सुवर्णं रौप्यं वा उक्तोद्यापने तु
आदौ मध्ये तथा चांते व्रतस्योद्यापनं भवेदिति व्रतभंगे संपूर्णताविधिः भविष्ये कृष्ण उवाच किंचिद्व्रतं प्रमादेन यद्व्रतं व्रतिनां स्थितम्
तत्संपूर्णं भवेत्सर्वं व्रतेनानेन पांडव यस्य व्रतस्य यो देवस्तद्रूपं हेमनिर्मितम् द्विभुजं पंकजारूढं कार्यं प्रहसिताननम् स्नापयेत्पय
सा दध्ना घृतेन क्षौद्ररसांबुभिः गंधचंदनपुष्पैश्च पूजां कुर्यात्समाहितः तोयपूर्णस्य कुंभस्य मुखे विन्यस्य देवताम् धूपदीपाक्षतैर्वस्त्रै रत्नैर्बहु-

१ धत्तूरपुष्पम्

प्रकारकैः अर्घ्यंदद्याच्चतन्नाम्नामंत्रेणानेनपांडव उपवासस्यदानस्य प्रायश्चित्तंकृतंमया शरणं नः प्रपन्नांस्त्वं कुरुष्वाद्यदयांपुनः
प्रसन्नोभववभीतस्यभिन्नच्चूर्णव्रतस्यच कुरुप्रसादंसंपूर्णंव्रतंसंजायतांमम यद्यच्छिद्रंतपश्छिद्रं यच्छिद्रं व्रतकर्मणि तत्सर्वंत्वत्प्रसा
देन संपूर्णंजायतांमम पूर्वदक्षिणतःपश्चादुत्तरेचबलिंहरेत् उपर्यधस्तात्सर्वेभ्योदिक्पालेभ्योनमोनमः इदमर्घ्यमिदंपाद्यंतेभ्यस्तेभ्यो
नमोनमः पादौचजानुनीचैवकटिंशीर्षकवक्षसी कुक्षिंचतद्हृदयंपृष्ठंवाचंचक्षुः शिरोरुहान् पूजयित्वास्यदेवस्यततःपश्चात्क्षमापयेत् पू-
जितस्त्वंयथाशक्त्यानमस्तेस्तुसुरोत्तम ऐहिकामुष्मिकींदेहिकार्यसिद्धिंममप्रभो एवंक्षमापयित्वातुदेवंविप्रायदापयेत् दानेपूर्वमुखोवि
प्रोदाताचैवोत्तरामुखः इदंव्रतंमयाखंडंकृतमासीत्पुराद्विज तत्सर्वंपूर्णमेवास्तुतवमूर्तिप्रसादतः ब्राह्मणोपिप्रयच्छेत्तंमन्त्रेणानेनते-
व्रतम् संपूर्णंस्यात्प्रसादेनदेवदेवस्यशार्ङ्गिणः ब्राह्मणायत्प्रभाषंतेतन्मन्यंतेदिवौकसः सर्वदेवमयाविप्रानतद्वचनमन्यथा व्यासवा-
ल्मीकवचनात् पराशरवसिष्ठयोः गर्गगौतमधौम्यात्रिवसिष्ठांगिरसांतथा वचनान्नारदादीनां पूर्णंभवतुतेव्रतम् एवंविधिविधानेनगृ-
हीत्वाब्राह्मणोव्रजेत् ततः पंचमहायज्ञान्निर्वपेद्भोजनादिकं एवंयःकुरुतेभक्त्याव्रतमेतन्नरोत्तम तस्यसंपूर्णतांयातिनद्रूतंयत्सुराकु
नम् खंडंसंपूर्णतांयातिप्रसन्नेव्रतदेवतइति अथाचार्यकृत्यम् व्रताचार्योदर्भेष्वासीनोदर्भान् धारयमाणः प्राणानायम्यदेशकालौ
संकीर्त्यामुकव्रतोद्यापनेयजमानेनवृतोहंआचार्यकर्मकरिष्ये गणपतिंसंपूज्य शरीरशुद्ध्यर्थंपवनंपावनंभूतशुद्ध्यादिपुरुषसूक्तन्यासांश्च
कुर्यात् उक्तरीत्यापवनपावनादिकृत्वापुरुषसूक्तन्यासान् आरभेत् तद्यथा सहस्रशीर्षेतिषोडशर्चस्यसूक्तस्यनारायणऋषिः पुरुषोदेव
१गृणहीयात्

नाऽनुष्टुप्छंदः अंत्यास्त्रिष्टुप् न्यासादौ पूजायांचविनियोगः ॐ सहस्त्रशीर्षा० वामकराय० पुरुषएव० दक्षिण० एतावान० वामपादाय०
त्रिपाद० दक्षिणपादा० तस्माद्विराळ० वामजानवे० यत्पुरुषे० दक्षिणजान० तंयज्ञं० वामकट्यै० तस्माद्य० दक्षिणकट्यै० तस्मा० ऋचः० नाभ्यै०
तस्मादश्वा० हृदयाय यत्पुरुषं० कंठाय० ब्राम्हणोस्य० वामबाहवे० चंद्रमा० दक्षिणबा० नाभ्याआ० मुखाय० सप्तास्यासन्नेत्राभ्यां० यज्ञेनय०
मूर्ध्ने अथपंचांगन्यासः ब्राम्हणो० हृदया० चंद्रमा० शिरसे० नाभ्याआ० शिखायै० सप्ता० कवचाय० यज्ञेनयज्ञ० अस्त्राय फट् ततः पु-
रुषसूक्तेनत्रिवारंव्यापकंकुर्यात् ततःयागभूमिंगत्वासर्वतःसर्षपान्विकिरेत् यदत्रसंस्थितंभूतमितिमंत्रद्वयेन ततःसाधितपंचगव्येनकुशैःसर्वत्र-
प्रोक्षणम् शुचीवोह० आपोहिष्ठेतितृचेनकार्यम् ततःकृतांजलिः स्वस्त्ययनंतार्क्ष्यमितिमंत्रद्वयंपठन् देवाःआयांतुयातुधानाःअपगच्छंतुवि-
ष्णोदेवयजनंरक्षस्वेतिवदेत् ततःसर्वतोभद्रेलिंगतोभद्रेवाब्रम्हादिदेवताःस्थापयेत् तद्यथा मध्ये ब्रम्हजज्ञानंगौतमोवामदेवोब्रम्हा त्रिष्टुप्
ब्रम्हावाहनेविनि० ॐ ब्रम्हजज्ञानं० ब्रम्हणेनमः ब्रम्हाणमावाहयामि एवंसर्वत्र मंडलाद्बहिः प्रागादिक्रमेणलोकेशान्पूर्वे त्रातारंग
र्गइंद्रस्त्रिष्टुप् इंद्रावाहनेविनियो० त्रातारमिंद्र० इंद्रमावाहयामि आग्नेय्यां अग्निंदूतंकाण्वोमेधातिथिरग्निर्गायत्री अग्न्यावाहनेविनि० अ-
ग्निंदूतंवृणीमहे० अग्नि० दक्षिणस्यां० यमायसोमंयमोयमोऽनुष्टुप् यमावाह० यमायसोमं० यमं० नैर्ऋत्यां मोषुणोघोरःकण्वोनिर्ऋतिर्गा-
यत्री निर्ऋत्यावाहनेवि० मोषुणःपरापरा० निर्ऋतिं० पश्चिमे० तत्वायामिशुनःशेपोवरुणस्त्रिष्टुप् वरुणावाहने० तत्वाया० वरुणं० वायव्यां
वायोशतंगौतमोवायुरनुष्टुप् वाय्वावाहनेविनियो० वायोशतंहरीणां० वायुं० उत्तरे० आप्यायस्वेतिराहूगणोगौतमः सोमोगायत्री सो-

अथव्रतोद्यापनकौमुदी प्रारंभः

श्रीगणेशायनमः श्रीगोपीजनवल्लभायनमः नत्वागणेशंसंतु ष्ट्यैशंकरेणवितन्यते सुदापुराणविख्यात व्रतोद्यापनकौमुदी १ तत्रतावत्स
र्वव्रतोपयोगित्वात्किंचिन्निर्णयादिकंलिख्यते अभियुक्तव्रतसिद्धिविषयः संकल्पविशेषएवव्रतम् तत्रकालमाह हेमाद्रौगार्ग्यः अस्त-
गेचगुरौशुक्रे बालेवृद्धेमलिम्लुचे उद्यापनमुपारंभंव्रतानांनैवकारयेत् १ लल्लः नीचस्थेवक्रसंस्थेप्यतिचरणगतेबालवृद्धास्तगेवा नी
चस्थोमकरस्थः देवीपुराणे सिंहसंस्थेगुरौशक्रेसर्वारंभंविवर्जयेत् वसिष्ठः सिंहस्थेतुमघासंस्थेगुरौयत्नेनवर्जयेत् सिंहस्थगुरुवर्जनं
नर्मदोत्तरभागएव अन्यत्रतुसिंहांशकएववर्ज्यः मकरस्थगुरावपिसर्वंशुभकार्यंवर्ज्यम् विशेषमाह लल्लः नर्मदापूर्वभागेतुशोणस्यो-
त्तरदक्षिणे गंडक्याःपश्चिमेभागेमकरस्थोनदोषभाक् १ अगस्त्योदयेपिव्रतानांग्रहणविसर्गौनस्तः नियतकालोनित्त्वभवत्येव अ
गस्त्योदयकालश्चदिवोदासीये उदेतियाम्यांहरिसंक्रमाद्रवेरेकाधिकेविंशतिमेत्यगस्त्यः सप्तसप्तमेस्तंवृषसंक्रमाच्च प्रयातिगर्गादिभिर
भ्यभाणि व्रतारंभसमाप्तितिथिंविशिनष्टि हेमाद्रौसत्यव्रतः उदयस्थातिथिर्याहिनभवेद्दिनमध्यभाक् साखंडानव्रतानांस्यादारंभश्चसमा
पनम् १ तद्व्यतिरिक्तायामखंडायांप्रारंभश्चसमापनम् संपूर्णांतिथिमाह रवियांतिथिंसमुदेतिअस्तंयातिचसासंपूर्णा तत्तद्व्रतोक्तकाल
व्यापिनीवाग्राह्या व्यतीपातादिनिषिद्धयोगभद्रादुष्टवासरादिरहितातिथिः शुभकार्येग्राह्या ब्रह्मयामले दिनभद्रायदारात्रौरात्रिभद्रायदादि
वा नत्याज्याशुभकार्येषुप्राहुरेवंपुरातनाइति अथव्रताधिकारिणः स्कांदे निजवर्णाश्रमाचारनिरतः शुद्धमानसः अलुब्धः सत्यवादीचस
र्वभूतहितेरतः श्रद्धावान्पापभीरुश्चमददंभविवर्जितः अवेदनिंदकोधीमानधिकारीव्रतादिषु निजवर्णाश्रमाचारइत्यनेनचतुर्णांवर्णानामधिका

१इदमित्थंकर्तव्यमितिनिश्चितोयोनियमस्तत्सिद्धिविषयकइत्यर्थः २मलमासे

रोवगम्यते अत्रस्त्रीणामप्यधिकारः भारते मांहिपार्थव्यपाश्रित्ययेपिस्युःपापयोनयः स्त्रियोवैश्यास्तथाशूद्रास्तेपियांतिपरांगतिमिति
क्वचिन्म्लेछानामप्यधिकारः हेमाद्रौदेवीपुराणे ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैः शूद्रैःस्त्रीभिर्महेश्वरः पूजनीयोभक्तिमद्भिर्म्लेछैरन्यैश्चमानवै-
रितिसभर्तृकास्त्रीणांभर्त्राज्ञांविनानाधिकारः तथाचमदनरत्नेमार्कंडेयपुराणे नारीनखल्वननुज्ञाताभर्त्रापित्रासुतेनच निष्फलंतुभवेत्तस्याय-
त्करोतिव्रतादिकमिति भर्त्राद्याज्ञयातुसर्वव्रतेष्वधिकारः स्त्रीणांव्रतग्रहणेविशेषोहेमाद्रौहरिवंशे स्नानंचकार्यंशिरसः स्नाताफलम-
वाप्नुयादिति अभर्तृकस्त्रीणामपिव्रतादिष्वधिकारः तदुक्तंस्कांदे भर्तृहीनातुयानारीसंयताविजितेंद्रिया व्रतादीनांतुसंकल्पंदानंच-
स्वयमाहरेत् वैदिकंतांत्रिकंकर्म आचार्यद्वारतश्चरेदिति अथव्रतधर्माः भारते गृहीत्वौदुंबरंपात्रंवारिपूर्णमुदङ्मुखः उपवासंतुगृह्णीया-
द्यद्वासंकल्पयेद्बुधः पात्राभावेहस्तेनापिजलंगृहीत्वासंकल्पयेदिति अनंतरकृत्यमाह मदनरत्नेदेवलः अभुक्त्वाप्रातराहारंस्नात्वाचम्य-
समाहितः सूर्यायदेवताभ्यश्च निवेद्यव्रतमाचरेत् अत्रप्रातर्व्रतमाचरेदित्येवान्वयः अन्येतुपूर्वदिनेएकभुक्तंनक्तंवाकृत्वासायंसंध्योत्तरं
व्रतंसंकल्पयेदित्याहुः सर्वव्रतेषुसामान्यधर्माः भविष्ये क्षमासत्यंदयादानंशौचमिंद्रियनिग्रहः देवपूजाग्निहवनंसंतोषःस्तेयवर्जनम् स
र्वव्रतेष्वयंधर्मः सामान्योदशधास्थितः देवलः ब्रह्मचर्यमहिंसाचसत्यमामिषवर्जनम् व्रतेष्वेतानिचत्वारिचरितव्यानिनित्यशः व्रताद्या
रंभेवृद्धिश्राद्धंकार्यम् तदाह शातातपः एतानिमातापित्रोःश्राद्धंकर्मकुर्यादनंतरमिति गृहीत्वाव्रतानाचरणेदोषमाह पूर्वंव्रतंगृहीत्वायो
नाचरेत्काममोहितः जीवन्भवतिचांडालोमृतःश्वानरकंव्रजेदिति प्रायश्चित्तमुक्तंस्कांदे क्रोधात्प्रमादाल्लोभाद्वाव्रतभंगोभवेद्यदि दि॰ ७ पत्र॰

यंनभुंजीतमुंडनंशिरसोथवा प्रायश्चित्तमिदंकृत्वापुनरेवव्रतीभवेदिति उपवासलक्षणमाह वसिष्ठः उपवासः सविज्ञेयःसर्वभोगावि-
र्जनमिति निराहारोपवासः उपवासेदंतधावनंकाष्ठेननिषिद्धं तदभावेद्वादशगंडूषान्कुर्यात् तदुक्तंवसिष्ठेन उपवासेतथाश्राद्धेनकुर्याद्दंत-
धावनम् तदभावेतुगंडूषान्कुर्याद्द्वादशचैवहि हारीतः पतितपाखंडिनास्तिकादिसंभाषणाऽनृतोक्त्यादिकमुपवासादिषुव्रतादिकेषु-
चवर्जयेदिति पतितादिदर्शनेतु विष्णुपुराणे तस्यावलोकनात्सूर्यंपश्येत स्पर्शात्स्नानमाचरेत् अयुतंशुचिपदंजपेत् याज्ञवल्क्यः
यदिवाग्यमलोपःस्याद्व्रतदानक्रियादिषु व्याहरेद्वैष्णवंमंत्रंस्मरेद्वाविष्णुमव्ययम् यमः मानसेनियमेलुप्तेस्मरेद्विष्णुमनामयमि-
ति बृहन्नारदीये रजस्वलांचचांडालंमहापातकिनंतथा सूतिकांपतितंचैवउच्छिष्टंरजकादिकम् व्रतादिमध्येशृणुयाद्यद्येषांध्वनि-
मुत्तमः अष्टोत्तरसहस्रंतुजपेद्वैवेदमातरमिति वेदमातागायत्री दक्षः संध्याहीनोऽशुचिर्नित्यमनर्हःसर्वकर्मसु गौडनिबंधेमार्कंडेयपु-
राणे सूर्योदयंविनानैव व्रतदानादिकःक्रमइति क्रमउपक्रमः छंदोगपरिशिष्टे सदोपवीतिनाभाव्यंसदाबद्धशिखेनचेति मार्कंडेय
पुराणे अधोवायुसमुत्सर्गेप्रहासेत्वन्यभाषणे मार्जारमूषकस्पर्शेआक्रुष्टेक्रोधसंभवे निमित्तेष्वेषुसर्वत्रकर्मकुर्वन्नपःस्पृशेत् मार्कंडे-
यपुराणे शिरःस्नातश्चकुर्वीतदैवपित्र्यमथाह्निकमिति वायुपुराणे स्नानसंध्यातर्पणादिजपहोमामरार्चनम् उपवासव्रताकार्यंसायंसं-
ध्याहुतीस्तथा आपस्तंबः त्रिमात्रस्तुप्रयोक्तव्यःकर्मारंभेषुसर्वशः त्रिमात्रःप्रणवः स्त्रीणांविशेषः पाद्मे गर्भिणीसूतिकादिश्चकुमारीचा-
पिरोगिणी यदाशुद्धातदान्येनकारयेत्प्रयतास्वयमिति पाद्मे पूर्वसंकल्पितंयच्चव्रतंसुनियतव्रतैः तत्कर्तव्यंनरैःशुद्धंदानार्चनविवर्जितमिति केनका- २

१ विष्णोर्नाम २ वाङ्नियम ३ पश्येद्दृतिशेषः ४ गृत्याग्निहोमः

रयेदित्यपेक्षायां पैठीनसिः भार्यापत्युर्व्रतंकुर्याद्भार्यायाश्चपतिर्व्रतमिति वायुपुराणे उपवासेत्वशक्तस्तुपुत्रादन्यांश्चकारयेत् उपवासं प्रकुर्वाणः
पुण्यंशतगुणंभवेत् नारीचपतिमुद्दिश्य एकादश्यामुपोषिता पुण्यंशतगुणंयायादित्याहगालवोमुनिः मातामहादीनुद्दिश्य एकादश्यामुपोषणे
कृतेतुतत्फलंविप्राःसमग्रंफलमाप्नुयुः एतेप्रतिनिधयोनकाम्ये मंडनः काम्येप्रतिनिधिर्नास्तिनित्यनैमित्तिकेभवेत् काम्येप्युपक्रमादूर्ध्वंकेचित्प्र-
तिनिधिंविदुरिति हविष्याणि कात्यायनः हविष्येषुयवामुख्यास्तदनुव्रीहयःस्मृताः माषकोद्रवगौरादीन्सर्वाभावेपिवर्जयेत् अग्निपुराणे
व्रीहिषाष्टिकमुद्गाश्चमठेरःसलिलंपयः श्यामाकाश्चैवनीवारागोधूमाद्याव्रतेहिताः कदूसैंधवसामुद्रेगव्येचदधिसर्पिषी पयोनुद्धृतसारं
चपनसाम्रेहरीतकी पिप्पलीजीरकंचैवनागरंचैवतिंतिणी कदलीलवलीधात्रीफलान्यगुडमैक्षवम् अतैलपक्वंमुनयोहविष्याणिप्रचक्षते मनुः
मुन्यन्नानिपयःसोमोमासंयच्चानुपस्कृतं अक्षारलवणंचैवप्रकृत्याहविरुच्यते अनुपस्कृतं अपक्वं उपयुक्तवस्तूनिव्रतादौलिख्यंते आदित्य
पुराणे स्वर्णंरजतंमुक्ताराजावर्तंप्रवालकम् पंचरत्नमाख्यातं कनकंकुलिशंनीलंपद्मरागंचमौक्तिकं एतानिपंचरत्नानि कुलिशंही-
रकम् स्मृत्यंतरे अभावेसर्वरत्नानांहेमसर्वत्रयोजयेदिति पल्लवाः ब्रह्मांडपुराणे अश्वत्थोदुंबरप्लक्षचूतन्यग्रोधपल्लवाः पंचगव्यं
स्कांदे गोमूत्रंगोमयंक्षीरंदधिसर्पिर्यथाक्रममिति पंचामृतंशिवधर्मे पंचामृतंदधिक्षीरंसितामधुघृतंनृपेति कात्यायनः आ-
ज्यंक्षीरंमधुतथामधुरत्रयमुच्यतइति सर्वौषध्यः छंदोगपरिशिष्टे कुष्ठंमांसीहरिद्रेद्वेमुराशैलेयचंदनम् वचाचंपकमुस्तंचसर्वौषध्यो-
दशस्मृताइतितंत्रेयआपःक्षीरंकुशाग्राणिदध्यक्षततिलास्तथा यवाःसिद्धार्थकाश्चैवत्यर्घोष्टांगःप्रकीर्तितइति पंचरात्रे रजांसि पंच-

१ गौरी. प्रियंगव. २ लव्हेइतिभाषाप्रसिद्धा. ३ वाटाणेइतिप्रसिद्धा इतिव्रतराजेस्ति ४ चिंचा ५ रायआवळीइतिप्रसिद्धा ६ इक्षुविकार. शर्करादिः ७ पद्मराग

वर्णानिमंडलार्थंहिकारयेत् शालितंडुलजंशुक्लंरक्तंकौसुंभसेंदुरम् हरितालोद्भवंपीतंकृष्णंदग्धयवोद्भवम् रजांसिपंचवर्णानिहारितंपी-
कौतुकसंभवानिभविष्ये दूर्वायवांकुराश्चैवबालकंचूतपल्लवाः हरिद्राद्वयसिद्धार्थशिखिपिच्छोरगत्वचः कंकणौषधयश्चैवकौतु
कारव्योगुणःस्मृतइति सप्तमृदोमात्स्ये गजाश्वरथ्यावल्मीकसंगमाद्ध्रदगोकुलात् मृदमानीयकुंभेषुप्रक्षिपेच्चत्वरादपि भविष्ये सुवर्णरजतं-
लोहंत्रपुस्तथासीसंधातवःसप्तकीर्तिताइति तत्रैवसप्तधान्यानि यवगोधूमधान्यानितिलाःकंगुस्तथैवच श्यामाकाश्च
. धान्यमुदाहृतमिति कल१ ९ ५ धर्मे हैमराजतताम्राश्चमृन्मयालक्षणान्विताः पंचाशांगुलवैपुल्याउत्सेधेषोडशांगु-
लाः . : प्रतिमाद्रव्यं ततुप्रमाणंभविष्ये सौवर्णीराजतीताम्रीहस्तजामार्त्तिकीतथा पिष्टजापिष्टले-
: आमाषात्पलपर्यंताकर्त्तव्याशाठ्यवर्जितैः अंगुष्ठपर्वादारभ्यवितस्त्यवधिकास्मृतेति मात्स्ये अनुक्तसंख्यायत्र-
अष्टाविंशतिरष्टौवायथाशक्तिविधीयतइति ब्राह्मे यथोक्तवस्त्वसंपत्तौग्राह्यंतदनुकारियत् यवानामिवगोधूमाव्रीहीणामि-
वशालयः आज्यंद्रव्यमनुद्देशेसर्वहोमेविधीयतइति मंत्रदेवतायाअभावेप्रजापतिरितिस्थितिः समस्तव्याहृतिर्मंत्रः गारुडे प्रणवादिनमोंतंचचतुर्थ्यं
देवतायाःस्वकंनाममूलमंत्रःप्रकीर्तितइति द्रव्यप्रतिनिधिरुक्तोहेमाद्रौ दध्यलाभेपयःकार्यंमध्वालाभेतथागुडः घृतहोमेगव्यंमुख्यं त
तदभावेतैलकौसुंभंसार्षपंचेति कात्यायनः अनंतर्गर्भिणंसाग्रंकौशंद्विदलमेवच प्रादेशमात्रंविज्ञेयंपवित्रंयत्रकु-
ध्मा पलाशाश्वत्थखदिररोहितोदुंबराणां तदभावेकंटकवर्ज्यंसर्ववनस्पतीनाम् समिद्धोमोहोतव्यं मंदाराभावाभयावीस्या

१वाळाइतिविख्यातः २ सर्षपाः ३मोरवेलइतिख्याता ४ दालचिनीइतिख्याता ५पित्तलम्

दित्यादिदोषदर्शनात् नकुर्याद्ग्निधमनंपाणिशूर्पादिभिःक्कचित् मुखेनैवधमेदग्निंयतोवेदाविनिःसृताइति अथधूपःभविष्ये अगरुंचंदनं
मुस्तासिल्हकंवृषणंतथा समभागंतुकर्तव्यंधूपोयममृताह्वयः वृषणंकस्तूरी स्रुवर्णादिमानंपंचगुंजात्मकोमाषः तेषोडशकर्षः कर्षचतुष्ट-
यपलं अन्यदूपिपलद्वयंप्रसृतस्तद्विगुणंकुडवंतच्चतुर्गुणंप्रस्थः तच्चतुर्गुणमाढकः तच्चतुर्गुणंद्रोणः पलंचकुडवंप्रस्थआढकोद्रोणएवच
धान्यमानेषुबोद्धव्याःक्रमशोमीचतुर्गुणाः धान्यमानंद्रोणद्वयंकुंभःषोडशद्रोणा खारीति होमद्रव्यमानंपदार्थादर्शे कर्षप्रमाणमाज्यंस्या-
च्छुक्तिमात्रंपयःस्मृतम् उक्तानिपंचगव्यानिशक्तिमात्राणिसाधुभिः तत्समंमधुदुग्धान्नंग्रासमात्रमुदाहृतम् दधिप्रसृतमात्रंस्याल्लाजाःस्युर्मुष्टि
संमिताः पृथुकास्तत्प्रमाणास्युःसक्तवोपितथाविधाः पलार्द्धंगुडमानंचशर्करापितथाविधा ग्रासार्द्धमात्रमन्नानामिक्षुःपर्वप्रमाणकः एक-
स्यात्पत्रपुष्पंचतथाधूपादिकल्पयेत् मातुलिंगंचतुःखंडपनसंदशधाकृतम् अष्टधानारिकेरंचचतुर्धाकदलीफलम् त्रिधाकृतंतथाबेल्वंक-
पित्थंखंडितंद्विधा व्रीहयोमुष्टिमानाःस्युर्मुद्गामाषायवास्तथा तंडुलास्तुतदर्धंतुकोद्रवामुष्टिसंमिताः लवणंशुक्तिमात्रंस्यान्मरीचान्येकविंश
तिः खंडत्रयंतुमूलानांफलानांस्वप्रमाणतः अन्येषांग्रासमात्रंतुप्रसृतिःपायसस्यतु अक्षतास्तुयवाःप्रोक्तास्तंडुलाव्रीहयस्तथा एषांमध्ये-
केषांचिद्द्रव्याणामसंभवेआज्यमुपादेयं भरद्वाजमतात् चंद्रचंदनकाश्मीरकस्तूरीयक्षकर्दमान् फलोपसंमितानेतान्गुग्गुलंबदरास्थिवत् द्रव्यंस्रु-
वेणहोतव्यंपाणिनाकठिनंहविः अथऋत्विग्वरणंपाद्मे बालाग्निहोत्रिणंविप्रंसुरूपंचगुणान्वितम् सपत्नीकंचसंपूज्यभूषयित्वाचभूषणैः पुरोहितंमु-
ख्यतमंकृत्वान्यांश्चतथर्त्विजः अहताम्बरसंछन्नान्स्रग्विणःशुचिभूषितान् अंगुलीयकानिचतथाकर्णवेष्टान्प्रदापयेत् वस्त्रयुग्मंतथोष्णीषंकुंड-
१ सालई इतिख्याता

प्रकी॰
४

लेकंठभूषणम् एतानिचैवसर्वाणि प्रारंभेसर्वकर्मणाम् पुरोहितायदत्वाथऋत्विग्भ्यः संप्रदापयेदिति व्रतानांमधुपर्कमाह विश्वामित्रः संपूज्य
मधुपर्केणऋत्विजः कर्मकारयेत् अपूज्यकारयन्कर्मकिल्बिषेणैवयुज्यते ऋत्विक्संख्यामात्स्ये हेमालंकारिणः कार्याः पंचविंशति संख्यया
तोषयेच्चसमंसर्वानाचार्येद्विगुणंभवेदिति अथसर्वतोभद्रमंडलंस्कांदे प्रागुदीच्यांगतारेखाः कुर्यादेकोनविंशतिः खंडेंदुस्त्रिपदःकोणे-
श्रृंखलापंचभिःपदैः एकादशपदावल्लीभद्रंतुनवभिःपदैः चतुर्विंशत्पदावापीपरिधिर्विंशतिःपदैः मध्येषोडशभिःकोष्ठैः पद्ममष्टदलंस्मृतम्
श्वेतेंदुः श्रृंखलाकृष्णावल्लीनीलेनपूरयेत् भद्रारुणासितावापीपरिधिःपीतवर्णकः बाह्यांतरदलाश्वेताकर्णिकापीतवर्णिका परिध्या-
वेष्टितपद्मंबाह्यंसत्वंरजस्तमः तन्मध्येस्थापयेद्देवान्ब्रम्हाद्यांश्चसुरासुरान् इतिसर्वतोभद्रम् अथाष्टलिंगतोभद्रमाग्नेये चतुर्विंशति
रालेख्यारेखाःप्राग्दक्षिणायताः कोणेषुश्रृंखलाः पंचपदावल्यस्तुपार्श्वतः पदैर्नवभिरालेख्याश्चतुर्भिर्लघुश्रृंखलाः लघुवल्यःपदैःष-
ड्भिस्ततोष्टादशभिःपदैः कृत्वालिंगानिवाप्यस्तुस्त्रयोदशभिरंतरा ततोवीथीद्वयेनैवपीठंकुर्याद्विचक्षणः तस्यपादाःपंचपदेद्वारिण्य
पितथैवच एकाशीतिपदंमध्येपद्मस्वस्तिकमुच्यते कोणेषुश्रृंखलाःकार्याः पदैस्त्रिभिरतःपरं पदैश्चतुर्भिर्दिक्षुस्युर्भद्राण्येवंसमंत
तः एकादशपदावल्यामध्येष्टदलमालिखेत् पद्मंनवपदंत्वेवंलिंगतोभद्रमुच्यते श्रृंखलाःकृष्णवर्णेनवल्लीर्नीलेनपूरयेत् रक्तेनश्रृं-
खलालघ्वीर्वल्लीःपीतेनपूरयेत् लिंगानिकृष्णवर्णानिश्वेतेनाप्यथवापिकाः पीठंसपादंश्वेतेनपीतेनद्वारपूरणम् मध्येस्युः श्रृंखलारक्तावल्ली-
नीलेनपूरयेत् भद्राणिपीतवर्णानिपीतापंकजकर्णिका दलानिश्वेतवर्णानिपद्मान्चित्राणिकल्पयेत् तिस्त्रोरेखाबहिःकार्याःसितर-

मितिब्रह्माणं पूर्वपत्रेऋग्वेदं॰ दक्षिणेयजुर्वेदं॰ पश्चिमेसामवेदं॰ उत्तरेअथर्ववेदं॰ आग्ने॰अंगानि॰ नैर्ऋत्येधर्मशास्त्राणि पुराणानि वायव्ये
ईशान्येन्यायविस्तरान्॰ तत्तन्मंत्रैः आवाह्यसंपूजयेत् ब्राह्मणान्संभोज्य स्वयंउपवासंकुर्यात् एवंद्वादशमासस्थशुक्लप्रतिपत्सुकुर्यात् अंते
सर्वतोभद्रस्थकलशेसौवर्णब्रह्माणंसंपूज्यगांदत्वाविप्रान्सदन्नेनभोजयेत् स्वयमपिआशिषोगृहीत्वाभुंजीयादिति इतिविद्याव्रतं अथरोटक
सोमवारव्रतंभविष्ये श्रावणशुक्लप्रतिपत्सोमवारयुतायदातदाकार्यम् प्रथमसोमवासरेवासार्द्धमासत्रयंकार्यम् अधिकसौभाग्यसंपू
र्णसंपत्तिकामः सोमेशप्रीत्यर्थंरोटकसोमवारव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य कार्तिकशुक्लचतुर्दशीपर्यंतंप्रत्यहंबिल्वदलैः सांबंसंपूज्यकार्ति
कशुक्लचतुर्दश्यामुपोष्यरात्रौ पंचामृतपुरःसरंनानापुष्पादिभिः संपूज्य प्रातःपुरुषाहारसंमितरोटकपंचकंकृत्वाद्वौब्राह्मणाय एकंदेवाय द्वौ
आत्मने एवंवर्षपंचकंकृत्वा अंतेराजतंसांबंउद्यापनविधिनासंपूज्यहेमरौप्यरोटकौयथाशक्तिकृत्वा आचार्यंसंपूज्यव्रतपूर्तयेतस्मैदत्वागांचदत्वाब्रा
ह्मणान्भोजयेदिति इतिरोटकसोमवारव्रतम् इतिश्रीमत्कौस्तुभे प्रतिपद्व्रतानि अथद्वितीयाव्रतानि तत्रभविष्ये कार्तिकशुक्लद्वितीया यमद्वि-
तीयासाअपराह्णव्यापिनीग्राह्या दिनद्वयेव्याप्तौ परैव प्रातःसाभ्यंगस्नात्वा आत्मनः अवैधव्यभ्रात्रायुष्यवृद्धिकामनया यमपूजांकरिष्ये इ-
तिसंकल्प्य पद्मेचंदनादिनायमंचित्रगुप्तंयमदूतांश्च विलिख्यपूजयेत् ततःभ्रातृभगिनीभिः यमायअर्घ्योदेयः अर्घ्यमंत्रस्तु एह्येहिमार्तंडज
पाशहस्तयमांतकलोकधरामरेश भ्रातृद्वितीयाकृतदेवपूजांगृहाणचार्घ्यंभगवन्नमस्ते धर्मराजनमस्तुभ्यंनमस्तेयमुनाग्रज त्राहिमांकिंक-
रैःसार्द्धं सूर्यपुत्रनमोस्तुते भ्रात्राभगिनीप्रतोष्यवस्त्रादिनातद्गृहेभुक्त्वाततःभगिनीआशिषःप्रार्थयेत् मार्कंडेयमहाभागसप्तकल्पांतजीवन

१ कमलम् २ मृत्युप्रमुखैः ३ युक्तः ४ यमद्वितीयायांकृता देवस्य नव या पूजाताम्

थात्वंहितथामे भ्रातरंकुर्विति अथ सुकृतफलं भविष्ये श्रावणशुद्ध द्वितीयायांभृगुवारयुतायांचंद्रोदयव्यापिन्यांकार्यम् व्रतग्रहणं
[देश]कालौसंकीर्त्य मम अखिलपापक्षयपूर्वक पुत्रपौत्रसौभाग्याद्यभिवृद्धि द्वारालक्ष्मीनारायण प्रीतये वर्षत्रयाचरितस्य सुकृतफलव्रतस्य सं
पूर्णतासिद्ध्यर्थं तदुद्यापनाख्यंकर्म करिष्ये इति संकल्प्य पूर्वोक्त प्रकारेण आचार्यः सर्वतोभद्रस्थकलशे सौवर्णौविष्णोर्नुकमिति मंत्रेण नाराय
णं सक्तुमिवतितउनेति लक्ष्मींचसंपूज्य सुवर्णफलयुतंवंशपात्रस्थंवायनंक पुरतः स्थाप्य रात्रिं निनयेत् प्रातः अग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात्
नारायणंलक्ष्मींच तिलसर्पिर्भ्यां अष्टोत्तरसंख्याकाहुतिभिः प्रतिद्रव्यंब्रह्मादिमंडलदेवताश्च एकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये स्थापनमंत्राभ्यां होम
ततः आचार्यसंपूज्य वायनंदद्यात् पंचामृतयुतानिगोधूमपिष्टमयानि उदुंबरफलसदृशानि षष्ठ्यधिकशतत्रयपरिमितानि तावंति सौवर्णा-
नि च सवस्त्राणि दक्षिणा सौभाग्यद्रव्ययुतानि सुकृतफलयुतानि वंश   अनेनमंत्रेणदद्यात् पुत्रपौत्रस
मृध्यर्थं सौभाग्यारोग्यसिद्ध्ये वायनंसं प्रदास्यामि व्रतसंपूर्तिहेतवे १   ७   १
श्रावणे च द्वितीयायां सुभद्रार्चितमाधव सुकृतदानफलंमे स्या २   :   :
श्रीकृष्णस्तारकोमत्स्यं श्रीकृष्णः प्रीयतामिति ततः कपिलांगांदत्वा चतुर्विंशतिब्राम्हणान् सदन्नेन संतर्प्य आशि
अथ भविष्ये बालचंद्रव्रतम् मार्गशीर्षशुद्ध द्वितीयायां चंद्रोदयव्यापिन्यांकार्यम् देशकालौसंकीर्त्य आत्मनः अवै
क्ष्मीकामनया सोमराजप्रीत्यर्थं द्वादशवर्षपर्यंतमाचरितं यद्बालचंद्रव्रतं तस्य संपूर्णतासिद्ध्यर्थं तदुद्यापनाख्यं कर्म करिष्ये   :

भद्रस्थकलशेसौवर्णंआप्यायस्वेतिमंत्रेणविधुंसंपूज्य क्षीरोदार्णवसंभूतलक्ष्मीबंधोनिशाकर गृहाणार्घ्यंमयादत्तंरोहिण्यासहितःशशिन्
इतिअष्टांगार्घ्यंदत्वाप्रार्थयेत् सोमराजनमस्तुभ्यंक्षीराब्धिमथनोद्भव व्रतेनाक्रियमाणेनतुष्टोभवनिशापते प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात्
सोमराजंपलाशसमित्तिलयवाज्यैरष्टोत्तरसंख्याकाहुतिभिः प्रतिद्रव्यंब्रम्हादिदेवताश्चएकैकयाआज्याहुत्यायक्ष्ये स्थापनमंत्रेणहुत्वागांवाम्
नंचदत्वाब्राम्हणान्भोजयेदिति इतिव्रतोद्यापनकौमुद्यांद्वितीयाव्रतानिसमाप्तानि अथतृतीयाव्रतानि भविष्ये पूर्वाण्हव्यापिन्यांचैत्रशुक्लतृ-
तीयायांसौभाग्यशयनव्रतम् द्वादशअष्टौसप्तवावर्षाणिकार्यम् प्रातःशुक्लतिलैःस्नात्वा देशकालौसंकीर्त्य आत्मनःभर्त्रासहएकशय्या
सनशयनभोगसौभाग्यपुत्रपौत्राद्यभिप्राप्तयेउमामहेश्वरप्रीत्यर्थंसौभाग्यशयनव्रतंकरिष्येइतिसंकल्प्यउमामहेश्वरयोः प्रतिमांसौवर्णींपू-
जाविधिनापंचामृतपुरःसरंतत्तन्मंत्राभ्यांपीठेसंपूज्य अंगपूजामारभेत् शिवाय॰पाटलायै॰ पादौपूजयामि एवंसर्वत्र शिवाय॰जयायै॰
गुल्फौ॰ त्रिगुणाय॰ भवान्यै॰ जंघायुग्मं॰ रुद्राय॰ जयायै॰ जानुनी॰ हरिकेशाय॰ वरदायै॰ ऊरू॰ ईशानाय॰ रत्यै॰ कटी॰ शूलिने॰ को-
टरायै॰ कुक्षिद्वयं॰ शूलपाणये॰ मंगलायै॰ उदरं॰ सर्वात्मने॰ ईशान्यै॰ कुचद्वयं॰ वेदात्मने॰ रुद्राण्यै॰ कंठं॰ त्रिपुरघ्नाय॰ विश्वायै॰ करद्व-
यं॰ हराय॰ भवान्यै॰ नासायुग्मं॰ उग्राय॰ ललितायै॰ भ्रूयुग्मं॰ शर्वाय॰ देव्यै॰ कर्णद्वयं॰ श्रीकंठाय॰ शिवायै॰ केशान्॰ भीमाय॰ सर्वात्मरू-
पिण्यै शिरः पू॰ इतिसंपूज्य पुरतःसौभाग्याष्टकंस्थापयेत् घृतनिष्पावकुसुंभक्षीरजीरकतृणराजइक्षुलवणधान्यानिचैत्रेगोशृंगोदकं-
प्राश्यभूमौस्वपेत् पुनःप्रभातेसंपूज्यदेवंद्विजदंपतीवस्त्रादिनासंपूज्य सौभाग्याष्टकयुतंस्वर्णप्रतिमाद्वयंसदक्षिणाकंललिताप्रीयतामितिपद्-

१ वालइतिप्रसिद्धा   २ करडेइप्रसिद्धा.

न् ब्राम्हणाय दद्यात् एवंप्रतिमासंतृतीयायां प्राशने दानमंत्रेच पुष्पेच विशेषः चैत्रादि द्वादशमासेषु क्रमेण गोशृंगोदकं गोमयं मंदारकुसुमं बिल्वपत्रं द
धि कुशोदकं क्षीरं पृषदाज्यं गोमूत्रं घृतकृष्णातिलान् पंचगव्यं ललिता॰ विजया॰ भद्रा॰ भवानी॰ कुमु॰ शिवा॰ वासुदेवी॰ गौरी॰ मंगला॰ कम॰ सती॰ उमा॰
षाधिक्रमेण मल्लिका॰ अशोक॰ कमल॰ कौसुभं॰ नीलोत्पलम्॰ मालती॰ कुब्जकं॰ करवीरं॰ बाणं॰ चंपकं॰ सिंदुवारं॰ जपा॰ एतेषांअभावे करवीरंसर्वत्र
तांगेषु सर्वोपस्कर युते शयने हेमउमामहेश्वरं गोयुग्मं च हेमं पुरतः संपूज्य ततो वस्त्रादिना दंपती संपूज्य दद्यात् सुखसंतानवृद्ध्यर्थं शयनं ते द्विजोत्तम ददा
प्यर्थं प्रीयतां मे धूम्रेश्वरो इति अन्या अपि दंपती यथाविभवसंपूज्य गां च सवत्सां दत्वा ब्राम्हणान् सदन्नेन संतर्प्य आशिषो गृहीत्वा स्वयं भुंजीत अ
मध्याम्हव्यापिन्यां चैत्रशुक्लतृतीयायां अरुंधतीव्रतम् तिथ्यादि संकीर्त्य आत्मनः अवैधव्यसौभाग्यपुत्रपौत्रावाप्तिकामनया अरुंधतीव्रतं करिष्ये
शान्ते पोषितो नक्ताशी वा धृताचार्यः सर्वतोभद्रमंडले जीरकपुंजे लवणान्विते वस्त्रयुग्मवेष्टिते कलशे हैमे वसिष्ठारुंधति प्रतिमे नाममंत्रेण प्रतिष्ठाप्य उपचा
रैः संपूज्य अंगपूजां कुर्यात् वेदवंद्यै॰ पादौ पू॰ लोकवंद्यै॰ जानुनी पू॰ संपत्तिदायै॰ कटिं॰ गंभीरनाभ्यै॰ नाभिं॰ लोकधात्र्यै॰ स्तनौ॰ जगद्धात्र्यै॰
कंठं॰ शांत्यै॰ बाहू॰ वरदायै॰ हस्तौ॰ धृत्यै॰ मुखं॰ अरुंधत्यै॰ शिरः पू॰ वसिष्ठप्रियायै॰ सर्वांगं॰ उत्तरार्घ्यं अरुंधति महाभागे वसिष्ठप्रिय-
वादिनि सौभाग्यं देहि मे देवि गृहाणार्घ्यं नमोस्तु ते ततः नमस्कारः पुत्रान्देहि धनं देहि सौभाग्यं देहि सुव्रते अन्यांश्च सर्वकामांश्च देहि देवि नमो
स्तु ते ततः सुवासिनीः संपूज्य प्रातः होमं कुर्यात् अत्र प्रधानम् अरुंधतीं समित्तिलाहुतिभिः प्रतिद्रव्यं अष्टोत्तरशतसंख्याकाभिः ब्रम्हा
द्यैकैकाज्याहुत्या यक्ष्ये ततः होमशेषं समाप्य आचार्यं संपूज्य घृतपूरितकांस्यपात्रं सदीपपीठं च दत्वा चतुर्विंशति द्वादश यथाशक्ति वा

१ दधियुक्तं घृतम्   २ निर्गुंडीपुष्पं

मावा० आप्यायस्व० सोमं० ईशान्यां० तमीशानंगौतम ईशानोजगती ईशानावा० तमीशानंजग० ईशानं० ईशानेंद्रयोर्मध्ये ज्मयाअत्र
मैत्रावरुणोवसवस्त्रिष्टुप् वस्वावाहने० ज्मयाअत्रवसवो० वसूनां० इंद्राग्निमध्ये आरुद्रासश्यावाश्वएकादशरुद्राजगती एकादशरुद्रावाहने०
आरुद्रासः० एकादशरुद्रानआ० अग्नियमयोर्मध्ये त्यान्नुसाम्मदोमृत्स्योद्वादशादित्यागायत्री द्वादशादित्यावाहनेवि० त्यान्नुक्षत्रियांअ-
व० द्वादशादित्याना० यमनिर्ऋतिमध्ये मरुतोयस्यराहूगणोमरुतोगायत्री मरुदावाहने० मरुतोयस्य० मरुतः आवा० निर्ऋतिवरुण-
योर्मध्ये० ओमासोमधुच्छंदाविश्वेदेवागायत्री विश्वेदेवावा० ओमासश्चर्ष० विश्वान्देवान्० वरुणवायुमध्ये यज्ञेनयज्ञमितिनाराय-
णःपुरुषस्त्रिष्टुप् साध्यदेवावा० यज्ञेनयज्ञ० साध्यान्देवान्० वायुसोममध्ये अश्विनावर्तिराहूगणोगोतमोश्विनावुष्णिक् अश्व्यावा० अ
श्विनावर्ति० अश्विनो० सोमेशानयोर्मध्ये यदक्रंदोदीर्घतमास्कंदस्त्रिष्टुप् स्कंदावा० यदक्रंद० स्कंदंआ० ब्रह्मेंद्रमध्ये इदंविष्णुर्मेधा-
तिथिर्विष्णुर्गायत्री विष्ण्वा० इदंविष्णु० विष्णुं० ब्रह्माग्निमध्ये गणानांत्वागृत्समदोगणपतिर्जगती गणपत्यावाहनेविनि० गणानांत्वा०
गणपतिंआवाहयामि ब्रह्मयममध्ये आयंतुनःप्रजापतिःपितरस्त्रिष्टुप् पित्रावा० आयंतुनःपितर० पितॄन्आवाहयामि ब्रह्मनिर्ऋति
मध्ये अप्सरसांमैत्रावरुणिर्गंधर्वाप्सरसोनुष्टुप् गंधर्वाप्सरावाहनेविनियोगः अप्सरसां० गंधर्वाप्सरसआ० ब्रह्मवरुणमध्ये जज्ञा-
· ५ तिः सप्तमातरोअनुष्टुप् सप्तमात्रावाहने० जज्ञानंसप्तमातर० सप्तमातॄन्० ब्रह्मवायुमध्ये नमोअस्तुसर्पेभ्योविश्वेदेवाःसर्पाः
नुष्टुप्० सर्पावाह० नमोअस्तुसर्पेभ्यो० सर्पान्आवा० ब्रह्मसोममध्ये तामग्निवर्णांसोभरिर्दुर्गात्रिष्टुप् दुर्गावाहनेवि० तामग्निवर्णां०

दुर्गांआवाहयामि ब्रह्मेशानमध्ये इमंमेगंगेक्षिप्रैष्यमेधागंगादिनद्योजगती गंगाद्यावा॰ इमंमेगं॰ गंगादिनदीरा॰ ततःमंडलांतःपश्चेशान
दलाग्रादारभ्यदलाग्राष्टकेषु ऐशान्यां अदितिर्लैक्योदक्षोनुष्टुप् दक्षावा॰ अदितिर्ह्यजनिष्ठ॰ दक्षमा॰ पूर्वे सहस्रशीर्षेतिनारायणः
पुरुषोनुष्टुप् नारायणावा॰ सहस्रशीर्षा॰ पुरुषंआवा॰ आग्नेय्याम् जातवेदसेकश्यपोदुर्गात्रिष्टुप् दुर्गावा॰ जातवेदसे॰ दुर्गांआवा॰ दक्षि-
णस्यां उदीरतांशंखः स्वधात्रिष्टुप् स्वधावा॰ उदीरतामवर॰ स्वधाआवा॰ निर्ऋत्यां॰ परंमृत्योः संकुशिकोमृत्युस्त्रिष्टुप् मृत्वा वा॰
परंमृत्योअनु॰ मृत्युंआवा॰ पश्चिमे॰ आयंगौःसार्पराज्ञीसर्पागायत्री सर्पावा॰ आयंगौः॰ सर्पानावा॰ वायव्यां॰ धाम्नोधाम्नोराज
न्सप्तसागराअर्ष॰ सप्तसागरा॰ धाम्नोधाम्नो॰ सप्तसागरान्आ॰ उत्तरे मरुतोयस्यराहूगणोमरुतोगायत्री मरुदावाहनेविनियोगः म-
रुतोयस्य॰ मरुतःआ॰ मध्येब्रम्हणःपादमूले आतूनइंद्रेतिप्रजापतिर्गणपतिर्गायत्री गणपत्यावाह॰ आतूनइंद्र॰ गणपतिंआ॰
र्णिकाधःस्योनापृथिवीकाण्वोमेधातिथिर्भूमिर्गायत्री भूम्यावा॰ स्योनापृथिवि॰ भूमिंआवा॰ तदुपरि मेरवेनमः मेरुंआ॰ :
नः पूर्वादिक्रमेण पूर्वेअग्निमीळइति॰ ऋग्वेदंआ॰ दक्षिणस्यांइषेत्वेति यजुर्वेदंआवा॰ पश्चिमे॰ अग्नआयाहिवीतयइति सामवेदंआ॰उ-
त्तरेशन्नोदेवीति अथर्ववेदंआ॰ मंडलबाह्ये पूर्वादिक्रमेण दिक्पालायुधावाहनानि पूर्वे वज्राय॰ आग्नेयादिषुशक्तये॰ इंद्राय॰पाशाय॰ अं-
कुशाय॰गदायै॰ त्रिशूलाय॰ पुनःपूर्वादिदिक्षुतद्बाह्ये ऐरावताय॰ मेषाय॰ महिषाय॰ प्रेताय॰ मकराय॰ एणाय॰ शिबिकायै॰ वृषभाय॰ पुनः
पूर्वाद्यारभ्यतद्बाह्ये गौतमाय॰भरद्वाजाय॰ विश्वामित्राय॰कश्यपाय॰जमदग्नये॰ अत्रये॰ वसिष्ठाय॰ अरुंधत्यै॰ तद्बाह्येपूर्वादिषु आदित्यादिग्रहान् ७

पूर्वेसूर्यम् एवमग्ने सोमं० भौमं० बुधं० गुरुं० शुक्रं० शनिं० राहुं० पूर्वेशानान्तराले केतुम्० तद्बाह्ये शक्तयः पूर्वादिषु ऐंद्रीं० कौमारीं० ब्राह्मीं० वारा-
हीं० चामुंडाम्० वैष्णवीं० माहेश्वरीं० वैनायकीं० स्थाप्य० तदग्रेतु मित्रावरुणा० गृहाणेमं प्रतिष्ठासूक्तं० प्रतिष्ठाप्य पूजयेत् तद्यथा देशकालौ सं-
कीर्त्य ब्रह्मादिस्थापितदेवतानां षोडशोपचारैः पूजनमहं करिष्ये स्ववामतः जलपूर्णकलशं प्रतिष्ठाप्य संपूज्य गंगाद्यावाह्य ततः दक्षि
णतः शंखं संपूज्य आत्मानं पूजासामग्रींच संप्रोक्ष्य तत्तन्मंत्रैर्नाममंत्रैर्वा पुरुषसूक्तेनच पूजयेत् ततः मंडलोपरि अक्षतपुंजे कलशं प्रति-
ष्ठापयेत् तद्यथा महीद्यौरिति भूमिं स्पृष्ट्वा० ओषधयः संवदंते इति यवादिकान् क्षिप्त्वा आकलशेषु धावति इति कलशं संस्थाप्य० इमंमे-
गंगे इति जल आपूर्य० गंधद्वारामिति गंधं क्षिप्त्वा याओषधीरिति सर्वौषधीः क्षिप्त्वा कांडात्कांडादिति दूर्वाः अश्वत्थेवो इति पंचपल्लवान्
स्योनापृथिवि इति सप्तमृदः याः फलिनीर्या इति फलं सहिरत्नानी ति रत्नं हिरण्यरूप इति हिरण्यं युवासुवासा इति वस्त्रेणावेष्ट्य पूर्णादर्वि इ-
ति उपरि पूर्णपात्रं न्यसेत् तत्वायामीति वरुणं आवाह्य पूजयेत् कलशस्य मुखे विष्णुरित्याद्यावाह्य प्रार्थयेत् देवदानवसंवादे मथ्यमाने महोदधौ उत्प-
न्नोसि तदा कुंभ विधृतो विष्णुना स्वयम् त्वत्तोये सर्वतीर्थानि देवाः सर्वे त्वयि स्थिताः त्वयि तिष्ठंति भूतानि त्वयि प्राणाः प्रतिष्ठिताः शिवः स्वयं त्वमे
वासि विष्णुस्त्वंच प्रजापतिः आदित्या वसवो रुद्रा विश्वेदेवाः सपैतृकाः त्वयि तिष्ठंति सर्वेपि यतः कामफलप्रदाः त्वत्प्रसादादिमं यज्ञं कर्तुमीहे जलोद्भ-
व सान्निध्यं कुरु देवेश प्रसन्नो भव सर्वदा ततः प्रतिमानां अग्न्युत्तारणं कुर्यात् तद्यथा देशकालौ संकीर्त्य अस्य देवस्य पूज्यत्वाधिकारसिद्ध्यर्थं
मग्न्युत्तारणं करिष्ये अग्निः सप्तिमिति सप्तर्चस्य सूक्तस्य सोचिको वैश्वानरस्त्रिष्टुप् अग्न्युत्तारणे विनियोगः अग्निः सप्तिमिति सूक्तमग्निपदरहि

म॰कौ॰
८

तंसहितंचपठेत् अश्मन्नूर्जेत्यनुवाकेनवाकुर्यात् अथप्राणप्रतिष्ठा अस्यश्रीप्राणप्रतिष्ठामंत्रस्य ब्रम्हविष्णुमहेश्वराऋषयः ऋग्यजुःसामाथर्वा
णिछंदांसि॰ चैतन्यरूपापराप्राणशक्तिर्देवता आंबीजं ह्रींशक्तिः क्रोंकीलकं देवस्यप्राणप्रतिष्ठापनेविनियोगः ॐ आंह्रींक्रों अंकंखंगंघंङं
आंक्रोंह्रीं पृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशात्मने आंअंगु॰ ॐ आंह्रींक्रों ईंचंछंजंझंञं क्रोंह्रीं आंशब्दस्पर्शरूपरसगंधात्मने ईंतर्जनी॰ ॐ आं-
ह्रींक्रों ऊंटंठंडंढंणं ऊंक्रोंह्रीं आंश्रोत्रत्वक्चक्षुर्जिह्वाघ्राणात्मने ऊंमध्यमा॰ ॐ आंह्रींक्रों एंतंथंदंधंनं एंक्रोंह्रीं आंवाक्पाणिपादपायूपस्था-
त्मने ऐं अनामिकाभ्यां॰ ॐ आंह्रींक्रों पंफंबंभंमं ओंक्रोंह्रीं आंवचनादानगतिविसर्गानंदात्मने कनि॰ ॐ आंह्रींक्रों अंयंरंलंवंशंषंसंहंळंक्षं अः क्रोंह्रीं
आंमनोबुद्ध्यहंकारचित्तविज्ञानात्मने करतलकरपृष्ठाभ्यां॰ एवंहृदयादि ॐ आंह्रींक्रों अंयंरंलंवंशंषंसंहंळंक्षं अः क्रोंह्रीं आंदेवस्यप्राणाइहप्रा
णाः ॐ आंह्रींक्रों अंयंरंलंवंशंषंसंहंळंक्षं अः क्रोंह्रीं आंदेवस्यजीवइहस्थितः ॐ आंह्रींक्रों अंयंरंलंवंशंषंसंहंळंक्षं अः क्रोंह्रीं आंदेवस्यसर्वे
न्द्रियाणिवाङ्मनस्त्वक्चक्षुःश्रोत्रजिह्वाघ्राणपादपायूपस्थानीहैवागत्यसुखंचिरंतिष्ठंतुस्वाहा असुनीतइतिऋचंपठेत् गर्भाधानादिपंचदशसं-
स्कारसिद्ध्यर्थं पंचदशप्रणवावृत्तिंकरिष्ये १५ ततः रक्ताम्भोधिस्थपोतोल्लसदरुणसरोजाधिरूढाकराब्जैः पाशं कोदंडमिक्षूद्भवमथगुण-
मप्यंकुशं पंचबाणान् बिभ्राणासृक्कपालं त्रिनयनलसिता पीनवक्षोरुहाढ्या देवीबालार्कवर्णा भवतुसुखकरी प्राणशक्तिः परानः तत-
श्चत्वारिवागितिपठेत् ततः कलशस्थपूर्णपात्रे परिस्रावरणंदेवं तत्तद्देवताप्रकाशमंत्रेणसंस्थाप्यपूजयेत् पात्रांतरेवा पंचामृतस्नानपर्यंतं
संपूज्यतदनंतरं कलशेस्थापयेदितिवा अथपूजाविधिः सर्वव्रतेषुसामान्यतउच्यते आगच्छदेवदेवेश तेजोराशेजगत्पते क्रियमा-

८

ज्य मोदक पोलिका पूरिकावटक घृतपाचितपक्वान्नादि पूरितं वस्त्र सहितं सशूर्पं वायनं तेभ्यो दत्वा गां च दद्यात् अथ भविष्ये मुहूर्तमात्रेऽपि परवि-
द्धायां श्रावणशुक्लतृतीयायां स्वर्णगौरीव्रतम् प्रातः शुक्लतिलैः स्नात्वा आत्मनः सौभाग्यादि पुत्रपौत्रसंपत्तिकामनया ऽचरितस्वर्णगौरीव्रतोद्या-
पनं करिष्ये वृताचार्यः उक्तप्रकारेण लिंगभद्रे षोडशनमस्कारमंत्रेण नाममंत्रेण वा होमः पलताम्रमय तिलपूरित पूर्णपात्रयुते मृन्मये कलशे हैमे हरिगौरी प्र-
तिमे त्र्यंबकं गौरीर्मिमाये ति मन्त्राभ्यां संपूज्य पुराणपठनादिना रात्रिं निनीय प्रातरग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् उमामहेश्वरौ तिलयवाज्याहुतिभिः प्रति
द्रव्य अष्टोत्तरशतसंख्याकाभिर्ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्या यक्ष्ये ततः आचार्याय गां दत्वा षोडशदंपतीः संपूज्य वंशपात्रस्थ षोडशविध-
षोडशसंख्याक पक्वान्नसयुतं वायनं तेभ्यो दत्वा दक्षिणादिभिः प्रतोष्य आशिषो गृह्णीयात् अथ भविष्यस्कंदयोर्मुहूर्तमात्रेऽपि परविद्धायां भा-
द्रशुक्लतृतीयायां हरितालिकाव्रत तिथ्यादि उल्लिख्य मम समस्त पापक्षयपूर्वकं सप्तजन्मसु सौभाग्यादि विविधभोग प्राप्तिद्वारा उमामहेश्वरप्रीत्यर्थं आ-
चरित हरितालिकाव्रतोद्यापनं करिष्ये ततः वृताचार्यः उक्तविधिना लिंगतोभद्रे द्रोणपरिमितव्रीहिस्थ कलशे राजतं शिवं हैमीं गौरीं पुरतः राजतं वृषं उक्त
मंत्रैः प्रतिष्ठाप्य संपूजयेत् तत्र मंत्रः मंदारमालाकुलितालकायै कपालमालांकितशेखराय दिव्यांबरायै च दिगंबराय नमः शिवायै च नमः शिवाय त
तन्मंत्रैर्वा ततः प्रार्थयेत् नमः शिवाय साम्बाय पंचवक्त्राय शूलिने नंदिभृंगिमहाकालगणयुक्ताय शंभवे शिवायै हरकान्तायै प्रकृत्यै सृष्टिहेतवे
नमस्ते ब्रह्मरूपिण्यै जगद्धात्र्यै नमो नमः येन कामेन देवि त्वं पूजितासि महेश्वरि तं पूर्णं कुरु मे कामं सौभाग्यं च प्रयच्छ मे ततः सुवासिनीभिः स
पूज्य रात्रिं निनयेत् प्रातः अग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् प्रधानं उमामहेश्वरं प्रीति द्रव्य मष्टोत्तरशतसंख्याकाभिः तिलयवाज्याहुतिभिः ब्रम्हादिदेवता

१ जगत्पालकायै

परिवारदेवताश्च एकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ततः संपूजिताचार्याय गां दत्वा षोडशाष्टौ वा युग्मानि संपूज्य सौभाग्यवस्त्र दक्षिणायुतानि सशूर्पाणि षोडश वायनानि द-
द्यात् तत्र मंत्रः सौभाग्यारोग्यकामानां सर्वसंपत्समृद्धये गौरीगिरिशतुष्ट्यर्थं वायनं ते ददाम्यहं अथ हस्तगौरीव्रतं भविष्ये हस्तऋक्षगते सूर्ये त्र-
योदशवर्षात्मकं हस्तगौरीव्रतं तिथ्यादि संकीर्त्य आत्मनः सकलदुःखनाशसौभाग्यसुखावाप्तिद्वारा गौरीप्रीत्यर्थं आचरितहस्तगौरीव्रतपूर्णतासिद्ध
येतदुद्यापनाख्यं कर्म करिष्ये वृताचार्यः लिंगतोभद्रे उक्तप्रकारेण कलशे काञ्चनगजे गौरीं हरं गणेशं च सौवर्णं सुवर्णपुष्पादिना तत्तन्मंत्रैः संपूज्य स्व
वासिनीः संपूजयेत् अग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वाद्ध्यात गौरीं हरं गणेशं च अष्टोत्तरशततिलाज्याहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताः एकैकयाज्याहुत्या यक्ष्ये वाय-
न त्रयोदशविधं त्रयोदशसंख्याकपक्वान्नपूरितं सौवर्णपात्रे वैणवे वा कृत्वा त्रयोदश दंपतीः सुवासिनीर्वा संपूज्य तेभ्यो दद्यात् तत्र मंत्रः पक्वान्नपूरि-
तं निमव्रतसंपूर्णहेतवे वायनं ते प्रयच्छामि गौरीगिरिशतुष्टये गां दद्यात् अथ कोटीश्वरीव्रतम् भाद्रपदशुक्लतृते ... तत्तु वर्षचतुष्टयं कार्यं
तत्र विधिः आत्मनः दुर्भगत्वनाशनपूर्वकसुभगत्वप्राप्तिकामनया गौरीप्रीत्यर्थं कोटीश्वरीव्रतं करिष्ये अखंडानां ... तैलानां चालक्षं एकं पयसि
पक्वात् दध्नेन देवीं निर्माय उक्तप्रकारेण पीठं संपूज्य रक्तवस्त्रं दत्वा विशेषपूजां कुर्यात् तत्र मंत्रः नमो नमस्ते देवि ... टीश्वरि नमस्तु
भ्यं नमस्ते हरिवल्लभे ततोऽर्घ्यं नमो लक्षेश्वरि देवि कोटीश्वरि नमोऽस्तु ते गृहाणार्घ्यं मया दत्तं दुर्गे देवि नमोऽस्तु ते ततः सु ... व्रतांते गा-
द्यात् अथ भविष्ये चंद्रोदयव्यापिन्यां भाद्रपदकृष्णतृतीयायां बृहद्गौरीव्रतम् तच्च वर्षपंचकं कार्यं तिथ्यादि संकी ...
द्भाप्तिकामनया आचरितबृहद्गौरीव्रतोद्यापनं करिष्ये वृताचार्यः उक्तप्रकारेणालवाले सांगं बृहतीवृक्षं संस्थाप्य संपूज्य तत्पुरतः

१ रिंगणी इति ख्याता। २ सुवर्णमयीम्

णसंपूज्य तत्पुरतः चतुःषष्टिबीजयुतंसौवर्णबृहतीफलंसंपूज्यार्घ्यंदद्यात् मंत्रः क्षेमसंपत्करेदेविसर्वसौभाग्यदायिनिसर्वकामप्रदेदेविगृहाणार्घ्यंनमोस्तु-
ते चंद्रोदयानंतरअर्घ्यं गगनांगणसद्दीपलक्ष्मीबंधोनिशाकर गृहाणार्घ्यंमयादत्तंरोहिण्यासहितःशशिन् ततः अग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वाद्ध्यात् गौरीं अ-
ष्टोत्तरशतसंख्याकघृताक्ततिलाहुतिभिः ब्रम्हादिदेवताश्च एकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ततःपंचविप्रान्सुवासिनीःसंपूज्यकंचुकीताटंककंठसूत्रसौ-
भाग्यद्रव्यसिंदूरजीरकगोधूमपिष्टजातबृहतीफलपंचकयुक्तानिसूत्रवेष्टितवंशपात्रयुग्मयुतानिसवस्त्रदक्षिणानिपंचवायनानिदत्वासदन्नेनब्राम्ह
णान्संतर्प्यतत्सुवर्णनिर्मितबृहतीफलंकंठधृत्वाइष्टजनैःसहभुंजीत अथमार्गशीर्षेमाघेवाकृष्णातृतीयायांसौभाग्यसुंदरीव्रतम् तच्चतुर्थीयुतायांका
र्यम् तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनःसर्वदुःखव्याधिदारिद्र्यादिनाशनपूर्वकंसुखसौभाग्यपुत्रपौत्रसुरूपताविप्राप्तिद्वारागौरीप्रीत्यर्थंसौभाग्यसुंदरीव्रतं

करिष्ये इतिसंकल्प्य ततःउमामहेश्वरंसौवर्णंराजतंवाकृत्वाएकलिंगोद्भवेमंडलेवक्ष्यमाणद्रव्यैर्द्वादशमासेषुप्रतितृतीयायांसंपूजयेत् मार्गशीर्षे
कृष्णतृतीयायांप्रातः अपामार्गदंतकाष्ठं सौभाग्यसुंदरीदेवतानाम द्रोणपुष्पं दाडिमीफलेनार्घ्यं मोदकनैवेद्यं यक्षकर्दमलेपः अगरुधूपः घृत
दीपः सर्वासुतृतीयासु एवंपूजांकृत्वास्वयंकर्पूरंप्राशयेत् एवंसर्वत्र पौषेवेलिकीदंतकाष्ठं राज्यसौभाग्यदादेवता मरुबकंपुष्पं धात्रीफलेना-
र्घ्यं घृतशर्करान्वितवटकानैवेद्यं स्वयंकंकोलकंप्राशयेत् माघेबदरीदंतकाष्ठंरूपसौभाग्यसुंदरीनाम चूतपुष्पंनारीकेरेणार्घ्यं शष्कुलीनै-
वेद्यं कस्तूरीभक्षणं फाल्गुनेबिल्वदंतकाष्ठं सौभाग्यसुंदरीनाम कांचनारपुष्पं घृतशर्करान्वितसक्तुनैवेद्यं बीजपूरेणार्घ्यं चंदनोदकप्रा-
शनं चैत्रेजंबूदंतकाष्ठं सुखसौभाग्यसुंदरीनाम दमनकपुष्पं शर्कराघृतयुतमंडकनैवेद्यं बिल्वफलेनार्घ्यं अर्जुनपत्रभक्षणम् वैशा-

१ कर्णभूषणं २ अघाडाइतिप्रसिद्धः ३ (कर्पूरः, कृष्णागरु, कस्तूरी, चदनं, केशरं) एतान्पंचैकत्रसंयोज्यनिर्मितोयक्षकर्दमः ४ वावडिंगइतिख्यातस्य ५ मरवाइतिख्यातस्य
६ आम्रवृक्षः ७ मातुलिंगम्

रवेमालतीदंतकाष्ठं पतिसौभाग्यदानाम सितारक्तपद्ममल्लिकापुष्पं शर्कराघृतकर्पूरयुतदधिभक्तनैवेद्यं कदलीफलेनार्घ्यं सुवर्णोदकप्राशनम्-
ज्येष्ठे यूथिकादंतकाष्ठं लावण्यस्कंभगानाम कदलीफलेनार्घ्यं घृतपूरिकानैवेद्यं मौक्तिकांबुप्राशनम् आषाढेअशोककाष्ठं पतिसौभाग्यसुं
बिल्वपत्रम् जंबूफलार्घ्यं पायसनैवेद्यं विद्रुमांबुप्राशनम् श्रावणे बिल्वकाष्ठं सर्वेश्वरीनाम जातीपुष्पम् शष्कुकसारनै-
कदलीफलार्घ्यं रजतांबुप्राशनम् भाद्रेमातुलिंगकाष्ठम् सौभाग्यसुंदरीनाम उत्पलपुष्पम् कर्कोटिकाफलेनार्घ्यं शाकवर्तिन्यंनै
वेद्यम् माणिक्यांबुप्राशनम् आश्विनेप्लक्षकाष्ठं पुत्रसौभाग्यस्कंदरीनाम शतपत्रपुष्पम् नारिंगकूष्मांडार्घ्यं घृतशर्करान्वितंग-
औदुंबरांबुप्राशनम् कार्तिके औदुंबरकाष्ठसंयोगस्कंदरीनाम केतकीपुष्पंसुगंधिशालिनैवेद्यम् अक्षोडेनार्घ्यम् ल-
एवंचीर्णव्रतेमार्गकृष्णतृतीयायामुद्यापनम् पूर्वोक्तसंकल्पंकृत्वा आचार्यंवृत्वामंडले उमामहेश्वरमूर्तिंपूर्वंपूजितांरक्तव-
स्त्राद्युपचारैःसंपूज्य प्रागुक्तपुष्पादिकंसमर्प्य जागरणादिनारात्रिंनिनयेत् प्रातःअग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् अथप्रधानम् उमामहेश्वरौ
धुत्रयुक्तैः कुसुंभकुसुमैः किंशुकैर्वाशतपत्रैर्वाअष्टोत्तर शतसंख्याकाहुतिभिः प्रतिदैवततत्तन्मंत्राभ्यांब्रह्मादिदेवताश्च एकैकयाज्याहु
ध्ये ततःअष्टौचत्वारिवामिथुनानिवस्त्रादिभिःसंपूज्यतेभ्यः कुंकुमलवणगुडनारीकेलनागवल्लीदूर्वाकज्जलसिंदूराष्टकं शूर्पस्थंदत्वा
चार्यायमंडलमुमामहेश्वरप्रतिमांचदत्वाप्रार्थयेत् पूजितासिमयादेविसर्वसौभाग्यसुंदरि दत्वामत्प्रार्थितान्कामान्गच्छदेवियथासुखम् ततः १८
र्थ्येआशिषोगृहीत्वास्वयंभुंजीत अथपरशुरामजयंतीव्रतं वैशाखशुक्लतृतीयायांनिशाद्ययामव्यापिन्यांभविष्ये तिथ्यादिसंकीर्त्य

१-चमेलीइतिख्याता २जुईइतिख्याता ३काकडीइतिख्याता ४ पलाशपुष्पैः ५ कमलैः

लपापक्षयपूर्वकंचतुर्विधपुरुषार्थसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं आचरितपरशुरामजयंतीव्रतोद्यापनंकरिष्येइतिसंकल्प्य वृताचार्यः सर्वतोभ
द्रस्थकलशेहैमं परशुरामं विष्णोर्नुकमितिमंत्रेणसंपूज्य रात्रौजागरणंकृत्वा प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्य परशुरामंघृताक्तपायसद्रव्येणअष्टोत्तरशतसंख्या
काहुतिभिः ब्रम्हादिदेवताश्च एकैकयाआज्याहुत्यायष्ट्वा ततःपीठंगांचदत्वाब्राम्हणान्भोजयेत् इतिपरशुरामजयंती इतितृतीयाव्रतानि अथ
चतुर्थीव्रतानि संकष्टचतुर्थीव्रतं चंद्रोदयव्यापिन्याकार्यम् दिनद्वये तद्व्याप्तावव्याप्तौवापूर्वा मासपक्षाद्युल्लिख्य विद्याधनपुत्रारोग्यमुक्तिसं
कष्टनाशकामेनस्त्रीभर्त्रादिकामनयाचरितंसंकष्टचतुर्थीव्रतोद्यापनंकरिष्ये वृताचार्यः उक्तप्रकारेणसर्वतोभद्रस्थकलशेहैमंगणेशंप्रतिष्ठाप्य-
पूजयेत् अथध्यानम् लंबोदरंचतुर्बाहुंत्रिनेत्रंरक्तवर्णकं नानारत्नैःसुवेषाढ्यंप्रसन्नास्यंविचिंतये ध्यानं० श्रीगणेशाय० आवाहयामि० गणे
शाय० आसनं० विघ्ननाशिने० पाद्यं० लंबोदरायेति० अर्घ्यं० चंद्रार्धधारिणे० विश्वप्रियाय० आचमनं० ब्रम्हचारिणे० स्नानं० शूर्पकर्णा०
वस्त्रं० उपवीतं० कुब्जायच० चंदनंरुद्रपुत्राय पुष्पंचगुणशालिने विकटायेतिधूपंच दीपंरुद्रप्रियायच नैवेद्यंविघ्ननाशाय तांबूलंसिद्धिदा
यच फलंसंकष्टनाशायएकदंताय दक्षिणाम् नीराजनंवामनाय दक्षिणाहरसूनवे पुष्पांजलिंकुमाराय नमोविद्याधरायच ततःशूर्पं पायस
पूर्णंरक्तवस्त्रेणवेष्टितम् गणेशायनिवेदयेत् ततश्चंद्रायार्घ्यं तदानींपंचम्यावाहोमंकुर्यात् प्रधानंगणपतिं गणानांत्वेतिमंत्रेण तद्गायत्र्यावादूर्वा
र. ताज्यमोदकपायसद्रव्यैःप्रतिद्रव्यंअष्टोत्तरसहस्रंअष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिर्वात संख्याकाहुतिभिर्यष्ट्वा ब्रम्हादिदेवताश्चकेवलमोदकैर्वा एवंहोमंस-
माप्य एकविंशतिंब्राम्हणानेकविंशतिनामभिः वस्त्रादिनापूज्य एकविंशतिपक्वान्नैःसंतर्पयेत् गणंजयः गणपतिः हेरंबःधरणीधरः महा

गणपतिः यक्षेश्वरः क्षिप्रप्रसादनः अमोघसिद्धिः अमृतः मंत्रः चिंतामणिः निधिः सुमंगलः बीजं आशापूरकः वरदः शिवः काश्यपः नंदनः वा-
चांसिद्धिः ढौंढीनायकः ततः आचार्याय शूर्पस्थैकविंशतिमोदकं वायनं रक्तवस्त्रवेष्टितं दद्यात् मंत्रः विप्रवर्य नमस्तुभ्यं मोदकान्वै ददाम्यहम् आ
दुद्धरणार्थाय गृहाण द्विजसत्तम गणेशं प्रार्थयेत् अबुद्धमतिरिक्तं वा द्रव्यहीनं मया कृतम् तत्सर्वं पूर्णतां यातु विघ्नराज नमोस्तु ते ततो गां सोपस्करां
ठंच आचार्याय दत्वा आशिषो गृहीत्वा इष्टजनैः सह भुंजीत इति संकष्टचतुर्थीव्रतम् श्रावणे कार्तिके वा शुक्लचतुर्थ्यां दूर्वागणपतिव्रतं भविष्ये नि
ष्याद्युक्तिरव्य अतुलसौभाग्यपुत्रपौत्रधनैश्वर्याद्यभिवृद्धिद्वारा श्रीगणपतिप्रीत्यर्थं दूर्वागणपतिव्रतोद्यापनं करिष्ये तच्च पंचवर्षकं वर्षत्रयं वाका
र्यम् तत्रविधिः सर्वतोभद्रे रक्तवस्त्रवेष्टितताम्रकलशोपरि हेमपीठे हैमीं दूर्वां निधाय तत्र हैमगणेशं पूजयेत् विशेषःपूजायाम् बिल्वापामा
र्गशमी दूर्वा तुलसीपत्राणि मोदकनैवेद्यं प्रार्थनामंत्रः गणेश्वर गणाध्यक्ष गौरीपुत्र गजानन व्रतं संपूर्णतां यातु त्वत्प्रसादादिभानन प्रतिमादान-
मंत्रः गृहाण भगवन् ब्रह्मन् गणराज सदक्षिणम् व्रतं त्वद्वचनाद्द्य संपूर्णं यातु सुव्रत एवं पंचवर्षाणि कृत्वा उद्यापनमारभेत् पूर्ववत्पूजयित्वा ग
णाभिर्मंत्रैर्गणेशं पूजयेत् पंचगव्यस्नपनं दशमंत्राः गणाधिपाय॰ उमापुत्राय॰ अघनाशिने॰ विनायकाय॰ ईशपुत्राय॰ सर्वसिद्धिप्रदा
॰ ॰ एकदंता॰ इभवक्त्राय॰ मूषकवाहनाय॰ कुमारगुरवे॰ ततः व्रतपूर्तये आचार्याय गां दत्वा भुंजीत भाद्रपदशुक्लचतुर्थ्यां मध्यान्हव्या
पिन्यां सिद्धिविनायकव्रतम् माघे मार्गशीर्षे श्रावणे वा प्रतिमासं शुक्लचतुर्थ्यां प्रातः शुक्लतिलैः स्नात्वा मध्यान्हे संकल्पं कृत्वा पूजयेत् देश- १९
॰ लौसंकीर्त्य मम विजयपुत्रादिकामसिद्धिद्वारा श्रीसिद्धिविनायकप्रीत्यर्थं सिद्धिविनायकव्रतं करिष्ये धान्यराशिस्थरक्तवस्त्रवेष्टितारक्तकल

श्रीहेमंगणेशंपूजयेत् मूलमंत्रेण एकदंतंशूर्पकर्णंगजवक्त्रंचतुर्भुजं पाशांकुशधरंदेवंध्यायेसिद्धिविनायकम् ध्यानं० पुष्पोत्तरमंगपूजा गणेशायनमः पादौपूजयामि विघ्नराजाय० जानुनी० आखुवाहनाय० ऊरू० हेरंबाय० कटिं० कामारिसूनवे० नाभिं० लंबोदराय० उदरं० गौरीसुताय० स्तनौ० गणनाथाय० हृदयं० स्थूलकंठाय० कंठं० स्कंदप्रियाय० स्कंधौ० पाशहस्ताय हस्तौ० गजवक्त्राय० मुखं० विघ्नहर्त्रे० नेत्रे० सर्वेश्वराय० शिरःपू० गणाधिपाय० सर्वांगंपू० अथपत्रपूजा सुमुखाय० पाचीपत्रसम० गणाधिपा० भृंगराजप० उमापुत्रा० बिल्वपत्रं० गजाननाय० दूर्वाप० लंबोदरा० बदरीपत्रं० हरसूनवे० धत्तूरप० वक्रतुंडाय० शमीप० गुहाग्रजाय० अपामार्गं० एकदंताय० बृहतीप० विकटाय० करवीरप० विनायका० अश्मांतकप० कपिलाय० अर्कप० गजदंताय० अर्जुनपत्रं० विघ्नराजाय० विष्णुक्रांतप० बटवे० दाडिमीप० सुराग्रण्ये० देवदारु० भालचंद्रा० मरुबकप० हेरंबाय० सिंदूरप० चतुर्भुजा० जातीप० सर्वेश्वराय० अगस्तिप० ततःदूर्वायुग्मं गंधपुष्पाक्षतयुतं गृहीत्वापूजयेत् गणाधिपाय० उमापुत्रा० अघनाशिने० विनायकाय० ईशपुत्राय० सर्वसिद्धिप्रदाय० एकदंताय० इभवक्त्राय० मूषकवाहनाय० कुमारगुरवे० सर्वविघ्नहराय० ततो देवंप्रार्थयेत् यन्मयाचरितंदेवव्रतमेतत्सुदुर्लभम् त्वत्प्रसादाद्गणेशत्वं सफलंकुरुसर्वदा घृतपाचितैकविंशतिमोदकान्गृहीत्वादशविप्राय दशआत्मने एकंदेवाय० वायनमंत्रः वाणकफलसंयुक्तं मोदकैर्दशभिर्युतम् गणेशप्रीणनार्थायतुभ्यंविप्रददाम्यहं ततःब्राह्मणायसदक्षिणांविनायकप्रतिमांदद्यात् तत्रमंत्रः विनायकगणेशानसर्वदेवनमस्कृत पार्वतीप्रियविघ्नेशममविघ्नंविनाशय एवंएकविंशतिवर्षंकृत्वांतेपूर्ववद्देवंसंपूज्य बुनाचार्यःअग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् गणेशंदूर्वापायसलड्डुकैः प्रतिद्रव्यमष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिर्यक्ष्ये तत अधिकफलप्राप्तये एकविंशतिना

१ अपटाइतिख्यात   २ रुई इतिख्यात.

मभिः एकविंशतिब्राह्मणान् दक्षिणापुरःसरं संपूज्य एकविंशतिपक्वान्नैः प्रत्येकं संपूज्य अन्यानपियथाविभवं संपूज्य भूयसीं दत्वाव्रतपूर्तये
गां दद्यात् इतिभविष्ये कार्तिककृष्णाचतुर्थ्यां करकचतुर्थीव्रतं भविष्ये स्त्रीणामेव तिथ्याद्युल्लिख्यात्मनः सौभाग्यपुत्रपौत्रादिसुस्थिरश्रीप्रा
प्तये करकचतुर्थीव्रतं करिष्ये पटादौ वटं विलिख्य तदधस्ताच्छिवं स्कंदयुतां गौरीं चंदनादिनालिखित्वा पूजयेत् मंत्रः नमः शिवायै सर्वायै सौ
भाग्यं संततिं शुभाम् प्रयच्छ भक्तियुक्तानां नारीणां हरवल्लभे इति नमोंतनाममंत्रेण शिवस्कंदगौरीणां पूजा कार्या पिष्टकनैवेद्यं पक्वान्नपू
रितदशकरकान् ब्राह्मणेभ्यो दद्यात् चंद्रोदयोत्तरं चंद्रायार्घ्यं दद्यात् व्रतपूर्तये गां दत्वा स्वयं भुंजीत अथ दशरथललिताव्रतोद्यापनम्
स्कांदे आश्विनकृष्णाचतुर्थ्यां तिथ्यादि संकीर्त्य मम पुत्रादिप्राप्तिपूर्वकं सौभाग्याद्यभिवृद्धिद्वारा श्रीरोहिणीसहितचंद्ररूपी परमेश्वरप्री-
त्यर्थं दशवर्षावधि आचरितस्य दशरथललिताव्रतस्योद्यापनं करिष्ये इति संकल्प्य वृताचार्यः रात्रौ पुष्पमंडपिकामध्ये सर्वतोभद्रे पूर्ववत्कलशं
· थाप्य तदुपरि वंशपात्रे चतुरंगुलां सौवर्णीं रोहिणीप्रतिमां अष्टांगुलराजतचंद्रप्रतिमां च पूर्ववत् पूजयेत् प्रार्थयेच्च दशरथाय त्वया दत्तार
द्याश्वसुताश्वते सौभाग्यं ललिते देवि देहि तद्वन्ममापि हि पुष्पांतेऽगपूजा उपांगललितायै० पादौ पूजयामि उमायै० जानुनी० सत्यै० ना
भिं० कुमारिकायै० स्तनौ० लक्ष्म्यै० भुजौ० सुभगप्रियायै० मुखं० दशरथललितायै० मूर्धानं० ततः प्रातः पुनः संपूज्य अग्निं प्रतिष्ठाप्य उ
द्यात् प्रधानं चंद्रसहितरोहिणीं गौरीमिमायेतिमंत्रेण अष्टोत्तरशतदूर्वाहुतिभिः नमो देव्याइतिमंत्रेण अष्टोत्तरशतघृताक्तपंचखाद्याहुतिभिश्च यक्ष्ये ब्र-
ह्मादिमंडलदेवताश्चैकैकयाहुत्या यक्ष्येन ततः सपत्नीकान् दशब्राह्मणान् वस्त्रालंकारादिभिः संपूज्य गंधोदकपूरितदशकरकान् दद्यात् ततः आचार्यं वस्त्रादिभिः

१ धारगंइतिप्रसिद्धा २ कलशान्.

संपूज्य सदक्षिणं वायनं दद्यात् तत्रमंत्रः इदं तु दशलड्डुकं दक्षिणाफलसंयुतं ललिताप्रीणनार्थाय ब्राम्हणाय ददाम्यहं विसर्जनमंत्रः सवाहनाश
क्तियुता वरदा पूजिता मया मातर्मामनुगृह्याद्य गम्य तां निजमंदिरं इति विसृज्य सदक्षिणं सोपस्करं पीठं गां च दत्वा ब्राह्मणान् मोदकपायसादिभिः
संतर्प्य आशिषो गृहीत्वा स्वयं भुंजीत एवं यः कुरुते भक्त्या धनपुत्रानवाप्नुयात् इति दशरथललितावतोद्यापनं समाप्तं अथ पंचमीव्रतानि भाद्र
पदशुक्लपंचम्यां ऋषिपंचमीव्रतं मध्यान्हव्यापिन्यां दिनद्वये तद्व्याप्तावव्याप्तौ वा पूर्वविद्धायां कार्यम् नद्यादौ प्रातः दंतधावनपूर्वकं स्नात्वा मम-
ज्ञानतोऽज्ञानतो वा रजस्वलावस्थायां कृतसंपर्कजनितदुर्योनित्वदोषपरिहारद्वारा शुभफलप्राप्त्यर्थं आचरितऋषिपंचमीव्रतोद्यापनं करिष्ये
इत्याचार्यः सर्वतोभद्रे सप्तकलशेषु एकस्मिन्वा हेमीः अरुंधतीसहिताः सप्तर्षिप्रतिमाः पूजयेत् प्रत्येकं सप्तर्षीणां वेदोक्तमंत्राः ऋषेसंत्रकृतां
स्तोमैरिति कश्यपम् अग्निर्यद्धामवेति अत्रिं एवानस्पृध इति भरद्वाजम् प्रसूतो भक्षमकरं चरेति विश्वामित्रं अभित्वा गोतमा गिरेति गौतमं गृ
णाना जमदग्निनेति जमदग्निम् उतासि मैत्रावरुणो वासिष्ठेति वसिष्ठं कश्यपोत्रिर्भरद्वाजो विश्वामित्रोऽथ गौतमः जमदग्निर्वसिष्ठश्च साध्वी चैवाप्यरुं
धतीति देवा एतस्यामिति सहस्तोमाः सहच्छंदस इति नाममंत्रैर्वा पूजयेत् ततः वायनं दत्वा क्षमापयेत् न्यूनातिरिक्तकर्माणि मया यानि कृतानि च
क्षमध्वं तानि सर्वाणि यूयं सर्वे तपोधनाः ततः कथाश्रवणादिना रात्रिं निनयेत् प्रातः अग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् प्रधानं अरुंधतीसहित कश्य-
पादि सप्तर्षीन् पूजामंत्रेण तिलव्रीहि यव सर्पिर्द्रव्यैः प्रतिद्रव्यमष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिर्वा तत्संख्याकाहुतिभिः ब्रम्हादिदेवताश्च एकैकयाज्या
हुत्या यक्ष्ये शेषेणोस्विष्टकृतं तत. प्रतिमापूजां कृत्वा सपत्नीकान् सप्त ब्राम्हणान् वस्त्रादिना संपूज्य तेभ्यः क्रमेण दक्षिणा प्रतिमायुतकलशान् द-

द्यात् तत्रमंत्रः गृहाणत्वं द्विजश्रेष्ठप्रतिमादिसमन्वितम् कलशं ऋषिसंप्रीत्यैव्रतसंपूर्तिहेतवे यदेककुंभे सर्वप्रतिमापूजनम् तदासर्वप्रतिमायुतंकलशमाचार्या
यद्यात् अन्येभ्यःदक्षिणावस्त्रयुतान् पक्वान्नपूरितान्कलशान्दद्यात् ततःसप्तभ्यः सप्तगाआचार्याय एकांगांदत्वाप्रार्थयेत् ससर्षयः शुभाः श्रेष्ठाः सर्वेषां
त्वशुभप्रदाः सर्वपापंचमेयांतुज्ञानतोज्ञानत कृतम् एतेसप्तर्षयःसर्वेभक्त्यासंपूजितामया यथोक्तफलदाःसंतुव्रतस्यफलदायकाइति ततः आशिषोगृहीत्वाब्रा
ह्मणान्संतर्प्यस्वयंभुंजीत अथभविष्ये नागपंचमीव्रतं श्रावणशुक्लपंचम्यांमाध्यान्हव्यापिन्यांकार्यम् नद्यादौस्नात्वा तिथ्याद्युल्लिख्य ममसंतानवृद्धि
र्वकंसुखाद्यभिवृद्धिद्वाराश्रीनागरूपीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंनागपंचमीव्रतंकरिष्ये पटेचंदनादिनानागान्विलिख्य मृन्मयान्वाकृत्वा दधिदूर्वाक्षतकुशा
भिः संपूजयेत् अनेनमंत्रेण अनंतंवासुकिंशेषंपद्मनाभंमहाबल कालियंतक्षकंचैवकर्कोटकधनंजयौ एवंसंपूज्यविप्रेभ्योभोजनंदत्वास्व
यंतैलपक्वविवर्जितंभोजनंकृत्वारात्रौतद्ध्यानरतःस्वपेत् भाद्रशुक्लपंचम्यांनागपंचमीव्रतम् प्रभासखंडेचतुर्थ्यामेकभक्तंकृत्वा पंचम्यांप्रातः
स्नातःदेशकालौसंकीर्त्य ममसंतत्यभिवृद्धिपूर्वकंसौभाग्यवृद्धिद्वाराश्रीनागरूपीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंद्वादशवर्षात्मकंनागपंचमीव्रतंकरिष्ये ततः
सौवर्णंराजतंदारुमयं मृन्मयंवापंचफणंनागंकृत्वा करवीरशतपत्रजातीपुष्पपद्मगंधादिभिःसंपूज्य ब्राह्मणान्घृतपायसैःसंतर्प्यस्वयंन
क्तंकुर्यात् एवंप्रतिमासंमासनामानि अनंतंवासुकिंशेषंपद्मंकंबलमेवच तथाकर्कोटकंनागंनागमश्वतरंतथा धृतराष्ट्रंशंखपालं
कालियंतक्षकंतथा पिंगलंचमहानागंमासिमासिप्रकीर्तिताः एवंद्वादशवर्षसंपाद्यांते भारपरिमितसुवर्णनागंसंपूज्य व्यासरूपिणेब्राम्ह-
णायपूजापूर्वकंदद्यात् अंतेपायसादिनाब्राह्मणान्संतर्प्य स्वयंभुंजीत अत्रैवनागदष्टव्रतं हेमाद्रौभविष्ये चतुर्थ्यामेकभक्तंकृत्वा प्रातः

१ भारप्रमाणं चतुर्भिर्व्रीहिभिर्गुंजंगुंजान्पंचपणंपणान्॥ अष्टौधरणमष्टौचकर्षंतांश्चतुरःपलं॥तुलांपलशतंप्राहुर्भारःस्याद्विंशतिस्तुलाइति॥

पञ्चम्यांस्नात्वा तिथ्याद्युल्लिख्य अस्मत्संबंधिनो नागदंशमरणसूचित सर्पयोनिमुक्तिपूर्वकं तस्य स्वर्गनिकामनया एकवर्षात्मकं नागदष्टपंचमीव्रतं करिष्ये
तत सौवर्णराजतंमृन्मयंवा पंचफणनागंनिर्माय क्षीरादिस्नपनपूर्वकं षोडशोपचारैः संपूज्य घृतपायसमोदकैः ब्राम्हणान् संतर्प्य स्वयंनक्तं कुर्यात् प-
चम्यांनक्तं एवंप्रतिमासं पञ्चम्यां कार्यम् मासनामानि पूर्वोक्तानि अनंतादीनि ग्राह्याणि. संवत्सरांते रत्नविन्वितं कांचननागं सर्वतोभद्रस्थकलशे
संस्थाप्य पूर्ववत् पूजयित्वा रात्रौ जागरणं कृत्वा षष्ठ्यां प्रातः संपूज्य कथावाचकाय सोपस्करं पीठं गांच दद्यात् तत्रमंत्रः दानकाले पठेदेत-
त्स्मरन्नारायणप्रभुं सर्वगंसर्वधातारं अनंतमपराजितम् येकेचिन्मेकुले सर्पदष्टाः प्रामात्यधोगतिं व्रतदानेन गोविंद मुक्तिभाजो भवंतु ते इत्युक्त्वासि
तचंदनाक्षतपुनमुदकं उदके निक्षिपेत् ततः ब्राम्हणानां यतीनां च नागानुद्दिश्य महाभोज्यं दत्वा आशिषो गृहीत्वा स्वयं भुंजीत एवं व्रतेकृते नागदंशमृतः स
र्पयोनिमुक्तो भवति आश्विनशुक्लपञ्चम्यां माध्यान्हव्यापिन्यां उपांगललिताव्रतम् प्रातः दंतधावनपूर्वकं नद्यादौ स्नात्वा शुक्लं वासः परिधाय मंडपि
कादिकं कृत्वा तिथ्यादि संकीर्त्य मया पुत्रपौत्रविद्यारोग्यसुखविजयपुष्ट्यादिकामेन उपांगललिताप्रीत्यर्थं अष्टवर्षात्मकाचरितोपांगललिताव्रतोद्याप
नं करिष्य इति संकल्प्य वृताचार्यः एकलिंगतोभद्रे कलशोपरि सौवर्णां ललिताप्रतिमां पौराणमंत्रैः श्रीसूक्तेनच पूजयेत् ध्यानम् नीलकौशेयवस-
नां हेमाभां कमलासनाम् भक्तानां वरदां नित्यं ललितां चिंतयाम्यहं पुष्पपूजांते उपांगललितायै० पादौ पूज० भवान्यै० गुल्फौ० सिद्धेश्वर्यै० जंघे०
श्रियै० ऊरू० विश्वरूपिण्यै० कटिं० देव्यै० नाभिं० वरदायै० कुक्षिं० शिवायै० हृदयं० वागीश्वर्यै० स्कंधौ० महादेव्यै० बाहू० प्रकृतिभद्रायै०
करौ० पद्मिन्यै० कंठं० सरस्वत्यै० मुखं० पद्मकेसरवासिन्यै० नासिकां० महिषमर्दिन्यै० नेत्रे० लक्ष्म्यै० कर्णौ० भवान्यै० ललाटं० विंध्यवासिन्यै०

:॰ सिंहवाहिन्यै॰ सर्वांगपू॰ ततोधूपादिकं॰ पुष्पांजल्यंते साग्रामष्टचत्वारिंशत्पर्वपरिमितां दूर्वां हस्तेनादाय बहुप्ररोहासततममृताहरितालता य
थेयंललिते मातस्तथामेस्युर्मनोरथाः इतिमंत्रेणार्पयेत् एकैकामेववाष्टचत्वारिंशद्वारंसमर्पयेत् ततः प्रदक्षिणनमस्कारः कथाश्रवणादिनारात्रौ
जागरणंकृत्वा प्रातःनित्यकर्मनिर्वर्त्यपुनः संपूज्यदेव्यैअष्टौवटकान्समर्प्य अग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् प्रधानं उपांगललितांगौरीमिमायेतिमंत्रेण
अष्टोत्तरश :नमोदेव्यैमहादेव्यैशिवायैसततंनमः नमः प्रकृत्यैभद्रायैनियताः प्रणताः स्मतामनेनमंत्रेणअष्टोत्तरशततिलसर्पिः पंच-
४ ब्रम्हादिमंडलदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये एवंहोमंसंपाद्यअष्टौब्राम्हणान्वस्त्रादिभिः संपूज्य तेभ्यः पक्वान्नपूरि-
. . ६ . अष्टौकलशान्दद्यात् ततःआचार्यंवस्त्रालंकारादिभिः संपूज्यसदक्षिणं विंशतिवटकसहितंवायनंदद्यात् तत्रमंत्रः पक्वान्नेफ
उपांगललितापीत्यैब्राम्हणायददाम्यहम् ततःदेवींविसर्जयेत् मंत्रः सवाहनाशक्तियुतावरदापूजितामया मातर्माम-
एवंविसृज्यसोपस्करंपीठगांचआचार्यायदत्वा ब्राम्हणान्सदन्नेनभोजयित्वा आशिषोगृहीत्वास्वयंविंशति
इतिस्कांदे ललिताव्रतोद्यापनं इतिश्रीमच्चित्तपावन॰ पंचमीव्रतानिसमाप्तानि अथषष्ठीव्रतानि भाद्रशुक्लषष्ठ्यां
प्रातःनारीनद्यांस्नात्वा शुक्लांबरासुवेषाभरणोपेतावंशपात्रेनद्याः पंचपिंडाकृतिवालुकाःसंगृह्य गृहमागत्यपीठंदोसं
कंसौख्याभिवृद्धिद्वाराश्रीललितापष्ठीप्रीत्यर्थंललितापष्ठीव्रतंकरिष्ये ध्यानादिभिःपूजयेत् पं
तरशतअष्टाविंशतिवासंगृत्यसमर्प्यसोहालिकाकरंजगुडवेष्टकर्णवेष्टमोदकादिभिर्नैवेद्यंप्रतो

न्यसेत् कूष्मांडनारीकेलत्रपुसदाडिमबीजपूरतुंडीरकोरवेल्लादितत्कालसंभूतैःफलैः शोभांकृत्वा धान्यराशिस्थदीपावलिभिः समंततःभूषयेत् एवंपू
जांसमापयेत् प्रार्थयेच्च ललितेललितेदेविसौख्यसौभाग्यदायिनि अनंतदेहिसौभाग्यंमह्यंतुभ्यंनमोनमः ततः रात्रौगीतवाद्यादिभिर्निमेषोन्मेषरहितंसखीभिः
सहजागरणंकृत्वासप्तम्यांप्रातः तत्सर्वंनदीप्रतिनीत्वागंधपुष्पाक्षतादिभिरभ्यर्च्यतत्सर्वंनैवेद्यादिविप्रायदत्वागृहमागत्यअग्निंप्रतिष्ठाप्य अष्टोत्तरशतं
दूर्वातिलघृतपञ्चखाद्ययुतपायसंचहुत्वा देवपितृमनुष्यान्सुवासिनीः कन्यकाश्चालंकारादिभिः पंचदशब्राह्मणांश्चवस्त्रादिभिःसंपूज्यगांचदत्वाबहुवि
धैर्भक्ष्यभोज्यैःसंतर्प्य ललितामेऽस्तुसंप्रीतेतिसंप्रार्थ्यस्वयंभुंजीतेति अथकपिलाषष्ठीव्रतम् हेमाद्रौभविष्ये भाद्रकृष्णषष्ठ्यांकपिलाषष्ठीव्रतम् त
च्चपूर्वापरयुतायांकार्यम् योगविशेषेण योगलक्षणंपुराणसमुच्चये भाद्रेमास्यसितेपक्षेभानौचैवकरेस्थिते पातेकुजेचरोहिण्यांसाषष्ठीकपिलास्मृ
ता संयोगेचचतुर्णांचनिर्दिष्टापरमेष्ठिनेति वाराहपुराणेपि नभस्येकृष्णपक्षेतुरोहिणीपातभूसुतैः युक्ताषष्ठीपुराणज्ञैःकपिलापरिकीर्तिता व्र
तोपवासनियमैर्भास्करंतत्रपूजयेत् कपिलांतुद्विजाग्र्यायदत्वाक्रतुफलंभवेत् एवंषष्ठीयदातदापंचम्यांएकभुक्तंकृत्वाषष्ठ्यांप्रातःदंतधावनंकृ
त्वाजलपूर्णांजलिंकृत्वा निराहारोद्यदेवेशभूत्वाहंतत्परायणः पूजयिष्याम्यहंभक्त्याशरणंभवभास्करेत्यर्घ्यंदत्वानद्यादौगत्वा तत्रदारु शीरकुं
कुमेलोमनः शिलापद्मकपत्रकयष्टिमधुगव्यानांपेषणंकृत्वाक्षीरेणालोड्यकल्केनस्नानंकार्यमनेनमंत्रेण आपस्त्वमसिदेवेशज्योतिषांपतिरेवच
पापंनाशयमेदेवमनोवाक्कायकर्मजम् ततःपंचगव्यस्नानं ततःपंचपल्लवैर्मार्जनम् ततःशुद्धमृत्तिकांगृहीत्वा स्नायादनेननमंत्रेण मृत्तिकेब्रह्म
(९) णेकश्यपेनाभिमंत्रिता पवित्रंकुरुमांनित्यंसर्वपापात्समुद्धरेति ततःवरुणंपूजयेत् पूजामंत्रः पाशाग्रहस्तवरुणसर्ववारीश्वरप्रभो

१ नोडलीइतिप्रसिद्धा २ कारलीतिप्रसिद्धा ३ देवदारुइतिप्र० ४ वाळा ५ वेलची ६ ज्येष्ठमधइतिप्रसिद्धाः

व्र·
२२

अद्याह्नप्रार्थयामित्वांव्रतंकुरुसुरेश्वर ततःस्नात्वातिलकंधृत्वाभास्करंप्रणमेत् आदित्योभास्करोभानूरविःसूर्योदिवाकरः प्रभाकरोमितो
वीरोदेवःसर्वेश्वरोहरिः ततोगृहमागत्यतिथ्यादिसंकीर्त्य ममअशेषपापक्षयपूर्वकरूपसंपदारोग्यविपुलसंततिस्वर्गलोकप्राप्तिद्वारासर्वव-
भासकसर्वतेजोमयश्रीसूर्यनारायणप्रीत्यर्थंकपिलाषष्ठीव्रतंकरिष्ये तदंगंपुण्याहवाचनादिकृत्वाततोवृताचार्यःस्वयंवागोमयेनोपलिप्तायां
भूमौकुंकुमेनाष्टदलपद्मंविधायतदुपरिसर्वतोभद्रेकलशोपरिरक्तवस्त्रेष्टपत्रंसकर्णिकंपद्मंकृत्वातत्रपूर्वादिक्रमेणदेवता आवाहयेत् सूर्यं० भा-
स्करं० स्वर्णरेतसं०रविं० आदित्यं० दिवाकरं०प्रभाकरं० सूर्यं० तीव्ररश्मिधरं० मध्येआधाररूपिणंवरुणंन्यसेत् तदुपरिसप्ताश्वभूषितंसौवर्णंर
थं तत्राग्रतः सौवर्णमरुणंसारथिंकृत्वारक्तपुष्पैःस्रगंधैश्चपूजयेत् मंत्रः विनतातनयोदेवःकर्मसाक्षीसुरेश्वरः सप्ताश्वःसप्तरज्जुश्च अरुणोमे-
प्रसीदतु एवंअरुणंसंपूज्य रथोपरिसौवर्णींसूर्यप्रतिमांआकृष्णेनेतिमंत्रेणावाहयेत् परितःदीप्तादिशक्तीर्न्यसेत् ताश्च दीप्तासूक्ष्माभद्राविनीता
१ मला अनघाप्रमोघाविद्युतासर्वतोमुखी ततोध्यात्वासनंसंपाद्यम् ततःकरवीरार्करक्तपुष्पचंदनचंपकपुष्पस्रगंधकुंकुमकुसुमयुतंपात्रंहस्ते-
नादायजानुभ्यामवनिंगत्वार्घ्यंनिवेदयेत् अनेन वेदगर्भनमस्तुभ्यंवेदगर्भनमोस्तुते अव्यक्तमूर्तयेतुभ्यंगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ब्रह्ममूर्तिधरायै
चतुर्वक्त्रसनातन सृष्टिस्थितौसंस्थितायगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते विष्णुरूपधरोदेवःपीतवस्त्रश्चतुर्भुजः प्रभवःसर्वलोकानांगृहाणार्घ्यंनमो
१ कालात्मासर्वभूतात्मावेदात्मासर्वतोमुखः जन्ममृत्युजराशोकसंसारभयनाशनः दारिद्र्यव्यसनध्वंसीश्रीमान्देवोदिवाकरः हरिदश्वोंशु २
मा चगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते चतुर्भिर्मूर्तिभिःसाकमष्टाभिःपरिगीयते सामध्वनिस्तुतोज्ञेयो गृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ततःपुष्पपूजांतेअंगपूजा

भास्करायनमः शिरवांपूजयामि सूर्याय॰ ललाटंपू॰ भानवे॰ चक्षुषीपू॰ रवये॰ मुखं॰ भानुमते ॰कंठं॰ पद्मगर्भाय॰ हौहस्तौ॰ तिमिरक्षयकृते॰
स्तनौ॰ जातवेदसे॰ नाभिं॰ भानवे॰ कटिं॰ उग्ररूपाय॰ गुह्यं॰ तेजोरूपाय॰ जघे॰ स्थूलसूक्ष्मगुणरूपाय॰ पादौपू॰ ततः पूजांसमर्थ्यप्रार्थये
त् अग्निमीळेनमस्तुभ्यंनमस्तेजातवेदसे इषेत्वेवनमस्तुभ्यमग्नयेचनमोनमः आत्मरूपिन्नमस्तुभ्यंविश्वमूर्तेनमोनमः त्वंब्रम्हात्वंचविष्णुश्चत्वं
धातात्वंहुताशनः मुक्तिकाममभीप्स्यामिप्रार्थयामिरकरेश्वरेतिनमस्कारंकुर्यात् ततः संवर्चसेतिमंत्रेणपाणिभ्यांतोयेनमुखंसंमृज्य हंसःशुचि
षदित्यृचासूर्यमालोक्य उदुत्यंचित्रंदेवानामितिसूक्तेदेवाग्रतोजपेत् ततः पूर्वंफलपुष्पाक्षतानानाविधभक्ष्यैःफलकंकृत्वातत्रशुभदेशेशय्यांप्रक
ल्पयेत् ततःलवणाचलोपरिरौप्यमयंखड्गहस्तंवस्त्रयुगच्छन्नंसंस्थाप्यपूजयेत् मंत्रः नमस्तेक्रोधरूपायखड्गहस्तजिघांसते जिघांसुकाम-
त्वाद्दृष्ट्वादुद्रुवुःसर्वदेवताः त्वयाव्याप्तमेरुपृष्ठंचंडभास्करसुप्रभं अतस्त्वांपूजयिष्यामिगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ततस्तांरात्रिमतिवाह्यप्रातःशुचि
सूर्यंपुनःस्नात्वादेवंसंपूज्य अग्निप्रतिष्ठाप्यअन्वाधाय प्रधानं श्रीसूर्यंअर्कसमिद्भिः घृताक्ततिलैः सिद्धचरुणाघृतेनचप्रतिद्रव्यमष्टोत्त
रशतसंख्याकाहुतिभिः आकृष्णेनेतिमंत्रेणव्याहृतिभिर्वायक्ष्ये पीठावरणदेवताः ब्रम्हादिदेवताश्चआज्याहुत्यायक्ष्ये ततःस्विष्टकृतं एवंहो
मंसपाद्य ततःपूर्वोपस्करसहितांकपिलांगांउक्तप्रकारेणसंपूज्यप्रार्थयेत् कपिलेसर्वदेवानांपूजनीयासिरोहिणि सर्वतीर्थमयीयस्मादतःशां-
तिंप्रयच्छमे ततः आचार्यपूजनंकृत्वा ततः तद्धस्तेगोभूहिरण्यवासोव्रीहिलवणातिलान्दत्वाकपिलांप्रार्थयेत् कपिलेपुण्यकर्मासिनिष्पाद्येपु
ण्यकर्मणि मांसमुद्धरदीनंचददतोत्थक्षयंकुरु ब्रम्हणोत्पादितादेविअग्निकुंडात्सुरूप्रभा नमस्तेकपिलेपुण्येसर्वदेवनमस्कृते जयनित्यंमहास

ले सर्वतीर्थादिमंगले दातारंस्वजनोपेतंब्रम्हलोकंनयाशुवै ततः प्रदक्षिणांकृत्वा आचार्यहस्ते सोपस्करं सदक्षिणं पीठंगांच दद्यादनेनमंत्रेण
दिव्यमूर्तिर्जगच्चक्षुर्द्वादशात्मा दिवाकरः कपिलासहितोदेवो ममभुक्तिंप्रयच्छतु तस्मात्त्वंकपिलेपुण्या सर्वलोकस्यपावनी प्रदत्तासहसूर्ये-
प्रदाभव ततः अन्यब्राम्हणान्संपूज्य अन्नादिनासंतर्प्य आशिषोगृहीत्वासुहृद्युतोभुंजीत आरोग्यरूपसौभाग्य सर्वदुःख
अंतेगोलोकंगच्छतीतिहेमाद्रौस्कांदेकपिलाषष्ठीव्रतं अथसर्वासुषष्ठीषुस्कंदषष्ठीव्रतम् हेमाद्रौ भविष्ये यस्यांकस्यांचित्षष्ठ्यां प्रा-
शकालौसंकीर्त्य ममसत्कुलादिजन्मप्राप्तिपूर्वकं ऐहिकविद्यालक्ष्मीसुखाद्यभिवृद्धिद्वारा श्रीस्कंदप्रीत्यर्थंस्कंदषष्ठीव्रतंकरिष्ये ततः
पीठेसंस्थाप्य पूजयित्वा दधिघृतपुष्पाक्षतयुतमर्घ्यं दद्यादनेनमंत्रेण सप्तर्षिदारज स्कंद सेनाधिपमहाबल रुद्रोमाग्निजषड्गम
प्रीयतांदेवसेनानीः संपादयतुहृद्गतम् एवंपूजांकृत्वा रात्रौ भूमिभोजनंकृत्वातैलपक्वविवर्जितंभोजनंकुर्यात् शक्तोसप्ताहमुपोषणंवाकु
एवंशुक्लाकृष्णायांचषष्ठ्यांकार्यम् सर्वाभीष्टसिद्धिः इतिश्रीमच्छांकर्यांव्रतोद्यापनकौमुद्यांषष्ठीव्रतानि अथसप्तमीव्रतानि श्राव
शुक्लसप्तम्यांमध्यान्हव्यापिन्यां शीतलाव्रतम् हेमाद्रौभविष्ये तद्विधिः मासपक्षाद्युल्लिख्य ममवैधव्यदारिद्र्यभर्तृवियोगनाशनपूर्व-
कंपुत्रसौख्य धनधान्यप्राप्तयेशीतलाव्रतमहंकरिष्ये तदंगपूजनंकरिष्ये ततः धान्यराश्युपरि कलशेसुवर्णादिनिर्मितांशीतलाप्रतिमांनाम
मंत्रैः पूजयेत् ध्यानंस्कांदे वंदेहंशीतलांदेवींरासभस्थांदिगंबराम् मार्जनीकलशोपेतांशूर्पालंकृतमस्तकामिति ततोऽर्घ्यंदद्यात् मं-
त्रः शीतलेदहमेपापंपुत्रसौख्यप्रदेनमः श्रावणस्यसितेपक्षेगृहाणार्घ्यंनमोस्तुतेइत्यर्घ्यं दधिघृतमिश्रपक्वान्ननैवेद्यं ततः सप्तसुवासिनी

१ सप्तर्षीणांदाराः स्त्रियः ताभ्योजातः २ सेनाधिपतिः

१ ध्यांश्रुत्वानाभिःसह भुंजीत अथभाद्रशुक्लसप्तम्यां मुक्ताभरणाव्रतं हेमाद्रौ सलिलाशयेस्नात्वा गृहमागत्यगोमयादिलिप्ते शुद्धदेशे
चमंडलं विधायतदुपरिचंदनादिनाउमासहितं शिवंलिखित्वोक्त प्रकारेणपूजयेत् देशकालौसंकीर्त्य ममसकल पापक्षयपूर्वकं पुत्रपौत्रधन धान्यसौ-
ख्यातिशयप्राप्ति द्वाराश्रीसदाशिवप्रीत्यर्थं मुक्ताभरणसप्तमीव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य पूर्वोक्तप्रकारेणपूजांसमाप्यप्रार्थयेत् महादेवमहाराजप्री-
त्यापापप्रणाशने अस्माकंकुर्वतां पूजांसाधुवासाधुयोजिताम् ज्ञानतोज्ञानतोवापिभवतीहव्रतेत्वतत् संपूर्णयातुविश्वेशदीर्घायुःपुत्रदोभव ततःदेव
स्यपुरतः यावज्जीवंमयात्वातु शिवस्यचानिवेदितः इत्येवंसमयंकृत्वा सौवर्णराजतं सौत्रंवादोरकंदेवाग्रतःसंपूज्य अनेनदोरकंगृण्हीयात् देव
थ सर्वसौभाग्यदायक गृण्हीयांदोररूपंत्वां पुत्रपौत्रप्रवर्धनम् ततःहस्तेबंधनमंत्रः सप्तसाम्मोपगीतंत्वां धारयामिजगद्गुरो सूत्र
स्थितं नित्यं धारयामिस्थिरोभवेत्यनेनमंत्रेणहस्तेबध्वा ततःदहसर्वाणिपापानितुष्टिंकुरुदयानिधे प्रसन्नःसन्तु माकांतदीर्घायुःपुत्रदोभव
२ तेजीर्णदोरकोत्तारणं कृत्वा ब्राह्मणाय एकादशशतसंख्याकान् मंडकान् घृतदक्षिणायुतान् वायनंदत्वा तदेव द्रव्यं स्वयं भुंजीत एवं प्रतिमासं
शुक्लसप्तम्यां कार्यम् वर्षांते हैमीं राजतीं वामुद्रिकां ताम्रपात्रोपरि संस्थाप्य ब्राम्हणेभ्योदद्यात् आचार्यायविशेषेण सौवर्णमंगुलीयकं पुष्पकुं
कुमतांबूलाजनसूत्रयुतंसदक्षिणांगांचदद्यात् ब्राम्हणान्भोजयित्वा स्वयं भुंजीत संतानवृद्धिंलब्ध्वातु शिवलोके महीयते अथमाघशुक्लसप्त
म्यारथसप्तमीव्रतं हेमाद्रौभविष्ये षष्ठ्यां प्रातः शुक्लतिलैः नद्यादौस्नात्वादेवादीन्पूजयित्वा सूर्यालयंगत्वा सूर्यंनमस्कृत्यगंधपुष्पाक्षतैः
संपूज्य स्वगृहमागत्य अतिथींश्चसंभोज्य विद्यमानदिनेतैलवर्जितं स्वयमश्नीयात् रात्रौविप्रसमाहूयसंपूज्यनियमंकुर्यात् सप्तम्यांतुनिराहारोभूत्वा

भोगविवर्जितः भोक्ष्येऽहम्यांजगन्नाथनिर्विघ्नंतन्मेकुरु इत्युच्चार्यतोयंनिक्षिपेत् ततः विप्रंविसृज्यभूमौस्वपेत् ततः सप्तम्यांप्रातः अरु-
णोदयवेलायांहरिद्रामलकचूर्णमृत्तिलैश्चसहस्नात्वाकृतावश्यकः सौरसूक्तंजप्त्वागोमयेनोपलिप्तायांभूमौनदीतीरे गृहांगणेऽश्वत्थमूलेतुल
सीमूलेवावस्त्रादिनामंडपंकृत्वातन्मध्येवेदिकांतदुपरिधातुनाकुंकुमेनवाष्टदलंविधायतदुपरिआरक्तवस्त्रंप्रसार्य उपरिएकचक्रंहयान्वितंसो-
पस्करंसौवर्णंराजतंवारथंसंस्थाप्यतत्रसौवर्णींसूर्यप्रतिमामावाह्य ध्यानम् द्विभुजंशंखचक्राढ्यंपद्मासनसमन्वितम् मुहूर्तसमये
सम्यक्ध्येयंनारायणंशुभं रक्तगंधारक्तपुष्पगुग्गुलागरुधूपकाः परमान्नंनैवेद्यं एवंषोडशोपचारैःसंपूज्यतदग्रेधातुनारजनीचूर्णेनवाष्ट-
दलपद्मंविरच्य पूर्वादिक्रमेण रविं॰ आदित्यं॰ सवितारं॰ मित्रं॰ खगपतिं॰ सूर्यं॰ भास्करं॰ दिवाकरं॰ मित्रं॰ संपूज्य॰ मध्येनारायणं
पूजयित्वा भक्तिहीनंक्रियाहीनंमंत्रहीनंजगत्पते प्रसादात्तवसंपूर्णमर्चनंयदिहास्तुमे इतिसंप्रार्थ्य षण्मुहूर्तेरवौप्राप्तेसति दक्षिणं
शिरोधौतवस्त्रेणाच्छाद्य यावदुल्लंघ्यभास्करोगच्छेत्तावत्स्वपेत तदायदिस्वप्नेविप्रार्थयेत्तत्स्वप्नेसूर्यः मनोभिलषितंकथयेत् ततःउत्थाय-
प्रवालमुक्ताफलंसहितघृतेनलेपितगर्भंहाटकपूर्णंदुकूलवेष्टितंसदक्षिणताम्बूलंकूष्मांडंदद्यात् तदभावेमातुलिंगंदेयम् अकिंचनेनसप्ता
रथिरथंपंचवर्णकेर्निर्मायसौवर्णींप्रतिमांपूर्ववदर्चयेत् ततोरात्रौजागरणंकृत्वाप्रातःतत्सर्वंगुरवेदत्वागांचदद्यात् ततःइष्टजनैःसहभुंजीत एवं
इहपुत्रपौत्रानुत्पाद्यसूर्यलोकंयास्यति अत्रैवस्नानं अरुणोदयेसप्तार्कपर्णानिबदरीपत्राणिचशिरसिनिधायस्नात्वाप्रार्थयेत् यद्यज्जन्मकृ २
तंपापंमयासप्तसुजन्मसु तन्मेरोगंचशोकंचमाकरीहंतुसप्तमी स्नानानंतरमर्घ्यं सप्तवाहशनिप्रीतसत्यलोकस्यदीपन सप्तम्यासहितोदेवगृ

१ पायसम् २ हरिद्राचूर्णेन ३ सुवर्णपूर्णं ४ मकरसंबन्धिनी

हाणार्घ्यंदिवाकरेतिवाप्रार्थना जननीसर्वभूतानांसप्तमीसप्तके तिथिः सप्तव्याहृतिकेदेविनमस्ते सूर्यमंडले इतिभविष्योक्तस्नानादिविधिः
माघशुक्लसप्तम्यामचलासप्तमीव्रतम् तत्रमाघशुक्लषष्ठ्यांप्रातःस्नात्वादेशकालौसंकीर्त्यममअखिल पापक्षय पूर्वक रूपसौभाग्य सर्वकाम
·ल प्राप्तिद्वाराश्रीसूर्यनारायणप्रीत्यर्थंअचलासप्तमीव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्यभास्करंसंपूज्य स्वयं एक भुक्तं कुर्यात् ततः सप्तम्यांअरु-
णोदयेस्नगंभीरंजलाशयंतडागंदेवखातंसरितंवाकेन चिन्नचालितंयावत्तावद्गत्वा प्रथमंसौवर्णेराजते अलाबुमयेवा पात्रेतैल वर्तियुतंकु-
सुमभूषितंदीपंसंस्थाप्यतत्पात्रंशिरसिधृत्वा हृदयेभास्करंध्यात्वा इमंमंत्रमुदीरयेत् नमस्तेरुद्ररूपायरसानांपतयेनमः वरुणायनम-
स्तेस्तुहरिवासनमोस्तुत इत्युक्त्वाजलेदीपंपरिहरेत् ततःस्नात्वादेवताः संतर्प्यतत्तीरे चंदनेनाष्टदलंपद्मंविरच्य तत्रपूर्वादिक्रमेण रविं॰
भानुं॰ विवस्वंतं॰ सवितारं॰ अर्कं॰ सहस्रकिरणम् सर्वात्मानं॰ मध्यउमायुतंशिवंप्रणवयुतंचसंस्थाप्य संपूज्यविसृज्यस्वगृहमा
८ ताम्रपात्रेथवामृन्मये घृतगुडयुतंतिलपिष्टं सौवर्णेअशक्तौतिलपिष्टजंवातालपत्ररक्त वस्त्रेणाच्छाद्यसंपूर्णंब्राह्मणद्वाराचालयेत्
ततः ब्राह्मणंसंपूज्य तत्सर्वंनिवेदयेत् समग्रंदिनंहृदि भास्करंध्यायन् भुंजीत रूपसौभाग्यवती स्यात् अस्यामेव पुत्रसप्तमीव्रतम् आ
दित्यपुराणे षष्ठ्यांप्रातःस्नात्वा तिथ्यादिसंकीर्त्य ममसद्गुणयुतपुत्रप्राप्ति पूर्वकपौत्राद्यभिवृद्धि द्वाराश्रीसूर्यनारायणप्रीत्यर्थं पुत्रसप्त
मीव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य ततःसूर्यंश्वेतमाल्यांबरलेपनैः संपूज्यउपोषणंकृत्वाभूमौस्वपेत् ततःपुनरुत्थाय स्नात्वापुनःसूर्यंपूजयि-
त्वाग्निहोत्रहोमंकुर्यात् दध्योदनेनपयसापायसेनद्विजान्संतर्प्य भुंजीत एवंपक्षद्वयेपि कृष्णेविशेषः रक्तोत्पलरक्तपुष्पैः पूजनम् एवंसंव

त्सरपर्यंतंकृत्वापुत्रप्राप्तिर्भवेत् इतिश्रीमच्छंकरविरचितायां व्रतोद्यापनकौमुद्यां सप्तमीव्रतानि अथाष्टमीव्रतानि बुधयुक्तायांशुक्लाष्टम्यांबुधा
ष्टमीव्रतम् तत्रसप्तम्यां संकल्पपूर्वकं दंतधावनादिकृत्वादशविप्रान् निमंत्र्य अष्टम्यांप्रातः गंगादितीर्थे स्नात्वा देशकालौसंकीर्त्य ममइहजन्म
निजन्मांतरेच बाल्यादारभ्य कर्मणामनसाजानताजानतावास्वर्णाद्यपहननदोष परिहारपूर्वकं पुत्रपौत्रादिसकलमनोरथप्राप्त्यर्थं श्रीपरमेश्वरप्री-
त्यर्थंमयाआचरितंबुधाष्टमीव्रतोद्यापनंकरिष्ये तदंगंपुण्याहवाचनादिकृत्वाचार्यः रंगवल्यादिविराजितदेशेसर्वतोभद्रमंडलोपरि पंचप्रस्थकलशे
पूर्णपात्रोपरि पंचवर्णैरष्टदलंपद्मंकृत्वा तत्रउद्बुध्यस्वेतिमंत्रेणस्वर्णनिर्मितबुधप्रतिमांमध्येसंस्थाप्य तद्दक्षिणेविष्णुं इदंविष्णुरितिमंत्रेणवा
मेसहस्रशीर्षेतिनारायणं० दलेषुपूर्वादिक्रमेण रविं० सोमं० बुधं० गुरुं० शुक्रं० शनिं० राहुं० केतुं दलाग्रेषुपूर्वादिक्रमेण अनंतं० वामनं०
सौरिं० सत्यं० जनार्दनम्० हंसं० नारायणं० बाह्ये इंद्रादीश्चसंस्थाप्य दक्षिणे यमं० चित्रगुप्तं० श्यामलांचस्थापयेत् ततःमंडलात्परितः अष्टा
प क्षिणायुतानष्टकलशान् संस्थाप्यउक्तरीत्या पीनवस्त्रपुष्पादिभिः पूजयेत् पुष्पपूजांते अंगपूजां बुधायनमः पादौपू०
पुत्राय० जानुनीपू० तारकाय० कटिं० राजपुत्राय० उदरं० इलाप्रियाय० हृदयं० कुमाराय० वक्षः पुरूरवसः पित्रे बाहू० सोमसुताय
अंसौ० पीतवर्णाय० मुखंपू० ज्ञानायनमः नेत्रेपू० बुधाय० मूर्धानं० एवंसमाप्य तदुत्तरेउक्तरीत्याग्रहान् संस्थाप्यपूजयेत् केचित्
पनंनेच्छंति तेषांमंडलांतः पातित्वात् ततःबुधायार्घ्यंसौवर्णादिपात्रे गंधपुष्पाक्षतयुतजलमादाय जानुभ्यां अवनींगत्वा० उर्वश्याश्चगुरुर्यस्तुयः २
रवसः पिता योग्रहाणामधिपतिर्बुधोनः संप्रसीदतु रात्रौकथाश्रवणादिना जागरणंकृत्वा प्रातः पुनःसंपूज्य अग्निंप्रतिष्ठाप्य-

अन्वादध्यात् प्रधानं बुधं अपामार्गसमिद्यवव्रीहितिलमिश्रगोधूमद्रव्यैः पृथक् पृथक् अष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिरधिप्रत्यधिदेवताश्चैतैरेवद्र-
व्यैः पृथक् अष्टाविंशतिसंख्याकाहुतिभिः आवरणदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये आदित्यादिग्रहान्तत्द्रव्यैः अष्टाष्टसंख्ययायक्ष्ये मंडलदेवताश्च
एकैकयाज्याहुत्या एवंहोमंसंपाद्य स्विष्टकृदादिप्रायश्चित्तंकृत्वाबलिदानंपूर्णाहुतिञ्चसंपाद्य आचार्यादीन्संपूज्यदेवतोद्वासनांतंकृत्वा आचार्यादयः
यजमानमभिषिञ्च्य ततोयजमानः विभूतिधारणंकृत्वा आचार्यायाष्टलड्डुकवायनंदद्यात् संतुष्टोवायनादस्मादिलानाथोमहेश्वरः वरांश्चवि
घ्नुनादत्तान्सकलान्नः प्रयच्छतु सोपस्करंपीठंगांचदत्वा अन्येभ्यःपूर्वस्थापितकलशान्दत्वासदन्नेनसंतर्प्य आशिषोगृहीत्वास्वयंभुंजीत
अथशुक्लादिश्रावणकृष्णाष्टम्यादशाफलव्रतम् आदित्यपुराणे अष्टम्यांजन्मसमयेस्नात्वादेशकाल संकीर्तनांते ममदुःखशोकदारिद्र्यादि
नाशपूर्वकंसकलसुखसौभाग्यादिप्राप्तिद्वाराश्रीकृष्णप्रीत्यर्थंदशवर्षात्मकंदशाहंदशाफलव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्यपीठादौश्रीकृष्णंसंपूज्यद
शतुलसीदलानिदशनामभिः कृष्णाविष्णवनंतगोविंदगरुडध्वजदामोदरहृषीकेशपद्मनाभहरिप्रभुभ्यः समर्पयेत् पूजनमंत्रः नाराय-
णायदेवाय गोकुलागारवासिने दिव्यायदिव्यरूपायबालकृष्णायतेनमः नृहिष्णोरितिवानदग्रेदशगुणंदशग्रंथियुतंसूत्रंन्यसेत् पुरतः
दशपद्मानिपिष्टेनकृत्वापूजयित्वातत्सूत्रंकंठेहस्तेवाधारयेत् मंत्रः संसारार्णवमग्नानांनराणांपापकर्मणाम् इहामुत्रफलावाप्तिंकुरुष्वपुरुषो
त्तम धृत्वादशाहंव्रतमाचरेत् दशमेन्हिपूजनंकृत्वा प्रस्थगोधूमचूर्णेनत्रिंशन्मोदकान्कृत्वादशदेवायदशब्राह्मणाय दशआत्मनेमोदकान्द
शविधफलदक्षिणायुतदशमोदकवायनं त्रिलोकीनाथदेवेशसर्वभूतदयानिधे दानेनानेनदेवेशयथोक्तफलदोभवेतिदत्वाप्रार्थयेत् देवदेवजगन्नाथवांछि

१ गृहम

ग्र॰ २७

तार्थफलप्रदं व्रतेनानेनसुप्रीतोरक्षत्वंभवसागरात् ततःभोजनंकुर्यात् एवंदशवर्षपर्यंतंदशफलनामानि नारीकेलंचदाडिंबंनारिंगंकदलीफल- को॰
पूगीफलंमातुलिंगंजंबीरंखर्जुरीफलम् कर्कोटकीबदामादिदशफलमितिस्मृतम् उद्यापनं पूर्वोक्तसंकल्पांते वृतनाचार्यः सर्वतोभद्रस्थकल
शोपरिहेमीं श्रीकृष्णाप्रतिमांसंस्थाप्य पूर्वोक्तप्रकारेण सुवर्णतुलसीदलेनच पूज्यरात्रौजागरणंकुर्यात् प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् प्रधानं श्री
कृष्णां अश्वत्थसमिच्चरुघृतद्रव्यैःप्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्ययामंडलदेवताश्च एकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये एवंहोमंसंपाद्य पूर्वोक्तप्रकारेणवायनंदत्वा
उपस्करंपीठंगांचाचार्यंदद्यात् अन्यान्ब्राह्मणांश्च संतर्प्यआशिषोगृहीत्वाभुंजीत अथश्रावणकृष्णाष्टम्यांनिशीथव्यापिन्यांजन्माष्टमीव्रतम्
प्रातः दंतधावनपूर्वकंस्नात्वा देशकालौसंकीर्त्य ममअखिलपापक्षयपूर्वकं धर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधपुरुषार्थसिद्धिद्वारा अमुककामनयावाआ
चरितजन्माष्टमीव्रतोद्यापनंकरिष्ये तदंगंपुण्याहवाचनादिकृत्वा वृताचार्यःगोमयादिलिप्तशुद्धदेशे पंचवर्णपुष्पमालाफलादिशोभितवेद्यां
सर्वतोभद्रेप्रस्थतिलोपरिस्थकलशोपरि पूर्णपात्रेरौप्यमये पर्यंकेसौवर्णींदेवकींतदुत्संगेवामनंस्तनपायिनंसौवर्णंश्रीकृष्णं इदंविष्णुरिति विष्णोर्नु
कमितिवामंत्रेणपतितः वसुदेवं॰ बलदेवं॰ नंदं॰ यशोदां॰ सुभद्रां॰ रोहिणीं॰ विधुं मत्स्यादिदशरूपाणि आदित्यादिग्रहान् अश्विन्यादिसप्तविंशति-
नक्षत्राणि देवान्॰ नागान्॰ यक्षान्॰ विद्याधरान्॰ उरगान्॰ यमुनां॰ कालियं॰ कंसं॰ गाः॰ योगनिद्रां॰ सात्यकिं॰ उद्धवं॰ अक्रूरं॰ उग्रसेनादियाद-
शंखं॰ चक्रं॰ गदां॰ पद्मं॰ त्रुटिं॰ कालात्मानं॰ अहोरात्रं॰ मासं॰ संवत्सरं॰ सर्वात्मानं॰ द्वारपालान्॰ पुण्यशीलं॰ सुशीलं॰ जयं॰ विजयं॰ पुरतः गरुडं॰ २७
एवंनाममंत्रैरावाह्य पुरुषसूक्तेन पूजयेत् ध्यानं कृष्णंचतुर्भुजंदेवंशंखचक्रगदाधरम् पीतांबरयुगोपेतंलक्ष्मीयुक्तंविभूषितम् लसत्कौस्तुभशो

१ अर्धरात्र.

भाद्यंमेघश्यामंसुलोचनम् ध्यायामिपुंडरीकाक्षंजगदानंदकारकम् अंगपूजा कृष्णाय० पादौपूजयामि संकर्षणाय० गुल्फौ० कालात्मने०जा
नुनी० विश्वकर्मणे० जंघे० विश्वनेत्राय० कटिं० पद्मनाभाय० नाभिं० परमात्मने०हृदयं० श्रीकंठाय० कंठंपू० सर्वास्त्रधारिणे० बाहुं० वाचस्प
तये० मुखं० केशवाय० ललाटं० सर्वात्मनेशिरः० पूजांसमाप्यस्तोत्रंपठेत् अनघंवामनंशौरिंवैकुंठंपुरुषोत्तमम् वासुदेवंहृषीकेशंमाधवंमधु
सूदनं वराहंपुंडरीकाक्षंनृसिंहंदैत्यसूदनम् दामोदरंपद्मनाभंकेशवंगरुडध्वजम् गोविंदमच्युतंविष्णुमनंतमपराजितम् अधोक्षजंजगद्बीजं-
सृष्टिस्थित्यंतकारकं अनादिनिधनंकृष्णंत्रैलोक्येशंजगद्गुरुम् नारायणंचतुर्बाहुंशंखचक्रगदाधरं पीतांबरधरंनित्यंवनमालाविराजितं
श्रीवत्सांकंजगद्धेतुंश्रीधरंश्रीपतिंहरिम् इतिस्तोत्रंपठेत् देवस्यजातकर्मषष्ठीपूजादिकंकृत्वा पुरत. अभयावचाशुंठीगुडूचीपिप्पलीश-
स्त्राणिनिक्षिप्यार्घ्यंदद्यात् चंद्रोदये जातःकंसवधार्थायभूभारोत्तारणायच कौरवाणांविनाशायदैत्यानांनिधनायच पांडवानांहितार्थायधर्मसंस्था
पनायच गृहाणार्घ्यंमयादत्तंदेवकीसहितोहरे इतिकृष्णायार्घ्यं० अंगणेभूमौरजतंचंद्रबिंबपूज्य तस्यार्घ्यंजानुभ्यामवनिंस्पृष्ट्वा क्षीरोदार्णव
संभूतलक्ष्मीबंधोनिशाकर गृहाणार्घ्यंमयादत्तंरोहिण्यासहितःशशिन् रोहिण्यार्घ्यं० दक्षस्यदुहितासाध्वीरोहिणीनामनामतः सोमेनसहि
तेदेविगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ततःप्रार्थना त्राहिमांसर्वगम्श्रीशहरेसंसारसागरात् त्राहिमांसर्वपापघ्नदुःखशोकार्णवात्प्रभो यद्बाल्येयच्चकौ
मारेयौवनेयच्चवार्धके तत्पुण्यंवृद्धिमाप्नोतिपापंहरहलायुधेति रात्रौजागरणंकुर्यात् प्रातःस्नात्वासंपूज्यअग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्या-
त् प्रधानं विष्णुं इदंविष्णुरितिमंत्रेणपायसतिलव्रीहियवद्रव्यैः प्रतिद्रव्यंःअष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः पुनःपंचरवाद्येनविष्णोर्नु-

१बेहेडा २ वेखड ३गुळवेल इतिप्रसिद्धा.

कमितिमंत्रेण अष्टोत्तरशत संख्यया पुनः पुरुषसूक्तेन प्रत्यृचं एकैकु याज्याहुत्या महाव्याहृतिभिश्च अष्टाविंशति संख्याज्याहुतिभिः परिवारदेवताः
ब्रम्हादि देवताश्च एकैकु याज्याहुत्या शेषेण स्विष्टकृतं तत आचार्यं संपूज्य विभवे सति भूशय्यारोप्य वस्त्र कांचनादि दत्वा पीठं च दद्यात् श्रीकृष्णः
प्रतिगृण्हाति श्रीकृष्णो वै ददाति च श्रीकृष्णस्तारको भाभ्यां श्रीकृष्णायनमो नमः कृष्णाया नंतरूपाय दास्यामि प्रतिमामिमां द्रव्यं विष्णुसमु
द्भूत मतः शांतिं प्रयच्छ मे व्रतपूर्तये गां च दद्यात् अभिषेकः शतमर्धं विंशति दश वा ब्राम्हणान् संतर्प्य स्वयं भुंजीतेति भविष्योत्तरे अथ ज्येष्ठाव्रत-
भाद्रपद शुक्लाष्टम्यां ज्येष्ठर्क्षे इदं च ज्येष्ठा योगवशेन पूर्वविद्धायां परविद्धायां वा कार्यम् दिनद्वये तद्योगे परैव पूर्वेद्यु रात्रौ तद्योगे पूर्वैव अन्य-
। .षः अष्टमी रविवार ज्येष्ठर्क्ष योगे नील ज्येष्ठेत्युच्यते देशकालसंकीर्तनांते मम अलक्ष्मी परिहार पूर्वकं धन धान्य पुत्र पौत्र सौभाग्यादि वृ-
द्धिद्वारा श्रीज्येष्ठा देवता प्रीत्यर्थं अमुक कामनासिद्ध्यर्थं वा ज्येष्ठाव्रतं तदुद्यापनं च करिष्ये पूर्वेद्युः नद्याः शुद्ध देशजाः सिकताः समानीय तत्र देवीस्व
रूपं कृत्वा पूजयेत् उद्यापने तु सौवर्णीं ज्येष्ठा प्रतिमां मंडले कलशोपरि संस्थाप्य पूजयेत् त्रिलोचनां शुक्लदंतीं बिभ्रतीं राजतीं तनुं विरक्तांर-
क्तनयनां ज्येष्ठामावाहयाम्यहम् इति नाममंत्रेण पूजा ज्येष्ठे श्रेष्ठे तपोनिष्ठे ब्रह्मिष्ठे सत्यवादिनि एह्येहि त्वं महामाये गृहाणार्घ्यं नमोस्तु ते इत्यर्घ्यं
तामग्निवर्णा मापो हिष्ठेति तिसृभिः हिरण्यवर्णेति च तसृभिरभिषेकः प्रार्थना यस्याः सिंहो रथे युक्तो व्याघ्रश्चापि महाबलः ज्येष्ठासंज्ञामिमां देवीं
प्रपद्ये शरणं शुभम् ततः तर्पणम् ज्येष्ठां तर्पयामि सत्यां त॰ कलिप्रियां त॰ विद्यां॰ विनायिकीं॰ तापिनीं॰ श्रीकृष्णां तर्प॰ अपूपवायनं दत्वा रा-
त्रौ जागरणं कृत्वा प्रातः पुनः संपूज्य अग्निं प्रतिष्ठाप्य अत्र प्रधानं गौरीं तामग्निवर्णामिति मंत्रेण दधि मधु क्षीर घृतैः प्रत्येकमष्टोत्तरश-

तत्संख्याकाहुतिभिः मंडलदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्याशेषेणास्विष्ट० एवं होमं कृत्वा पूजनं संपाद्य आचार्याय कृष्णवस्त्रयुतं पीठं व्रतपूर्तये गां च दद्या-
त् सुवासिनीः वस्त्रालंकारादिभिः संपूज्य ब्राह्मणांश्च संतर्प्य आशिषो गृहीत्वा स्वयं भुंजीत सिकतादिकं नद्यां त्यजेत् एवं द्वादशवर्षपर्यंतमाजन्मपर्यंतं वा
भाद्रशुक्लाष्टम्यां दूर्वाष्टमीव्रतं भविष्ये प्रातः शुक्लतिलैः स्नात्वा देशकालौ संकीर्त्य मम इह जन्मनि जन्मांतरे च अखंडसौभाग्यपुत्रपौत्रादिलक्ष्मीप्राप्त्यर्थं
दूर्वाष्टमीव्रतं करिष्ये उदीचीं दिशं गत्वा दूर्वामूलं नमस्कृत्य प्रार्थयेत् त्वं दूर्वेऽमृतजन्मासि वंदिता सि सुरासुरैः सौभाग्यं संततिं देहि सर्वकार्यकरी भव यथा शाखा
प्रशाखाभिर्विस्तृतासि महीतले तथा विस्तृतसंतानं देहि त्वमजरामरे इति तत्रैव गृहे वा वितस्तिमात्रां दूर्वां आनीय पीठे संस्थाप्य तत्र तन्मूले शिवं गणेशं संस्था-
प्य तत्तन्मंत्रेण पूजयेत् आगच्छ देवि दूर्वे त्वं सर्वसंपत्प्रदायिनी यावद्व्रतं समाप्येत तावत्त्वं सन्निधा भव इत्यावाहन दध्यक्षतैः स्रग्भिश्च पूजनं खर्जूरी-
नारिकेलमातुलिंगद्राक्षाबदरीलिकुच जंबीरबीजपूरदाडिमीफलैर्नैवेद्यं तैरेव वायनं विप्राय दत्वा पूर्ववत्संप्रार्थ्य देवीं विसर्जयेत् मंत्रः विष्णुदेहसमु-
द्भूते दूर्वे त्वं हि प्रसीद मे वंदिता सर्वदेवैस्तु गम्यतां निजमंदिरं ततः सदन्नेन ब्राह्मणान् संतर्प्य स्वयं अग्निपक्वमन्नं दधिफलमक्षारलवणमश्नीयात्
एवं प्रतिमासमष्टम्यां एवं संवत्सरं कृत्वा अंते उद्यापनं कुर्यात् व्रताचार्यो मंडलोपरि कलशस्थवैणवपात्रे सप्तधान्ययुक्ते हैमीं रौप्यमूलयुतां दूर्वां सं-
स्थाप्य पूर्वोक्तप्रकारेण पूजयित्वा रात्रौ जागरणं कुर्यात् प्रातरग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् प्रधानं गौरीं कांडात्कांडादिति मंत्रेण तिलैः आज्येन-
च अष्टाधिकशतसंख्यया यक्ष्ये मंडलदेवताः पूर्ववत् एवं होमं संपाद्य ब्राह्मणेभ्यः तिलपिष्टगोधूमसप्तधान्यानि फलानि च वायनत्वेन दत्वा आ-
चार्यं वस्त्रादिभिः संपूज्य तस्मै सोपस्करं पीठं व्रतपूर्तये गां च दत्वा द्वादशब्राह्मणान् सदन्नेन संतर्प्य आशिषो गृहीत्वा संतानवृद्धिर्भवति

१ पनसः

अथ भाद्रपदशुक्लाष्टमीमारभ्य षोडशदिनपर्यंतं महालक्ष्मीव्रतं तच्चार्धरात्रातिक्रमवर्तिन्यामष्टम्यां कार्यम् अत्र ज्येष्ठायुतायां प्राशस्त्यं अष्टम्यां प्रा
तः षोडशवारं अंघ्री करौ मुखं च प्रक्षाल्य षोडश गंडूषांश्च कृत्वा मंत्रस्नानपुरःसरं स्नात्वा तिथ्यादि संकीर्त्य मम सकलदौर्भाग्यदुःखनिबर्हणपूर्वं
धनधान्यैश्वर्यपुत्रपौत्राद्यभिवृद्धिद्वारा श्रीमहालक्ष्मीप्रीत्यर्थं महालक्ष्मीव्रतं करिष्ये ततः षोडशतंतुमयं षोडशग्रंथियुतं सूत्रं निर्माय विमला
त्रे संस्थाप्य तत्र महालक्ष्मि समागच्छ पद्मनाभपदादिह पंचोपचारपूजेयं त्वदर्थं परिकल्पिता इति लक्ष्मीमावाह्य षोडशदूर्वांकुरैः मालतीपु
ष्पैश्चंदनादिभिः श्रीसूक्तेन लक्ष्मीसूक्तेन वा संपूज्य प्रार्थयेत् धनं धान्यं धरां धर्मं कीर्तिमायुर्यशः श्रियम् तुरगान्दंतिनः पुत्रान् महालक्ष्मि
प्रयच्छ मे विष्णोर्वक्षसि पद्मे च शंखे चक्रे तथांबरे लक्ष्मि देवि यथासि त्वं गृहे सूत्रे तथा वसेति अनेन पुरुषेण दक्षिणकरे स्त्रिया: कंठे बध्वा क
त्वा भुंजीत एवं कृष्णाष्टमीपर्यंतं प्रत्यहं तदेव सूत्रं संपूज्य धारयेत् कृष्णाष्टम्यां प्रातः वस्त्रं गृहं रंगवल्यादिभिर्युतं कृत्वा तत्र अष्टदलं इंद्रादि श-
स्तं निर्माय तत्र कुंकुमचंदनादिभिः चतुर्भुजां गजपृष्ठगतां महालक्ष्मीमूर्तिं विरच्य तत्र पूर्ववन्नूतनं सूत्रं प्रतिष्ठाप्य पूजयेत् अथांगपूजा चपला
० पादौ पू० चंचलायै० जानुनी० कमलवासिन्यै० कटिं० शांत्यै० नाभिं० मन्मथवासिन्यै० स्तनौ० ललितायै० भुजद्वयं० लक्ष्म्यै० कंठं० मायायै०
० श्रियै० शिरः पू० रमायै० सर्वांगं पूर्ववत्पूज्य प्रार्थ्य नन्नूतनसूत्रं पूर्ववत्कृत्वा षोडशनमस्कारान्कृत्वा जीर्णदोरकं० महालक्ष्मि गृहाण त्वं दोरकं य-
न्मया धृतं उत्तीर्य दोरकं बाह्वोर्लक्ष्मीपार्श्वे निवेदयेत् ततः ब्राह्मणान् संपूज्य शूर्पे षोडशदीपान्षोडशगोधूमलड्डुकांश्च निधाय दद्यात् चतुर्दशसं-
कान् दीपान् पिंडान् घृतपूलान् गृहाण त्वं द्विजश्रेष्ठ वायनं प्रीतये श्रियः ततः चंद्रोदये सति चंद्रं संपूज्य अर्घ्यं दद्यात् नमस्तेऽस्तु निशानाथ लक्ष्मी-

भ्रातर्नमोस्तुते व्रतंसंपूर्णतांयातु गृहाणार्घ्यंविधोमम ततःभोजनंकृत्वा रात्रौजागरणंकुर्यात् प्रातःविसर्जयेत् अनेनमंत्रेणपंकजंदेवि-
संत्यज्य ममवेश्मनिसंविशे यथासपुत्रभृत्याहं करवीम्यांत्वत्प्रसादतः तत्सूत्रंवर्षपर्यंतंधारयेत् एवंषोडशवर्षपर्यंतं अशक्तौषोडशदिनंवाच
रित्वांतेउद्यापनंकुर्यात् पूर्वोक्तसंकल्पांतेवृताचार्यः सर्वतोभद्रस्थकलशेहैमीं महालक्ष्मीप्रतिमांसक्तुमिवेविमंत्रेणसंस्थाप्य पूर्ववत्पूजयेत् चंद्रायार्घ्यं
दत्वादेवींप्रार्थयेत् क्षीरोदार्णवसंभूतेकमलेकमलालये प्रयच्छसर्वकामान्मे विष्णुवक्षस्थलालये पुत्रान्देहि धनंदेहि सौख्यंसौभाग्यमेवच कु-
रुश्रियंमहालक्ष्मीमलक्ष्मींमाशुनाशय रात्रौजागरणंकुर्यात् प्रातरग्निप्रतिष्ठाप्यअन्वाद्ध्यात् प्रधानं महालक्ष्मींश्रीसूक्तेन प्रत्यृचंकमले. पुनःघृ
ताक्तपायसबिल्व घृतद्रव्यैः प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः लक्ष्मीमंत्रेणपश्चेमंडलदेवताश्चाज्येन एवंहोमंकृत्वा आचार्यंसंपूज्य पीठंगा-
न्दद्यात् ततःषोडशमिथुनानिवस्त्रादिभिः पूजयित्वा२ शूर्पेषोडशनानाविधभक्ष्याणिचंदनताडपत्रपूगीफल युतानि चनिक्षिप्यान्येशूर्पेणा-
च्छादयेत् क्षीरोदार्णवसंभूतालक्ष्मीश्चंद्रसहोदरा व्रतेनानेनसंतुष्टाप्रीयतांविष्णुवल्लभा एवंषोडश ततःब्राम्हणान्संतर्प्य आशिषोगृही
त्वाभुंजीत इतिश्रीमच्छंकरविरचितायांव्रतोद्यापनकौमुद्यां अष्टमीव्रतानि अथनवमीव्रतानि तत्रचैत्रशुक्लनवम्यां रामनवमीव्रतंस्कांदे
तच्चपरानिद्रायांमध्याह्नव्यापिन्यांकार्यं तिथ्यादिसंकीर्त्य० आत्मनः अखिलपापक्षयपूर्वकं चतुर्विधपुरुषार्थसिद्धिद्वारा ममआचरितस्य राम
नवमीव्रतस्य सांगतासिद्ध्यर्थंतदुद्यापनंकरिष्ये ततःपूर्ववत्वृताचार्यः सर्वतोभद्रस्थकलशेसाक्षतपूर्णपात्रेषट्कोणपद्मंविलिख्य तत्रमध्ये
हैमंरामं षडक्षरेणत्रयोदशाक्षरेणवामूलमंत्रेणावाह्य मूलमंत्रस्तु श्रीरामरामरामेतिषडक्षरमंत्रः श्रीरामजयरामजयजयरामेति त्रयोदशाक्षर

वैदिकस्तु भद्रोभद्र्यासचमानआगादिति तद्वामतः हैमींसीतांजनकात्मजायैनमइतिनाममंत्रेणत्वप्रतिष्ठाप्य परितः षट्कोणेषु क्रमेण दशर
थं कौसल्यां लक्ष्मणं भरतं शत्रुघ्नं मारुतिंचनाममंत्रैः प्रतिष्ठाप्य पुरुषसूक्तेनपूजयेत् पुष्पोत्तरं अंगपूजा श्रीरामचंद्रायनमः पादौपूजया
एवंसर्वत्र राजीवलोचनाय० गुल्फौपू० रावणांतकाय० जानुनीपू० विश्वामित्रप्रियाय० नाभिंपू० परमात्मने० ल्हृदयं० श्रीकंठाय० कंठं०
सर्वास्त्रधारिणे० बाहू० विश्वमूर्तये० मुखं० पद्मनाभाय० जिव्हां० दामोदराय० दंतान्० सीतापतये० ललाटं० ज्ञानगम्याय० शिरः० सर्वात्मने०
सर्वांगं० नमस्कारमंत्रः नमोदेवाधिदेवायरघुनाथायशार्ङ्गिणे चिन्मयानंदरूपायसीतायाःपतयेनमइति अर्घ्यमंत्रः दशाननवधार्थायधर्म
स्थापनायच राक्षसानांविनाशायदैत्यानांनिधनायच परित्राणायसाधूनां जातोरामस्स्वयंहरिः गृहाणार्घ्यंमयादत्तंभ्रात्रादिसहितोनघइति ततः
पठनादिनारात्रिंनिनयेत् प्रातःअग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् अत्रप्रधानं रामंआज्यपायसद्रव्येणप्रत्येकंअष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः मूलमंत्रेण
जानक्यादिसप्तदेवताःउक्तद्रव्येणअष्टाविंशतिसंख्याकाहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्च एकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये एवंहोमंसंपाद्य आचार्यंसंपूज्यप्रतिमांदद्या
त् तत्रमंत्रः इमांस्वर्णमयींरामप्रतिमांसमलंकृतां श्रीरामप्रीतयेदास्येप्रीतोभवतुराघवइति ततःव्रतपूर्तयेगांचदत्वासदन्नेनब्राह्मणान् संतर्प्य द-
क्षिणादिभिः प्रतोष्यआशिषोगृहीत्वास्वयंभुंजीत इतिरामनवमीव्रतं अथरामनामलेखनोद्यापनविधिः भविष्ये उमांप्रतिमहादेववचनम् रा
मनामलिखेद्यस्तु लक्षकोटिशतावधि एकैकमक्षरंपुंसांमहापातकनाशनं प्राप्नोतिपरमांसिद्धिंदीर्घायुःप्रतिसंपदमिति तिथ्यादिसंकीर्त्य आ- २०
त्मनः अनेकपातकक्षयपूर्वक सकलमनोरथावाप्तिद्वाराश्रीरामचंद्रप्रीत्यर्थं मयालिखितंयत्कोटिलक्षासुकावधि रामनाम तत्संपूर्णतासिद्ध्यर्थं-

र्ह्येतदुद्यापनाख्यं कर्मक॰ इतिसंकल्प्य पूर्ववत्वृताचार्यः सर्वतोभद्रस्थकलशे साक्ष तपूर्णपात्रे षोडशमाषात्मकराजतसिंहासने स्कवर्णस्य
पलेनतदर्धेनवानिर्मितं रामंवामतः सीतांदक्षिणतोलक्ष्मणंपुरतोहनूमंतंच सौवर्णप्रतिमासु मूलमन्त्रेणाव आवाह्यपुरुषसूक्तेनच पूजयेत् परितः
ससधान्योपरिवारि पूर्णानष्टौ कलशान् पूर्वादिक्रमेण संस्थाप्यतेषु लोकेशास्तत्तन्मन्त्रैरावाह्य पूजयेत् प्रातः अग्निं प्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् अत्र ले-
खनदशांशेन शतांशेनवाहोमः अत्रप्रधानम् रामं आज्यद्रव्येणलेखनदशांशेन शतांशेनवा मूलमन्त्रेण परिवारदेवताः ब्रह्मादिदेवताश्च एकैक
याज्याहुत्यायक्ष्ये एवंहोमंसंपाद्य आचार्यसंपूज्य पीठंदद्यात् तत्रमंत्रः सीतासौमित्रिहनुमद्युतरामंसुदक्षिणं ददामिद्विजवर्याय रामोमे प्रीयता
मिति ततः व्रतसंपूर्तये गांचदत्वा घृतपूरितकांस्यपात्रं तिलपात्रंच यथाशक्तिदशदानानि दत्वा योगिराजं बटुकंत्रयंच अन्यानपि सद्विजान् सदन्ने
न संतर्प्य दक्षिणादिना प्रतोष्य आशिषो गृहीत्वा इष्टजनैः सह भुंजीत अथभाद्रपदशुक्लनवम्यां मुहूर्तमात्रसत्वेपि परयुतायां अदुःखनवमीव्रतंस्कं
दे तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनः सकलदुःखनाशपूर्वकं अभीष्टसिद्धिद्वाराश्रीगौरीप्रीत्यर्थं अदुःखनवमीव्रतं करिष्ये इतिसंकल्प्य गोमयेनोप
लिप्य भूमौवेदीं गुडेनलिप्तां इक्षुच्छादितां अपूपपायसादियुतां उपरिमंडपिकायुतां कृत्वा तत्रपीठे गौरीं गौरीर्मिमायेति नमोदेव्याइतिवामंत्रेण संपू
ज्य रात्रिंजागरणादिनानयेत् तद्दिने हिंसादिरहितं उपोषणंकार्यम् अशक्तश्चेद्दुग्धफलादि भक्ष्यं अत्यंताशक्तश्चेद्धविष्यान्नं प्रातः देवीं संपूज्य
सपत्नीकं ब्राम्हणं संपूज्य पंचफलान्वितं वायनं सोपस्करं दद्यात् तत्रमंत्रः गौर्यादुःखविनाशिन्याव्रतसंपूर्तिहेतवे वायनं द्विजवर्याय सहिरण्यं ददाम्य
हम् इतिदत्वा देवीं विसर्ज्य पीठंदत्वा त्रिभ्योधिकान् द्विजान् संतर्प्य भुंजीत अथदशमीव्रतानि तत्रशुभमासस्य यस्यांकस्यांचिच्छुक्लद-

१ सन्यासिनम्. २ नामनत्रयम्.

शम्यां आशादशमीव्रतम् हेमाद्रौ भविष्योत्तरे तिथ्यादि संकीर्त्य आत्मनः अखिल मनोरथावाप्ति पूर्वकं दशाशारूपी परमेश्वरप्रीत्यर्थं आशाद- शमीव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य नक्तं गोमयेनोपलिप्य गृहांगणे यवैः पिष्टातकेन वा[1] रूपाः दशाशास्वरूपाः पुत्तलिका विलिख्य तत्र इंद्रादीन् आ- युधवाहनादियुतान् तत्तन्मंत्रैः नाममंत्रैर्वा संपूज्य घृताक्तं नैवेद्यं भक्ष्य भोज्यादियुतं दीपांश्च पृथक् पृथक् दापयित्वा कालोद्भवानि फलानि च समर्प्य- प्रार्थयेत् आशास्त्वाशाः सदा संतु सिद्ध्यंतां मे मनोरथाः भवतीनां प्रसादेन सदा कल्याणमास्थिताः ततः विप्रं संपूज्य दक्षिणां दत्वा ब्राम्हणभोजन पु- रःसरं स्वयं भुंजीत अनेन क्रमयोगेन मासि मासि समाचरेत् वर्षांते च कुरुश्रेष्ठ उद्यापनविधिं चरेत् उद्यापनं करिष्ये इति संकल्प्य वृताचा- र्यः सर्वतोभद्रे ब्रम्हादि देवता आवाह्य तत्र अक्षतपुंजेषु सौवर्णीः रौप्या वा दशाशाप्रतिमाः संस्थाप्य वक्ष्यमाण दशभिर्मंत्रैः संपूजयेत् त्वयि सन्निहितः शक्रः सुरासुर नमस्कृतः पूज्यासि भुवनस्यास्य ऐंद्री दिग्देवते नमः अग्नेः परिग्रहाद्वासि त्वमाग्नेयीति पठ्यते तेजोरूपा परा शक्तिराग्नेयी वरदा भव धर्मराजं समाश्रित्य लोकान्संयमनीत्यसौ तेन संयमिनी चासि वरदा त्वं सदा भवेति खड्गहस्तासि विकृता निर्ऋति- स्थानमाश्रिता तेन निर्ऋतिनामासि त्वमाशां पूरयस्व मे त्वय्यास्ते भुवनाधारो वरुणो यादसांपतिः कर्मार्थिमम धर्मार्थं वारुणी प्रभवाभव अ- धिष्ठितासि यस्मात्त्वं वायुना जगदायुना वायव्ये त्वमतः शांतिं नित्यं यच्छ मम आलये धनदेनाधिष्ठितासि प्रख्याता त्वमिहोत्तरा निरुत्तरा भवास्मा- त्कृ दत्वा सद्यो मनोरथान् देवेन जगदीशेन शंभुना त्वमलंकृता पूरयस्व शुभे देवि वांछितानि नमो नमः भुजंगाष्टकुलेन त्वं सेवितासि यतो त्यधः नागांगनाभिः सहसा हिता भव ममाधवे सर्वलोकोपरिगतासर्वदा त्वं शिवस्य च सनकाद्यैः परिवृता द्यौस्त्वं मां पाहि सर्वदा नक्षत्रा

१ दिशा २ बुकाइतिख्यातश्चूर्णविशेषः

णिचसर्वाणि ग्रहास्तारागणास्तथा नक्षत्रमातरोयाश्च भूतप्रेतविनायकाः सर्वेममेष्टसिद्ध्यर्थं भवंतु प्रवणाः सदा एभिर्मंत्रैः संपूज्य तथा गीतवादित्रमंगलैः पतिपुत्रवतीभिः स्त्रीभिः जागृद्भिः सहपुराणपठनादिनाच निशांनिनयेत् प्रातः स्नात्वा पूर्ववत्संपूज्य दशमिथुना निवस्त्रादिनासंपूज्य अभावे एकंवासपूज्यतेभ्यः सौभाग्यद्रव्ययुतं वायनं दक्षिणायुतंदत्वा आचार्याय पीठं व्रतपूर्त्यै गोंचदत्वा भक्ष्यभोज्यादिनाब्राम्हणान्संतर्प्य दक्षिणादिनाप्रतोष्य सुहृन्मित्रादियुतोभुंजीत यएवंकुरुतेपार्थ दशमीव्रतमादरात् सर्वान्कामानवाप्नोति मनसोभीप्सितान्नरः इति आशादशमीव्रतम् अथ भाद्रपदशुक्लदशम्यां दशावतारव्रतं भविष्ये तच्चदशवर्षात्मकं दशम्यां प्रातः नद्यादौ स्नात्वा नित्यकर्मनिर्वर्त्य गृहमागत्य संकल्पंकुर्यात् तिथ्यादिसंकीर्त्य दशावरान् दशपरान् पुरुषानात्मानं चोद्धर्तुकामस्तथा श्वेतद्वीपवासपूर्वकं निरतिशयानंदसुखावाप्तये च दशा ९ तारस्वरूपी परमेश्वरप्रीत्यर्थं दशावतारव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य उक्तविधिना पुण्याहवाचनादिकृत्वा नदीतीरे गृहेवा गोमयोपलिप्तशुद्धभूमौ चंदनादिना मत्स्यादिदशावतारप्रतिमाः विलिख्य विष्णुमंत्रेण प्रतिष्ठाप्य पुरुषसूक्तेन-षोडशोपचारैः पूजयेत् नैवेद्यादौविशेषः गोधूमादिधान्यचूर्णस्य स्वहस्तस्यप्रसृतित्रयं गृहीत्वा तस्य त्रिंशत्पदार्था घृतपाचिताः वक्ष्यमाण संज्ञिताः कर्तव्याः तत्रदशदेवाय दशब्राम्हणाय दशआत्मने वर्षेवर्षे भिन्ननामकाः प्रथमे पूरिकाः द्वितीये अपूपाः तृतीये अपूपकासाराः चतुर्थे मोदकाः पंचमे सोहालिकाः षष्ठे खडवेष्टकाः सप्तमे कोकरसाः अष्टमे अर्कपुष्पनिभाः नवमे कर्णवेष्टकाः दशमे मंडकाः एवंसंपूज्य नमस्कुर्यात् मत्स्यंकूर्मंवराहंच नरसिंहं त्रिविक्रमम् रामंरामंचकृष्णंच बौद्धंचैवसकल्किनं गतोस्मि शरणंदेवं हरिंनारायणंप्रभुं प्रणतोस्मिज

गन्धार्थं समे विष्णुः प्रसीदतु छिनत्तु वैष्णवीं मायां भक्त्या प्रीतो जनार्दनः श्वेतद्वीपं नयेत्तस्मान्मयात्मा सन्निवेदितः ततो ब्राम्हणं संपूज्य दक्षिणास-
कं दत्वा तावन्मितं स्वयं मौनी भुंजीत एवं दशवर्षं प्रति भाद्रपद शुक्ल दशम्यां कृत्वा अंते उद्यापनं कुर्यात् तद्यथा पूर्वं संकल्पं उ-
क्त्वा चरितस्य दशावतारव्रतस्य उद्यापनं करिष्ये इति संकल्प्य शुचीन्मंत्रविदः दशद्विजान् वृत्वा अभावे एकं वृत्वा मधुपर्कादिना संपूज्य ततः
: सर्वतोभद्रे उक्तविधिना ब्रम्हादिदेवतास्थापन पूर्वकं कलशप्रतिष्ठां कृत्वा तत्र हेमीर्दश प्रतिमाः मत्स्यादि दशावतारस्वरूपाः विष्णु-
न षोडशोपचारैः पुराणस्तोत्रैः स्तुत्वा प्रणमेयुः ततो यजमानः पूर्वं निमंत्रितान् वस्त्रा-
दिना संपूज्य क्रमेण ताः प्रतिमास्तेभ्यो दद्यात् ब्राम्हणान्संतर्प्य आशिषो गृहीत्वा स्वयं भुंजीत आश्विनशुक्ल द-
शमी विजयादशमी सा च तारकोदयव्यापिनी ग्राह्या तत्र कृत्यं भविष्ये गोपथब्राम्हणैश्च मंगलवाद्यघोषपुरःसरं सर्वे जनाः भूष
सीमांतं गत्वा तत्र गणेशं दिक्पालांश्च संपूज्य शमीं संपूजयेत् तत्र मंत्रः शमी शमयते पापं शमी लोहितकंटकी
अमंगलानां शमनी शमनी दुष्कृतस्य च दुःस्वप्ननाशिनी धन्या शमी तां प्रणमाम्यहम् करिष्यमाणयात्रायां यथाकालं सुखं मम तत्र-
नवश्रीरामपूजिते क्षत्रियादिस्तु आत्मनि वा राम साम्यतां ध्यात्वा रिपुप्रतिकृतिं कृत्वा तां च शरेण छित्वा ब्राम्हणेभ्यो-
न्यादि दत्वा शमीमूलगतां आर्द्रां मृदं गृहीत्वा जयमंगलशब्देन वारस्त्रीभिर्नीराज्यमानो रथवाजिगजपदातीनां प्रेक्षाकौतुकमाचर-
न् सोत्साहः स्वगृहं विशेत् अथ दशादित्यव्रतं पाद्मे यदा यस्मिन्कस्मिन्मासे शुक्लपक्षे रविवासरे दशमी तदा कर्तव्यं तत्र विधिः

प्रातःनद्यादौस्नात्वागृहमागत्यसंकल्पंकुर्यात् तद्यथा तिथ्यादिसंकीर्त्यममसमस्तपापक्षयपूर्वकपुत्रपौत्रसमुन्नति धन धान्य गुणोत्कर्ष प्राप्त्यर्थंत
थाइहजन्मनिजन्मांतरेवाज्ञानतोवाक्रत तुषास्थिभस्ममुसलसंमार्जनीलंघनकुमारीरजकीरजस्वलावियोनिपशुयोनिब्राह्मणीगुरुयोषिद्गभि
णीगमनसंध्याकालपर्वकालपुण्यसमयस्त्रीगमनपुत्रमातृत्यागस्वामिधर्मपत्नीत्यागादिदुष्टकर्मजनितदुर्दशानिरसनार्थंशुभदशाप्राप्त्यर्थंदशा
दित्यव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य गणेशपूजनंपुण्याहवाचनंचकृत्वापीठेनित्यवत् सूर्यंआकृष्णेनेतिमंत्रेणावाह्य ध्येयःसदासवितृ
मंडलेतित्रिमूर्तिरूपिणंध्यात्वापुरुषसूक्तेनषोडशोपचारैःपूजयेत् ततःदुर्दशादेवतापूजनं शन्ध[1] भूमौकृष्णवर्णचूर्णेनमनुष्यादिनावादशपुत्त-
लिकाः विलिख्यवक्ष्यमाणदशनामभिःक्रमेण आवाह्यतत्तन्नाममंत्रेणषोडशोपचारैःपूजयेत् दुर्दशानामानि दुर्मुखायै० दुर्मुखा० इ-
तिसर्वत्र दीनवदनायै० मालिन्यै० सत्यनाशिन्यै० सुबुद्धिनाशिन्यै० हिंस्रायै० दुष्टायै० मित्रविरोधिन्यै० उच्चाटनकारिण्यै० बहुचिंताप्रदा
यै० दुर्दशायै० एवंसंपूज्य अनेनमंत्रेणविसर्जयेत् नित्यंपापकरेपापेदेवद्विजविरोधिनि गच्छत्वंदुर्दशेदेविनीतिशास्त्रविरोधिनि ततःतत्पू
जा भूमिंगोमयेनोपलेपयेत् स्वयंहस्तपादौप्रक्षाल्य आचम्यप्राणानायम्य तिथ्यादिसंकीर्त्य दशादित्यव्रतांगभूतंदशादित्यदोरकपूजनंकरि-
ष्ये इतिसंकल्प्य शुचौदेशेपंचरंगशोभितंअष्टदलंविरच्यतन्मध्येतंडुलराशिंकृत्वातदुपरिउक्तविधिनापूर्णपात्रयुतंतैजसंकलशंप्रतिष्ठाप्यतत्रकुं
कुमाष्टदलयुतंवस्त्रंप्रसार्य तत्रदशतंतुसितंदशग्रंथियुतंदोरकंसंस्थाप्यदशग्रंथिषुवक्ष्यमाणदशनामभिः देवतावाहनंक्रमेणकुर्यात् सूर्याय०
सूर्यं० एवंसर्वत्र धात्रे० विधात्रे० अर्यम्णे० दिवाकराय० भास्कराय० भानवे० सुवर्णरेतसे० तपनाय० हंसतुरगाय० सवित्रे० आदित्या

१ चित्रप्रतिमा

य० एतैरेवमंत्रैः षोडशोपचारैः पूजयेत् ततः पूजितं दोरकं पुरुषस्य दक्षिणे करे स्त्रियाः वामे बध्वा दशसु दशाः पूजयेत् तत्र चंदनादिनाभित्तौ पटे वा दश पुत्तलिका विलिख्य वक्ष्यमाण दशनाममंत्रेण आवाहयेत् सुबुद्धिदायिन्यै० सुखकारिण्यै० सर्वसंपत्तिदायिन्यै० इष्टभोगदायिन्यै० लक्ष्मीदायिन्यै० कीर्तिदायिन्यै० दुःखनाशिन्यै० पुत्रदायिन्यै० विजयायै० धर्मदायिन्यै० इत्यावाह्य प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा ततः विशुद्धदर्शनां दे
ध्यायेद्दशदशां देवीं सर्वाभरणभूषितां इति ध्यात्वा एतैर्नाममंत्रैः षोडशोपचारैः पूजयेत् ततः प्रार्थयेत् विशुद्धवसने देवि
इष्टभोगप्रदानाय समर्थं फलमाप्नुयात् ततः वायनं दद्यात् तद्यथा दशफलान्वितं दशमोदकान्वितं वायनं शूर्पे निधाय-
ब्राम्हणपूजनपूर्वकं दद्यात् तत्र मंत्रः भास्करो बुद्धिदो दाता द्रव्यस्थो भास्करः स्वयम् भास्करस्तारको स्माकं भास्कराय नमो नमः तत्र अन्यानपि ब्राम्हणान् भक्त्या वस्त्रादिना संपूज्य व्रतपूर्तये श्रोत्रियाय कुटुंबिने ब्राम्हणाय गां च दत्वा सदन्नेन विप्रान्संतर्प्य आशिषो गृहीत्वा देवं क्षमापयेत् मंत्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं च यन्मया पूजितोसि सुरेशान परिपूर्णं तदस्तु मे ततः दुर्दशानाशनं विश्वरूपिणं भास्करं ध्यात्वा दोरकादि विसृज्य तैलादिवर्जितं दशमोदकान्वितं मौनेन भोजनं कुर्यात् इति दशादित्यव्रतं अथ दशहराव्रतं स्कांदे ज्येष्ठमासे सि-
तम्यां बुधहस्तयोः गरानंदे व्यतीपाते कन्याचंद्रे वृषे रवौ दशयोगे नरः स्नात्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते इति वराहपुराणे दशम्यां शुक्लपक्षे तु ज्येष्ठे मासे च जान्हवी अवतीर्णा यतः स्वर्गाद्धस्तर्क्षे च सरिद्वरा हरते दश पापानि तस्माद्दशहरा स्मृता स्नानदानादिकं तस्या मनंतफलदायकमिति इति श्रीमच्चित्तपावनकुलाब्धिसंभव धारेत्युपनामक बल्लाळसूरिसूनु विरचितायां व्रतोद्यापनकौमुद्यां दशमीव्र-

नानि समासानि एकादशीव्रतोद्यापनविधिः ग्रंथारंभेउक्तः विशेषस्त्वत्रोच्यते अथज्येष्ठशुक्लैकादश्यां निर्जलैकादशीव्रतं तद्विधिः
स्कांदे ज्येष्ठमासिनृपश्रेष्ठ याशुक्लैकादशीभवेत् निर्जलंसमुपोष्यात्रजलकुंभान्सशर्करान् प्रदायविप्रमुख्येभ्यो मोदते विष्णुसन्निधा-
विति तथाभारते भीमसेनंप्रतिव्यासवचनं वृषस्थेमिथुनस्थेवा शुक्लात्येकादशीभवेत् ज्येष्ठमासेप्रयत्नेन उपोष्याजलवर्जिता उदयादु
दयं यावद्वर्जयित्वाजलंनरः अप्रयत्नादवाप्नोति द्वादशद्वादशीर्नृप ततःप्रभाते विमले द्वादश्यांस्नानमाचरेत् जलसुवर्णदत्वाच द्विजातिभ्योयथाविधि
भुंजीतकृतकृत्यस्तु ब्राम्हणैःसहितोवशी संवत्सरस्ययामध्ये एकादश्योभवंत्युत तासां फलमवाप्नोति नात्रकार्याविचारणेति इतिनिर्जलैका
दशीव्रतम् आषाढशुक्लैकादश्यांशयन्येकादशीव्रतंब्रम्हपुराणे एकादश्यांतुशुक्लायामाषाढेभगवान्हरिः भुजंगशयनेशेते यदाक्षीरा-
र्णवेसदा तदातत्प्रतिमाकार्यासर्वलक्षणसंयुता कांचनीराजतीताम्रीचारुपैत्तलकीतथा पीतांबरधरासौम्यापर्यंकेस्वास्तृतेशुभे स्नापयित्वा
दधिक्षीरघृतक्षौद्रजलैस्तथा उपचारैःषोडशकैः पूजयेत्परमेश्वरम् तत्रमंत्रः सुप्तेत्वयिजगन्नाथजगत्सुप्तंभवेदिदं विबुद्धेत्वयिबुध्येत
जगत्सर्वंचराचरमिति रात्रौजागरणंकृत्वा प्रभातेदेवंसंपूज्य ब्राम्हणान् सदन्नेनसंतर्प्य किंचिन्नियमान्वितोमौनीभुंजीत एवमेवप्रबोधि-
न्यांकार्यम् इतिआषाढशुक्लैकादश्यांशयन्येकादशीव्रतम् अथगोपद्मव्रतम् कार्तिकशुक्लैकादश्यांद्वादश्यांवाकार्यम् भविष्येति
ध्यादिसंकीर्त्य आत्मनोयमदंडनिरसनपूर्वकं पुत्रपौत्रसौभाग्याद्यभिवृद्धिद्वाराश्रीगोपालप्रीत्यर्थं पंचवर्षाचरितगोपद्मव्रतोद्यापनंकरि
ष्ये इत्याचार्यः सर्वतोभद्रस्थकलशे हैमंचतुर्भुजंगोपालंसंपूज्य इदंविष्णुरितिमंत्रेणप्रार्थयेत् नमस्तेदेवदेवेशनमस्तेगरुडध्वज नमस्तेवि-

ष्णावे तुभ्यं व्रतस्य फलदायक प्रातरग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् गोपालं समित्तिल पायसाज्ययवद्रव्यैः प्रतिद्रव्यमष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः
ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्या यक्ष्ये ततः क्रमेण द्रव्याणां होमे मंत्राः त्रीणिपदा॰ अतो देवा॰ इदं विष्णु॰ विष्णोर्नुकं॰ तत्सवितुर्वरेण्यं॰
ततो वायनं प्रतिवर्षं क्रमेण सहैव वा त्रयस्त्रिंशत्संख्याकं दद्यात् प्रथमे पायसं द्वितीये मंडकान् तृतीये माषवटकान् चतुर्थे अपूपान् पंचमे
लड्डुकान् वायनमन्त्रः वायनं ते द्विजश्रेष्ठ ददामि व्रतपूर्तये दक्षिणादिसुसंयुक्तं गोपालः प्रीयतामिति ततः पञ्च मिथुनानि वस्त्रादिनासंपू-
ज्य आचार्याय गां च दत्वा एवमेव लक्षगोपद्मव्रतम् हवने विशेषः तद्दशांशेन शतांशेन वा पूर्वोक्त पंचद्रव्यैर्मिलित्वा कार्यम् वायनं च अ-
न्यत्समानं इति गोपद्मव्रतम् अथ भीष्मपंचकव्रतम् कार्तिकशुक्लैकादश्यां पञ्चदिनात्मकं प्राग्वत् तिथ्यादि संकीर्त्य आत्मनोऽखिल
पापक्षयपूर्वकं धर्मार्थकाममोक्ष चतुर्विधपुरुषार्थसिद्धिद्वारा श्रीपरमेश्वर प्रीत्यर्थं भीष्मपंचकव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य पश्चिमां संध्यामुपास्य
नदीतीरे वा गृहे वा चतुर्द्वारोपशोभित मंडपे गोमयोपलिप्तवेदिकायां सर्वतोभद्रे प्रस्थतिलोपरि पूर्णपात्रयुतकलशे वासुदेवं ॐ नमो भगवते वासुदेवाये-
ति मंत्रेण संपूज्य अहोरात्रं दीपं पंचदिनं दत्वा मौनी अष्टशतं द्वादशाक्षरं मंत्रं जप्त्वाऽग्निं प्रतिष्ठाप्य ॐ विष्णवे नमः स्वाहेति मंत्रेणाष्टोत्तरशतं
घृताक्त तिलव्रीहीन् हुत्वा स्वयं अंगुष्ठमात्रं गोमयं प्राश्य स्तोत्रपाठादिना रात्रिं निनयेत् दिनपंचके होमादिकं समानं विशेषः प्रथमेऽन्हि हरेः पा
दौ कमलैः पूजयेत् स्वयं गोमयभक्षणं द्वितीयेऽन्हि बिल्वपत्रैर्जानुदेशं हरेः पूजयेत् त्रिपलं गोमूत्रं स्वयं प्राश्य तृतीयेऽन्हि नाभिं भृंगारकेन पूजये-
त् पलत्रयं पयः प्राशनम् चतुर्थेऽन्हि बालबिल्वांकुरैः स्कंधौ पूजयेत् पलत्रयं दधि प्राश्य पूर्णिमायां मालत्या हरेः शिरः संपूज्य पलमात्रं स

द्रव्यैः प्रतिद्रव्यमष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताभ्यैकैक याज्याहुत्या यक्ष्ये श्वेतायाएकवर्णायावागो. अंतरिक्ष धृतंगोमयंप्राश्यं अं- कौ०
गुष्ठार्धमाहुतिप्रमाणं हवनमंत्राः सहस्त्रशीर्षेतिगोमयंव्याह्यतिभिस्तिलान् होमांते वैष्णवंश्राद्धंकृत्वापीठंगांचदत्वाब्राह्मणा भोजयेदिति अथवारा
त्रौहोमादिकंकृत्वा प्रातःस्वयंपारणंकुर्यात् इतिसुरूपद्वादशीव्रतम् अथविष्णुपंचकव्रतं विष्णुधर्मोत्तरे तत्रग्रहणविधिः अथभाद्रपदशुक्ल-
द्वादश्यां यदाश्रवणर्क्षं तदारभ्यवर्षपर्यंतकार्यम् मासेपञ्चोपोषणानि श्रवणेएकादशीद्वये अमायांपूर्णिमायांविष्णुंसंपूज्यउपवसेत् एवंसंवत्स
रंकुर्यात् अंतेद्वादश्यामुद्यापनंकुर्यात् तद्यथा तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनः पंचमहापातकसकलपातकोपपातकक्षयपूर्वकंविष्णुलोकप्राप्तिद्वा-
राश्रीविष्णुप्रीत्यर्थं आचरितस्य वर्षपर्यंतविष्णुपंचकव्रतस्य पूर्णतासिद्ध्ये तदुद्यापनंकरिष्ये वृतान्वार्यः सर्वतोभद्रे पंचकलशान्प्रतिष्ठाप्य तदुपरि
सौवर्णीर्विष्णोः प्रतिमामंत्रपंचकेनप्रतिष्ठापयेत् क्रमेणमंत्राः त्रीणिपदा० श्रवणर्क्षकलशे तद्विष्णोरिति शुक्लैकादशीकलशे तद्विप्रासोविपन्यवइतिपूर्णि
माकलशे अतोदेवाइति कृष्णैकादशीकलशे इदंविष्णुरित्यमाकलशे ततःक्रमेणकलशपंचके द्वादशतत्तद्देवता आवाहयेत् पतितःगोवर्धनध
रम् अनंतं० पुंडरीकाक्षं० नित्यं० वेदगर्भं० यक्षं० पुरुषं० स्कब्रह्मण्यं० जयं० शौरिं० वैकुंठं० गरुडध्वजं० श्रवणर्क्षकेशवं० नारायणं०
माधवम्० गोविंदं० विष्णुं० मधुसूदनं० त्रिविक्रमं० वामनं० श्रीधरं० हृषीकेशं० पद्मनाभं० दामोदरं० संकर्षणम्० शुक्लैकादश्याः
विधुं० शशिनं० शशांकं० चंद्रं० सोमं० उडुपं० मनोरमं० अमृतं० पावनं० हिमकृतं० निशाकरं० आप्यायनं० पूर्णिमायाः संकर्षणं०
वासुदेवं० प्रद्युम्नं० अनिरुद्धं० पुरुषोत्तमं० अधोक्षजं० नारसिंहं० अच्युतं० जनार्दनं० उपेंद्रं० हरिं० श्रीकृष्णं० कृष्णैकादश्याः महीधरं जगन्ना

तर्प्यप्रतिमांदत्वास्वयंभुंजीत एवमेवशुक्लैकादश्यांद्वादशमासेषुकेशवादिद्वादशनामानिक्रमेण तथाकृष्णैकादश्यांसंकर्षणादिद्वादशना-
मानि पूजायांजपादौज्ञेयानि कार्तिकादिक्रमः मार्गशीर्षादिर्वा अंतेचतुर्विंशतिर्द्वादशैकांवागांदत्वा यथाशक्ति ब्राम्हणान्भोजयेत् इ-
त्युभयैकादशीव्रतम् इतिश्रीमद्व्रतोद्यापनकौस्तुभे एकादशीव्रतानि अथद्वादशीव्रतानि अथभाद्रपदशुक्लद्वादश्यां श्रवणद्वादशीव्रत-
म् भविष्ये तच्चैकादशीयुतद्वादश्यांश्रवणयोगेकार्यम् बुधवारयोगेप्रशस्तम् प्रातर्नद्यादौ वरोवरेण्योवरदोवराहोधरणीधरः अपवि
त्रंपवित्रंमांकरोतुभगवान्हरि रित्यनेनतिलान्विलिप्यस्नात्वा नित्यकर्मनिर्वर्त्यसंकल्पयेत् तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनः अखिलपाप-
क्षयपूर्वकपिशाचादिदुर्योनिनिरसनद्वाराश्री विष्णुलोकप्राप्त्यर्थं आचरितश्रवणद्वादशीव्रतोद्यापनंकरिष्ये इतिसंकल्प्य वृताचार्यः चतु-
र्द्वारोपशोभितमंडपांतर्वेदिकायांपीठदेवताःपूजयेत् आधारशक्त्यैनमः विमलायै० उत्कर्षिण्यै० ज्ञानशक्त्यै० क्रियाशक्त्यै० प्रव्हायै० सत्या
यै० मायायै० मध्येपरमदेवतायै० परितइंद्रादिलोकपालेभ्यो० तदुपरिपूर्णपात्रयुतेकलशेगणपतिं० दुर्गां० क्षेत्रपालं० वास्तोष्पतिं० परित-
आदित्यादिनवग्रहदेवताः संपूज्यतदुपरिसर्वतोभद्रं प्रसार्यतत्रब्रह्मादिदेवताः संपूज्यतदुपरिकुशकृष्णाजिनंप्रसार्य तत्रद्रोणपरिमिततिलप
र्वतंकृत्वा तदलाभेगोधूमाः तत्रतिलपूरितपूर्णपात्रयुतकलशेद्वादशारयुतपद्मेहेमवामनंत्रीणिपदेतिमंत्रेणासपूज्यांगपूजांकुर्यात् मत्स्यायन०
पादौपू० कूर्माय० जानुनी० वराहाय० गुल्यं० नृसिंहाय० नाभिं० वामनाय० उदरं० परशुरामाय० दक्षिणभुजं० दाशरथिरामाय० वामभुजं० कृष्णा
० मुखं० बौद्धाय० कर्णौ० कल्किने शिरः० ॐनमोभगवतेवासुदेवायसर्वांगंपूज० दधिभक्तनैवेद्यं प्रार्थयेत् नमस्तेदितिपुत्रायनमस्तेकश्यपात्म-

१ अद्मणी इतिख्यातं परिमाणम्.

ज त्रिविक्रमायदेवाय वामनायनमोनमः ततोन्यग्रोधं कद्रुद्रायेतिमंत्रेणसंपूज्य शिक्यदध्यन्नेनयुतंजलपूरकं करकंचसंपूजयेत् तत्रक्रमेणमंत्री
शिक्योसिदधिभक्तोसिलंबितोसिमयोपरि सूत्रेणैवाश्रितोसित्वंवामनःप्रीयतामिति करकंपूजयिष्यामि सरितांसंगमेजलैः पंचरत्नसमायु-
क्तंतेनतुष्यतुवामनः ततःसर्वान्प्रार्थयेत् पर्जन्योवरुणःसूर्यःकेशवःसलिलंशिवः त्वष्टायमोवैश्रवणःसदापापहरंतुमे कथाश्रवणादिनारात्रिं
निनयेत् प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्रप्रधानम् वामनंपायसघृतसमित्तिलैःप्रतिद्रव्यमष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः पीठदेवताः ब्र-
ह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये होममंत्राश्च इरावतीतिमंत्रेणपायसंघृतंच इदंविष्णुरितिसमित् त्रीणिपदेत्याज्यं विष्णोःकर्माणीति
तिलाः ततोद्वादशसंख्याकान्वस्त्रादिनासंपूज्य दध्यन्नोपवीतगोपीचंदनयुतान् सुगंधजलपूरितान्द्वादशकरकांस्तेभ्योदद्यात्तत्रमंत्रः सु
गंधिजलसंपूर्णंदधिभक्तयुतंद्विजकरकंतेप्रदास्यामिवामनःप्रीयतामिति ततोवामनः प्रतिगृण्हातिवामनोवैददातिच वामनस्तारकोस्मा-
कंवामनायनमोनमइत्यनेनसोपस्करपीठमाचार्यायदद्यात् व्रतपूर्तयेगांचदत्वा विप्रान्भोजयेत् इतिश्रवणद्वादशीव्रतं अथपौषकृष्णद्वादशी ।
सुरूपद्वादशीव्रतम् भविष्ये अथवापौषेपुष्यर्क्षेयदातदावाकार्यम् तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनोदौर्भाग्यदौर्वैवर्ण्यादिशमनपूर्वकमतुलसौभा-
ग्यपुत्रपौत्राद्यभिवृद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंसुरूपद्वादशीव्रतंकरिष्ये वृताचार्यः सर्वतोभद्रेतिलोपरिस्थकलशेहैमंलक्ष्मीयुतं विष्णुंसह
स्रशीर्षेतिसंपूज्यपरितः शंखचक्रगदापद्मंचसंपूज्यविष्णवेर्घ्यंदद्यात् नमःपरमशांतायवि रूपाक्षनमोस्तुते सर्वसंकष्टनाशाय गृहाणा
र्घ्यंनमोस्तुते ततःतिलमिश्रितपक्वान्ननैवेद्यंदत्वास्वयमुपोष्यरात्रौजागरेत् प्रातरग्निंप्रति० अन्वादध्यात् अत्रप्रधानं विष्णुंगोमयतिल

१ कलशा

र्पिः प्राशयेत् मूलमंत्रेणपंचगव्यमंत्रैर्वा पंचगव्यप्राशनं अंतेव्रतपूर्तयेकपिलांगांदत्वापीठंचदत्वाब्राह्मणान्संतर्प्य स्वयंभुंजीत अथप्रकारांतरे
णाभविष्योक्तं पूर्वोक्तनियमान्वितः पूर्ववद्विष्णुसंपूज्य तद्दक्षिणतस्तिलप्रस्थोपरिलोहींयमप्रतिमांसंपूज्यप्रार्थयेत् यदन्यजन्मनिकृतमिहजन्म
निवापुनः पापंमेप्रशमंयातुतवदेवप्रसादतइति पंचाहंपंचगव्याशीपर्भीष्मायार्घ्यंपंचस्वप्यहःसुदद्यात् अनेनमंत्रेण वैय्याघ्रपादगोत्राय सांकृतिप्रवरा
यच अपुत्रायददाम्येतज्जलंभीष्मायवर्मणे अथमार्गकृष्णैकादश्यांवैतरणीव्रतम् भविष्योत्तरे तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनोयमलोकादर्शनपूर्वकवि-
ष्णुलोकप्राप्तिकामनया परमेश्वरप्रीत्यर्थंवैतरणीव्रतंकरिष्ये वर्षात्मकंव्रतं स्वयंनित्यकर्मनिर्वर्त्यरात्रौपूर्वाभिमुखींकृष्णांसुरभिंसंस्थाप्यअग्र-
पादादारभ्यपश्चात्पादद्वयावधि गोपुच्छंसमासाद्यपितृतर्पणंकृत्वा शास्त्रविधिनासुरभिंपूजयेत् गोःअग्रपादाभ्यांनमः आस्याय० शृं
गाभ्यां० स्कंधाय० पुच्छाय० पश्चिमपादाभ्यां० सर्वांगेभ्यो० इतिसंपूज्य मार्गशीर्षादिमासचतुष्टयेओदनं पुनश्चैत्रादिषुयावकाशनं
पुनःश्रावणादिषुपायसं तदन्नस्यत्रयोभागागोर्गुरोःस्वार्थमेवच एवंप्रतिमासंकृत्वा वर्षांतेउद्यापनंकुर्यात् सर्वोपस्करयुतसारदारुमयीं
शय्यां सौवर्णीं सुरभिं आगावइतिमंत्रेणसंपूज्यसपत्नीकंवस्त्रादिनासंपूज्यतस्मैभारपरिमितलोहेनसहशय्यायुतांगांदद्यात् तत्रमंत्रः यज्ञसाधन
भूतायाविश्वस्याघौघनाशिनी विश्वरूपधरोदेवःप्रीयतामनयागवा ततोदक्षिणात्वेनहिरण्यंदत्वादीनानाथांश्चतर्पयेदिति इतिवैतरणीव्रतं अ
थद्वादशमासस्थोभयैकादशीव्रतोद्यापनं भविष्योत्तरे तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनः अखिलपापक्षयपूर्वकविष्णुलोकप्राप्त्यर्थंएकादशीव्र-
तोद्यापनंकरिष्ये कृतनित्यक्रियोमध्याह्ने सूर्यायार्घ्यंदत्वामंडलेकलशेहेमंकेशवंसंपूज्यरात्रौजागरणंकृत्वा प्रातःपंचगव्यमाश्यब्राम्हणान्सं

१ घृतम् २ काष्ठांतर्वर्तीकठिणांशःसारः

यं० देवेंद्रं० देवकीसुतं० चतुर्भुजं० गदापाणिं० सुरेशं० सुलोचनं० चार्वंगं० चक्रपाणिं० सुमित्रं० असुरांतकं० अमायाः एवंषोडशोपचारैः पूर्वोक्त
पंचमंत्रैः संपूज्यषष्टिनामभिः षष्टिनमस्कारान्कृत्वारात्रिनिनयेत् प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् विष्णुंघृताक्तापूपपायसघृतपंचामृततिलद्रव्यैः
प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः श्रवणेदेवताः घृताक्तापूपैः शुक्लैकादशीदेवताः गुडपायसेनपूर्णिमादेवताः घृतपायसाभ्यांकृष्णैकादशीदेवताः
पंचामृततिलोदनैः अमादेवताश्चतिलमुद्गगुडोदनैः प्रत्येकमेकैकयाज्याहुत्याब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ततःआचार्यंसंपूज्यपीठंव्रतपूर्तये-
गांचदत्वाविभवेसतिसस्यवतींभूमिंचदत्वाअन्येभ्यः पंचब्राह्मणेभ्योगोमेदंपुष्परागंवैडूर्यंनीलंमाणिक्यंचेतिपंचरत्नानिदक्षिणापुरःसरंसहिरत्नानी-
निमंत्रेणदत्वाषष्टिब्राह्मणान्परमान्नेनसंतर्प्यआशिषोगृहीत्वास्वयंभुंजीतएवंकृतेपंचमहापातकादिभ्योमुक्तोभवति इतिविष्णुपंचकव्रतं इति-
श्रीमच्चित्तपावन० व्रतोद्यापनकौस्तुभेद्वादशीव्रतानि अथत्रयोदशीव्रतानि आषाढशुक्लत्रयोदश्यांजयापार्वतीव्रतं भविष्ये विंशतिवर्षात्मकंषट्दि
नात्मकंत्रयोदशीमारभ्यतृतीयापर्यंतंप्रत्यहंदेवंपूजयेत् तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनोवैधव्यनाशाखंडसौभाग्यपुत्रपौत्रादिप्राप्तिद्वाराश्रीउमामहेश्वरप्रीत्य-
र्थं जयापार्वतीव्रतंकरिष्ये मंडलेउक्तप्रकारेणकलशोपरिहैमसिंहोपरिसुवर्णरजतनिर्मितौउमामहेश्वरौगौरीभिमायेतितत्पुरुषायेतिमंत्राभ्यांसंपूजयेत् सु-
वासिनींसंपूज्यस्वयंनक्तंकुर्यात् स्वभक्षणनियमस्तुपंचाब्दंयावनालैःपंचाब्दंलवणवर्जितयवैःपंचाब्दंमिष्टरसवर्जिततंडुलैःपंचाब्दंमुद्गैः यूथिकादंत-
काष्ठंव्रतांतेपायसतिलाभ्यांअष्टोत्तरसहस्रंहुत्वाविंशतिमिथुनानिवस्त्रादिनासंपूज्यपक्वान्नसौभाग्यद्रव्ययुतंवायनंसदक्षिणाकंदत्वाव्रतपूर्तयेआचार्या
यंगांचदत्वासर्वरसयुक्तंस्वयंभुंजीत इतिजयापार्वतीव्रतं अथभाद्रपदशुक्लत्रयोदश्यांगौरीत्रिरात्रिव्रतं भविष्ये वर्षत्रयात्मकंतिथ्यादिसंकीर्त्य

१ बहुधान्योत्पत्तिहेतुभूता

सत्पुत्रप्राप्तिपूर्वकं सुखसौभाग्याद्यभिवृद्धिद्वारा श्रीलक्ष्मीनारायणप्रीत्यर्थं गोत्रिरात्रिव्रतं करिष्ये मंडले उक्तप्रकारेण सौवर्णीं लक्ष्मीनारायणप्रतिमां
गाश्च आगावइतिमंत्रेण संपूज्य अहोरात्रं दिनत्रयं घृतदीपं दद्यात् दिनत्रयमर्घ्यदाने विशेषः क्रमेण बीजपूरं[1] • दाडिमं०
• प्रत्यहं हविष्यान्नपूरितं करकं दंपतीभ्यां दद्यात् पायसोपहारः स्वयं दिनत्रयमुपोषणं कार्यम् चतुर्थेऽह्नि पीठं धेनुत्रयं एकां गां वा मौल्यं
वा दत्वा ब्राह्मणभोजनपुरःसरं स्वयं भुंजीत एवं चरित्वा अंते उक्तविधिना वृताचार्यः मंडले देवं संपूज्य होमं कुर्यात् तद्यथा अग्निं प्रतिष्ठाप्य
न्वादध्यात् लक्ष्मीनारायणं अष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः पायसद्रव्येण इदं विष्णुरिति मंत्रेण सुरभिं गाश्च आगावइति मंत्रेण पायसद्रव्येणाष्टो
त्तरशतसंख्याकाहुतिभिर्यक्ष्ये ततो वेणुपात्रस्थं नारिकेलद्राक्षाखर्जूरदाडिमबीजपूरसौभाग्यद्रव्ययुतं वायनं पूजनदक्षिणापुरःसरं दंपती-
भ्यां दद्यात् सवत्सां गां सालंकारां आचार्याय दत्वा पीठं च यथाशक्त्या ब्राह्मणान्संतर्प्य स्वयं भुंजीत इति गोत्रिरात्रिव्रतम् अथाशोकत्रिरा
यस्मिन्कस्मिन्मासे त्रयोदश्यां शुभतिथौ कार्यम् तिथ्यादि संकीर्त्य आत्मनः शोकदुःखादिनाशपूर्वकाभीष्टफलप्राप्तिद्वारा श्री
अशोकत्रिरात्रिव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य मंडले राजताशोकवृक्षे सौवर्णीः शिवसीतारामलक्ष्मणप्रतिमास्तत्त-
न्मंत्रैः संपूज्य अर्घ्यं दद्यात् तत्रमंत्रः अशोकवाटिकामध्ये सीतया त्वं प्रसादितः अशोकसंपन्नफलो गृहाणार्घ्यं मयार्पितम् १
गौर्या लक्ष्म्या तथेंद्राण्या अरुंधत्या महेश्वर त्वं समाराधितः पूर्वमशोकफलदो भव २ शिवस्य रावणस्य वधार्थाय उत्पन्नस्त्वं मही- २७
विष्णोरंशोसि देवेश गृहाणार्घ्यं नमोस्तुते ३ रामस्य त्वातभ्रातुर्यत्सुखं चीरं धृत्वा यो हि ययौ वनम् सौमित्रेय महाभाग गृहाणा-

१ मातुलिंग

र्घ्यंनमोस्तुते ४ लक्ष्मणस्य अवनीतलसंभूते सीते सर्वांगसुंदरि गृहाणार्घ्यंमयादत्तंपूज्येजनकनंदिनि ५ सीतायाः ततः प्रार्थयेत् अ-
शोकशोकहर्तात्वंशोकंनाशयमेप्रभो मातृपितृपत्नीनांचश्वशुराणांतथैवच अशोकत्वंशोकहरोभवसर्वत्रनः कुले एवंत्रिरात्रंचरित्वांते
व्रतपूर्तयेगांचदद्यात् इतिअशोकत्रिरात्रव्रतम् अथकार्तिकादिमासेषुत्रयोदश्यांप्रदोषव्रतम् वर्षात्मकंयावज्जीवंवाशनियोगेमहाफ
लं भौमयोगेऋणमोचनं तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनः अखिलपापक्षयशत्रुपराजयपूर्वकमायुरारोग्यैश्वर्यपुत्रपौत्राद्यभिवृद्धिद्वाराश्रीउमा
महेश्वरप्रीत्यर्थंआचरितप्रदोषव्रतोद्यापनंकरिष्ये वृतात्चार्यः उक्तप्रकारेणलिंगतोभद्रस्थेताम्रकलशेरौप्यपूर्णपात्रयुतेसौवर्णसांबसदाशि
वंपुरतोराजतंवृषभं तत्तन्मंत्रैः प्रतिष्ठाप्य परितः असितांगभैरवाय० १ रुरुभैरवाय० २ चंडभैरवाय० ३ क्रोधभैरवाय० ४ उन्मत्तभैरवाय० ५
भीषणभैरवाय० ६ संहारभैरवाय० ७ कपालभैरवाय० ८ कालभैरवाय० ९ इति मूर्तिस्थाप्यपूजयेत् मूलमंत्रेणन्यासंकृत्वापंचब्रम्हमंत्रैः
पूजयेत् सद्योजातादि० ५ प्रकारांतरेणपूजन विष्णुं० ब्रम्हाणं० भास्करं० सोमं० पूर्वादिक्रमतः प्रथमावरणे जयं १ विजयं० २ गणपतिं० ३ दु
र्गां ४ द्वितीये नंदीश्वरम्० १ क्षेत्रपालं० २ वास्तोष्पतिं० ३ वायुं० ४ तृतीये सप्तर्षीन् चतुर्थे भूतनाथं० पंचमे इंद्रादीन् षष्ठे कपालिनं० सप्तमे गंध
र्वान् अष्टमे सद्योजातेत्यासनं वामदेवायेतिपाद्यं अघोरायेत्यर्घ्यं तत्पुरुषायेत्याचमनीयं ईशानायेतिस्नानं० त्र्यंबकमितिवस्त्रं यज्ञोप
वीतंउत्तरीयंच नमः सोमायेतिगंधः नमः शंभवे इत्यक्षतान् इमारुद्रायेतिपुष्पाणि एवापित्रेतिबिल्वदलानि मानस्तोकेतिधूपं आतेपितरितिदी
पं त्वादत्तेतिनैवेद्यं कद्रुद्रायेतितांबूलं इमारुद्रायस्थिरधन्वने इतिदक्षिणाम् महिक्षेपेणाक्षम्येतिमंत्रपुष्पम् यातेदिद्युदितिनमस्कारः पुनर्नाममंत्रेणअ

ष्टौप्रदक्षिणानमस्कारांश्चकुर्यात् भवाय॰ १ महादेवाय॰ २ रुद्राय॰ ३ नीलकंठाय॰ ४ शशिमौलिने॰ ५ उग्राय॰ ६ भीमाय॰ ७ ईशानाय॰ ८ ९
तोर्घ्यंरजतादिपात्रे क्षीरकुशघृतदधितंडुलसिद्धार्थगंधपुष्पादिक्षिप्त्वा सजलंदद्यात् भयरोगादिदारिद्र्यपापक्षुदपमृत्यवः ऋणशोकमन-
स्तापानश्यंतुममसर्वदा इत्यनेनत्रिवारमर्घ्यंदद्यात् ततः प्रार्थयेत् प्रसीददेवदेवेश प्रसीदपरमेश्वर प्रसीदसोमसर्वज्ञ प्रसीदकरुणाकर ततो-
ब्राम्हणान्संतर्प्य रात्रिंनिनयेत् प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् प्रधानं उमामहेश्वरंपलाशसमिद्बिल्वपत्रपायसाज्यद्रव्यैः प्रत्येकमष्टोत्तरशतसं-
ख्याकाहुतिभिः पीठदेवताः ब्रम्हादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ततःपीठंगांचदत्वा ब्राम्हणान्भोजयेदिति इतिप्रदोषव्रतम् अथमार्ग-
शीर्षशुक्लत्रयोदश्यांअनंगत्रयोदशीव्रतम् वर्षात्मकंमासिमासि पूजादिकंभिन्नम् तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनोदुर्भगत्ववंध्यात्वमृतवध्या
त्वादिदोषनिरसनपूर्वकंसौभाग्यपुत्रपौत्रसुखप्राप्तिद्वाराअर्द्धनारीश्वरप्रीत्यर्थं अनंगत्रयोदशीव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य उक्तविधिनापीठेअ
र्धरूपिणंमहेशंपूजयेत् विशेषोलिख्यते सर्वमासेषुत्रयोदश्यामुपोषणम् मार्गशीर्षेमल्लिकादंतकाष्ठं नारिंगेणार्घ्यं अनंगोदेवः नैवेद्यं
फेणिकाः श्वेतपुष्पं मधुप्राशनम् रात्रौजागरणम् प्रातःब्राम्हणसुवासिनीभोजनपुरःसरंस्वयंभुंजीत पौषेउदुंबरदंतकाष्ठम् जातीपुष्पंदा
डिर्घ्यं नाट्येश्वरोदेवः वटकनैवेद्यं चंदनभक्षणं माघेविष्णुक्रांतदंतकाष्ठं कुंदपुष्पं बीजपूरेणार्घ्यं शर्करानैवेद्यं योगेश्व-
रोदेवः मौक्तिकभक्षणं फाल्गुने करंजकाष्ठं पद्मपुष्पं खर्जूरीफलं पयोनैवेद्यं वीरेश्वरोदेवः नारिकेलभक्षणं चैत्रे मल्लिका
दमनकपुष्पं॰ दमनकेनअर्घ्यं खर्जूरीनैवेद्यं विश्वरूपोदेवः कर्पूरभक्षणं वैशाखे अपामार्गदंतकाष्ठं मल्लिकापुष्पंतेनैवार्घ्यं

नमः पूर्वेद्युर्निमंत्रितान् चतुर्दशब्राम्हणान्वस्त्रादिनासंपूज्यस्थापितनचतुर्दशकलशान् पक्कान्नादिपूरितान्दक्षिणासहितान् तेभ्योगृ
हाणत्वंद्विजश्रेष्ठेति मंत्राभ्यांदद्यात् व्रतपूर्तयेगांचदद्यात् क्षमापयेत् क्रियाहीनंभक्तिहीनंद्रव्यहीनंतथैवच मंत्रहीनंकृतंयच्चपरिपूर्णंत-
दस्तुमे ततोब्राह्मणभोजनपुरःसरंस्वयंभुंजीत इत्यनंतचतुर्दशीव्रतम् अथकदलीव्रतोद्यापनं भविष्ये ज्येष्ठशुक्लचतुर्दश्यामुक्तम् तत्रैवपुनः
कार्तिके माघेवैशाखेवाकार्यम् अथवास्तादिरहितेपुण्यमासेपौर्णमास्यांवाकार्यं स्कांदेतु ज्येष्ठशुक्लचतुर्दश्यामुक्तंतत्रैवत्रिदिनमुपोष्य पौ
र्णमास्यामधिवासनमुक्तं तत्रैवयस्मिन् देशेकदलीनलभ्यते तदासुवर्णकदलीकृत्वा विधिनाहोमादिकंकृत्वादद्यादित्युक्तम् अथप्रयोगः तत्र
व्रतीपूर्वेद्युरेकभुक्तोनक्ताशीवाद्वितीयेन्हितद्यादौस्नात्वापंचगव्यंप्राश्यसंकल्पंकुर्यात् तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनइहजन्मनिजन्मांतरेवासौभा
ग्यपुत्रपौत्रलाभलक्ष्मीवृद्धिसर्वदुःखनाशनपूर्वकंउमामहेश्वरप्रीत्यर्थंकदलीव्रतोद्यापनंकरिष्ये इतिसंकल्प्य यदाज्येष्ठादिद्वादशमासे-
षुउक्तपूजादिनकृतंतदोद्यापनदिने आदौक्रमेणपूजादिकंकुर्यात् कदल्याआलवालंकृत्वाउपरिमंडपंचतुर्द्वारिकृत्वापूजयेत् तत्रज्येष्ठेजा-
तीदंतकाष्ठं गौरीतिकदलीनाम पाटलपुष्पं कदल्यैकामदायिन्यैमेधायैचनमोनमः रंभायैभूतसारायैसर्वसौख्यप्रदेनमः सर्वमासेष्वयंपू-
जामंत्रः एवंषोडशोपचारैःसंपूज्योत्तमोदकेनसिंचयेत् तत्रमंत्रः यथारंभेविवृद्धिस्त्वच्छाखादीनांसदाभवेत् तथावर्धयमांदेविसेचना
त्पार्वतीप्रिये ततःप्रार्थयेत् यथा यथाहिप्रसवोवर्धतेकदलीतव तथामनोरथानांमेप्रभवोभवतुस्वयम् आषाढेक्रमेणदंतकाष्ठंकदलीना
मपुष्पंचज्ञेयम् करंजंईश्वरीबिल्वपत्रं श्रावणेकुमुदं कुमुदाभावेपुत्तलिका भगवती कदंबः आश्विनेमालती अतुलाजाती कार्ति-

शत तिलपायसाज्याहुतिभिः ब्रम्हादिदेवताश्चैकैकमाज्याहुत्यायक्ष्ये ततः पीठंव्रतपूर्तयेगांच आचार्यायदत्वाब्राम्हणान् भोजयेदिति नृसिंहज
यंतीव्रतम् अथानंतव्रतम् तच्चभाद्रपदशुक्लचतुर्दश्यांचतुर्दशवर्षात्मकंयावज्जीवंवातच्चत्रिमूर्तोदयव्यापिन्यांकार्यम् तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्म
नोनिखिलपापक्षयनिर्मुक्तिपूर्वकउत्तमसिद्धिपुत्रपौत्रपूरितविविधभोगधनधान्यपरमगतिप्राप्तिकामनयाचतुर्दशवर्षाचरितानंतव्रतोद्यापनंक
इतिसंकल्प्य नित्यवत्स्वयंदेवंसंपूजयेत् ततोवृताचार्यः सर्वतोभद्रेब्रह्मादिदेवताआवाह्यतदुपरिकलशंप्रतिष्ठाप्य तत्रयमुनामावाह्य-
त्यतदुपरिअक्षतपूरितपूर्णपात्रंनिधाय तत्राष्टदलंविरच्य तत्रस्वर्णनिर्मितंचतुर्दशग्रंथियुतंअनंतंसहस्रशीर्षेति-
तदुत्तरतःसप्तधान्योपरिविस्तृतशय्योपरिस्वर्णनिर्मितंलक्ष्मी सहितंहेमहलमुसलयुतंअनंतदेवंअतोदेवाइति इदंविष्णुरितिमंत्रेणस्थाप
तेमयोः पुरुषसूक्तेनश्रीमदनंतायनमइतिनाममंत्रेणपूजावार्षिकवत्कार्या अथग्रंथिदेवताःपूजयेत् क्रमेण विष्णुः १
२ आदित्यः ३ सहस्राक्षः ४ पितामहः ५ इंद्रः ६ पिनाकी ७ विघ्नेशः ८ स्कंदः ९ सोमः १० वरुणः ११ पवनः १२ पृथ्वी १३ वसवः १४
: शय्यायांप्रतिमायाः परितः शंखं १ चक्रं २ गदां ३ पद्मं ४ तद्बहिः नाममंत्रेण अनंतं १ कपिलं २ दक्षं ३ मनुं ४ प्रजापतिं ५ संकर्षणं ६
कालं ७ वनमालिनं ८ त्रिविक्रमं ९ अहोरात्रं १० अर्धमासं ११ मासं १२ ऋतून् १३ अयने १४ संवत्सरं १५ इदुवत्सरं १६ अनुवत्सरं १७ वत्सरं १८
ध्यक्षं १९ अजितं २० सर्वभूतं २१ प्रद्युम्नं २२ अनिरुद्धं २३ श्रीधरं २४ पुरुषोत्तमं २५ वामनं २६ पद्मनाभं २७ विश्वरूपं २८ त्रिविक्रमं २९
३० अच्युतं ३१ तद्बहिः अष्टवसून् ८ तद्बहिः एकादशरुद्रान् ११ तद्बहिः द्वादशादित्यान् १२ तद्बहिः नवग्रहान् ९ तद्बहिः अष्टभैरवान् ८ त

द्बहिः मेषादिद्वादशराशीन् १२ नद्बहिः अश्विन्यादिनक्षत्राणि २८ नद्बहिः ब्राह्म्यादिसप्तमातॄः ७ नद्बहिः चैत्रादिद्वादशमासान् १२ नद्बहिः दी-
स्यादिश क्तीः नद्बहिः विष्कंभादियोगान् २७ आवात्यपीठपरितः फलपक्वान्नपूरितान् चतुर्दशकुंभांश्च चतुर्दशनामभिः स्थापयेत् पूजयेच्च ते-
चमंत्रा अनंतायनमः १ संकर्षणायनमः २ कमलाय० ३ शेषाय० ४ वासुदेवाय० ५ विश्वनाथाय० ६ विश्वरूपाय० ७ पद्मनाभाय० ८ दामोदराय० ९
जगन्नाथाय० १० चतुर्मुखाय० ११ श्रीकंठाय० १२ केशवाय० १३ सर्वात्मने० १४ ततः पुष्पपूजोत्तरं कलशस्थापनोक्तचतुर्दशनामभिः अंगा
• जयेत् अनंतायनमः पादौपू० संकर्षणाय० गुल्फौपू० कालाय० जंघेपू० शेषाय० जानुनीपू० वासुदेवाय० ऊरू० विश्वाय० गुह्यं० विश्व-
रूपाय० कटिं० पद्मनाभाय० नाभिं० दामोदराय० उदरं० जगन्नाथाय० हस्तद्वयं० चतुर्भुजाय० बाहू० श्रीकंठाय० कंठं० केशवाय० ललाटं०
सर्वात्मने० शिरः० अनंताय० सर्वांगं० ततः नमस्ते देवदेवेशनमस्ते धरणीधर नमस्ते सर्वनागेंद्र अनंतायनमोनमः इतिनमस्कारः ततः प्रार्थ-
येत् अनंतकामान्मे देहि सर्वकामफलप्रद अनंतायनमस्तुभ्यं पुत्रपौत्रान्प्रवर्धय अनेनानेनसंतुष्टो भवत्विह सदा मम ततः पुराण पठणा
देनारात्रिं निनयेत् प्रातरग्निं प्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् अत्रप्रधानं श्रीमदनंतमश्वत्थसमित्तिलव्रीहियवघृतपायसद्रव्यैः प्रत्येकमष्टोत्तरशतसं
ख्याकाहुतिभिः पीठदेवताः आवरणदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्या पायसाज्याहुत्या वा ब्रम्हादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये स्थापनमंत्रैर्होमः
अन्नकेचिद्रात्रिहोममिच्छंति ब्राम्हणभोजनादिसर्वं दिवैव ततः पीठं संपूज्य वस्त्रादिनाआचार्यं संपूज्य पीठंदद्यात् तत्रमंत्रः गृहाणत्वं द्वि-
जश्रेष्ठ समस्तफलदायक त्वत्प्रसादादहं विप्र विमुच्ये भवबंधनात् अनंतः प्रतिगृण्हाति अनंतो वै ददाति च अनंतस्तारको स्माकं अनंतायनमो

नैवेद्यमपूपाः महारूपोदेवः जातीफलभक्षणं ज्येष्ठे सहदेवीकाष्ठं बकुलपुष्पं श्रीफलेनार्घ्यं मंडकनैवेद्यं लवंगभक्षणं प्रद्युम्नोदेवः आषाढे नारिं
गकाष्ठं कदंबपुष्पं नारीकेरेणार्घ्यं उमापतिर्देवः तिलबीजभक्षणं श्रावणेजातीकाष्ठं पद्मपुष्पं जंबूफलेनार्घ्यं क्षीरसारंनैवेद्यं० शूलपाणिर्देवः गं
धोदकभक्षणं भाद्रपदेकंकतीकाष्ठं चंपकपुष्पं दाडिमेनार्घ्यं पूगफलंनैवेद्य सद्योजातोदेवः अगरुभक्षणं आश्विनेकंकतीकाष्ठं
करवीरपुष्पं कर्कटीफलेनार्घ्यं त्रिदशाधिपोदेवः शभ्रमंड्कनैवेद्यं कनकांबुप्राशनं कार्तिकेकदंबकाष्ठं रक्तोत्पलपुष्पं कूष्मांडेना
र्घ्यं पूरिकानैवेद्यं जगदीश्वरोदेवः दमनकभक्षणं सर्वत्रप्रदोषेपूजनंभक्षणंच एवंचरित्वांतेउद्यापनंकुर्यात् वृताचार्यः लिंगतोभद्रस्थ
कलशेसौवर्णमर्धनारीश्वरंमहेशंपूजयेत् मातरग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् महेशंपायसद्रव्येण अष्टोत्तराधिक सहस्त्रमष्टोत्तरंशतंवा तत्संख्या
काहुतिभिः ब्रम्हादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ततःछत्रोपानह् कमंडलुभाजन वस्त्रपुरःसरं आचार्यंसंपूज्य द्वादशाष्टौचत्वारिवादंपतीन्संपू
ज्य पीठंगांच आचार्याय दत्वा ब्राम्हणभोजनपुरःसरंस्वयंभुंजीत इत्यनंगत्रयोदशीव्रतम् इतिश्रीमच्चित्तपावन० व्रतकौस्तुभांत्रयोदशीव्रतानि अथ
चतुर्दशीव्रतानि अथनृसिंहजयंतीव्रतम् वैशाखशुक्लचतुर्दश्यां प्रदोषव्यापिन्यांनृसिंहजयंतीव्रतम् स्वातीनक्षत्रशनिवार सिद्धयोगवणि-
जकरणयोगेमहापुण्यदं तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनः अखिलपापक्षयपूर्वकं शत्रुजयसुखसाधनावाप्तिद्वारा श्रीनृसिंहप्रीत्यर्थं आचरितस्य
नृसिंहजयंती व्रतस्योद्यापनंकरिष्ये इतिसंकल्प्य वृताचार्यःसर्वतोभद्रस्थकलशेहैमं लक्ष्मीनृसिंहं ॐ नमोनृसिंहायेति मूलमंत्रेणाग्न्
यन्त्र्यावाप्रतिष्ठाप्योक्तविधिनासंपूजयेत् मातरग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् लक्ष्मीनृसिंहंविष्णोर्नुकमितिमंत्रेण अतोदेवेतिवा अष्टोत्तरश-

केशतपत्रंकीर्तिः शतपत्रंमार्गशीर्षेचंपकं मार्गदायिनीचंपकं पौषेकमलंपुष्टिकरी कमलंमाघेदाडिमं माहेश्वरीदाडिमं फाल्गुनेमधुकं मदोत्कटामधु
कंचैत्रेमल्लिकाचैतन्यरूपामल्लिका वैशाखेअपामार्गंविमलाबहुविधपुष्पाणि द्वादशमासेषुक्रमेण धूपान्नैवेद्यांश्च चंदनं अगुरु कुंकुमं कर्पूरं गुग्गुलंका
श्मीरं देवदारुधूपं दशांगंगुग्गुलंदेवदारुगोरोचनं मेषशृंगं वटकाः उदुंबराः अपूपाः मोदकाः मंडकाः पायसं घृतोदनं मुद्गचूर्णसोहालिकाखंड वेष्टिका
फेनिकादध्योदनं एवंस्वयंसंपूजयेत् व्रतान्चार्यः कदलीमूलदेशेमृदावेदींविधायतत्र लिंगतोभद्रेउक्तविधिनाब्रह्मादिदेवता आवाह्य तदुपरिकल
शस्थपूर्णपात्रेहेमंशिवंगौरींचत्र्यंबकमिति कद्रुद्रायेतिवागौरीर्मिमायेतिगायत्र्यावामंत्राभ्यांप्रतिष्ठाप्य पूजयेत् पुरतोवृषभंराजनंचततः क-
दलींपूजयेत् कदल्यैकामदायिन्यैइत्यनेनकदलीपरितोलोकपालानावाह्य ततस्तैलहरिद्रादिनामंगलस्नानंकृत्वा स्त्रीभूषणैर्भूषयित्वा आवाहना-
द्युपचारैः संपूजयेत् पुरतः आदर्शंचामरंछत्रंचउपरिपूरिकाबंधनंपरितइक्षुदंडवेष्टनंकदल्याश्चतुर्दिक्षु गुड पिष्टाचलंजीरकं लवणांशुभ्राक्षताः
तत् पुराणपठनादिनारात्रिंनिनयेत् प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्रप्रधानं शिवंगौरीं कदलींचपलाशसमिन्मधुसर्पिस्तिलव्रीहिद्रव्यैः
प्रत्येकमष्टोत्तरसहस्रमष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिर्वा तत्संख्याकाहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्या क्रमेणहोममंत्राः कद्रुद्राय० गौरीर्मि
मायेति० ॐ आं ह्रीं क्लीं कामिन्यैविद्महे त्रैलोक्यक्षोभिण्यैधीमहि तन्नः कदलीप्रचोदयात् ततःउत्तरपूजांकृत्वा प्रार्थ्य उमेगौरिनम
स्तुभ्यंनमस्तेविश्वधारिणि परमानंदरूपिण्यै कदल्यैतेनमोनमः ततःचतुर्विंशतिः षोडशाष्टौयथाशक्त्या वामिथुनानिवस्त्रादिना संपूज्य वं
शपात्रस्थसौभाग्यद्रव्ययुतं फलदक्षिणादियुतंवायनंदद्यात् ततः आचार्यायसंपूज्य पीठंकदलींचदद्यात् तत्रमंत्रः कदलींकामदात्रींचस

र्वसौख्यप्रदायिनीम् गिरिजाहररूपां वै ब्राह्मणायददाम्यहम् गृहाणत्वं द्विजश्रेष्ठ समस्त फलदायक कदल्याश्च प्रदानेन पूर्णाः संतु मनोर-
था. कदलीप्रतिगृण्हाति कदलीवै ददातिच कदलीतारकाचैव कदल्यै ते नमोनमः कदलीदान सांगता सिद्ध्यर्थं हिरण्यं दक्षिणात्वेन दद्यात्
व्रतपूर्तयेगांच दत्वा न्यान् ब्राम्हणान् दक्षिणादिभिः मनोष्य ब्राम्हणान् सदन्नेन संतर्प्य आशिषो गृहीत्वा स्वयंभुंजीत इतिकदलीव्रतम् अ
थ वैकुंठचतुर्दशीव्रतम् कार्तिकशुक्लचतुर्दश्यां अरुणोदयव्यापिन्यां कार्यम् तिथ्यादि संकीर्त्य आत्मनः सर्वपापक्षयपूर्वक शिवप
दप्राप्तिकामनया चरितं वैकुंठचतुर्दशीव्रतोद्यापनं करिष्ये वृताचार्यः लिंगतोभद्रस्थ कलशे हेमं विश्वेश्वरं पूजयेत् प्रातरग्निं प्रतिष्ठाप्य घृता
क्त तिलैः अष्टोत्तरशतं ॐ नमः शिवायेति मंत्रेण हुत्वा व्रतपूर्तये गांच दद्यात् इतिवैकुंठचतुर्दशीव्रतम् अथशिवरात्रिव्रतम् स्कंदपु
राणे चतुर्दश वर्षात्मकं यावज्जीवं वा माघे कृष्णाचतुर्दश्यां निशीथव्यापिन्यां कार्यम् तिथ्यादि संकीर्त्य आत्मनः सर्वपापक्षय पूर्व
कअक्षयभोगमोक्षप्राप्त्यर्थं आचरितां शिवरात्रिव्रतोद्यापनं करिष्ये वृताचार्यः अन्यैर्द्वादशब्राह्मणैः सह पूजामारभेत् द्वादशलिंगोद्भवे पीठेउ
क्त विधिना ब्रम्हादिदेवताः संपूज्य द्वादशलिंगेषु द्वादशकलशान् मध्ये एकं तदुपरि पूर्णपात्राणि निधाय तत्र हैमीः प्रतिमाः पूजयेत् तत्र मध्य
मकुंभे उमामहेश्वरं त्र्यंबकमिति मंत्रेण प्रतिष्ठाप्य पुरतो राजतं वृषभंच प्रतिष्ठापयेत् द्वादशब्राम्हणा द्वादशलिंगस्थ कलशेषु द्वादश प्रतिमाः
पूजयेयुः तत्र प्राच्यां महेशं अघोरं पशुपतिं दक्षिणस्यां पंचवक्त्रं उग्ररुद्रं पश्चिमायां भवं शर्वं शंभुं उत्तरे शिवं भीमं भीमपराक्रमं प्रतिकल-
शं लोकपालान् इति प्रतिष्ठाप्य रुद्राभिषेक पूर्वकं षोडशोपचारैः पूजयेत् प्रतियामं पूजा कार्या एकैव वा पुराणपठनादिना रात्रिं निन

येत् प्रातरग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वाद्ध्यात् अन्नप्रधानं उमामहेश्वरं पायसबिल्वपत्रतिलदूर्वाघृतद्रव्यैः प्रत्येकं अष्टोत्तरशतसंख्याकाहुति
भिः द्वादशकलशस्थदेवताः अष्टाष्टसंख्याकाहुतिभिः तैरेवद्रव्यैः परिवारदेवताः ब्रह्मादिदेवता श्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये एवं होमं संपाद्य-
पीठदेवताः पूजयेत् अथांगपूजा शर्वाय॰ पादौ॰ पशुपतये॰ ऊरू॰ रुद्राय॰ कटिं॰ शर्वाय॰ बाहू॰ सद्योजाताय॰ कंठं॰ शंभवे॰ मुखं॰वा
मदेवाय॰ चक्षुषी॰ भीमाय॰ भ्रुवौ॰ उमापतये॰ ललाटं॰ सर्वव्यापिने॰ मूर्धानं॰ ततः आचार्यं द्वादशब्राह्मणांश्च वस्त्रादिना संपूज्य ते-
भ्यः प्रतिमासहितकलशान् दद्यात् तत्रमंत्रः शंभोप्रसीददेवेश सर्वलोकेश्वर प्रभो तवरूपप्रदानेन ममसंतु मनोरथाः ततोव्रत पूर्तये त्रयो
दशगाः अथवा एकांगां आचार्याय अन्येभ्यो दक्षिणां दद्यात् ब्राह्मणान् संतर्प्य स्वयं भुंजीत लिंगपुराणे तु प्रकारांतरेण उक्तं मंडले उमामहेश्व
रं संपूज्य प्रातः पूर्वोक्तरीत्या तिलव्रीहियवैरष्टोत्तरशतहोमं हुत्वा चतुर्दश ब्राह्मणांश्चतुर्दशनामभिः संपूज्य जलपूरित चतुर्दशकलशान् व-
स्त्रदक्षिणासहितान् दद्यात् चतुर्दशनामानि अजैकपादहिर्बुध्न्यो भवः शर्वउमापतिः रुद्रः पशुपतिः शंभुर्वरदः शिवईश्वरः महादेवो हरोभी-
मो नामान्येव चतुर्दश एतैर्होमः प्रकर्तव्यः कुंभदानं पिनाकं स्मरेत् अष्टाहुतिसंख्याको बिल्वपत्रैर्होमः अन्यत्समानं इति शिवरात्रिव्रतम्
अथमलमासव्रतम् पाद्मे मलमासस्य कृष्णपक्षे चतुर्दश्यां त्रयोदश्यां अष्टम्यां वा तृतीयायां नवम्यां वाऽन्यतमतिथौ वा कार्यम् तिथ्यादिसंकी-
र्त्य आत्मनोदारिद्र्यदुःखपापनाशनसत्पुत्रप्राप्तिपूर्वकातुलभोगसिद्ध्ये सवितृरूपजनार्दनप्रीत्यर्थं च मलमासव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य
मध्यान्हे सर्वतोभद्रस्थकलशे हैमं लक्ष्मीयुतं जनार्दनं संपूज्य नानाविधपक्वान्ननैवेद्यं दद्यात् फलपुष्पोपेतं अर्घ्यं दद्यात् तत्रमन्त्रः देवदेवजग

न्नाथप्रलयोत्पत्तिकारक गृहाणार्घ्यंमयादत्तंकृपांकुरुममोपरि ततःसपत्नीकंब्राम्हणंवस्त्रादिनासंपूज्यत्रयस्त्रिंश :स्यपात्रेनि-
धायसघृतंहिरण्यंवायनंब्राम्हणायनिवेदयेत् तत्रमंत्रः विप्रायवेदविदुषेश्रोत्रियायकुटुंबिने नरकोत्तारणार्थाय अच्युतः
त्वाछत्रोपानद्भूषणाच्छादनादियुतांशय्यांचदत्वापीठंव्रतपूर्तयेगांचदत्वानानाविधपक्वान्नैर्ब्राम्हणान् संतर्प्य आशिषोगृहीत्वा
इतिश्रीमच्चित्तपावन॰ व्रतोद्यापनकौमुद्यांचतुर्दशीव्रतानि अथपौर्णिमासीव्रतानि तत्रज्येष्ठशुद्धपूर्णिमायांपूर्वविद्धायांवटसावित्री
व्रतम् तच्चत्रयोदशीमारभ्यपूर्णिमांतंकर्तव्यं तदुक्तंस्कंदभाविष्ययोः पूर्णिमायांवाकार्यं तत्रविधिः नद्यादौतिलामलकरजनी
पनपूर्वकंस्नात्वावार्षिकवत् पूजादिकंनिर्वर्त्यउद्यापनसंकल्पंकुर्यात् तद्यथा तिथ्यादिसंकीर्त्य ममभर्तुःपुत्रादीनांच आयुरारोग्यैश्व-
र्यादि इहजन्मनिजन्मांतरेच आत्मनः अवैधव्यप्राप्तये आचरितवटसावित्रीव्रतोद्यापनंकरिष्ये इतिसंकल्प्य वृताचार्योवटमूलेगृ
धाय तत्रसर्वतोभद्रंविरच्य तत्रब्रह्मादिदेवताःसंपूज्य तत्रकलशद्वयंप्रतिष्ठाप्य तत्रैकस्मिन्कलशेहैमंब्रम्हजज्ञान मिति
मंत्रेणब्रह्माणंगायत्रीमंत्रेणहैमींसावित्रींच प्रतिष्ठाप्य तदुत्तरद्वितीयकुंभेपलादधिकरजतस्यराजतपर्यंकेहैमीः सत्यवत्सावित्रीयमनारदप्र
तिमाः नाममंत्रैरावाह्य पुरतःकाष्ठभारंकुठारंच हैमंराजतंवानिधायपूजयेत् अशक्तावेकस्मिन्कलशेसर्वेषांपूजनं पुष्पोत्तरमंगपूजा
सावित्र्यैनमः पादौपूजयामि प्रसावित्र्यै॰ जानुनीपू॰ कमलपत्राक्ष्यै॰ कटींपू॰ भूतधारिण्यै॰ उदरंपू॰ गायत्र्यै॰ कंठंपूज॰ ब्र
शिरःपू॰ अथब्रह्मसत्यव्रतोः धात्रे॰पादौ॰ परमेष्ठिने॰जानुनी॰ अग्निरूपाय॰ कटीं॰ वेधसे॰उदरं॰ हिरण्यगर्भा॰ कंठं॰ ॰सु-

ब्रह्मणे० शिरः पू० मंत्रपुष्पानंतरमर्घ्यंदद्यात् रजतादिपात्रेणद्वयोरपि ॐ कारपूर्वकेदेवि वीणापुस्तकधारिणि वेदमातर्नमस्तुभ्यं मवै ध-
यिच्छमे पतिव्रतेमहाभागेभर्तुश्चप्रियवादिनि अवैधव्यंचसौभाग्यंदेहित्वंममसुव्रते पुत्रान्पौत्रांश्चसौख्यंचगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते अथब्र-
ह्मसत्यवतोः त्वयादृष्टंजगत्सर्वंसदेवासुरमानुषं सत्यव्रतधरोदेवब्रम्हरूपनमोस्तुते अथयमाय त्वंकर्मसाक्षीलोकानांशुभाशुभविवेक
वैवस्वतगृहाणार्घ्यंधर्मराजनमोस्तुते नारदाय नारदायनमस्तुभ्यंसुरेशाद्यभिवंदित गृहाणार्घ्यंमयादत्तमवैधव्यंप्रयच्छमे ततःप्रा-
र्थयेत् सावित्रीब्रम्हगायत्रीसर्वदाप्रियभाषिणी तेनसत्येनमांपाहिदुःखसंसारसागरात् मयाकृतंमहाघोरंजन्मांतरशतैरपि भस्मीभ
वतुतत्सर्वमवैधव्यंचदेहिमे ब्रह्मसत्यव्रतोः अवियोगोयथादेवसावित्र्यासहितस्यते अवियोगस्तथास्माकंभूयाज्जन्मनिजन्मनि सावित्र्याः
सावित्रीत्वंयथादेवीचतुर्वर्षशतायुषा पतिंप्राप्तासिगुणिनंममदेवितथाकुरु यमस्य कर्मसाक्षीजगत्पूज्यसर्वंचंप्रसीदमे संवत्सरंव्रतं
सर्वपरिपूर्णंतदस्तुमे ततःसुवासिनीःसंपूज्यवायनानिदत्वा कथाश्रवणादिनारात्रिंनिनयेत् प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् सावित्री
गायत्रीमंत्रेणपायसघृतदूर्वातिलव्रीहिद्रव्यैः प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः ब्रम्हाणंधर्मराजंनारदंचव्याहृतिमंत्रेणतिलव्रीहिय
वद्रव्यैः प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः ब्रम्हादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये सत्यवत्सावित्र्योर्ब्रह्मसावित्र्योरैक्यात्
पृथक्होमादिकंनास्ति पूजादौतन्मंत्राभ्यामेतयोः पूजेत्युक्त्वात् एवंहोमंसंपाद्य ततश्चतुर्विंशतिंद्वादशवाचत्वारिवा-
मेथुनानिवस्त्रादिनासंपूज्य पूरिकामोदकमंडकादियुतं कूष्मांडनारीकेलमातुलिंगदाडिमबीजपूरादिफलयुतंहरिद्राकुंकुमकेशविचूर्णि

व्र॰ काकज्जलकंठसूत्रकंकणमौक्तिकपादभूषणवस्त्रकंचुक्यादर्शांजनपात्रदक्षिणातांबूलादियुतंच शूर्पविहितंवायनंदद्यात् तत्रमंत्रः सोप-
४३ स्करंद्विजश्रेष्ठव्रतसंपूर्तिकारकं वायनंतेप्रयच्छामिसावित्रीप्रीयतामिति ततः पीठंव्रतपूर्तयेगांचदत्वाब्राह्मणान्संतर्प्य आशिषोगृहीत्वा
जीतद्वयानन्नविशेषः रात्रावरुंधतींद्दष्ट्वासंपूज्यार्घ्यंदद्यात् अरुंधतिनमस्तेस्तुवसिष्ठस्यप्रियेशुभे पुत्रान्देहिस्करवंदेहिगृह्या-
इतिवटसावित्रीव्रतम् अथद्वात्रिंशत्पौर्णमासीव्रतम् भाषयाबत्तिशीपौर्णमासीत्युच्यते तदुक्तंभवि-
शीर्षस्यतस्यांप्रारभ्यतेव्रतम् उमयासहितोदेवःपूजनीयोमहेश्वरः एकैकंदीपकंकृत्वामासिमासिचदापयेत् ए
द्वमासाधेकमाचरेत् नभसःपूर्णिमायांचकुर्यादुद्यापनंततः अथवाशुभमासस्यपूर्णिमायांसमापयेत् चतुर्दश्यामुपवसेत् रा
पूजनमारभेत् तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनःइहजन्मनिजन्मांतरेच वैधव्यनाशनपुत्रपौत्रादिसौभाग्यप्राप्तिपूर्वकंभर्तुरायुर्वृद्धिद्वाराउ-
मामहेश्वरप्रीत्यर्थंआचरितस्यद्वात्रिंशत्पौर्णिमासीव्रतस्यपूर्णतासिद्ध्यर्थंउद्यापनाख्यंकर्मकरिष्ये वृताचार्यः लिंगतोभद्रस्थकलशेहैमंउ-
मामहेशं ॐ नमःशिवायेतिमंत्रेणस्थापयेत्पूजयेच्च प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् उमामहेशंयवतिलाज्यद्रव्यैःप्रत्येकमष्टोत्तरशत-
संख्याकाहुतिभिः ब्रम्हादिदेवताभ्यएकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ततोग्नेस्तूपरिस्थद्वात्रिंशद्धनयुतवंशपात्रेद्वात्रिंशन्महादीपान् द्वात्रिंशत्फलवस्त्र
ण्यायुतान्कृत्वादद्यात् तत्रमंत्रः महेशःप्रतिगृण्हाति महेशोवैददातिच महेशस्तारकोस्माकंमहेशायनमोनमः द्वात्रिंशद्भिः ४३
फलैर्दीपैःसंयुतंवस्त्रवेष्टितं वाणकंतवतुष्ट्यर्थंददामिगिरिजापते ततोद्वात्रिंशद्ब्राह्मणान्सदन्नेनसंतर्प्य आशिषोगृहीत्वास्वयंभुंजीत

इतिद्वात्रिंशत्पूर्णिमाव्रतम् अथकोकिलाव्रतम् तदुक्तंभविष्ये यस्मिन्वर्षेआषाढद्वयंतदाशुद्धाषाढ पूर्णिमायांव्रतग्रहणम्
श्रावणपूर्णिमायांसमापनं अशक्तेन दिनाष्टकं त्रिदिनंवा कार्यम् तत्रविधिः दिनाष्टकंहरिद्राकुंकुमलेपनपूर्वकं ततस्तिलामलकैः त-
तः सर्वौषधिभिस्ततोवचापिष्टेन ततः स्नानमंत्रेण स्नास्येहं परयाभक्त्या समुद्दिश्याकुरूपतः सौभाग्यंसुंदरंरूपं कुरुजन्मनिजन्म-
नि ततःस्नात्वासूर्यायार्घ्यंदत्वा गृहेपूजांकुर्यात् तद्यथा ममेहजन्मनिजन्मांतरेच सर्वपापक्षयपूर्वक पुत्रपौत्रावैधव्यनिःसाप-
त्न्यलक्ष्मीसौभाग्यरूपलावण्याद्यभिवृद्धिद्वारा कोकिलारूपागौरीप्रीत्यर्थं कोकिलाव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य कोकिलांपूजयेत्
तद्यथा सौवर्णींरौप्यपादां मौक्तिकनेत्रां प्रवालमुखींपंचरत्नपृष्ठीं राजतचूतवृक्षस्थां पक्षिरूपिणींकोकिलांकृत्वा तिलपूरितताम्रपात्रेनि
धायपूजयेत् अशक्तोतिलपिष्टमयींकुर्यात् तस्याः प्रत्यहं विसर्जनम् धातुमय्यां विकल्पः चूतवंपकवृक्षस्थांस्वर्णपक्षादिसंयु-
ताम् चिंतयेत्पार्वतींदेवीं कोकिलारूपधारिणीम् इतिध्यात्वा श्रीसूक्तेनगौरीमिमायेतिमंत्रेणनाममंत्रेणवापूजयेत् तिलस्नेहे
तिलमुखे तिलसौख्येतिलप्रिये सौभाग्यधनपुत्रांश्च देहिमेकोकिलेनमः इत्यर्घ्यं पुष्पोत्तरमंगपूजा शिवायैनमः शिरःपूजयामि
वनवासिन्यैनमः ललाटंपूजयामि सुरूपा० नेत्रमुखंपू० पार्वत्यै० चंचुंपू० तिर्यग्रूपधारिण्यै० कंठंपू० कोकिलायै० हृदयंपू० पक्षि
रूपिण्यै० गुल्फंपू० पद्मवत्यै० पादौपू० कृष्णवर्णायैनमः सर्वांगंपू० कोकिलेकृष्णवर्णात्वं सदावसंसिकानने भवान्यैहरकांतायैकोकिला
यैनमोनमः इतिनमस्कारः पुनरर्घ्यं अर्घ्यंगृहाणदेवेशि वांछितार्थप्रदायिनि आषाढस्यासितेपक्षेमेघवर्णेहरिप्रिये कोकिलेत्वंजग

ग्रं: ५५

कौ०

काकवंध्याविवत्साच रूपंदेहिजयंदेहिसौभाग्यंदेहिमेसदा पुत्रान्देहिधनंदेहिसर्वान्कामान्कुरुष्वमे

न्मातर्गृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ततःप्रार्थयेत् त्वयालब्धःपतिर्लोके शंकरोलोकशंकरः अतोहंत्वत्प्रसादेनलभेयंपतिमुत्तमम्

६ . तास्तुवैफल्यतांयांतु कोकिलेत्वत्प्रसादतः देव्यैतिलगुडमिश्रितपक्वान्ननैवेद्यं प्रदोषकालेपूजने स्वयंतिलगुडभक्षणंहविष्याशनंवाततोविसर्जनम्

।यनंदद्यात् अर्चितापूजितासित्वंकोकिलेहरवल्लभे कोकिलेकलकंठासिमाधवेमधुरस्वरे वसंतेवससेदेविगच्छ-

चैत्ररथोत्पन्नेविंध्यपर्वतवासिनि एवंमासपर्यंतंचरित्वांतेपूर्णिमायामुद्यापनंकुर्यात् तद्यथा पूर्वोक्तसंकल्पंकृत्वाआचरितकोकिलाव्रतसां

त्वंनंनवनं इतिमंत्रेणविसर्जनं कोकिलारूपिणीगौरीप्रीत्यर्थंतदुद्यापनाख्यंकर्मकरिष्ये इतिआचार्यः एकलिंगोद्भवेभद्रेब्रह्मादिदेवताःसंस्थाप्य तदुपरिप्र-

१ धान्योपरिताम्रंकृष्णवस्त्रवेष्टितकलशंप्रतिष्ठाप्य तदुपरिएकविंशतिपलात्मकंतिलपूर्णवंशपात्रंनिधायतत्रपूर्वो

क्तलक्षणांहेमींकोकिलांगौरीमिमामायेतिमंत्रेणप्रतिष्ठाप्य पूर्वोक्तप्रकारेणपूजयेत् अशक्तस्तुमासपर्यंतंपूजितामेवाधिवासये

रात्रौजागरणंकृत्वा प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् अत्रप्रधानं कोकिलारूपिणींगौरींगौरीमिमामायेतिमंत्रेणतिलचरुपक्वपु-

: प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः तथाव्यात्स्वेतिमंत्रेणबिल्वपत्रैःशतत्रयपरिमिताहुतिभिः

श्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये एवंहोमंसंपाद्य पंचमिथुनानिसंपूजयेत् अशक्तोद्वयंतेभ्योगुडतिलमिश्रितपक्वान्नपूरितकरकयुतंसौ ५५

भाग्यद्रव्यदक्षिणान्वितंवंशपात्रस्थकृष्णोर्णावस्त्रवेष्टितंवायनंदद्यात् तत्रमंत्रः सोपस्करंद्विजश्रेष्ठवायनंव्रतपूर्तये ददामितेगृहाणेदं-

कौकिलाप्रीयतामिति ततः पीठं व्रतपूर्तयेगांच दत्वा ब्राम्हणान्वस्त्रादिभिः प्रतोष्य आशिषो गृहीत्वा स्वयंभुंजीत इति कोकिलाव्रतम् अथभा
द्रपदपूर्णिमायां उमामहेश्वरव्रतम् शिवरहस्ये तत्रपूर्वेद्युः सांबं शिवं संपूज्य हविष्याशी शिवध्यानपरो देवसन्निधौ निद्रांकुर्यात् प्रातर्न-
द्यादौ स्नात्वा नित्यकर्म निर्वर्त्य भस्मोद्धूलित सर्वांगो देवागारे प्रविश्य तिथ्यादि संकीर्त्य आत्मनो शेषपापक्षयदुःखदारिद्र्यनाशपूर्वक शिवपदप्रा
प्तिकामनया उमामहेश्वरव्रतं करिष्ये इतिसंकल्प्य चतुर्द्वारोपशोभित मंडपे भद्रपीठे कलशं प्रतिष्ठाप्य तत्र पूर्णपात्रे प्रतिग्रंथि कुशांगव्यांक्तं कुं
कुमांकितं पंचदशग्रंथियुतं दोरकं निधाय तत्र सौवर्णं राजतं वा पलादधिकं प्रतिमाद्वयं उमामहेश्वरयोः त्र्यंबकं गौरीर्मिमायेति मंत्राभ्यां प्रति-
ष्ठाप्य विध्युक्त प्रकारेण पूजयेत् अथ ध्यानं पंचाननमुमाकांतमनलेंदुरविप्रभं चंद्रार्धशेखरं नित्यं जटामुकुटमंडितम् भस्मोद्धूलि
तसर्वांगं रुद्राक्षाभरणान्वितम् ऋतं सत्यं परंब्रह्म विष्णुब्रम्हादिवंदितं विश्वं विश्वेश्वरं देवं ध्यायामि परमेश्वरं ध्यायामि परमां गौरीं मा-
दिविद्यां सुरेश्वरीम् लक्ष्मीसेवितपादाब्जां चंद्रार्धकृतशेखराम् ब्रम्हेंद्रोपेंद्रजननीं महेशार्द्धांगभागिनीम् प्रसन्नवदनां शांतां ध्यायेद्देवी
मुमां सतीम् एवं ध्यात्वाप चब्रह्ममंत्रैः षोडशोपचारैः पूजयेत् पुष्पान्तरं अंगपूजा कपर्दिने नमः कपर्दं पूजयामि भाललोचनाय० भालं पू० सोम
सूर्याग्निलोचनाय० नेत्राणि० श्रुतिश्रोत्राय० श्रोत्राणि० प्राणगंधाय० घ्राणानि० स्फूर्तिदंताय० दंतान्० श्रुतिजिव्हाय० जिव्हां० भीमाय० कपो
लौ० शर्वाय० ओष्ठौ० नीलकंठाय० कंठं० भूरिवक्षसे० वक्षः० हिरण्यबाहवे० बाहून्० विश्वोदराय० उदरं० रुद्राय० कटीं० पशुपतये० जा
नुनी० उग्राय० गुल्फौ० महते० पादौ० शिवाय० सर्वांगं० पृथुवेण्यै० वेणीं० सीमंतराजितायै० सीमंतं० नीलकुंतलायै० कपोलौ० कुड्मलदंतायै०

ग्रं॰ ४५

दंतान्॰ विद्याजिव्हायै॰ जिव्हां॰ बिंबोष्ठ्यै॰ ओष्ठौ॰ कंबुकंठ्यै॰ कंठं॰ पृथुलकुचायै॰ कुचौ॰ विश्वगर्भायै॰ उदरं॰ शुभकट्यै॰ कटीं॰ दिव्यो-
रुदेशायै॰ ऊरू॰ ॰जंघे॰ लक्ष्मीसेवितपादुकायै॰ पादौ॰ महेश्वरप्रियायै॰ नखान्॰ शोभनविग्रहायै॰ सर्वांगं पू॰ एवं पूजां समाप्य
: उमामहेश्वरौ निमंत्रयेत् प्रत्येकंक्रमेण संपूज्य पंचदश ग्रंथिषु गोधूमांस्तंडुलान्वा निदध्यात्
ततो दोरकधारणम् धूमापूपानां वायनं मंडकानां वा पात्रे पंचदश मंडकान् संस्थाप्य सदक्षिणं वायनं दद्यात् तत्र मंत्रः उमेशः
प्रतिगृण्हाति उमेशो वै ददाति च उमेशस्तारकोस्माकं उमेशाय नमो नमः ततः पीठं दूर्वासदन्नेन शैवान् ब्राह्मणान्संतर्प्य वाग्यतः स्वयं भुंजीत एवं पं
, वर्षं प्रतिसंवत्सरं चरित्वांते उद्यापनं कुर्यात् पूर्वोक्तफलावाप्तये आचरितोमामहेश्वरव्रत पूर्तये तदुद्यापनं करिष्ये ततः पंचदश शैवान्
द्विजान्निमंत्र्य देवीं स्थापयेत् वृताचार्यः लिंगतो भद्रे पंचदश पीठेषु पंचदश कुंभान् वस्त्रयुग्मवेष्टितान् कृत्वा पुराणपठनादिना रात्रिं नि
नयेत् :॰५८ : अग्निप्रतिष्ठाप्यान्वाद ध्यात् उमामहेशघृताक्तपायसद्रव्येण पंचदश सहस्त्रं पंचदश शतानि वा
१: हुत्वा पक्ष्ये होममंत्रः उमामहेश्वरायनमः स्वाहेति वेदोक्तया वा ततो द्विजान्वस्त्रादिना संपू
ज्य ९ गास्तन्मौल्यं वा दत्वा अन्यान्द्विजान् सुवासिनीश्च संपूज्य देवं प्रार्थयेत् उद्यापनं कृतं शंभो म-
९९ मंत्रहीनं भक्तिहीनं शक्तिहीनं च यत्कृतं सांगं भवतु तत्सर्वं त्वैव स्मरणात्प्रभो ततः ४५
वाग्यत इष्टजनैः सह भुंजीत अथाश्विनपूर्णिमायां कोजागरव्रतम् स्कांदे तिथ्यादि संकीर्त्य ।

नः स्वकुलस्यचारवंड लक्ष्मीप्राप्ति पूर्वकसुखवादिप्राप्तये लक्ष्मीप्रीत्यर्थंकोजागरव्रतंकरिष्ये रात्रौमंडलेसक्तु मिवतितउनेतिमंत्रेणलक्ष्मीं० इंद्रंनरो-
नेतिमंत्रेण मत्तैरावतस्थमिंद्रमावाह्यपूजयेत् परितो दीपान् घृतेन तैलेन वा लक्ष तदर्धं तदर्धं वा यथाशक्ति वा दत्वावीथीच तुष्पथे वाद-
त्वानारिकेलोदकपानं प्राश्याक्षैर्दी व्यन्नुत्सवेनरात्रिंनिनयेत् प्रातर्घृतशर्करापायसाद्भिर्नाब्राह्मणान्संतर्प्य दक्षिणांदत्वाऽशिषोगृहीत्वाइष्टजनैःसहभुं-
जीत इतिकोजागरव्रतम् अथकार्तिकशुक्लचतुर्दश्यांपौर्णमास्यांवाकूष्मांडीव्रतम् भविष्ये अन्यस्मिन्शुभमासेवाकार्यम् तत्रव्रतविधिः वैशा-
खसितचतुर्दश्यांशुभदेशेकूष्मांडीरोपणं षण्मासावधि षण्नाममंत्रैः प्रत्यहंक्रमात्पूजयेत् सौभाग्यदायिन्यै० १ सर्वकामदायै० २ पुत्रदायै० ३ धनदायै०
४ अभीष्टफलदायै० ५ मोक्षदायै० ६ एवंषण्मासंसंपूज्य फलादियुतायांसत्यांउद्यापनंकुर्यात् उद्यापनदिनेवाक्रमात् षण्मासिक पूजा आदौका-
र्या तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनः सत्पुत्रप्राप्ति पूर्वकं अतुललक्ष्मीसुखाभिवृद्धिद्वारा ब्रम्हसावित्रीप्रीत्यर्थं कूष्मांडीव्रतोद्यापनंकरिष्ये ततोवृता-
चार्यः कुष्मांडीपरितोमंडपंविरच्य पताकादिभिर्भूषयित्वा तन्मूलेहेमींपुष्पफलादियुतांकुष्मांडीसंस्थाप्य अभ्यंगस्नानं कृत्वाभूषणैर्भूषयित्वापूज-
येत् तत्पुरतःसर्वतोभद्रेब्रम्हादिदेवतास्थापनपूर्वकं कलशंप्रतिष्ठाप्य तत्रहेमप्रतिमयोर्ब्रह्मसावित्र्योब्रम्हजज्ञानंप्रणोदेवीतिमंत्राभ्यांप्रतिष्ठाप्यपू-
जयेत् कूष्मांडीपूजनमंत्रः कूष्मांड्यैकामदायिन्यैब्रम्हाण्येतेनमोनमः नमोस्तुसुखदात्र्यैचसावित्र्यैतेनमोनमः रात्रौजागरणंकृत्वाप्रातरग्निं
प्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ब्रम्हाणंसावित्रींचघृततिलद्रव्येण प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः ब्रम्हादिदेवताभ्यएकैक याज्याहुत्यायक्ष्ये स्थापनमं-
त्राभ्यांहोमः ततोष्टौचत्वारिवामिथुनानिवस्त्रादिनासंपूज्य फलसौभाग्यद्रव्ययुतं वायनंतेभ्योदत्वासपत्नीकं ब्राम्हणंसंपूज्यकूष्मांडींदद्यात्

नत्रमंत्रः : . . ॰ . ॰ भूषिताम् दक्षिणाकलशोपेतांहेमकूष्मांडिसंयुताम् सावित्रीब्रम्हसंप्रीत्यैगृहाणद्विजस
त्तम : ॰ इतिकूष्मांडीव्रतम् अथकार्तिक पूर्णिमायां सौभाग्यव्रतम् विष्णुधर्मोत्तरे
ततःतिथ्यादिसंकीर्त्य ममेहजन्मनिअखंडितसुखसौभाग्य धन धान्यलक्ष्मी भर्तृ पुत्रायुर्वृ-
द्धिद्वाराश्रीपरमेश्व । भाग्यव्रतंकरिष्ये भूमौकेशरादिसुगंधिद्रव्ययुतगंधेनषोडशपत्रात्मकं पद्मंविरच्यतत्रदेवतांआवाहयेत्
येलक्ष्मीनारायणं केशरेसप्तविंशतिनक्षत्राणिपूर्वादिक्रमपत्रेषु अग्निं॰ ब्रम्हाणं॰ अंबिकां॰ गणपतिं॰नागं॰ स्कंदं॰ विरोचनं॰
॰दुर्गां॰ यमं॰ इंद्रं॰ ॰कामेशं॰ शिवं॰ ॰पितरंच॰१६ सप्तऋषीन् एताःदेवताः संस्थाप्यसंपूज्य मोदकमंडकपायसैर्दध्नाअपू
वस्त्र स्वयंउपवासीभोजनंवाकार्यम् सौभाग्यदंरूपविवर्द्धनंचलावण्यदंस्त्रीरतिभोगदं-
इतिसौभाग्यवृद्धिकरव्रतम् अथमहाफलव्रतम् कार्तिकशुक्लप्रतिपदमारभ्य
ारवशुक्लतृतीयायांआश्विनशुक्लेवारभेत् दंतधावनपूर्वकंदशस्नानविधिपुरःसरंनद्यादौस्नात्वापंचगव्यंप्राश्य तिथ्यादिसं
काममोक्षचतुर्विधपुरुषार्थसिद्ध्यर्थंश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंमहाफलव्रतंकरिष्ये विष्णुंविधिपुरःसरंसंपूज्यद्वादशा
अष्टोत्तरशतसहस्रंजप्त्वा प्रतिपदिक्षीराशनः सप्तम्यांअष्टम्यांनवम्यांपिष्टाशीदशम्यांहविष्याशी एकादश्यांउपवासः द्वादश्यांघृता-
यांपौर्णिमास्यांकुशोदकप्राशनं एवंप्राशनविधिः अनेनविधिनापक्षमेकंयोवर्तते अश्वमेधफलं प्राप्नोति मासपर्यंतं मन्वंतरंयावत्स्व

गेंवसति मासचतुष्टयेतुराजसूयाच्छतगुणंफलमाप्नोति संवत्सरमाचरणे सवितुर्लोके ऽनंतकालं प्रतिवसतियती ब्रम्हचारी गृहस्थोवानप्रस्थ. सौभा-
तीविधवावानारीनरोवाशुचिः प्रयतमानसः कुर्वन् सूर्यलोके कोटिवर्षाणिवसतीति इतिभविष्यपुराणोक्तंमहाफलव्रतम् अथविष्णुधर्मोक्तं
अशोकपूर्णिमाव्रतं फाल्गुनशुक्लपूर्णिमामारभ्य तिथ्याद्युल्लिख्य नद्यादौविधिवत्स्नात्वानित्यकर्मनिर्वर्त्यममेहजन्मनि अखिलशोकापच्छांतिपूर्वकंस
गनिवृत्तिद्वारा अखंडैश्वर्यसौभाग्यपुत्रपौत्राद्यभिवृद्ध्यर्थं अशोकपूर्णिमाव्रतं करिष्ये इतिसंकल्प्यस्नात्वा मस्तकाद्यंगेषुमृत्तिकांलेपयित्वा पुनः
त्वाभूमौस्थंडिलंविरच्य मध्ये भूमिरूपां धरणीनाम्नींदेवतांध्यात्वापूजयेत्प्रार्थयेच्च यथाविशोककहे वितवास्तिहिजनार्दनः तथामांसर्वलोके-
भ्योविशोकांकुरुमेदिनि यथासमस्तभूतानामाधारेणव्यवस्थिता तथाविशोकांकुरुमांयुकांचकुरुभूतिभिः त्वयाध्यातोयथाविष्णुः स्वास्थ्यंत
वचकारह तथाध्यातावांछितंमेकुरुत्वंभूतधारिणि ततश्चंद्रायार्घ्यंदद्यात् क्षीरोदार्णवेतिमंत्रेण उपोषणंनक्तं हविष्याशनंवाकुर्यात् प्रातः द्विजदंप
तीभ्यांवायनंदक्षिणांचदत्वा सदन्नेनसंतर्प्य स्वयंपारणंकुर्यात् एवंप्रकारेण फाल्गुनादिमासचतुष्टयंकृत्वा पुनराषाढादिमासचतुष्टयेपि पूर्ववत्
भानंपूजामुपोषणादिकंकृत्वा रात्रौजागरणंकुर्यात् पुनरपिकार्तिकादिमासचतुष्टयेस्नानादिकंपूर्ववत्कुर्यात् प्रथममासचतुष्टये धरणीनाम्नींदे
ला द्वितीये मेदिनींतृतीयेवसुंधरेति वत्सरांतेद्विजायसवत्सांगांवस्त्रालंकारयुतांदद्यात् अनेनाननसंतुष्टा धरणीत्वंशुचिव्रते सर्वबाधाप्रशमनं
शोकनाशंचमेकुरु इतिअशोकपूर्णिमाव्रतं अथद्वादशपूर्णिमाव्रतं विष्णुधर्मे नियमपूर्वकंस्नात्वातिथ्यादिसंकीर्त्य ममेहजन्म
नजन्मांतरेवाभर्त्रासह धर्मार्थकाममोक्षसिद्धिद्वारा श्रीमहाविष्णुप्रीत्यर्थं द्वादशपूर्णिमाव्रतंकरिष्ये कृतोपवासः मध्यान्हे अपराण्हेवा

विष्णुं विभवानुसारेण संपूज्य . चंद्रायार्घ्यं दत्वा द्वादशाक्षरमंत्रं जप्त्वा प्रार्थयेत् श्रीनिशीबंधुरूपस्त्वं वासुदेव जगत्पते मनोभिलषितं देव पूर
यस्व नमो नमः ततः ब्राह्मणाय उदकुंभं वस्त्रद्वयं उपानहछत्रं दक्षिणासहितं दद्यात् रात्रिं जागरणादिभिर्निनयेत् प्रातः सदन्नेन ब्राह्मणैः सह
भुंजीत एवं प्रकारांतरेण प्रतिमासं कृत्वा पृथक् पृथक् मासनामानि० केशव० नारायण० माधव० गोविंद० विष्णो० मधुसूदन० त्रिविक्र
म० वामन० श्रीधर० हृषीकेश० पद्मनाभ० दामोदर० एवं द्वादशक्रमेण पूजयेत् संवत्सरस्यांते हिरण्मयं चंद्रं कृत्वा पूजयेत् फलवस्त्र
हितं ब्राह्मणाय दत्वा व्रतपूर्तये शुक्लां गां दक्षिणासहितां दद्यात् सदन्नेन विप्रदंपतीभ्यां सह भुंजीत इति द्वादश पूर्णिमाव्रतम् इति श्रीचि० व्रतो
द्यापनकौमुद्यां पूर्णिमाव्रतानि अथामावास्याव्रतानि अथ मार्गशीर्षामावास्यायां गौरीतपोव्रतम् कालिकापुराणे तत्रविधिः इदं व्रतं
शवर्षात्मकं अशक्तौ षोडशमासात्मकं तत्र प्रथमेब्दे चतुर्दश्यां नक्तं अमायामुपोषणं पूजनं च प्रतिपदि पारणा अत्र वर्षवृद्धौ तिथिह्र
६ यामाचरेत् प्रदर्शनार्थं लिख्यंते द्वितीयेब्दे अमावास्यायां नक्तं प्रतिपदि उपोषणं द्वितीयायां पारणं एवं सर्वत्र ज्ञेयं
तिः
मतुल सौभाग्यादि वृद्धि द्वारा गौरी प्रीत्यर्थं गौरी तपोव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य सूर्यायार्घ्यं
इति मंत्रेण गौरीमावाह्य दक्षिणोत्तरतः गणेशं स्कंदं चावाह्य पंचामृत पुरःसरं षोड
अंगपूजा पार्वत्यै नमः पादौ पू० ०जानुनी पू० गिरिजायै० गुह्यं० गंभीरायै० नाभिं० अपर्णायै० उदरं० कामिन्यै० कंठं
०मुखं० लोकमोहिन्यै नमः ललाटं० गौर्यै० शिरः ततः ताम्रपात्रे षट्दले तंतुमयीं वर्तीं निधाय सूर्योदयावधि गोघृतेन दीपमुज्वालयेत् एवं क-
१ रात्रिः

थाश्रवणादिनारात्रिंनीत्वा ब्राम्हेमुहूर्तेउत्थायस्नात्वा गौरींसंपूज्य फलपूरिकातिलतंडुलसौभाग्याष्टकयुत धातुमये पात्रे दीपनिधायतत्तिथिना
मभिर्भ्रामयेत् ततःसूर्यायदर्शयेत् यावत्पश्वादीनांशब्दादिकंनास्तितावत्पूर्वमेवदीपभ्रमणादिकंकर्तव्यं ततःप्रातर्दंपतीसंभोज्य गौरीधि-
द्रव्य स्वयमक्षारंभुंजीत वर्षवृद्धौदंपतीवृद्धिः एवंषोडशवर्षकृत्वांते उद्यापनंकुर्यात् मार्गशीर्षपौर्णमास्यांपूर्ववत्संकल्पं कृत्वा ततोवृतान्वा
: पीठेहैमींगौरीं गौरीर्मिमायेतिमंत्रेणईश्वरंच थेषामीशेपशुपतिरितिमंत्रेण आवाह्यपूर्ववत्सर्वंकुर्यात् प्रातरग्निप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् गौ-
श्वरंच घृततिलद्रव्येणप्रत्येकमष्टोत्तरसहस्रसंख्याकाहुतिभिः ब्रम्हादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्या यक्ष्ये ततःषोडशदंपतीः वस्त्रादिनासंपू-
र्करापूपमोदकपूरितान् धातुमयान्मृन्मयान्वा करकान् सदक्षिणास्तेभ्योदद्यात् तत्रमंत्रः मोदकाद्यैश्चसंपूर्णंव्रतसंपूर्तिकारकं करकंते प्र-
च्छामि गौरीमेप्रीयतामिति ततःपीठंव्रतपूर्तयेगांचदत्वाऽशिषोगृहीत्वाभुंजीत इतिगौरीतपोव्रतम् अथपौषमाघामावास्यायां अर्धोदयव्रत
म् स्कांदे अर्धोदयस्वरूपंभारते अमार्कपातश्रवणैर्युक्ताचेत्पौषमाघयोः अर्धोदयःसविज्ञेयः कोटिसूर्यग्रहैःसमइति दिवैवयोगः शस्तो
नतुरात्रौकदाचनेति तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनः अखिलपापक्षयपूर्वकंधर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधपुरुषार्थसिद्धिद्वाराब्रम्हविष्णुशिवप्रीत्य-
र्थंअर्धोदयव्रतमहंकरिष्ये इतिसंकल्प्य दर्भास्तृतशुद्धभूमौशालत्रयद्रोणपरिमिततिलानांपर्वतं कृत्वायथाशक्तिवातत्रपलाधिकंसुवर्णस्य ब्रम्ह-
विष्णुशिवानांप्रतिमात्रयंकृत्वा ब्रम्हजज्ञानमिदंविष्णुस्त्र्यंबकमितिमंत्रैः प्रतिष्ठाप्यपूजयेत् परितोलोकेशांस्तत्तन्मंत्रैरावाहयेत् पूजयेच्च अ-
थांगपूजाक्रमेण ब्रम्हणे० पादौ० हिरण्यगर्भाय० ऊरू० परमेष्ठिने० जंघे० वेधसे० गुल्फे० हंसवाहनाय० कटी० शतानंदाय० वक्षःपू० रेणाविन्नीप-

नये॰ बाहू॰ पूर्वादिचतुर्मुखेषु ऋग्वेदाय॰ यजुर्वेदाय॰ सामवेदाय॰ अथर्ववेदाय॰ चतुर्वक्त्राय॰ नेत्रे॰ कपिलाय॰ ललाटं॰ हंसाय॰ शिरःपू॰ अ-
थविष्णोः अनंताय॰ पादौ॰ विश्वरूपाय॰ ऊरू॰ मुकुंदाय॰ जानुनी॰ गोविंदाय॰ जंघे॰ प्रद्युम्नाय॰ गुल्फं॰ पद्मनाभाय॰ नाभिं॰ कौस्तुभवक्षसे न॰
वक्षःपू॰ चतुर्भुजाय॰ बाहू॰ विश्वतोमुखाय॰ मुखं॰ सहस्रशिरसे॰ शिरःपू॰ अथशिवस्य॰ ईशानाय॰ पादौ॰ चंद्रशेखराय॰ जंघे॰ पशुपतये॰
॰ शंकराय॰ ऊरू॰ उमाकांताय॰ गुह्यं॰ नीललोहिताय॰ नाभिं॰ कृत्तिवाससे॰ उदरं॰ नागोपवीतिने॰ बाहू॰ नीलकंठाय॰ कंठं॰ पंचवक्त्राय॰
रवं॰ कपर्दिने॰ शिरःपू॰ क्रमेणप्रार्थयेत् नमो विश्वसृजे तुभ्यं सत्यायपरमात्मने देवायदेवपतये यज्ञानांपतयेनमः नारायणजगन्नाथनमस्तेग
रुडध्वज पीतांबरनमस्तुभ्यं जनार्दननमोस्तुते महेश्वरमहेशानन मस्ते त्रिपुरांतक जीमूतकेशायनमोनमस्ते वृषभध्वज ब्रम्हविष्णुमहेशानाः
कर्मणां फलहेतवः भक्त्यामयाकृतां पूजां गृह्णंतु जगदीश्वराः ततः सपत्नीकं वेदशास्त्रविदं ब्राम्हणंवृत्वा वस्त्रालंकरणादिभिःसंपू
ज्य पुनर्ब्रह्मविष्णुमहेशान् पंचामृतपुरःसरं कमल तुलसीबिल्वदलैःसंपूजयेत् ततोवृतान्वार्यः अग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् ब्रह्मवि-
ष्णुरुद्रेभ्यस्त्रीन्देवतं सहस्रसंख्याकाहुतिभिः लोकपालानेकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ततः तिलपर्वतं प्रतिमात्रयुतंब्रा-
म्हणाय दद्यात् तत्रमंत्रः तिलपर्वतमध्यस्थाब्रह्मविष्णुमहेश्वराः दहंतुपातकंसर्वं यच्छंतुमममंगलं इत्युक्त्वादद्यात् ततःसांगतासिद्ध्य-
र्थं कृष्णाश्वेतवर्णांसुरभित्रयं सोपस्करंदद्यात् भविष्ये प्रकारांतरेणहोमद्रव्याण्युक्तानि पलाशसमिच्चरुतिलाज्यानि ब्रम्हणः अश्वत्थसमित्ति-
लपायसानि विष्णोः चर्वाज्यव्रीहयः शंभोः घृतेनपायसेनवापूरितं कांस्यपात्रंसदक्षिणंदद्यात् ततोभूयसींदत्वा आशिषोगृहीत्वा ब्राह्मणैः

सहभुंजीत इतिअधोदयव्रतम् अथसोमवत्यमावास्याव्रतम् भविष्येतत्र शंखः अमावास्यातु सोमेनसप्तमी भानुनासह चतुर्थीभूमि पुत्रेणसोम
पुत्रेणचाष्टमी चतस्रास्तिथयस्त्वेताः सूर्यग्रहणसन्निभाइति तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनः अवैधव्यपुत्रपौत्रप्राप्तिपूर्वक मतुलसौभाग्यसिद्धिद्वारा-
श्वत्थरूपीनारायणप्रीत्यर्थं आचरितस्यसोमवत्यमावास्याव्रतस्यसांगतासिद्ध्येतदुद्यापनाख्यंकर्मकरिष्ये इतिसंकल्प्य वृताचार्यः सर्वतोभद्रस्थ
कलशेरौप्यमयपीठेसौवर्णाश्वत्थाधोहैमंलक्ष्मीनारायणंइदंविष्णुरितिमन्त्रेणप्रतिष्ठाप्य पूजयेत् मूलतोब्रह्मरूपायेति पुरुषसूक्तेनवा पूजयेत्
कथाश्रवणादिनारात्रिंनिनयेत् प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् लक्ष्मीनारायणमश्वत्थसमित्पायस तिलद्रव्येण प्रत्येकमष्टोत्तरशत संख्याकाहुतिभिः ब्र
ह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ततो द्वादशब्राह्मणान्वस्त्रादिनासंपूज्यलड्डुकपायससघृतमंडकादिपक्वान्नैः संतर्प्य आशिषोगृहीत्वास्वयंभुंजी-
त इतिसोमवत्यमावास्याव्रतम् अथमलमासव्रतम् पाद्मे मलमासस्यकृष्णपक्षेचतुर्दश्यांत्रयोदश्यांवा अष्टम्यांनवम्यांतृतीयायांवान्यतमति-
थौकार्यम् तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनोदारिद्र्यपापदुःखनाशपूर्वकं सत्पुत्रप्राप्त्यतुलभोगसिद्धिद्वारासवितृरूपी परमेश्वर प्रीत्यर्थं मलमासव्रतंकरिष्ये
इतिसंकल्प्य मध्यान्हेसर्वतोभद्रस्थकलशेहैमंलक्ष्मीयुतंजनार्दनंसंपूज्य नानाविधपक्वान्ननैवेद्यंदत्वा फलपुष्पोपेतमर्घ्यंदद्यात् तत्रमंत्रः देव-
देवजगन्नाथमलयोत्पत्तिकारक गृहाणार्घ्यंमयादत्तंकृपांकुरुममोपरि ततः सपत्नीकंब्राह्मणंवस्त्रादिनासंपूज्य त्रयस्त्रिंशदपूपान्कांस्य-
पात्रे निधाय सघृतंसहिरण्यंवायनंब्राह्मणायनिवेदयेत् तत्रमंत्रः विप्रायवेदविदुषेश्रोत्रियायकुटुंबिने नरकोत्तारणार्थाय अच्युतः प्रीयतामिति
इतिदत्वा छत्रोपानद्भूषणाच्छादनादियुतांशय्यांचदत्वा पीठंव्रतपूर्तयेगांचदत्वानानाविधपक्वान्नैर्ब्राह्मणान् संतर्प्य आशिषोगृहीत्वास्वयंभुंजीत

इतिमलमासव्रतं अथश्रावणामायांपीठोरावृतम् स्कांदे प्रातःस्नानादिनिर्वर्त्यवार्षिकवत्पूजांकृत्वोद्यापनसंकल्पंकुर्यात् तिथ्यादि
आत्मनः स्च ०लस्यन्वसंततिविच्छेदाभावपूर्वकं पुत्रपौत्रलक्ष्मीसुखाद्यभिवृद्ध्ये सप्तवर्षविध्याचरित पीठोरावृतस्य संपूर्णता सि-
सप्तमातृकाप्रीत्यर्थंतदुद्यापनाख्यंकर्मकरिष्ये कृताचार्यः उक्तप्रकारेणसर्वतोभद्रे अष्टौकलशान्प्रतिष्ठाप्य
सकलशेषुक्रमेण ः सप्तप्रतिमानाममंत्रेण ब्राम्हीं० माहेश्वरीं० कौमारीं० वैष्णवीं० वाराहीं० इंद्राणीं० चामुंडां० आवाह्य० ब्रम्हजज्ञानं०
मातरो इत्य तदुत्तरे सुवर्णादिनिर्मिते पूर्णपात्रयुते कलशेचतुःषष्टियोगिनीः हेमप्रतिमासु अक्षतपुंजेषुवाआवाहयेत् दिव्ययो-
गिनीं० १ ०२ सिद्धयोगिनीं० ३ गणेश्वरीं० ४ प्रेताक्षीं० ५ डाकिनीं० ६ कालीं० ७ कालरात्रिं० ८ निशाचरीं० ९ ॐकारीं० १०
११ हिंकारीं० १२ भूतडांबरीं० १३ ऊर्ध्वकेशीं० १४ विरूपाक्षीं० १५ शुष्कांगीं० १६ नरभोजनाम्० १७ फराडीं० १८ वीरभद्रां० १९
नीं० २० कलहप्रियां० २१ राक्षसीं० २२ घोररक्ताक्षीं० २३ विरूपां० २४ भयंकरीं० २५ मासुरीं० २६ रौद्रवेतालीं० २७ श्रीपर्णीं० २८ त्रिपुरांत-
कां० २९ भैरवीं० ३० ध्वंसिनीं० ३१ क्रोधिनीं० ३२ दुर्मुखीं० ३३ प्रेतवाहिनीं० ३४ कंटकीं० ३५ त्राटकीं० ३६ यमदूतीं० ३७ करालीं ३८ खट्वांगीं० ३९ दीर्घलंबो-
ष्ठीं० ४० मालिनीं० ४१ मंत्रयोगिनीं० ४२ कालाग्निग्राहिणीं० ४३ चक्रीं० ४४ कंकालीं० ४५ भुवनेश्वरीं० ४६ स्फाराक्षीं० ४७ कार्मुकीं० ४८ लोकिकीं० ४९ काकदृ-
० ५० भक्षणीं० ५१ अधोमुखीं० ५२ प्रेरणीं० ५३ व्याघ्रीं० ५४ कंकणीं० ५५ प्रेतभक्षणीं० ५६ वीरकौमारिकां० ५७ चंडां० ५८ वाराहीं० ५९ मुंडधारिणीं० ६०
० ६१ उड्डाणीं० ६२ जालंधरां० ६३ महालक्ष्मीं० ६४ ततःसुवर्णपात्रेण फलपुष्पयुतमर्घ्यंनाममंत्रेण प्रत्येकंदद्यात् रात्रिंनिनयेत् प्रातःपीठदेवताःसंपूज्य

अग्निं प्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् सप्तमातृः अष्टोत्तरशतमाज्याहुतिभिः योगिनीभ्यश्चैकैकयाज्याहुत्या ब्रह्मादिदेवताभ्यश्चैकैकयाज्याहुत्यायस्ये पूजामंत्रेणहोमः
होमस्तुकृताकृतः ततः सप्तमिथुनानि वस्त्रादिना संपूज्य वस्त्रदक्षिणाप्रतिमायुतान् कलशान् तेभ्यो दद्यात् तत्रमंत्रः सोपस्करंच कलशं गृहाणद्विजसत्तम
प्रीयंतां मातरो मह्यं लोकानां स्थितिहेतवः ततो योगिनीपीठमाचार्याय दत्वा व्रतपूर्तये अष्टौ गास्तेभ्यो दत्वा सदन्नेन संतर्प्य आशिषो गृहीत्वा स्वयं भुंजीत इ
ति पिठोराव्रतम् इतिश्रीमद्व्रि० व्रतोद्यापन कौमुद्यां तिथिव्रतानि समाप्तानि अथचातुर्मास्यव्रतारंभः ततः स्वस्तिकव्रतं भविष्ये तत्तु आषाढादि आ-
श्विनांतं तत्रविधिः देवालये गोष्ठे तुलस्यालये गृहे वा गोमयोपलिप्त शुद्धभूमौ पंचरंगैर्वर्णैः मत्स्यहंसहस्तस्वस्तिकानि लिखित्वा तत्र गोपालं संपूजयेत्
एवं चरित्वांते उद्यापनं कुर्यात् तद्यथा तिथ्यादि संकीर्त्य आत्मनः शत्रुजयार्थं पापक्षयार्थं वैधव्यादिनिरसनपूर्वकं पुत्रपौत्रसौभाग्यारोग्यावाप्तिद्वारा आ
चरितस्य स्वस्तिकव्रतस्य पूर्णतासिद्ध्यै गोपालप्रीत्यर्थंच तदुद्यापनं करिष्ये ततो वृताचार्यः सर्वतोभद्रस्थकलशे हैमं गोपालं इदं विष्णुरिति मंत्रेणासं-
स्थाप्य पूजयेत् प्रातरग्निं प्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् गोपालं स्वस्तिक दशांशेन शतांशेन वा घृताक्तपायसद्रव्येण ब्रह्मादिदेवताभ्यश्चैकैकयाज्याहुत्याय-
स्ये होममंत्रः स्वस्त्ययनं तार्क्ष्यमरिष्टनेमिमिति पौराणमंत्रस्तु स्वस्तिरस्तु परमं देवं स्वस्तिः कारणकारणं स्वस्तये पापसंहारं कुरु मे तेऽमयेन-
मः स्वाहेति होमदशांशेन तर्पणं होममंत्रेण तद्दशांशेन ब्राह्मणभोजनम् ततो विशिष्टान् दशब्राह्मणान् वस्त्रादिना संपूज्य तेभ्यः पंचरंगयुतान्यौर्णा[2]
न्यभावे दर्भजान्यप्यासनानि दक्षिणापुरःसरं दत्वा सोपस्करमाचार्यायासनं दत्वा व्रतपूर्तये गोमिथुनं च दत्वा अधिकफलावाप्तये यवानां द्रोणं
तदभावे आढकीनां द्रोणं दत्वा पक्वान्नैर्ब्राह्मणान् संतर्प्य आशिषो गृहीत्वा स्वयं भुंजीत इति स्वस्तिकव्रतं अथ श्रावणांत्यभृगुवासरे

१ सप्तमिथुनेभ्यः सप्तआचार्यायचेकादद्येत्यर्थः. २ ऊर्णानिर्मितानि

करिष्ये तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनः अतुलसौभाग्यपुत्रपौत्रादिप्राप्तिपूर्वकमधिकलक्ष्मीप्राप्तये वरदलक्ष्मीव्रतंकरिष्ये शङ्खभू-
पेपंचरंगशोभितवेदिकायां प्रस्थतंडुलस्थकलशोपरिहेमीलक्ष्मीप्रतिमांसकुंभिवनिनेतिमंत्रेण आवाह्यश्रीसूक्तेनपू-
येत् अथांगपूजा वरदलक्ष्म्यैनमः पादौपूजयामि कमलवासिन्यै० गुल्फौपू० पद्मालयायै० जंघेपू० श्रियैनमः जानुनीपू० इंद्राण्यै० ऊ
२० हरिप्रियायै० कटिंपू० लोकधात्र्यैनमः नाभिंपूज० शंखनिध्यैनमः हस्तौपू० त्रैलोक्यपावन्यै० कंठंपू० मायायै० मुखंपू० धात्र्यै० बा-
० पद्मनिध्यै० नयनेपू० भार्गव्यै० कर्णौपू० क्षीरसागरजायै० ललाटंपू० वरदलक्ष्म्यैनमः शिरःपू० महालक्ष्म्यैनमः सर्वांगंपूजयामि
ततोऽश्वत्थबिल्वचूतदाडिममालतीनांप्रत्येकएकविंशतिपत्रैर्वरदलक्ष्म्यै नमइत्यनेनपूजयेत् एकविंशत्यपूपपायसनैवेद्यंपुनरर्घ्यं क्षीरार्णवसुतेल-
क्ष्मिचंद्रस्यैवसहोदरि गृहाणार्घ्यंमहालक्ष्मिदेवितुभ्यंनमोनमः ततःदोरकग्रहणम् सर्वमंगलमांगल्येसर्वपापप्रणाशिनि दोरकंप्रतिगृण्हा-
सुप्रीताभवमेशुभे ततः कंठेदोरकबंधनं करिष्यामिव्रतंदेवित्वद्भक्तस्त्वत्परायणः श्रियंदेहियशोदेहि सौभाग्यंदेहिमेशुभे ततःप्रार्थयेत्
न्च्छपुत्रपौत्रांश्च विष्णुवक्षस्थलेस्थिते श्रियंदेहियशोदेहि सर्वान्कामांश्चदेहिमे ततोवायनपंचकंदद्यात् क्रमेणविप्रायपतयेदेव्यैब्रह्मचा-
रिणेसुवासिन्यैच तत्रमंत्रः एकविंशतिपक्वान्नशर्करघृतसंयुतम् वायनंतेप्रयच्छामि इंदिराप्रीयतामिति ततः क्षमाप्य ब्राह्म-
णान्सुवासिनीः सदन्नेनसंतर्प्य शक्तौसत्यांगांचदत्वामौनेनभुंजीत इतिवरदलक्ष्मीव्रतम् अत्रव्रतेनानेनदेवीतुष्टानवातत्रपरीक्षा
हीदलंत्वेकं क्रमुकंचूर्णवर्जितम् भक्षयित्वातुचैलांतेबध्वाप्रातर्निरीक्षयेत् आरक्तेसतिसुप्रीतादेवीज्ञेयाविचक्षणैः अन्यथा-

तद्व्रतंकार्यंसर्वथाभूतिमिच्छता अथाश्विनशुक्लपक्षांतभानुवासरमारभ्य माघशुद्धसप्तम्यवधिदानफलव्रतम् स्कांदे तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनः सत्पुत्रप्राप्तिपूर्वकंसुखारोग्यतासिद्धिद्वारासवितृप्रीत्यर्थंदानफलव्रतंकरिष्ये तदंगंसवितृपूजनंकरिष्ये इतिसंकल्प्य गोमयोपलिप्तशुद्धभूमौता-म्रपीठेसवितारमावाह्यपूजयेत् तत्रध्यानं ध्येयःसदासवितृमंडलमध्यवर्तीनारायणःसरसिजासनसन्निविष्टः केयूरवान्मकरकुंडलवान्किरीटीहारीहिरण्मयवपुर्धृतशंखचक्रः जगन्नाथायनमः आवाहनं॰ पद्मासनाय॰ आसनं॰ ग्रहपतये॰ पाद्यं॰ नमोहन्त्रे॰ अर्घ्यं॰ मित्राय॰ आचमनीयं॰ विश्वतेजसे॰ स्नानं॰ जगत्पतये॰ वस्त्रं॰ त्रिमूर्तये॰ उपवीतं॰ हरये॰ गंधं॰ सूर्याय॰ अक्षतान्॰ भास्कराय॰ पुष्पं॰ अहःपतये॰ धूपं॰ अज्ञाननाशिने॰ दीपं॰ लोकेशाय॰ नैवेद्यं॰ विश्वतेजसे॰ तांबूलं॰ सूर्याय॰ दक्षिणां॰ विश्वतेजसे॰ नीराजनं॰ भास्कराय॰ मंत्रपुष्पं॰ पूष्णे॰ प्रद-क्षिणा॰ सर्वात्मने॰ नमस्कारं॰ ततोद्वादशार्घ्याणिताम्रादिपात्रे जलाक्षतपुष्पादिप्रक्षिप्य दद्यात् दिवाकरनमस्तुभ्यंपापंनाशय भास्कर त्रयीमयार्कविश्वात्मन्गृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ततोब्राम्हणंसंपूज्यदेवींविसर्जयेत् स्वयंतैलाम्लवणंबहुबीजफलादिवर्ज्यंभोजनंकुर्यात् कंदमूलफ-लाहारेणविशेषफलं एवंप्रतिभानुवासरंमाघशुद्धसप्तम्यवधिकर्तव्यम् ततःउद्यापनम् तत्रषष्ठ्यामुपोष्यप्रातःस्नात्वापूर्वसंकल्पमुक्त्वासंपूर्णतासिद्ध्यै तदुद्यापनंकरिष्ये इतिसंकल्प्य ततोवृताचार्योमध्यान्हेसर्वतोभद्रस्थकलशेहैमंरौप्यरथस्थंसूर्यं आकृष्णेनेतिमंत्रेणसंस्थाप्य पूर्व-वत्पूजयेत् ततोग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वाधाय ध्यात् सवितारंघृताक्तपायसद्रव्येणसहस्रमष्टोत्तरशतंवातत्संख्याकाहुतिभिः ब्रम्हादिदेवताभ्यएकैकया ज्याहुत्यायक्ष्ये ततःपायसपूरितकांस्यपात्रपीठंव्रतपूर्तयेगांचआचार्यायदत्वापरमान्नेनद्वादशब्राम्हणान्संतर्पयेत् एवंकुर्यात्पंचवर्षपंचधा

न्यंततोर्पयेत् पंचप्रस्थप्रमाणंचसफलंदक्षिणान्वितम् क्रमेणपंचवर्षेषु व्रीहयः १ गोधूमाः २ लवणं ३ तिलाः ४ माषाः ५ एवंकृतेसकलम-
नोरथावाप्तिर्भवति इतिदानफलव्रतम् अथधारणापारणाव्रतं भविष्ये चातुर्मास्यैकादशीमारभ्यमासचतुष्टयंमासंवाकार्यम् तिथ्यादिसं-
कीर्त्य आत्मनोबंधुवधादिजनितपापक्षयपूर्वकंउत्तमलोकप्राप्त्यर्थंधारणापारणाव्रतंकरिष्ये गणेशंसंपूज्य विष्णुपीठे अष्टाक्षरमंत्रेण[1]षोडशोपचारैः
एकादश्यामुपवसेत् ततःप्रातःस्नात्वादेवंसंपूज्य अष्टाक्षरमनुमष्टोत्तरशतंजप्त्वा तेनैवाष्टोत्तरशतमर्घ्यंदत्वा ब्राम्हणभोजनपुरःसरं मौनीस्व
यंभुंजीत एवंमासंचरित्वा एकादश्यामुद्यापनंकुर्यात् उक्तप्रकारेणवृताचार्यः सर्वतोभद्रस्थकलशेहेमं लक्ष्मीनारायणंविष्णोर्नुकमितिमंत्रेणसंस्था
पचामृतस्नानपुरःसरंसंपूज्यरात्रिंजागरणादिनानिनयेत् प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् प्रधानंविष्णुंनिषुसीदेतिमंत्रेणतिलोदनेन[2]आराधि-
योइतिमंत्रेणघृतोदनेनअष्टाक्षरमंत्रेणपायसेनचाष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिर्ब्रह्मादिदेवताभ्यैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ततःप्रतिमासंपंचदशब्रा-
न्सदन्नेनसंतर्प्यपीठंव्रतपूर्तयेगांच आचार्यायदत्वास्वयंभुंजीत इतिधारणापारणाव्रतम् अथआश्विनशुक्लैकादशीं आरभ्यमा-
संपर्यंतंमासोपवासव्रतम् विष्णुरहस्ये तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनोऽशेषपापक्षयपूर्वकंचतुर्विधपुरुषार्थसिद्ध्यैमहाविष्णुप्रीत्यर्थंमासोपवासव्र
प्रत्यहंत्रिकालस्नानं विष्णुमंत्रजपोविष्णुपूजनंतुलसीदलानामर्पणं असदालाप[3]वर्जनं पुराणपठणंश्रवणंच ब्राम्हणपूजनंयथाशक्तिदानंचए
वमादिनियमान्कुर्यात् अंतेएकादश्यामुद्यापनंकुर्यात् उक्तप्रकारेणवृताचार्यः सर्वतोभद्रस्थकलशेहैमम् लक्ष्मीनारायणंसहस्रशीर्षेतिऋचा
द्वादशाक्षरमनुनावासंस्थाप्य पुरुषसूक्तेनपूजयेत् कथाश्रवणादिनारात्रिंनीत्वा प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् लक्ष्मीनारायणंपायसद्रव्येणस

१ अष्टाक्षर मंत्रं २ तिलयुक्तेनओदनेन ३ मिथ्याभाषणवर्जनं

हस्रसंख्याकाहुतिभिर्ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ततः पीठंगांच आचार्यायदत्वा वेदशास्त्रसंपन्नांस्त्रिंशद्ब्राह्मणान्वस्त्रपात्र-
भूषणादिभिः संपूज्य त्रिंशद्भास्तन्मौल्यंवादक्षिणात्वेनदत्वासोपस्क रांशय्यांगुणवतेज्ञानवतेद्विजायदत्वासदन्नेन ब्राह्मणान् संतर्प्य आशि
षोगृहीत्वा विष्णुलोकगमनार्थंद्विजान् प्रार्थयेत् भोद्विजाअनुमोदध्वंविष्णुलोकंप्रयाम्यहम् ततोद्विजाःप्रतिवदेयुः व्रजव्रजनरश्रेष्ठ विष्णु-
लोकमनामयं विमानंवैष्णवंदिव्यंशय्यायांपरिकल्पितम् तेनविष्णुपदंयाहि सच्चिदानंदरूपिणम् ततोदीनानाथान्प्रतोष्य स्वयंमौनीभुंजीत
अशक्तेनतुकंदमूलफलपयोभक्षणादिनाकर्तव्यम् सर्वपापमुक्तोभवति इतिमासव्रतम् अथचातुर्मास्येअवश्यंत्याज्यानिलिख्यंते श्रा
वणेवर्जयेच्छाकंदधिभाद्रपदेतथा दुग्धमाश्वयुजेमासि कार्तिके द्विदलंत्यजेदिति स्कांदे भविष्ये शाकव्रतंनित्यम् द्विदलंबहुबीजंवृन्ताकं
जंबीरंराजमाषरक्तमूलककूष्माण्डइक्षुदंडबदरीनूतनफलं तिंतिणीधात्रीमंचकखट्वादिशयनं अनृतौभार्यां अन्यदिनेमासंमधुपलोदनम् अन-
भक्ष्यं सितसर्षपं आशुधान्यं अबीजफलं सदैवविकारि दशविधशाकं मूलंपत्रांकुराग्राणि फलंकांडादिरूढकाः त्वक्पुष्पंकवचंचेतिशा
कंदशविधंस्मृतम् दग्धान्नंपर्युषितान्नंउष्ट्रादिदुग्धं द्विजक्रीतरसाः ताम्रपात्रस्थंगव्यंच पाल्वलंजलम् आत्मार्थंपाचितम् गृंज
नं लशुनं पलांडु पटोलं मसूरं कुलित्थं कलिंगं बिल्वमुदुंबर भिःसटं प्राप्यंगंचूर्णम् भूमिजंलवणम् निष्पावान् पूर्वोक्तानि अन्यान्य-
पितिथिषु निषिद्धानित्याज्यानि त्यक्तंयन्मासपर्यंतं तदंतेब्राह्मणायदत्वा व्रतपूर्तयेगांचदत्वा स्वयंभुंजीत अन्यान्यपिव्रतानितदुद्यापना-
निचलिख्यंते भविष्ये कार्तिक्यांसर्वेषामुद्यापनानि नक्तव्रतेगौर्देया एकांतरोपवासेगौः भूशयनेशय्या षष्ठकालभोजनेगौः व्रीहिगोधूमादि

१ आश्विने २ ऋतुकालविना ३ पल्वलं क्षुद्रजलाशयः ४ दग्धान्नंकापइनिख्यातं

धान्यत्यागेहैमव्रीह्या[1] दिशाकान्नेगौः पयोमधुदधिघृतव्रतेषु वासोयुगं गौश्च ब्रम्हचर्ये हेमविष्णुमूर्तिः तांबूलेवासोयुगुलं मौने घृतकुंभं वस्त्र
युगं घंटाच देवादेरंगमालिकाकरणे धनुर्हेमपद्मंच देवालयेदीपकरणे दीपिकावासोयुगंच भूमिभोजने पर्णभोजनेच कांस्यपात्रंगौश्च च-
तुष्पथदीपेगौः गोग्रासेवृषभः देवादीनांशनप्रदक्षिणाकरणेवस्त्रं एवमेवान्यवस्तुत्यागेगौर्देया अथवारव्रतानि सौरधर्मे तत्रमार्गशी
-रे सूर्यव्रतम् तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनोरोगक्षयपुत्रलाभादिप्राप्तिपूर्वकमभीष्टकामनासिद्ध्यर्थं वर्षात्मकं सूर्यव्रतं करिष्ये इति
संकल्प्य गोमयोपलिप्तभूमौ पंचरंगैर्द्वादशपद्मं विलिख्य तत्र ताम्रपात्रं निधाय तन्मध्ये रक्तचंदनादिना पद्मं विरच्य तत्र वक्ष्यमाणरीत्या सूर्यं सं
पूज्य मार्गशीर्षादिद्वादशमासेषु क्रमेण देवानाम र्घ्यं नैवेद्यं स्वभक्षणं दानंच ज्ञेयम् तत्र मार्गशीर्षे मित्रं नारिकेरार्घ्यं साज्यगुडतंडुलनैवेद्यं तु
लसीपत्रत्रयभक्षणं साज्यगुडभक्तदानं १ पौषे विष्णुं० बीजपूरं० कृसरान्नं० फलत्रयं० घृतं० घृतंच० २ माघे वरुणं० पूगीफ-
ल० तिलगुडं मुष्टित्रयं तिलाः सगुडकुडवतिलाः ३ फाल्गुने सूर्यं० जंबीरं० सघृतं दधि० दधि० तंडुलाः ४ चैत्रे भानुं० दाडिमं० घृतपूरिका
ल त्रयं० दुग्धं० मिष्टान्नं ५ वैशाखे तपनं० द्राक्षा० सघृतं० माषान्नं० अंगुष्ठार्धगोमयं० माषाः ६ ज्येष्ठे इंद्रं० सहकारं० करंभं० अंजलित्रयं ७ आ
०जातीफलं० पृथुकाः मरीचत्रयं० पृथुकाः ८ श्रावणे गभस्तिमंतं० त्रपुषीफलं० यवसक्तुमुष्टित्रयं० यवसक्तु० यथेष्टभोजनं० ९ भाद्रपदे यमं०
कूष्मांडं० तंडुलाज्यं० फलद्वयं गोमूत्रं० भोजनं० १० आश्विने हिरण्यरेतसं० दाडिमं० शर्करा० शर्करापलत्रयं० शर्कराभक्तम् ११ कार्तिके दिवाकरं० रंभाफलं० पा
पायसं० पायसं० १२ एवं वर्षपर्यंतं चरित्वांते मार्गशीर्षादिरविवासरे उद्यापनं कुर्यात् उक्तप्रकारेण वृताचार्यो मध्यान्हे सर्वतोभद्रे कलशं प्रति

1 सुवर्णनिर्मितं व्रीह्यादिकं देयं

ष्ठाप्य तदुपरि रक्ताक्षतयुतं ताम्रमयं पूर्णपात्रं निधाय तत्र द्वादशारं कमलं विरच्य तन्मध्ये रौप्यमयं रथं प्रतिष्ठाप्य तदुपरि हेमं संज्ञा सहितं स-
हस्रकिरणं आकृष्णेनेति मंत्रेण प्रतिष्ठाप्य परितो द्वादशदलेषु द्वादशमासाधिपान् क्रमेण पूजयेत् मित्रं १ विष्णुं २ वरुणं ३ सूर्यं ४ भानुं ५ तपनं ६ इं-
द्रं ७ रविं ८ गभस्तिं ९ यमं १० हिरण्यरेतसं ११ दिवाकरं १२ ततो रक्ताक्षतपुष्पवस्त्रादिभिः संपूज्य परमान्नेन नैवेद्यं दत्वा विशेषार्घ्यं नारीकेलयुतं द-
द्यात् तत्र मंत्रः नमः सहस्रकिरण सर्वव्याधिविनाशन गृहाणार्घ्यं मया दत्तं संज्ञया सहितो रवे एवं पूजां समाप्य ततः सूर्यदेवतं श्राद्धं कृत्वा ततः आचा-
र्योग्निं प्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् संज्ञासहितं सहस्रकिरणं पायसद्रव्येणाष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः द्वादशपरिवारदेवताः ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्या-
हुत्यायद्दले ततो द्वादशब्राह्मणान् संतर्पयेत् इति सूर्यव्रतम् अथ आशादित्यव्रतम् भविष्ये आश्विनाद्यरविवारमारभ्य प्रतिरविवारं वर्षपर्यंतं कुर्या-
न् तिथ्यादि संकीर्त्य आत्मनः सकलरोगनिरसनपूर्वकं पुत्रपौत्रसकलाभीष्टसिद्धिद्वारा सवितृप्रीत्यर्थं आशादित्यव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य गो-
मयोपलिप्तभूमौ रक्तचंदनादिना वर्तुलमंडलं विरच्य तत्र मासाधिपं देवमावाह्य षोडशोपचारैः संपूज्य रक्तपुष्पाक्षतादियुक्तं सजलं ताम्रपात्रेणा-
र्घ्यं भूमौ जानुनी निपात्य दद्यात् तत्र मंत्रः यथाशा विमलाः सर्वास्तव भास्कर भानुभिः तथाशा विमला मह्यं कुरु नित्यं ममार्घ्यतः ततो नम-
स्कारः नमोस्तु ते पापविनाशनाय विश्वात्मने सप्ततुरंगमाय सामर्ग्यजुर्धामनिधे विधात्रे भवाब्धिपोताय नमः सवित्रे अनेन मंत्रेण मासाधिप-
नाममंत्रेण च पूजा कार्या मासाधिपनामानि सूर्यः १ धाता २ वरुणः ३ माधवः ४ हरिः ५ रविः ६ रुद्रः ७ भर्गः ८ स्वर्णरेताः ९ अर्यमा १० भानुः
११ भास्करः १२ एवं प्रतिभानुवारं वर्षपर्यंतं चरित्वांते आश्विनाद्यरविवारे उद्यापनं कुर्यात् ततः वृताचार्यः सर्वतोभद्रे रक्तवस्त्रवेष्टितं ताम्रकलशं-

१ संज्ञानामकासूर्यस्त्री २ पायसेन ३ आशादिशाः ४ किरणैः

प्रतिष्ठाप्यताम्रमयंपूर्णपात्रंनिधायतत्ररक्ताक्षतैर्द्वादशारंकमलंविरच्यतन्मध्येरौप्यरथेहैमंसवितारंआकृष्णेनेतिमंत्रेणसंस्थाप्य परितोद्वादशदले-
ततोभिंप्रतिष्ठाप्यहोमयेत् प्रधानंसवितारंपायसद्रव्येणाष्टोत्तरशतसंख्याकाहुति-
: पंद्दाद२ : ॥५ ये : :द्वादशब्राह्मणान्वस्त्रादिभिः संपूज्य तेभ्यःशालितंडु
: क १ ~ . . . ९ ऽचार्याय पीठंव्रतपूर्तयेगांचदत्वा सदन्नेनब्राह्मणान्संतर्प्य
अन्नपायसपूरितताम्रपात्रदानम् रणमपिकृताकृतं एवंकृते सर्वव्याध्यादिदुःखैर्मुक्तोभ-
वति अथसोमवारव्रतस्कांदे तत्रग्रहणविधिः श्रावणेचैत्रेवैशाखेज्येष्ठेमार्गशीर्षके एतेषामन्यतमेमासिशुक्लप-
क्षेइंदुवारयुताष्टम्यांग्राह्यं अथवा प्रथमसोमवासरेच यावज्जीवंकर्तव्यं अथवाष्टवर्षपर्यंतंकर्तव्यं अंतेउद्यापनंकुर्यात् तद्यथा तिथ्यादिसं
कीर्त्यआत्मनः अशेषपापक्षयपूर्वकं सत्पुत्रप्राप्तिधनधान्यैश्वर्यादिवृद्धिद्वारा ऽमुककामनयाचरितस्य सोमवारव्रतस्य सांगतासिद्ध्यर्थं तदुद्या-
पनंकरिष्ये वृताचार्यः चतुर्द्वारोपशोभितमंडपांतः अष्टादशांगुलोत्सेधां वितस्तिद्वयविस्तृतां समचतुरस्रांमृदावेदिंनिधाय तत्रशु-
क्लतंडुलैः षोडशारंकमलंविरच्य अथवापंचरंगशोभितंलिंगतोभद्रंविरच्य तत्रब्रह्मादिदेवताआवाह्य तदुपरिअक्षतपुंजेश्वेतवस्त्र
प्रतिष्ठाप्य तदुपरिसाक्षतंपूर्णपात्रंनिधाय तत्रहैमं शिवंत्र्यंबकमितिमंत्रेणहैमींगौरीं च गौरीर्मिमायेतिमंत्रेण पुरतोराजतंवृषभंच
: पूर्वादिक्रमेण अनंतं१ सूक्ष्मं२ शिवं३ उत्तमं४ त्रिमूर्तिं५ रुद्रं६ श्रीकंठं७ शिखंडिनं८

ग्नेयादिविदिक्षु गणेशं १ मातॄः २ दुर्गां ३ क्षेत्रपालं ४ पुनः पूर्वादिदिक्षु लोकेशांस्तत्तन्मंत्रैः प्रतिष्ठाप्य पंचाक्षर्या[1] पूजयेत् पुष्पोत्तरमंग पूजा शिवायनमः पादौ पूजयामि शंकरायन० गुल्फौ पू० भवहारिणे० जानुनी पू० शूलपाणिने० कटीं पू० शंभवे० गुह्यं० महादेवाय० नाभिं० विश्वकर्त्रे० उदरं पू० सर्वतोमुखाय० पार्श्वौ पू० स्थाणवे० स्तनौ० नीलकंठाय० कंठं० देवाय० मुखं पू० त्रिनेत्राय० नेत्रे पू० शर्वाय० ललाटं० शशिभूषणाय० शिरः पूजयामि देवाधिपाय० सर्वांगं पू० एवं संपूज्य रात्रिं जागरणादिना नीत्वा प्रातरग्निं प्रतिष्ठाप्यान्वाधाय त्र्यंबकमितिमंत्रेण पलाशसमिद्भिः आप्यायस्वेतिमंत्रेण पृषदाज्येन त्वं सोमासीतिमंत्रेण यवव्रीहि पायस तिलाज्य द्रव्यैः प्रत्येकमष्टोत्तरसंख्याकाहुतिभिः गौरीं च त्रिमध्वाक्तदूर्वाभिस्तावतीभिः आहुतिभिः परिवारदेवताब्रह्मादिदेवताभ्यश्चैकैकयाज्याहुत्यायस्ये केचनगौरीहोमं पृथगिच्छंति ततः षोडश त्रयोदश वा ब्राह्मणान् वक्ष्यमाणनामभिः संपूज्य तावतः फलपक्वान्नैरभावे तंडुलैर्वापूरितान् घटान् दक्षिणायुतान् दद्यात् षोडशनामानि सोमेश्वरः १ ईशानः २ शंकरः ३ गिरिजाधवः ४ महेशः ५ सर्वभूतेशः ६ स्मरारिः ७ त्रिपुरांतकः ८ शिवः ९ पशुपतिः १० शंभुः ११ त्र्यंबकः १२ चंद्रशेखरः १३ गंगाधरः १४ महादेवः १५ वामदेवः १६ त्रयोदशपक्षे भवः १ शर्वः २ रुद्रः ३ पशुपतिः ४ उग्रः ५ महान् ६ भीमः ७ ईशानः ८ सद्योजातः ९ वामदेवः १० अघोरः ११ तत्पुरुषः १२ ईशानः १३ ततः पीठं व्रतपूर्तये धवलां गां च आचार्याय दत्वा आशिषो गृहीत्वा स्वयं भुंजीत भविष्ये तु प्रकारांतरेण सोमवारव्रतम् तत्र व्रतविधिः प्रातर्नद्यादौ स्नात्वा अमुककामनया सोमवारव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य प्रदोषे पीठे देवं वक्ष्यमाणप्रकारेण पूजयेत् इदं सोमवारव्रत-

[1] शिवपंचाक्षरमंत्रेण.

मष्टेंदुवारात्मकं नवमे सोमवारे उद्यापनं कुर्यात् तत्र प्रथमे सोमवारे बीजपूरकाष्ठेन दंतधावनं कुर्यात् चूतपल्लवचंदनादियुते कुंभे साक्षतपा-
त्रे आधारशक्तिसहितं शिवं पंचास्यं प्रतिष्ठाप्य श्वेतवस्त्रपुष्पैः प्रपूज्य विविध भक्ष्य भोज्य नैवेद्यं बीजपूरफलं च दत्वा स्वयं चंदनं प्राश्य सो-
मेशं ध्यायन् दर्भशय्यायां स्वपेत् भौमवासरे ब्राम्हणभोजनपुरःसरं पारणं कुर्यात् एवं कृते सर्वव्याधिविनाशनं भवति द्वितीयादौ विशेषो
लिख्यते अन्यत् पूर्ववत् द्वितीये करंजदंतकाष्ठं ज्येष्ठाशक्तियुतं सूक्ष्मदेवं शतपत्रपुष्पं नारिंगफलं घृतपाचितशष्कुलीपूरिकानैवेद्यं आ-
त्मनो मधुभक्षणं एवं कृते गोलक्षदानफलं प्राप्नोति तृतीये बदरदंतकाष्ठं रौद्रीशक्तियुतं शिवोत्तमं देवं जातीपुष्पं शष्कुलभक्ष्यनैवेद्यं दाडि-
मफलं गोमूत्रप्राशनं कन्याकोटिदानफलं चतुर्थे अपामार्गदंतकाष्ठं एवंशक्तियुतं रुद्रं देवं चंपकपुष्पं कदलीफलं क्षीरशर्करानैवेद्यं
दधिप्राशनं अयुतयज्ञफलं पंचमे अश्वत्थदंतकाष्ठं उमाशक्तियुतं रुद्रं देवं पद्मपुष्पं दधिभक्तनैवेद्यं कूष्मांडफलं घृतप्राशनं स-
प्तजन्मार्जितब्रम्हहत्यानाशनरूपं फलम् षष्ठे जंबूदंतकाष्ठं त्रिमूर्तिशक्तियुतं बलदेवं करवीरपुष्पं फलपायसमंडकनैवेद्यं खर्जू-
रीफलम् कुशोदकप्राशनं षडब्दप्रायश्चित्तफलं प्राप्नोति सप्तमे प्लक्षजं दंतकाष्ठं बलप्रमथिनीशक्तियुतं श्रीकंठं देवं बकुलपुष्पं पाय-
सनैवेद्यं नारीकेलफलं क्षीरभक्षणं सप्तसागरसहितभूमिदानफलम् अष्टमे खादिरदंतकाष्ठं सर्वभूतदमनाशक्तियुतं शिखंडिनं दे-
सुगंधपुष्पम् नानाविधफलम् नानाविधभक्ष्यभोज्यनैवेद्यं गोमयप्राशनम् सर्वदानोद्भवं फलम् सर्वरात्रिषु जागरणम् पुराणपठना-
श्यकम् नवमे सोमवारे उद्यापनं कुर्यात् तद्यथा तिथ्यादि संकीर्त्य ममाभीष्टकामनासिद्ध्यर्थं आचरितं यत्सोमवारव्र-

तंतत्संपूर्णफलावासयेतदुद्यापनंकरिष्ये पूर्ववद्वृताचार्यः चतुर्द्वारोपशोभितमंडपांतः मृदाष्टांगुलोच्छ्रितांसमचतुरस्त्रां अष्टादशांगुल
प्रमाणांवेदींकृत्वातत्रलिंगतोभद्रंविरच्य वेदीपरितोष्टदिक्षुपंचवर्णैः पद्मानिविरच्यतेषुब्रम्हादिदेवताआवाह्य तत्रकलशपूर्ववत्संस्था
प्यतत्ररुक्मशय्यायांहेमसर्वशक्तियुतंसोमेशं ॐनमःशिवायेतिप्रतिष्ठाप्यवेदीपरितः स्थापनविधिनाअष्टौकलशान्प्रतिष्ठाप्यतेषुक्रमेणदे
वान्आवाहयेत् अनंतं१ सूक्ष्मं२ शिवं ३उत्तमं ४ त्रिमूर्तिं५ रुद्रं ६श्रीकंठं७ शिखंडिनं इतिप्रतिष्ठाप्यपूजयेत् देवायवस्त्रालंकारनानाविध-
पुष्पधूपदीपकर्पूरदीपविविधनैवेद्यफलतांबूलदक्षिणाछत्रचामरादर्शादिसमर्प्यस्वयंपंचगव्यंप्राश्यपुराणपठनादिनारात्रिंनिनयेत् प्रातर्देवंसं
पूज्यअग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् अत्रप्रधानं सर्वशक्तियुतसोमेशंपलाशसमिद्धुतपायसतिलव्रीहियवमधुदूर्वाद्रव्यैः प्रतिद्रव्यमष्टोत्तरशतसं-
ख्याकाहुतिभिः तथाऽनंतादिशिखंड्यंताऽअष्टौदेवतास्तैरेवद्रव्यैः प्रतिद्रव्यमष्टाष्टसंख्याकाहुतिभि ब्रम्हादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये क्र
मेणद्रव्याष्टकस्यहोममंत्राः त्र्यंबकं०१ आप्यायस्व०२ ॐनमःशिवाय३ तमीशानं०४ अभित्वादेव०५ कद्रुद्राय०६ तत्पुरुषाय०७ ऋतं८ स-
त्यंपरंब्रम्ह०८ परिवारदेवतानांनाममंत्राः एवंहोमंसंपाद्यआचार्यंवस्त्रादिनासंपूज्य पीठंव्रतपूर्त्यर्थं धवलांगांचदत्वा अन्यानष्टौब्राम्हणान्वस्त्रादि-
नासंपूज्य शालितंडुलोद्भवपक्वान्नपूरितानष्टौकलशान्दक्षिणासहितान्दद्यात् तत्रमंत्रः पक्वान्नपूरितंकुंभंदक्षिणादिसमन्वितं गृहाणत्वंद्वि-
जश्रेष्ठव्रतसंपूर्णहेतवे इतिदत्वाब्राम्हणभोजनपुरःसरंस्वयंभुंजीत इतिसोमवारव्रतम् अथश्रावणादिसोमवारेशिवामुष्टिव्रतम् शिवधर्मो-
त्तरेदंतधावनपूर्वकंनद्यादौस्नात्वानित्यकर्मनिर्वर्त्यशिवसन्निधौगत्वा तत्रसंकल्पयेत् तिथ्यादिसंकीर्त्य ममेहजन्मनिअखिलपापक्षयपू

र्वक दुःखदारिद्र्यनाशविपुलसुखसौभाग्यैश्वर्यपुत्रपौत्रादिप्राप्त्यर्थं श्रीशिवप्रीत्यर्थं पंचवर्षात्मकं पंचधान्येन शिवमुष्टिव्रतं करिष्ये
गणेशपूजनादि कृत्वा शिवं पंचामृतपुरःसरं संपूज्य, मंत्रपुष्पांते धान्यं समर्प्य प्रथमं शालितंडुलान् द्वितीयं यवान् तृतीयं गो
न् पंचमं मुद्गांश्च एकैकं पंचप्रस्थं प्रस्थं वा अशक्तौ निष्किंचनेन तु न्यूनं ततः प्रार्थयेत् प्रसीद देवदेवेश प्रसीद परमेश्वर
द करुणाकर शिवः शर्वो महादेवो रुद्रो भूतगणेश्वरः ममास्तु सह पार्वत्या शंकरः शंकरः सदा एवं पंचसंवत्सरं त्रीन् एकं वाचरेत्
नं कृत्वा पूर्ववत् संकल्पांते वृताचार्यः एकलिंगोद्भवपीठे कलशं संस्थाप्य राजतं पूर्णपात्रं निधाय तत्र हैमीं उमेशप्रतिमां राजतं वृषभं संस्थाप्य लो
केशं वा पूर्ववत् पूजयेत् सुवर्णनिर्मितं धान्यं कृत्वा पंचसंख्यपात्राणि त्रीणि त्रीणि सुवर्णबिल्वदलानि अथवा रौप्यमयानि
कृत्वा धान्यसंख्यया समर्पयेत् रात्रिं कथाश्रवणादिना निनयेत् प्रातः पूर्ववत् पूजां कृत्वा ध्यान्वाद्ध्यात् उमेशास
मिः तिलाज्यद्रव्यैः गायत्रीमंत्रेण प्रतिद्रव्यं अष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः लोकपालान् ब्रह्मा भुंजीत अन-
य पंचरत्नानि समर्प्य आचार्याय पीठं व्रतपूर्तये गां च दत्वा दक्षिणादिना प्रतोष्य द्विजदंपती पूजयेत्
तान्नप्रदां स्थालीं सर्वकामफलप्रदां द्रौपद्यै प्रददौ शंभुः कष्टोत्पत्तिविनाशिनीं व्रतेनाराधितः पूर्वं पंचवर्षात्मकेन च मया-
पसा सर्ववर्णा व्रतमाचरेयुः एवं यः कुरुते देवि नवाग्रे व्रतमुत्तमम् कामनां पूरयेत्तस्माद्देहि राज्यमकंटकं रा
ज्यार्थी लभते राज्यं मोक्षार्थी मोक्षमेव च इति शिवमुष्टिव्रतम् इति सोमवारव्रतम् अथ भौमवारव्रतम् तत्र श्रावणशुक्ले प्रथम[1]

[1] दरिद्रेण·

वारे मंगलागौरीव्रतम् भविष्ये तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनः सौभाग्यपुत्रपौत्राद्यैहिकनानाविधभोगप्राप्तिपूर्वकगौरीलोकप्राप्त्यर्थं आचरितं
यत्पंचवर्षात्मकं मंगलागौरीव्रतं तत्संपूर्णफलावाप्तये तदुद्यानं करिष्ये वृताचार्यः एकलिंगोद्भवे ब्रम्हादिदेवतास्थापनपूर्वकं तदुपरि कलशं प्र
तिष्ठाप्य तत्र हेमीं गौरीं गौरी र्मिमायेति मंत्रेण प्रतिष्ठाप्य पूजयेत् परितः पिष्टजानुडुमर्वाकारान् षोडशतंतुवर्तियुतान् दीपान् प्रज्वाल्य साग्रान्
षोडशपर्वयुतान् षोडशदूर्वांकुरान् समर्प्य सौभाग्यवस्तुजातं सुवर्णवर्तियुतं राजतदीपं च समर्प्य कथाश्रवणादिना रात्रिं निनयेत् प्रातरग्निं प्र
तिष्ठाप्यान्वादध्यात् गौरीं घृततिलाक्षतविल्वदलद्रव्यैः प्रतिद्रव्यमष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्या यक्ष्ये त
तः षोडशाष्टौ चतुरो वा दंपतीन् तदभावे एकं वा संपूज्य सौभाग्यद्रव्यवस्त्रदक्षिणाफलतांबूलादिसहितं पक्वान्नं पूरितं वंशपात्रं उपायनमि
दं देव इति मंत्रं पठंस्तेभ्यो दद्यात् ततः आचार्यं संपूज्य रौप्यपात्रे सुवर्णवर्तिसंयुतं दीपं कृत्वाऽऽचार्याय दत्वा सोपस्करं पीठं व्रतपूर्तये गां च द
त्वा ताम्रपात्रं पक्वान्नपूरितं वस्त्रादियुतं मात्रे दत्वा परमान्नेन ब्र्ा देवान् संतर्प्य आशिषो गृहीत्वा मौनी इष्टजनैः सह भुंजीत इति मंगलागौरी-
व्रतम् अथ भौमवारव्रतं भविष्ये तत्रादौ यंत्रप्रकारमाह त्रिकोणं पूर्वमुद्धृत्य पंचधा विभजेत्ततः तृतीयरेखा चिन्हाभ्यां लांछयेत्सम-
भागतः आद्यरेखाग्रयुगुलं तृतीयाचिन्हयोर्न्यसेत् तृतीयरेखामध्ये तु चिन्हयेत्समभागतः तुर्यांचिन्हद्वयेनाथ त्रिभिश्चिन्हैस्तु पंचमीं तृ
तीयाग्रे प्रकुर्वीत पंचम्या मध्यचिन्हगम् तुर्याग्रे योजयेत्सम्यक् पंचम्याचिन्हयोर्द्वयोः युक्त्या समहृयेद्धा त्रिकोणे विंशतिर्भवेत् तृ-
तीयतुर्ययोर्मध्ये त्रिकोणे तु समर्चयेत् एवं तदग्रे तो मंत्रान् त्रिकोणे दक्षिणक्रमात् मंगलाद्यांस्तारपूर्वान्नमोंतानेकविंशतिः एकविंश-

त्रिकोष्ठेषु नाममंत्रान् समालिखेत् ततः पूजा प्रकर्तव्या पुत्रसंपत्तिहेतवे इति यंत्रम् अथ पूजाविधिः मार्गशीर्षे माघे वैशाखे स्कमा
ष्कक्लपक्षे चंद्रानुकूल्ये भौमवासरे अरुणोदयकाले अपामार्गकाष्ठेन दंतधावनं मौनेन कृत्वा आचम्य तिलामलकचूर्णेनांगोद्वर्तनं कृत्वा
नद्यादौ गृहे वा स्नात्वा धौतं रक्तं वस्त्रमुत्तरीयं च धृत्वा संध्यादि विधाय रक्तचंदन रक्ताक्षतैः रक्तपुष्पैश्च ताम्रपात्रस्थजलेनांगारक गायत्र्या अ
न्येन वा मंत्रेण वा एकविंशति वारं अंगारकायार्घ्यं दत्वा ततो गृहमागत्य भूमिपतितेन गोमूत्रेण स्कुरभि गोमयेन हस्तमात्रां भूमिं विलिप्य
त्र त्रिकोणं मंडलं रक्तचंदनेन संविलिख्य प्रस्थगोधूमराशिं कृत्वा तत्र ताम्रमयं रक्तं मृन्मयं वा कलशं संस्थाप्य तदु
म्रमयं पूर्णपात्रं निधाय तत्र रक्तचंदनेन त्रिकोणं मंडलं विधाय तत्र ताम्रमयं भूर्जपत्रमयं वा त्रिकोणमेकविंशति कोष्ठात्मकमेकविंशा
युतं यंत्रं संस्थाप्य पूजासामग्रीं संपाद्य संकल्पं कुर्यात् तद्यथा शुद्धासने उपविश्य प्राणानायम्य देशकालसंकीर्तनांते आत्मनः
पूर्वकं धनधान्यपुत्रपौत्राद्यभीष्टमनोरथसिद्ध्यर्थं मंगलव्रतं तत्पूजनं च करिष्ये इति संकल्प्य गणेशपूजनपूर्वकं पुण्याहवाचनादि कृत्वा
जौमारभेत् तत्रादौ देवं प्रार्थयेत् अथ देवेश तेभक्त्या करिष्ये व्रतमुत्तमम् ऋणदुःखादिनाशाय पुत्रसंतानहेतवे अभीष्टान् मम देवेश
र्णान् मनोरथान् ततो भूतशुद्ध्यादि कृत्वा न्यासं कुर्यात् ॐ मंगलायनमः शिखायां॰ भूमिपुत्राय॰ मूर्ध्नि॰ ऋणहर्त्रे॰ ललाटे॰ धनप्रदाय॰ च
॰ स्थिरासनाय॰ कर्णयोः॰ महानाकाय॰ नासिकयोः॰ सर्वकर्मावरोधकाय॰ मुखे॰ लोहिताय॰ हनौ॰ लोहिताक्षाय॰ कंठे॰
कराय॰ स्कंधयोः धरात्मजाय॰ बाह्वोः कुजाय॰ करयोः॰ भौमाय॰ हृदये॰ भूतिदाय॰ उदरे॰ भूमिनंदनाय॰ नाभौ॰ अंगारकाय॰ कट्या

यमाय० ऊर्वो० सर्वरोगापहारकाय०जान्वोः० वृष्टिकर्त्रे० जंघयां० वृष्टिहर्त्रे० गुल्फयोः० सर्वकामफलप्रदाय० पाद्योः० ततोमांमींमूंमैं-
मौं मः इति षडक्षरैः षडंगन्यासंकृत्वास्ववामभागे कलशाराधनं कृत्वातत्पश्चिमतः स्ववामभागे षट्कोणंवृत्तंचतुरस्त्रात्मकंमंडलंसा-
धारमर्घ्यपात्रंनिधाय जलेनापूर्य गंधाक्षतपुष्पादितत्रप्रक्षिप्यमंडलेनगायत्र्यावाष्टवारमभिमंत्रयेत् तद्दक्षिणेत्रिकोणमंडले साधारणं सजलंप्रोक्षणी
पात्रसंस्थाप्य गंधपुष्पाक्षतादिप्रक्षिप्य मूलेनाष्टवारमभिमंत्र्यतज्जलं किंचिदर्घ्यपात्रे निक्षिप्य धेनुमुद्रांप्रदर्श्य प्रोक्षणीपात्रजलेनात्मानं द-
क्षिणस्थपूजाद्रव्याणिच प्रोक्ष्य पात्रांतरेस्थापितंयंत्ररूपंदेवंध्यायेत् पिंगाक्षंरक्तवर्णंस्फुरतरुदलभंरक्तवस्त्रेणयुक्तं मेषारूढंग्रहेंद्रंत्वभिल
षितजनैः पूजितंसुप्रसन्नं ध्यायेदेतान्दधानंवरदकरयुतंशूलशक्तिंगदांच भीमंचैश्वर्यसिद्धिंनिखिलनिधिविभुंमंगलंचिंतयामि एह्येहिभ
गवन्भौमस्थानेचात्रस्थिरोभव त्वयिसर्वमिदंप्रोतं त्रैलोक्यंसचराचरम् उज्जयिन्यांसमुद्भूतशूलशक्तिगदाधर भरद्वाजकुलोत्पन्नस्कंदप्रियत
डित्प्रभ यावत्पूजांसमाप्येतुतावत्त्वंसन्निधोभव पूजांगृहाणवरदोभव ॐ ह्रींश्रीं मंगलायनमः अयंमूलमंत्रः अंगारकायविद्म
हे भूमिपुत्रायधीमहि तन्नोभौमः प्रचोदयात् इयंगायत्रीअग्निर्मूर्धेतिवैदिकोमंत्रः मंगलंसांगंसपरिवारंआवाहयामि प्रत्युपचारंमंत्र
यंपठेत् भूमिपुत्राय० आसनं० धनप्रदाय० पाद्यं० स्थिरासनाय० अर्घ्यं० मंगलाय० दधिमधुसर्पिर्युतंमधुपर्कं० महाकायाय० आचमनी
यं० रूपाहर्त्रे० पंचामृतस्नान० ततोगंधादिभिःसंपूज्य पुरुषसूक्तेनाभिषेकंकुर्यात् सर्वकर्माविरोधकाय० शुद्धोदकस्नानं ततःपूर्वो-
क्तस्थापनविधिनास्थापितेकलशे गृहावैप्रतिष्ठेतिप्रतिष्ठाप्य परितःपूर्वादिक्रमेण परिवारान्स्थापयेत् पूर्वेशक्तिं० आग्नेय्यांशूलंद-

मं० ५७

धेनुः नैर्ऋत्येशरं पश्चिमेगदां वायव्यांवरदं उत्तरेषडाननं ईशान्यांधरांआवाह्य सहैवपूजयेत् लोहिताय० वस्त्रं० लोहिताक्षाय० कौ०
० सामगानांकृपाकराय गंधं० धरात्मजाय पुष्पं० अथैकविंशतिकोष्ठेषु अंगानि एकविंशतिनामभिः पूजयेत् मंगलाय पादौ० भूमिपुत्राय०
गुल्फौ० ऋणहर्त्रे० जंघे० धनप्रदाय० जानुनी० स्थिरासनाय० ऊरू० महाकायाय० कटीं० सर्वकर्मावरोधकाय० नाभिं० लोहिताय० उदरं०
० हृदयं० सामगानांकृपाकराय० करौ० धरात्मजाय० बाहू० कुजाय० स्कंधौ० भौमाय० कंठं० भूतिप्रदाय० हनुं० भूमिनंदनाय
० अंगारकाय० नासिकां० यमाय० कर्णौ० सर्वरोगापहारकाय० चक्षुषी० वृष्टिकर्त्रे० ललाटं० वृष्टिहर्त्रे० मूर्धानं० सर्वकामफलप्रदाय० शि-
० ततोनानापरिमलद्रव्यार्पणं० कुजाय० धूपं० भौमाय० दीपं० भूतिदाय० गुडमिश्रगोधूमान्ननैवेद्यं सोपस्करंवा० भूमिनंदनाय० फलं०
अंगारकाय० तांबूलं० यमाय० दक्षिणां० सर्वरोगापहारकाय नीराजनं० नानावैदिकमंत्रपाठपुरःसरं वृष्टिकर्त्रे० पुष्पांजलिं० वृष्टिहर्त्रे० प्रद
० सर्वकामफलप्रदाय० नमस्कारं० भूमिपुत्रमहातेजः स्वेदोद्भवपिनाकिनः धनार्थीत्वांप्रपन्नोस्मिगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते अनेनमंत्रे-
विंशतिअर्घ्याणिदद्यात् मंगलाय इदमर्घ्यंसमर्पयामि :कार्यः ततोज
: अस्यश्रीमंगलमं० ब्रह्माऋषिः त्रिष्टुप्छंदः मंगलोदेवता मंबीजं माहेश्वरोभूमिपुत्रइतिशक्तिः
शताधिकद्विसहस्रपरिमितजपमहंकरिष्ये मांमींमूंमेंमौंमः अनेनकरन्यासंहृदयादिन्यासंकृत्वाजपेत् २१००० ५७
डंगन्यासंकृत्वाकवचंजपेत् तद्यथा शिखायांमंगलःपातु भूमिपुत्रस्तुमूर्धनि ललाटेऋणहर्ताच चक्षुषोश्चधनप्रदः स्थिरासनः

सिके आस्यजिव्हौष्ठदंतेषु सर्वकर्मविरोधकः हनौमांलोहितःपातु कंठंलोहितलोचनः स्कंधयोरुभयोरक्षेत्सामगानांकृपाकरः धरात्मजो भुजौपा-
तु कुजोरक्षेत्करद्वयं भौमोमांत्हृदयेपातु भूमिजस्तुतथोत्तरे भूनंदनोथनाभौच कट्यामंगारकोवतु सक्थिनीमंगलोरक्षेज्जान्वारोगापहारकः
जंघयोर्दृष्टिकर्ताच दृष्टिहर्ताचि गुल्फयोः पादांगुष्ठोन्नपादौच सर्वकर्मफलप्रदः शक्तिर्मे पूर्वतोरक्षेच्छूलंरक्षतु दक्षिणे पश्चिमेमां धनूरक्षेदुत्तरे
चशरस्तथा ऊर्ध्वपिंडाननः पातु अधस्तात्पृथिवीतथा एवंहिकवचंजप्त्वा पश्चाद्धोमंसमाचरेत् अथहोमः तिथ्याद्युच्चार्य मंगलप्रतांगभूतकृतज
पदशांशेन हवनंकरिष्य इतिसंकल्प्य देवाग्रेसन्मृदात्रिकोणंस्थंडिलंकृत्वा स्वगृह्यविधिना अग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् अन्नरवादिरइध्मान्न
प्रधानं मंगलंगुडाज्यमिश्रित तिलद्रव्येणकृतजपदशांशेनयक्ष्ये मूलमंत्रेणजुहुयात् खर्जूरीफलेनपूर्णाहुतिंहुत्वा होमशेषंसमापयेत् ततो
गायत्रींपठित्वा मंगलंतर्पया० इतिगोदुग्धेनतर्पणंकुर्यात् एवमेकविंशतिनाम्नासूहः कार्यः तथैव अनृणेति मंत्रंपठित्वा मार्जनंकुर्यात्
ततोवायनं मंगलरूपिणो द्विजाय इदंपाद्यमित्यादिसंपूज्य तांबूलदक्षिणासहितानेकविंशतिसंख्याकान् गुडमिश्रित तिलचूर्णलड्डुकान्
दद्यात् तत्रमंत्रः मंगलायनमस्तुभ्यं सर्वमंगलकारक वायनेनत्वसंतुष्टो ममकामान् प्रपूरय अनेनवायनेन ऋणमोचन भौमः प्रीयतां ततः
खादिरांगारके ऋणसंज्ञकरेखात्रयंकृत्वा वामपादतलेन मार्जयेत् तत्रमंत्रः दुःखदौर्भाग्यनाशाय धनसंतानहेतवे मार्जयाम्यसितारेखास्ति
स्रोजन्मत्रयोद्भवाः ततोमंगलस्तोत्रंपठेत् मंगलोभूमिपुत्रश्च ऋणहर्ता धनप्रदः स्थिरासनो महाकायः सर्वकर्मविरोधकः लोहितोलोहिताक्षश्-
च सामगानांकृपाकरः धरात्मजः कुजोभौमो भूतिदो भूमिनंदनः अंगारकोयमश्चैव सर्वरोगापहारकः वृष्टिकर्तापहर्ताच सर्वकामफलप्रदः एता

१ ऋणं न जायते तस्य धनं यच्छति वांछितं उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पत इति उत्थाप्य विसर्जयेत् कथां श्रुत्वा ब्राह्म-
भोजनपुरःसरं सगुडगो एवं प्रकारेण प्रति भौमवासर एकविंशति भौमवासर पर्यन्तं कर्तव्यं ततो द्वाविंशति तमे भौमवास
१५ त कलश इति संक-
२ प्रातरग्निं प्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् अत्र प्रधानं पुराणपठनादि-
श्चावा वेदिकेनवा एकविंशति परिवारदेवताः तेनैव द्रव्येणाष्टाष्टसंख्याकाहुतिभिः मन्त्रेणगाय-
त्र्यासानामन्त्रेण होमः सर्वहोमं संपाद्य पूर्वोक्तेरेकविंश
लचूर्णपूरितान् रक्तवस्त्र दक्षिणासहितान् कलशान् दद्यात् तत्र मंत्रः मंगलस्तारको भाभ्यां मंगलायनमो नमः इति दत्वा
आचार्यं रक्तवस्त्रादिना सम्पूज्य तस्मै पीठं व्रतपूर्तये रक्तां सुरभिं त्वे सति सोपस्करां शय्यां च दत्वा सदन्नेन ब्राह्मणान् संभोज्य दक्षिणा
भिः प्रतोष्य आशिषो गृहीत्वा इष्टजनैः सह भुंजीत इति भौमव्रतं अथ शनैश्चरव्रतं स्कांदे श्रावणशुक्लपक्षाद्य शनिवारे तत्र विधिः प्रा-
तः शमीकाष्ठेन दंतान् विशोध्य नद्यादौ स्नात्वा नित्यकर्म निर्वर्त्य पूजासामग्रीमादाय शमीमूलं तदभावे अश्वत्थमूलं गत्वा तत्र मृदा वेदिकां विधाय
तत्र धनुष्याकारं मंडलं विलिख्य तत्र कृष्णायसनिर्मितां महिषासनां द्विभुजां दंडपाशधरां शनैश्चरमूर्तिं विधाय कृष्णवस्त्रवेष्टितां च कृ-

त्वा एवं पीठपूर्विकां संपाद्य संकल्पं कुर्यात् तद्यथा तिथ्यादि संकीर्त्य आत्मनः अखिलदुःखदौर्भाग्यनिरसनपूर्वकं इहजन्मनि जन्मांतरे च अतु
लसुखपुत्रपौत्रधनधान्याद्यभिवृद्ध्यर्थं शनैश्चरव्रतं करिष्ये गणेशपूजनादि विधाय पूजामारभेत् तत्रादौ प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा ध्यायेत् शनैश्च
रं दीर्घदेहं दंडपाशधरं तथा पिंगाक्षं स्थूलदेहं च ध्यायामि रविनंदनम् इति ध्यात्वा शमग्निरग्निभिरिति वैदिकेन शनैश्चराय नम इति नाममंत्रे
णवा पूजयेत् तिलतैलेन पुरुषसूक्तेन तत्सूक्तेन चाभिषेकं कुर्यात् कृष्णवस्त्रेण सप्ततंतुभिश्च वेष्टयेत् एवं षोडशोपचारैः संपूज्य सप्तप्रद
क्षिणाः सप्तनमस्कारान् कृत्वा स्तुवीत नमः कृष्णाय नीलाय श्वेतकंठनिभाय च नमश्चर्षणगात्राय स्थूलरोम्णे नमो नमः तपसा दग्धदेहाय-
नित्यं योगधराय च नमस्ते ज्ञाननेत्राय काश्यपायार्कसूनवे इति स्तुत्वा ततो विप्रं संपूज्य प्रस्थतिलैर्नावायनं सदक्षिणं दत्वा देवं विसृज्य
गृहमागत्य तिलपिष्टविमिश्रितान् लड्डुकान् ब्राह्मणाय दत्वा स्वयं तथैव भुंजीत एवं प्रकारेण त्रयस्त्रिंशच्छनिवासरपर्यंतं प्रतिशनिवारं कर्तव्यं
असामर्थ्ये तु श्रावणशनिवासरेषु कर्तव्यं एवं चरित्वांते उद्यापनं कुर्यात् पूर्ववत् संकल्पमुक्त्वा शनैश्चरव्रतोद्यापनं करिष्य इति संकल्प्य
वृताचार्य उद्यापनविधिना कलशप्रतिष्ठां तत्र कृत्वा तत्र सुवर्णशमीपत्रे हेमं द्विभुजं शनैश्चरं उक्तविधिना प्रतिष्ठाप्य सप्ततंतुमितरुक्मोत्त-
रीयं कृष्णवस्त्रसप्तकं च समर्प्य पूजयेत् ततोऽग्निं प्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् अत्र प्रधानं शनैश्चरं शमीसमित्तिलाज्यद्रव्यैः प्रत्येकमष्टोत्तरशत
संख्याकाहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्या यक्ष्ये ततः सप्तद्विजान् संपूज्य तेभ्यो दक्षिणायुतानि सप्त तिलपात्राणि दत्वा आ-
चार्याय पीठं गां च दत्वा तिलमिश्रपक्वान्नेन भूदेवान् संतर्प्य आशिषो गृहीत्वा स्वयं भुंजीत इति शनैश्चरव्रतम् अथ शनिरोहि

णीव्रतम् भविष्ये नक्तं ज्येष्ठशुक्लप्रतिपूर्णिमा शनिवासरो रोहिणीनक्षत्रं च तदा कर्तव्यम् तिथ्यादि संकीर्त्य ममेह
व्याधिभयदारिद्र्यादि सर्वदुःखनाशनपूर्वक दीर्घायुर्विपुलपुत्रपौत्राद्यभिवृद्धिद्वारा स्थिरलक्ष्मीकीर्तिलाभशत्रुपराज
यार्थं च शनैश्चररोहिणीव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य गणेशपूजनादि विधाय सुवर्णादिगुटिकायां रोहिणीसहितं शनैश्चरं ले
मंत्रेण प्रतिष्ठाप्य वक्ष्यमाणप्रकारेण पूजयेत् तत्रादौ ध्यानं नीलांजनसमाभासं रविपुत्रं यमाग्रजं छायामार्तंडसंभूतं नीलां विभुम् च
तुर्भुजं मंदगतिं शूलिनं गृध्रसंस्थितं किरीटिनं धनुष्मंतं चिंतयामि शनैश्चरम् इति ध्यात्वा शन्नो अग्निरिति मंत्रेणोपचारान् तू सूर्यपुत्राय०
आवाहनं० शनैश्चराय० आसनं० पंगुशरीराय० पाद्यं० अर्कनंदनाय० अर्घ्यं० यमाग्रजाय० आचमनीयं० छायासुताय० स्नानं० कौधसुरवाय०
० वस्त्रं० अंतकाय० उपवीतं० कृष्णाय० गंधं० रुद्राय० पुष्पं० बभ्रुसुरवाय० धूपं० पिंगललोचनाय० दीपं० काश्यपाय० नैवेद्यं० यमाग्रजाय० तां
बूलं० नीलांजनसमप्रभाय० दक्षिणां० भास्करनंदनाय० नमस्कारं० एवं संपूज्य ततस्तिलान्नं वायनं दत्वा देवं लोहं सदक्षिणं विप्राय दत्वा सु
वर्णगुटिकां रहसि सुरक्षितां स्थापयेत् ब्राह्मणभोजनपुरःसरं तिलमिश्रितपक्वान्नं स्वयं भुंजीत एवं प्रतिरोहिणीसप्तकपर्यंतं कर्तव्यं प्रतिरोहि
णीमेकोत्तरवारवृद्ध्या गुटिकावृद्धिः कर्तव्या एवं च नित्याष्टम्यां रोहिण्यामुद्यापनं कुर्यात् पूर्वं संकल्पमुक्त्वा उद्यापनं करिष्ये इति संकल्प्य
चार्यः सर्वतोभद्रस्थकलशे एकोत्तरवारवृद्ध्या संपादितसुवर्णगुटिकाष्टकं हेमरोहिणीसहितं शनैश्चरं पूर्ववत्संस्थाप्य पूजयेत् अग्निं प्रति
न्वादध्यात् अत्र प्रधानं रोहिणीसहितं शनैश्चरं शर्मासमित्याय साज्यतिलद्रव्यैः प्रत्येकं अष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः ब्रम्हादिदेव-

५९

ताभ्यैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये होममंत्रस्तु अन्नृणेतिमंत्रस्य विश्वेदेवाऋषयः कल्पोक्तादेवता त्रिष्टुप्छंदः हवने विनियोगः
ॐ अनृणाऽस्मिन्निति : एवंहोमं संपाद्य सप्त द्विजान् संपूज्य तेभ्योदक्षिणा सहितान् तिलपूरित करकान् दत्वा
आचार्याय शर्निप्रतिमां कृष्णांगांचदत्वा ब्राम्हणभोजन पुरःसरं स्वयंभुंजीत एकोत्तरवार ऋच्यासंपादित गुटिकां सुवर्णस्य अंगुलीयकं कृत्वा
यावज्जीवं धारयेत् एवंकृते सर्वपीडानिरसन पूर्वकं सर्वमनोरथावाप्तिर्भवति इतिश्रीमच्छि० व्रतोद्यापनकौमुद्यां वारव्रतानि समाप्तानि अथसं
क्रांतिव्रतानि तत्रादौ धान्यसंक्रांतिव्रतम् हेमाद्रौस्कांदे इदंव्रतमेकवर्षात्मकं तत्रग्रहणविधिः अयनसंक्रांतौ विषुवसंक्रांतौ वाव्रतग्रहणम्
संक्रांतिदिने प्रातः शुक्लतिलैर्नद्यांस्नात्वा गोमयोपलिप्तशुद्धदेशे कुंकुमादिनाष्टदलपद्मं विरच्य पूजासामग्रीं संपाद्य संकल्पंकुर्यात् तद्य-
था तिथ्यादिसंकीर्त्य ममाग्निष्टोमादिफलप्राप्ति पूर्वकं सप्तजन्मसु धनधान्यपुत्रादिसमन्वित निर्व्याधिसुरूपप्राप्त्यादिसिद्धिद्वारा श्रीसवितृ-
रूपी परमेश्वर प्रीत्यर्थं धान्यसंक्रांतिव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य गणेशंसंपूज्य पूर्वनिर्मितपद्मकर्णिकायां विश्वात्मनेनमइति नाममंत्रेण आवाह्य
पूर्वाद्यष्टपत्रेषु क्रमेणदेवताः आवाहयेत् भास्करं १ रविं २ विवस्वंतं ३ पूषणं ४ आदित्यं ५ तपनं ६ मार्तंडं ७ भानुं ८ एवमावाह्य
पूजयेत् अर्घ्यमंत्रः कालात्मन् सर्वदेवात्मन् वेदात्मन् विश्वतोमुख व्याधिमृत्युजराशोकसंसारभयनाशन ततः प्रस्थपरिमितंधान्यं स
दक्षिणाकं ब्राम्हणायदत्वा आशिषोगृहीत्वा मौनेनस्वयं भुंजीत एवंप्रतिसंक्रांतौ संवत्सरांते उद्यापनं कुर्यात् मंडलेपूर्वोक्तप्रकारेण
देवताआवाह्य सुवर्णनिर्मितार्घ्यपात्रेणार्घ्यंदत्वा संपूज्यद्रोणपरिमितं तदर्धंतदर्धंवा धान्यमाचार्यायपीठ सहितंदत्वा ब्राम्हणान् संभो-

ब्र० ज्यस्स्वयंभुंजीत इति धान्यसंक्रांतिव्रतम् अथलवणसंक्रांतिव्रतम् स्कांदे तिथ्यादि संकीर्त्य अनेकविधसुखप्राप्तिपूर्वक सू

६० प्राप्तिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं लवणसंक्रांतिव्रतं करिष्ये इतिसंकल्प्य पूर्ववत् पद्मे भास्करं संपूज्य तदग्रे सगुडं लवणपात्रं निधायदेवंप्र

येत् पूजितस्त्वं यथाशक्त्या प्रसीद मम भास्कर व्रतं संपूर्णतां यातु त्वत्प्रसादाद्दिवाकर ततः सगुडं लवणं दक्षिणायुतं ब्राम्हणाय दत्वास्वयंभुं

जीत वत्सरांते पूर्ववन्मंडले सौवर्णं भानुं संपूज्य स्फवर्णनिर्मितकमलयुतं द्रोणपरिमितं लवणं दक्षिणायुतं दत्वा गांचदत्वा ब्राम्हणान् भोज

इतिलवणसंक्रांतिव्रतम् अथभोगसंक्रांतिव्रतम् स्कांदे तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनोनेकविधभोगप्राप्तिपूर्वकं श्रीपरमे

श्वरप्रीत्यर्थं भोगसंक्रांतिव्रतं करिष्ये इतिसंकल्प्य पूर्ववत् पद्मे भानुं संपूज्य त्रिभ्योधिकानि मिथुनानि संपूज्य वेभ्यो वायनानि कुंकुम

लसिंदूरस्फगंधपुष्पतांबूलशालितंडुलदक्षिणायुतानि दत्वा भुंजीत संवत्सरांते मंडले सौवर्णं भानुं संपूज्य द्वादशमिथुनेभ्यः

पूर्वोक्तानिवस्त्रयुग्मसहितानि वायनानि दत्वा गांचदत्वा ब्राम्हणान् भोजयेत् इति भोगसंक्रांतिव्रतम् अथरूपसंक्रांतिव्रत स्कांदे ति

थ्यादिसंकीर्त्य ममकमनीयरूपप्राप्तिपूर्वकं श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं रूपसंक्रांतिव्रतं करिष्ये इतिसंकल्प्य पद्मे पूर्ववद्भानुं संपूज्य कांस्य

पात्रस्थघृते रूपं वीक्ष्य दद्यात् वत्सरांते मंडले सौवर्णं भानुं संपूज्य, होमपात्रस्थं घृतं हिरण्यसहितं गांचदत्वा फलभूयस्त्वकामो घृतधेनुम ६०

त्वा ब्राम्हणान् भोजयेत् इतिरूपसंक्रांतिव्रतम् अथतेजःसंक्रांतिव्रतं स्कांदे तिथ्यादि संकीर्त्य आत्मनोतितेजस्त्वप्राप्तिकामनयाश्री

सवितृप्रीत्यर्थं तेजःसंक्रांतिव्रतं करिष्ये इतिसंकल्प्य पूर्ववत् पद्मे सवितारं संपूज्य तत्पुरतः शालितंदुलपूर्णं करकं संस्थाप्य तन्मध्ये मोदकं तदुपरि-

दीपंज्वलंतंकृत्वा ब्राह्मणसंपूज्यतस्मैदद्यात् संवत्सरांतेमंडलेसौवर्णं भानुंसंपूज्य तदुत्तरतः शालितंडुलपूर्णेताम्रकलशेसुवर्णनिर्मितंदीपंकृत्वाब्राम्हणाय दत्वागांकपिलांचदत्वाद्विजान्भोजयेत् इतितेजःसंक्रांतिव्रतम् अथसौभाग्यसंक्रांतिव्रतं स्कांदे तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनोनुपमसौभाग्यप्राप्तिपूर्वक भानुप्रीत्यर्थं सौभाग्यसंक्रांतिव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्यपूर्ववत्पद्मेभानुंसंपूज्यसपत्नीकायद्विजायसौभाग्याष्टकयुतंवस्त्रयुग्मसहितंवायनंचदत्वा[१] लवणंमौनीभुंजीत वत्सरांतेमंडलेभानुंसंपूज्य तत्पुरतोयथाशक्तिलवणाचलंकृत्वा तदुपरिकांचनकमलंकृत्वा तत्संपूज्यसुरभिसहितंविप्राय-प्रतिपादयेत् सौभाग्याष्टकंतु ऐक्षवंराजिकास्तद्वन्निष्पावाश्चसुशोभनाः धान्यकंजीरकंचैवकौसुंभंकुसुमंतथा लवणंचाष्टमंतद्वत्सौभाग्याष्टक-मुच्यते इतिसौभाग्यसंक्रांतिव्रतम् अथतांबूलसंक्रांतिव्रतम् स्कांदे तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनोभर्त्रासहअतुलसुखप्राप्तिपूर्वकंसवितृप्रीत्यर्थं तांबूलसंक्रांतिव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य पूर्ववद्भानुंसंपूज्य ततोदंपतीचंदनादिनासंपूज्य तयोः सोपस्करं तांबूलंदद्यात् एवं-प्रतिदिनंसंवत्सरपर्यंत अंतेमंडलेपूर्ववद्भानुंसंपूज्य ताभ्यामेलालवंगजातीफलकंकोलजातीपत्रखादिरादि प्रत्येकंभांडेनिधाय रौप्यमयंचूर्णपात्रंपूगप्रस्फोटनं पूगीफलानिनागवल्लीदलानिच सतिसामर्थ्येसुवर्णनिर्मितानिकानिचिन्नागवल्लीदलानिच रौप्यादिमयेपात्रेनिधाय संकल्पपूर्वकंदद्यात् तांबूलंश्रीकरंभद्रं ब्रम्हविष्णुशिवात्मकं अस्यप्रदानाद्देवेश पूर्णाः संतुमनोरथाः इतिदत्वागांचदत्वाब्राम्हणान्भोजयेत् इतितांबूलसंक्रांतिव्रतम् अथप्रकारांतरेणतांबूलव्रतम् भविष्ये तत्रग्रहणम् यदाआषाढशुक्लप्रतिपदिशिवेनक्षत्रं[२] तदा-ग्राह्यं अथवाआषाढशुक्लदशम्यांचातुर्मास्यव्रतम् तिथ्यादिसंकीर्त्य ममतांबूलव्रतकल्पोक्तफलावाप्तयेश्रीमहाविष्णुप्री-

१ आडकिना इतिप्रसिद्ध २ आरद्रा

त्यर्थं तांबूलव्रतं करिष्ये· पीठे फणान्वितशेषनागकन्यायुतं हरिं पुरुषसूक्तेन संपूज्य तदग्रे सपत्नीकं द्विजं संपूज्य सोपस्करं तांबूलं वीटीद्वयं देवा
द्विजाय च दत्वा नमेत् अंते कार्तिकशुक्लैकादश्यां पौर्णमास्यां वा उद्यापनं कुर्यात् तद्यथा तिथ्यादि संकीर्त्य आत्मनो नेकदानफलप्राप्ति पूर्व
विष्णुलोकप्राप्तिद्वारा नागकन्यायुत श्रीशेषपर्यंकशायी नारायणप्रीत्यर्थं आचरितं यत्तांबूलव्रतं तत्संपूर्णफलावाप्तये तांबूलव्रतोद्यापनं करि-
ष्ये इति संकल्प्य गणेशपूजनादि विधाय आचार्यं वृणुयात् वृताचार्यः पूर्ववन्मंडले ब्रम्हादिदेवताः संस्थाप्य तदुपरि कलशे रौप्यमये शेषेहा
तं नागकन्यायुतं नारायणं सहस्रशीर्षेति मंत्रेण संस्थाप्य परितः पूर्वादिदिक्षु ब्रम्हाणं ईशानं दुर्गां क्षेत्राधिपतिं च तत्तन्मंत्रैरावाह्य पुरुषसूक्तेन-
पंचामृताभिषेकपुरःसरं पूजयेत् नानाविधभक्ष्यभोज्ययुतं पायसोपहारं निवेदयेत् देवाग्रे द्रोणसंख्या पूगानि यथाशक्ति वा नागवल्लीपर्णयुतं सं
प्ल्य देवं स्तोत्रैः स्तुवीत ततो दश नव वा ताम्रपात्राणि कुंभान्वा पूगयुतानि रौप्यमयानि तावंति चूर्णपात्राणि तथा तीक्ष्णानि पूगप्रस्फोटनानि त-
था सुवर्णनिर्मितानि कानिचिन्नागवल्लीपत्राणि तथा एलालवंगादिमुखवासद्रव्यपात्राणि रौप्यमयानि तत्तद्द्रव्यपूरितानि च शूर्पनवके निधा
य वस्त्रद्वयेन संवेष्ट्य सप्तधान्योपरि देवाग्रे निधाय तत्र नागरूपं ध्यायेत् पूजयेत्प्रार्थयेच्च नागाधिपमहाराज तव भक्त्या प्रपूजनात् ईप्सि
तं देहि मे भीक्ष्णं सर्वसौख्यं सदा प्रभो ततो गीतवादित्रपुराणपठणादिना रात्रिं निनयेत् प्रातर्देवं संपूज्य अग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वाद्ध्यात्
अत्र प्रधानं नारायणं अतो देवा इति मंत्रेण खंडमिश्रितपायसाज्यद्रव्येण अष्टोत्तरसहस्रसंख्याकाहुतिभिः तथा समस्तव्याहृतिमंत्रेण प
लाशसमित्तिलव्रीहिद्रव्यैः प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः ब्रम्हाद्यावरणदेवताः पायससमित्तिलव्रीहिद्रव्यैः अष्टाविंशतिसंख्या

१ स्रुवर्णम्

काहुतिभिः मंडलदेवताभ्यैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये एवंहोमंसंपाद्य दंपतीनवकं वस्त्रादिनापूज्य पूर्वस्थापितंशूर्पनवकंतेभ्योदद्यात् तत्रमं
त्रः तांबूलंश्रीकरंभद्रंब्रम्हविष्णुशिवात्मकं अस्यप्रदानाद्देवेशसफलंमेस्तुकांक्षितं ततस्तेभ्योनवगोदानानितदभावेतन्मौल्यंवा
क्षेपणात्वेनदत्वादेवं प्रार्थयेत् तांबूलदानमाहात्म्यात्प्रीतोभवजनार्दन संपूर्णंकुरुमेदेवकांक्षितंपुरुषोत्तम ततः पीठमाचार्याय दत्वा क
पिलांगांचदत्वा ब्राम्हणभोजनपुरःसरस्स्वयंभुजीत इतितांबूलव्रतम् अथविशोकसंक्रांतिव्रतम् स्कांदे तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनो
शोकसमन्वितपुत्रपौत्रादिद्वन्द्वद्वाराश्रीसवितृप्रीत्यर्थं विशोकसंक्रांतिव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य पद्मेपूर्ववद्भानुंताम्रपात्रेसंपूज्य
२०८ स्नात्वाप्यापरिधाय पूर्ववदर्घ्यंदत्वाब्राम्हणायगुडपूर्णकुंभंसदक्षिणाकंदद्यात् वत्सरांतेमंडलेहैमभास्करंसपूज्ये गुडपर्वतेनसहपीठंकपिला
सहितदद्यात् इतिविशोकसंक्रांतिव्रतम् अथआयुःसंक्रांतिव्रतम् स्कांदे तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनः दीर्घायुस्तेजस्त्वप्राप्तिपूर्वकमपमृत्युनिरा
श्रीसवितृप्रीत्यर्थंआयुःसंक्रांतिव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य पाद्मे पूर्ववद्भानुंसंपूज्यब्राम्हणायकांस्यपात्रस्थितंगोघृतंदद्यात् वत्सरांतेमंड
लेहैमंभानुंपूर्ववत्संपूज्य द्वात्रिंशत्पलमितेकांस्यपात्रेगोघृतंनिधाय सहिरण्यंब्राम्हणायदद्यात् तत्रमंत्रः कांस्यपात्रस्थितगव्यमायुरा
रोग्यकारकं सहिरण्यंददाम्येवंव्रतसंपूर्णहेतवे ततःकपिलांगांचदत्वाद्विजान्भोजयेत् इत्यायुःसंक्रांतिव्रतम् अथधनसंक्रांतिव्रतम् हे
मा कांदे तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनोविपुलधनप्राप्तिपूर्वकमायुरारोग्यपुत्रपौत्रादिप्राप्तिकामनयासवितृप्रीत्यर्थं धनसंक्रांतिव्रतंकरि
ष्ये इतिसंकल्प्य पद्मेवारिपूर्णकलशंनिधायतत्रस्वर्णपात्रेभास्करंसंपूज्य सहिरण्यंकलशंद्विजायदद्यात् एवंप्रतिमासंवत्सरांतेपर्व

वन्मंडले यथाशक्ति घटितसुवर्णकलशे पद्महस्तं हैमं भानुं संपूज्य सुवर्णधनुः सहितं पीठं द्विजाय दत्वा सदन्नेन द्विजान् भोजयेत् सर्वसंक्रांतिव्र-
तेष्वितिकर्तव्यता धान्यसंक्रांतिवत् ज्ञातव्या इति धनसंक्रान्तिव्रतम् इति श्रीमच्छि॰ व्रतोद्यापनकौमुद्यां संक्रांतिव्रतानि समाप्तानि अथ व्य-
तीपातयोगव्रतम् वाराहे तत्र व्रतग्रहणविधिः मार्गशीर्षादिशुभमासे यदा व्यतीपातयोगस्तद्दिने नद्यादौ प्रातः स्नात्वा पावमानी-
र्जप्त्वा संकल्पं कुर्यात् तद्यथा तिथ्यादि संकीर्त्य आत्मनो निरतिशयैहिकसुखप्राप्तिद्वारा सकलपापक्षयपूर्वकं दिव्यविमानारूढो-
गीतनृत्यविलासैरप्सरोगणैर्वीज्यमानः सकलभोगयुतकल्पकोटिसूर्यलोकनिवासोत्तरं पुत्रपौत्रादिसकलसंपत्सहितमहैश्वर्यादिगुणयुक्तराज-
राजत्व[1]कामो मुक्तकामो वा व्यतीपातयोगव्रतं करिष्य इति संकल्प्य गणेशपूजनादि निर्वर्त्य शुद्धभूमौ पंचरंगोपेतकमले कलशस्थापनप्रकारेण
शर्करापूरितं ताम्रकलशं प्रतिष्ठाप्य तत्र ताम्रमये पूर्णपात्रे काञ्चनोब्जे[2] अष्टादशभुजं कांचनव्यतीपातविग्रहं[3] नाममंत्रेण प्रतिष्ठाप्य पूजयेत्
ततः पंचरत्नान्वितपुष्पांजलिं दद्यात् तत्र मंत्रः नमस्तेस्तु व्यतीपात सोमसूर्यसुतप्रभो यद्दानादिव्रतं किंचित्तदनंतमिहास्तु मे इति द-
त्वा यथाशक्ति सुवर्णादि दत्वा पुराणपठनादिना रात्रिं निनयेत् तद्दिने उपवासः प्रातर्देवं संपूज्य सपत्नीकं द्विजं च संपूज्य त-
त्पीठं सुवर्णसहितं तस्मै दत्वा ब्राह्मणभोजनपुरःसरं स्वयं भुंजीत कुर्यादेवं मासि मासि व्यतीपातास्त्रयोदश चतुर्दशे व्यतीपाते कु-
र्यादुद्यापनं शुभम् पूर्वोक्तसंकल्पांते आचरितस्य व्यतीपातव्रतस्य सांगतासिद्ध्यै तदुद्यापनाख्यं कर्म करिष्य इति संकल्प्य वृताचार्यः सर्व-
तोभद्रस्थशर्करापूरितकलशे ताम्रमयं पूर्णपात्रं निधाय तत्र सुवर्णपद्मे अष्टादशभुजं व्यतीपानविग्रहं सौवर्णं संपूज्य पूर्ववत्पुष्पांजलिं दत्वा रा-

१ कुबेरत्वकामः २ सुवर्णकमले ३ देहं

न्निनिनयेत् प्रातरग्निंप्रतिष्टाप्यान्वादध्यात् अत्रप्रधानंदेवंव्यतीपातंक्षीर[1]वृक्षसमिदाज्यपयः फलद्रव्यचतुष्टयेन प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याका-
हुतिभिः ब्रम्हादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ततआचार्यसंपूज्य तस्मैसोपस्करांशय्यांपीठंचदद्यात् तत्रमंत्रः वंदेव्यतीपातमहंमहांतंरवींदु
सूनुं सकलेष्टसिद्ध्यै समस्तपापस्यममक्षयोस्तुपुण्यस्यवृद्धिर्ममसर्वदास्तु इतिस्तुत्वाशय्यादिसहितंपीठंव्रतपूर्तयेगांचदत्वाब्राम्हणान्-
भोजयेदिति इतिव्यतीपातव्रतम् अथप्रकारांतरेणनारदीयपुराणोक्तंव्यतीपातव्रतम् तिथ्यादिसंकीर्त्य ममसकलपापक्षयपूर्वकअ
भीष्टसिद्ध्यनंतरंविष्णुसायुज्यकामः व्यतीपातव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य व्यतीपातदिनेप्रातः पंचरंगोपेतपद्मेगोक्षीरपूरितंकांस्यभाजनंसं
स्थाप्यतदुपरिपूर्णपात्रंनिधायतत्रचतुर्भुजंचक्राद्यायुधोपेतंसौवर्णपद्महस्तंलक्ष्म्यान्वितंविष्णुंविष्णोरराटमसीतिमन्त्रेणसंस्थाप्यजातीपु-
ष्पादिना पुरुषसूक्तेनसंपूज्यशर्करोपेतपायसोपहारंनिवेद्यदेवंप्रार्थयेत् व्यतीपातदिनेदेवतवसर्वंसमर्पितं भवत्वनंतफलदंममजन्मनिज-
न्मनि ततोद्विजंसंपूज्यतिलपूर्णशरावंसगुडंससुवर्णंदत्वासोपस्करांशय्यांपीठंगांचदत्वा ब्राम्हणान्भोजयेदिति इतिव्रतोद्यापनकौमुद्यांव्यती-
पातव्रतम् अथशिवलक्षपूजाविधिः ब्रम्हांडपुराणे माघादिपुण्यमासेषु चातुर्मास्येवाश्रावणे विशेषेणचंद्रानुकूल्येशुभेदिने प्रातर्नद्यादौ
स्नात्वा नित्यकर्मनिर्वर्त्य देवागारंप्रविश्य तिथ्यादिसंकीर्त्य अखिलपापक्षयपूर्वकमैहिकामुष्मिकनिरवधिसुखप्राप्तिद्वारामुककामन-
यावाउमासहितसदाशिवप्रीत्यर्थं अमुकलक्षपूजांकरिष्ये इतिसंकल्प्य पीठेशिवंसंपूज्य सहस्रनामभिः मूलमंत्रेणवातद्द्रव्येणपूजयेत्
प्रत्यहंपंचामृताभिषेकः कर्पूरार्तिक्यंदध्योदनोपहारश्चप्रथमदिनेयावतीसंख्यातावतीसमाप्तिपर्यंतं अयुतांतेसुवर्णपुष्पंसमर्प्यलक्षांतेसमाप्तिदि

१ खिरणीतिप्रसिद्धस्य

नेविशेषेण शिवंसंपूज्य शतपलपरिमितेनपंचामृतेनस्नानं नारिकेलार्घ्यंशिवोपरि ध्वजपताकारोपणंश्वेतवस्त्रद्वयदानंचततः पुष्पांजलित्रयमष्टभि
र्नामभिः भवाय॰ शर्वाय॰ रुद्राय॰ पशुपतये॰ उग्राय॰ महते॰ भीमाय॰ ईशानाय॰ इतिदत्वाप्रार्थयेत् विरूपाक्षमहेशानविश्वरूपमहेश्वर
। नपूजांगृहीत्वावरदोभव ततोनमेत् मृत्युंजयाययज्ञायदेवदेवायशंभवे आश्रितेशायसर्वायमहादेवायतेनमः नमःशिवायशांतायसग-
सर्वेश्वरायदेवायकारणत्रयहेतवे ततोयथाशक्तिब्राम्हणान्भोजयेदिति व्रतपूर्तयेगांचदद्यात् पूजाद्रव्याणि चंपकैर्मल्लिकापु
ष्पैर्जातीकिंशुकपाटलैः द्रोणपुष्पैःकदंबैश्चबिल्वशाखादलैस्तथा नागवल्लीदलैर्वापिरत्नैर्नानाविधैरपि तत्तत्कालोद्भवैःपुष्पैः पल्लवैःकोमलैर-
पि धान्यैश्चविविधैःशुद्धैरखंडैर्व्रीहितंडुलैः लक्षपूजांप्रकुर्वीतनामभिर्मूलमंत्रतः इतिलक्षपूजा अथप्रकारांतरेणशिवलक्षपूजाविधानं अग्निपु
राणे पूर्ववद्देवंसंपूज्यसहस्रनामभिः ॐनमःशिवायेतिवामंत्रेण पुष्पादिएकरूपतयासमाप्तिपर्यंतसमर्प्य अंतेशुभदिनेउद्यापनंकुर्यात्
देशकालौ संकीर्त्य ममअनेकजन्मार्जितदुरितादिनिवृत्तिपूर्वकमैहिक पुत्रपौत्रादिविविधसुखप्राप्त्यनंतरं शिवलोकनिवासकामनयाकृतंयल्लक्ष
पूजाविधानंतत्संपूर्णफलावाप्तयेतदुद्यापनाख्यंकर्मकरिष्ये यदर्पिततंदुलैरवःसंकल्पेकार्यः ततोवृताचार्यः वेदिकायांलिंगतोभद्रस्थकलशेधा
न्यपूरितपूर्णपात्रेमध्येसौवर्णंमहेशंनमः शंभवेचमयोभवेचेतिमंत्रेणसंस्थाप्य तद्वामभागेसौवर्णांगौरींचगौरीर्मिमायेतिमंत्रेण संस्थाप्यपुर
तोराजतं वृषभं ऋषभंमेतिमंत्रेण संस्थाप्यपरिवारदेवताःस्थापयेत् पूर्वादिदिक्षु अधर्मं॰ अवैराग्यं॰ अनैश्वर्यं॰ महेश्वरं॰ तद्बहिः
गान्याईशानवक्त्राय॰ पूर्वेतत्पुरुषाय॰ दक्षिणेअघोरवक्त्राय॰ पश्चिमेसद्योजातवक्त्राय॰ उत्तरेवामदेववक्त्राय॰ पुनःपूर्वादिषु॰

यै॰ श्रेष्ठायै॰ काल्यै॰ उन्मन्यै॰ पुनः पूर्वामारभ्येशानीपर्यंतं अजैकपदे॰ अहिर्बुध्न्याय॰ भवाय॰ शर्वाय॰ उमापतये॰ रुद्राय॰ पशुप
तये॰ शंभवे॰ वरदाय॰ शिवाय॰ ईश्वराय॰ पुन.पूर्वे नंदिकालौ॰ दक्षिणे भृंगिचंडी॰ पश्चिमे वृषस्कंदौ॰ उत्तरे देशकालौ॰ तत इंद्रा-
दिलोकेशान् एवंसंस्थाप्यपूजयेत् ध्यानम् शुद्धस्फटिकसंकाशंत्रिनेत्रंचंद्रशेखरं भस्मोद्धूलितसर्वांगंध्यायेन्नित्यंभक्तवत्सलम् स्थाप
नमंत्रेणपूजयेत् दशैकंवासुवर्णपुष्पंसमर्प्य नम शिवायेतिनमस्कार. पुराणपठनादिनारात्रिंनिनयेत् प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात्
प्रधानंदेवंसोमंमहेशं तिलद्रव्येणायुतसंख्याकाहुतिभिः सहस्त्रपरिमिताभिर्वापरिवारदेवता मंडलदेवताश्च एकैकयातिलाहुत्याज्याहुत्यावा
यक्ष्ये स्थापनमंत्रेणहोम. पुष्पाद्यर्पणमंत्रेणवा होमांते आचार्यंसंपूज्य पीठगोमिथुनंचप्रतिपाद्य अधिकफलप्राप्तयेसोपस्करां शय्यां
चदत्वा षोडशद्विजान् विशेषसत्कारेण संपूज्यदक्षिणांच दत्वासदन्नेनद्विजान् भोजयेत् इतिप्रकारांतरेणशिवलक्षपूजाविधानं अथवि-
ष्णुलक्षपूजाविधानम् अग्निपुराणे चातुर्मास्येनिसंप्राप्तेलक्षपूजांसमाचरेत् माघादिपुण्यमासेषुलक्षपूजाहरेःस्मृता यद्यद्दनी
भवेत्पुष्पंविष्णावेतत्तदर्पयेत् अतसीतुलसीधात्रीपद्मंदूर्वांकुरस्तथा करवीरंकर्णिकारंशतपत्रंचकेतकम् चंपकंनागरंचैवसौवीरंकन
कंतथा जातीपुष्पपाटलकंपुन्नागंचकदंबकम् बादरंचामरंपूगंफलैरन्यैश्चपूजयेत् स्रग्गंधैर्ऋतुसंभूतैः शस्तैःपादपपल्लवैरिति य
द्यत्पूजयते पुष्पंतत्स्वरूपंहिरण्मयं कारयेच्छतकेचैकंसहस्त्रेवापिकारयेत् लक्षेवादापयेद्धीमान् यथावित्तानुसारतः विष्णोर्नामसहस्त्रे-
णगायत्र्यामूलमंत्रत सहस्त्रंद्विसहस्त्रंवात्रिसहस्त्रंयथाविधि उपक्रमदिनेयावत्प्रत्यहंतावतीभवेन्नदिनि तिथ्यादिसंकीर्त्य अखिल

नाविधपातकशमनपूर्वकमैहिकामुष्मिकनिरतिशयानंदप्राप्तिद्वारा लक्ष्मीनारायणप्रीत्यर्थं तुलस्यादिलक्षपूजांकरिष्ये इतिसंकल्प्य पुरुषसूक्तेन देवंसंपूज्य नामभिः तुलस्याद्यर्पयेत् समाप्तौ उद्यापनंकुर्यात् पूर्वसंकल्पांते अमुकलक्षपूजोद्यापनं करिष्ये इतिसंकल्प्य सायहृ-
नाचार्यो वेदिकायां सर्वतोभद्रे ब्रम्हादिदेवतास्थापनपूर्वकं कलशं प्रतिष्ठाप्य तत्रदेवंपूजयेत् तत्रायंक्रमः सर्वतोभद्रे ब्रह्मादिदेवताः संस्था-
प्य तदुपरि प्रस्थतिलपुंजं तदुपरि प्रस्थगोधूमपुंजं तदुपरि प्रस्थपरिमितशुद्धतंदुलपुंजं कृत्वा तत्र कुंकुमेनाष्टदलं पद्मंविरच्य तन्मध्ये ताम्रमय
धानसहितताम्रकलशं प्रतिष्ठाप्य तत्र सौवर्णं चतुर्भुजं लक्ष्म्यालिंगितवामांगं नारायणं सहस्रशीर्षेतिमंत्रेण संस्थाप्य पुरतः सौवर्णं राजतं वा गरुडं
गोमिधेनीशरीरस्त्वं वाहनं परमेष्ठिनः विषपापहरो नित्य मनःशांतिं प्रयच्छमे इति ततईशान्यादि विदिक्षु शंखंचक्रं गदां पद्मंच ततः परितो लो-
केशान् संस्थाप्य पूजयेत् प्रातरग्निं प्रतिष्ठाप्यान्वाद्ध्यात् अत्रप्रधानं लक्ष्मीनारायणं ॐ नमोनारायणायेति मंत्रेण मधुलाजामिश्रितं तिलपा
यसघृतचरुद्रव्यचतुष्टयेन प्रतिद्रव्यमष्टोत्तरसहस्राहुतिभिरष्टोत्तरशताहुतिभिर्वा तथाचतुष्टयेन अमुनाहुतिभिः सहस्रनाममंत्रैर्यक्ष्ये परिवारदेव
तामंडलदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ततआचार्यायपीठमनेन मंत्रेणदद्यात् जलशायी ब्रह्मपिता यज्ञगर्भे सचराचरम् अनंतभोगशयनः प्रीय-
तांमेजनार्दनः इतिदत्वा गां पयस्विनींचदत्वाधिकफलप्राप्तये सोपस्करांशय्यांचदत्वा दशाधिकान् द्विजान् सदन्नेन भोजयेदिति एवमेवविधानेन
गणेशांबिकयोर्नृप तत्तन्मंत्रेणपूजा तु तत्तन्नाम सहस्रकैः गणेशेलड्डुकैर्होमं पंचखाद्यैरथापिवा पायसेन तु देव्याश्च तिलैर्वा केवलैरपि एवंकृ-
त्वाविधानेन स्वर्गलोके महीयते इति विष्णुलक्षपूजाविधानं अथ लक्षनमस्कारव्रतं भविष्ये वसिष्ठउवाच ब्रम्हहत्यादिपापानां प्राय

१ आच्छादनं पूर्णपात्रमित्यर्थः २ सामिधेन्यः पंचदशऋचः

श्चित्तं यदिच्छसि तदा लक्षनमस्कारव्रतं कुरु महीपते चातुर्मास्येति संप्राप्ते केशवे शयनं गते आषाढस्य सिते पक्षे एकादश्यां समारभेत् कार्तिकस्य सिते पक्षे पौर्णमास्यां समापयेत् मार्गशीर्षे माघे चैत्रे वैशाखे वा पूर्णिमायां समापयेदिति तिथ्यादि संकीर्त्य ममानेकजन्मोपार्जित नानाविधपा-तकशमनपूर्वकमतुलभोगप्राप्ति द्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं विष्णोरमुकदेवस्येति वा लक्षनमस्कारव्रतमहं करिष्ये इति संकल्प्य तुलस्यग्रे अश्वत्थमूले गंगातीरे गवां गोष्ठे वा अन्यत्र शुभस्थले वा यद्देवताप्रीतये व्रतं तद्देवं पीठे पुरुषसूक्तेन संपूज्य नमोस्त्वनंतायेति स्तुत्वा तद्देवतानाममंत्रेण तत्तद्देवताप्रकाशकवैदिकमंत्रेण मूलमंत्रेण वा नमस्कारान् अष्टांगानेकरूपेण समाप्तिपर्यंतं कुर्यात् समाप्तौ उद्यापनं कुर्यात् पूर्वसंकल्पाते लक्षन-मस्कारव्रतस्य सांगतासिद्ध्यै तदुद्यापनं करिष्य इति संकल्प्य वृताचार्यः सर्वतोभद्रे कलशोपरि हैमं देवं तद्देवतानाममन्त्रेण संस्थाप्य पूजयेत् वि-शेषार्घ्यं त्रयं दद्यात् देवदेव जगन्नाथ सर्वक्रतुफलप्रद व्रतेनानेन संतुष्टो गृहाणार्घ्यं मयार्पितमिति ततोऽग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्र प्रधा-नं देवं विष्णुं अमुकं वा चरुतिलव्रीहिपलाशसमित्सर्पिर्द्रव्यैः प्रतिद्रव्यं सप्ताहुत्या पौरुषेण सूक्तेन यक्ष्ये ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्या यक्ष्ये ततः पीठं गां च आचार्याय दत्वाष्टोत्तरशताधिक द्विजान्यथाशक्ति वा भोजयेदिति इति लक्षनमस्कारव्रतम् अथ लक्षप्रदक्षिणाविधानम् वि-ष्णुधर्मोत्तरे आषाढशुक्लपूर्णिमायां प्रारंभः कार्तिक्यां समापनं अथवा शुभमासे वा प्रारंभसमापने सुरालयेऽश्वत्थमूले तुलस्यां गोव्रजे अथवा कुर्यात्प्रदक्षिणाः सर्वाः पूजयित्वा यथाविधि तिथ्यादि संकीर्त्य आत्मनोऽखिलपापरोगपीडानिरसनपूर्वकाभीष्टसिद्धि द्वारा श्रीपरमेश्व-रप्रीत्यर्थं विष्णोरमुकदेवस्येति वा लक्षप्रदक्षिणाव्रतं करिष्ये इति संकल्प्य गणेशादि संपूज्य पूजासामग्रीं गृहीत्वा अश्वत्थादिसमीपं गत्वा पुरु

षसूक्तेनसंपूज्यसहस्रनामादिपठन् करचालनादिरहितः एकाग्रचित्तःप्रदक्षिणाः एकरूपतयासमाप्तिपर्यंतं कुर्यात् अमुककामनयाकृताः
क्षिणास्तत्सांगतासिद्ध्यर्थंतदुद्यापनंकरिष्य इति संकल्प्य वृताचार्यः सर्वतोभद्रेकलशोपरिहैमं कृतप्रदक्षिणदेवंतन्मंत्रेणसंपूज्य साष्टांगं प्रण
मेत् ततोऽग्निप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् प्रधानदेवंविष्णुं विष्णुगायत्र्याष्टोत्तरशतसंख्ययाचवर्ज्याहुतिभिः ब्रम्हादिदेवताः एकैकयाज्याहु-
त्यायक्ष्ये ततःपीठंकपिलांगांचदत्वा यथाशक्तिब्राम्हणान् भोजयेत् अत्रयद्देवताप्रदक्षिणास्तद्देवताप्रकाशकोमंत्रःपूजादौ ग्राह्यः इ-
तिलक्षप्रदक्षिणाविधानं अथप्रकारांतरेणाश्वत्थप्रदक्षिणाविधिः भविष्ये संकल्पादिपूर्ववत् इयान्विशेषः आदावाराधयेद्विष्णु-
ध्यानावाहनपूर्वकम् तथैवपिप्पलतरुंनारायणस्वरूपिणं अर्चयेत्पुरुषसूक्तेनउपचारैश्चषोडशैः ततःप्रदक्षिणाःकुर्यात् तत्सर्वंसुफलंभवेत् लक्ष
कंद्विलक्षंवात्रिचतुःपंचलक्षकम् कार्यस्यगौरवाज्ज्ञेयंद्वादशांतेसमाचरेत् ब्रह्मचारीहविष्याशीत्यधःशायीजितेंद्रियः मौनी[1]
त्वापिप्पलस्यस्तुतिंपठेत् विष्णोर्नामसहस्रंचपौरुषंवैष्णवंतथा ततोलक्षदशांशेनसघृतंपायसंहुनेत् तर्पणंतद्दशांशेनभोजनंतद्दशांशतः
मादौविष्णुगायत्रीनामसहस्रंवाग्राह्यं होमांतेद्रोणपरिमिततिलपुंजोपरिपलादधिकरौप्यपीठोपरिसुवर्णादधिकंहैममश्वत्थतरुंसंस्थाप्यश्वेत
वस्त्रेणसंछाद्यसंपूज्यचद्विजायदद्यात् तत्रमंत्रः पिप्पलोवृक्षराजेंद्रोत्पत्यग्निगर्भस्त्वमेवच प्रभुर्वनस्पतीनांचपूर्वजन्मनिपत्कृतम् अघौघंना
शयक्षिप्रंनवरूपप्रदानतः ततोद्विजंप्रार्थयेत् अमुंतरुंगृहाणत्वंविष्णुरूपंद्विजोत्तम स्वीकृत्यदुष्कृतंघोरंक्षिप्रंशांतिंप्रयच्छमे व्रतपूर्तयेशक्त्या-
गांचदद्यादिति इत्यश्वत्थप्रदक्षिणाविधानम् इतिश्रीमच्चित्त॰ व्रतोद्यापनकौमुद्यां लक्षपूजालक्षनमस्कारलक्षप्रदक्षिणाविधानंसमाप्तम्

१ तत्सांगतासिध्यर्थं

अथलक्षवर्तिव्रतं तत्रादावेकसूत्रवर्तिकाव्रतम् वायुपुराणे श्रावण शुक्लप्रतिपद मारभ्य कार्तिक पौर्णमासी पर्यंतं प्रत्यह मेक सहस्त्रवर्तिको द्दीप-
नं कुर्यात् अतेउद्यापनं अथवा माघेवैशारव पूर्णिमायां एतेषामभावे शुभ काले कार्यम् तिथ्यादि संकीर्त्यात्मनोरजः सपर्कादि विविध पानकस्ययाग-
स्यागमन कोटिनाशवि विधैहिक पुत्रपौत्रादि सुरव प्राप्ति पूर्वक विष्णुलोक प्राप्ति द्वारा श्रीपरमेश्वर प्रीत्यर्थं माचरितं यल्लक्षवर्तिव्रतं तत्संपूर्ण फला
वाप्तये तदुद्यापनाख्यकर्म करिष्ये इति संकल्प्य वृतनाचार्यः सर्व नोभद्रे कलशं प्रतिष्ठाप्य तन्मध्यदेशे इदं विष्णुरिति मंत्रेण हेमं श्रियासहितं
विष्णुं तद्दक्षिणे सावित्र्या सहितं ब्रह्माणं ब्रम्हजज्ञानमिति मंत्रेण विष्णोरुत्तरे उमासहितं शंभुं नमः शंभवे चमयो भवे चेति मंत्रेण इति देवतात्रयं सं
स्थाप्य पुरतो राजतं गरुडं प्रतिष्ठाप्य पूजयेत् चंदनानंतरमंगपूजा कालायनम: शिरः पूजयामि विष्णवे० ललाटं० वन्हये० नेत्रे० रवये० क-
र्णौ० दीसाय० नासां० निशाकराय० मुखं० रुद्राय० कंठ० शेषाय० स्कंधौ० जगद्व्यापिने० बाहू० तेजोरूपाय० स्तनौ० महेश्वराय० वक्षः० निरं
जनाय० उदरं० फलाध्यक्षाय० नाभिं० विश्वरूपिणे० कटी० जगत्प्रभवे० गुदं० स्वप्रकाशाय० ऊरू० स्वयज्योतिषे० जानुनी० चतुर्व्यूहाय० गुल्फौ० जनाधिपा
य० पादौ० परब्रम्हणे० सर्वांगं० विशेषोपहारादिसमर्प्य रात्रिं निनयेत् प्रातः सर्तिलैर्यवैः अग्नेनयसुपथे ति ऋचा इत्यादशांश तर्पणं कृत्वा तर्पणदशांशेन हो-
मं कुर्यात् तद्यथा अग्निं प्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् प्रधानं देवं लक्ष्मीसहितं विष्णुं घृतान्वितपायस पलाशसमिद्द्रव्यै सहस्त्रसंख्याकाहुतिभिः तथा ब्रम्ह-
शंभू अष्टाविंशतितिलाहुतिभिः मंडलदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये अत्रक्रमः अग्नेनयेति ऋचापायसं इदं विष्णुरिति मंत्रेण पलाश समिध विष्णुय
त्र्या घृतं चहुनेत् ततः पीठस्थं देवं संपूज्य गोघृतालोडित सहस्त्रवर्तिभिः आरार्तिक्यं कृत्वा ततः आचार्यं संपूज्य पीठ घृतपूरित त्रिंशत्पल परिमि-

तंकांस्यपात्रं यथाशक्ति वा तथा सुवर्णवर्त्तिसंयुक्तरौप्यप्रणीतां च दद्यात् तत्र मंत्रः रौप्यपात्रस्थितं दीपं हेमवर्त्तिसमन्वितम् कांस्यपात्रेण स
हितं ददामि व्रतपूर्तये ततो गां च दत्वा दशाधिकान् द्विजान् सदन्नेन संतर्पयेदिति एवमेव माणिक्यलक्षवर्तिव्रतम् पूर्वोक्तेन विधानेन कुर्या-
त्सर्वमतंद्रित इति इत्येकसूत्रवर्तिमाणिक्यलक्षवर्तिव्रतम् अथ रुद्रवर्तिव्रतं स्कांदे तिथ्यादि संकीर्त्य ममाखिलदुरितनाशाभीष्टसिद्धिपू
र्वकं सांबसदाशिवप्रीत्यर्थं आचरितरुद्रलक्षवर्तिव्रतस्योद्यापनं करिष्ये इति संकल्प्य वृताचार्यः लिंगतोभद्रे ताम्रकलशो
२ परि हैमं सांबं रुद्रं कद्रुद्रायेति मंत्रेण प्रतिष्ठाप्य पुरतो वृषभं च संपूज्य पुराणपठनादिना रात्रिं निनयेत् प्रातरग्निं प्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् प्रधानं
देवं सांबं रुद्रं रुद्रसूक्तेन ॐ नमः शिवायेति मंत्रेण वा घृतपायसबिल्वद्रव्यैः सहस्राहुतिभिः मंडलदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्या यक्ष्ये ततः पीठं
गां च दीपं च दत्वा एकादशाधिकान् द्विजान् भोजयेदिति अत्र वर्तिदशांशतस्तर्पणं तद्दशांशतो हवनं तद्दशांशतो द्विजभोजनम् प्रतिपदोक्तं-
नास्ति होमदशांशतः साधारणं तर्पणं कांस्यपात्रसहितं दीपदानं च पूर्ववत् कर्तव्यं एवमेव स्कांदभविष्ययोर्बिल्वलक्षवर्तिव्रतोद्यापनमुक्तम्
रुद्रलक्षवर्तिवत्सर्वमनुष्ठानं ज्ञेयम् इति रुद्रबिल्वलक्षवर्तिव्रतोद्यापनम् अथ कर्पूरलक्षदीपदानमुक्तम् शैवागमे तिथ्यादि संकीर्त्य
ममाखिलपापक्षयपूर्वकशिवलोककामनयाचरितलक्षकर्पूरदीपसांगतासिद्ध्यर्थं तदुद्यापनं करिष्य इति संकल्प्य वृताचार्यः सर्वतोभद्र
स्थकलशे सांबं भवं नमो भवाय च रुद्राय चेति मंत्रेण संस्थाप्य पूजयेत् प्रातरग्निं प्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् अत्र प्रधानं भवं सहस्रतिलाहुतिभि
र्मंडलदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्या यक्ष्ये ततः पीठं गां च दत्वा द्विजान् भोजयेत् होममंत्रः स्थापनोक्तः इति कर्पूरलक्षदीपविधानं

१ आवश्यकत्वेनोक्तं

अथलक्षदीपविधानम् विष्णुधर्मोत्तरे पंचायतनदेवानामाराध्यस्यैववाग्रतः चातुर्मास्येतुसंप्राप्तेशुभेवामासिभूमिप प्रत्येकंचैकदीपंचदीपितंगोघृ-
तेनच तिलतैलेनवाकुर्यात्कर्पूरेणसमन्वितम् दीपंप्रज्वाल्यविधिवद्वर्त्याकार्पाससंभुवा एकसूत्र्यात्रिवर्त्यावाबिल्वमाणिक्यसंज्ञया एवंप्र-
कारेणलक्षदीपदानम् देवाग्रेकृत्वाकार्तिकपूर्णिमायामुद्यापनंकुर्यात् तद्यथा तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनोविविधपापक्षयपूर्वक मभीष्टकामसि
द्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंमयाचरितलक्षदीपदानसांगतासिद्ध्ये तदुद्यापनंकरिष्ये वृताचार्यः सर्वतोभद्रस्थकलशेहैमंदेवंतन्मंत्रेणसं-
स्थाप्यसंपूज्यरात्रौजागरणंकृत्वा प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वाधध्यात् अत्रप्रधानं पूज्यदेवंघृताक्ततिलद्रव्येणसहस्राहुतिभिर्मंडलदेवताश्चैके
कयाज्याहुत्यायक्ष्ये ततःपीठंसुवर्णवर्तिसंयुक्तंरौप्यदीपंघृतपूरितकांस्यपात्रसहितंब्राम्हणाय दत्वा गांचप्रतिपाद्यद्विजान्भोजये
त् इतिश्रीमच्चित्तपावन॰ व्रतोद्यापनकौमुद्यांचतुर्विधलक्षवर्तिव्रतोद्यापनंकर्पूरदीपलक्षविधानंपृथग्पृथग्लक्षदीपविधानंचस
मासम् अथपार्थिवलिंगोद्यापनम् लैंगेरुद्रयामले भविष्येशैवागमेचोक्तम् तत्रविधिः सहस्रंवाथलक्षंवाकोटिंवाथविधानत.
लिंगानांपूजयित्वातुसर्वान्कामानवाप्नुयात् मल्लिंगपार्थिवंश्लक्ष्णंभुक्तिमुक्तिकरंपरम् त्रिसंध्यंयोर्चयेल्लिंगंकृत्वाबिल्वेनपार्थिव एकंदश
शतंवापिसर्वाभीष्टमवाप्नुयात् शुद्धप्रदेशसंभूतांमृदमाहृत्ययत्नतः शुद्धेनवारिणाभ्युक्ष्यस्कंसघट्य पुनःपुनः लिंगानांसंख्ययाकु
र्यात् पृथक्पिंडान्यथाक्रमम् पलद्वयान्नकर्तव्यंन्यूनंलिंगंसदैवहि अखंडंतुचरंलिंगंद्विखंडंस्थावरंस्मृतम् लिंगमादौविधायाथ पि
डिकांरचयेत्ततः पक्वजंबूफलाकारंलिंगंकुर्यान्मनोरमम् वर्तुलंचतुरस्रंवासमंपीठद्वयंशुभम् दर्शनाद्देवलिंगस्यदेवगंधर्वदानवाः तत्क्षणं

पूजयंत्याशु रचितंनैवसंशयः साक्षतंस्थापयेत्तस्मान्निर्माणक्षणएवतत् पूजास्थानंस्कांदे पाषाणदारुजेदेशेदर्भांतरितसंस्थले पुष्पप्रकार
संकीर्णेपाणौवावैदिकेभुवि सबिल्वताम्रपात्रेवास्थापितंपार्थिवंशिवम् मृल्लिप्तहस्तएवाशु संक्षालितकरेथवा पंचाष्टषोडशप्रोक्ताद्वा-
त्रिंशदुपचारकाः यस्तुपूजयतेभक्त्यालिंगंत्रिभुवनेश्वरम् सस्वर्गराज्यमोक्षाणांक्षिप्रंभवतिभाजनम् आदौकृत्वागणेशंच लिंगंकुर्यात्त-
तःपरम् पश्चाच्छक्तिंततःस्कंदं ततोलिंगानिचार्चयेत् हरोमहेश्वरः शंभुःशूलपाणिःपिनाकधृक् शिवःपशुपतिश्चैवमहादेवइतिक्रमा
त् मृदानयनसंघट्ट प्रतिष्ठाह्वानमेवच स्नपनंपूजनंचैवक्षमस्वेति विसर्जनम् अथकामनापरत्वेनैकादशप्रकाराः तदुक्तंपार्थिववि
नामणौ ऋणमोचनकामएकशतदिनपर्यंतं प्रत्यहमेकलिंगंकृत्वा बृहतीपुष्पं घृतनैवेद्यं अन्नृणाअस्मिन्निति ऋचंअष्टोत्तरशतंजपे
त् ऋणान्मुक्तोभवति १ पुत्रकामस्तु द्विशतदिनपर्यंतंप्रत्यहं लिंगद्वयंपंचामृताभिषेकः मल्लिकापुष्पगुडोदनं नैवेद्यं कांडात्कांडात्प्ररोहंती
अष्टोत्तरशतजपः याशतेनप्रतनोषीत्यनेनाष्टोत्तरशतदूर्वार्पणं पुत्रोभवति २ कन्याकामस्तुत्रिशतदिनं प्रत्यहंलिंगत्रयं करवीरपुष्पंशर्क
रा वेद्यं पावीरवीकन्येतिमंत्रेणाष्टोत्तरशतंजपेत् याशतेनेत्याष्टोत्तरशतदूर्वार्पणंकन्याभवति ३ द्रव्यकामस्तु चतुःशतदिनपर्यंतं प्रत्य
हंचत्वारिलिंगानिकृत्वा किंशुकपुष्पं कदलीफलनैवेद्यं श्रीसूक्तंदशवारं प्रत्यहंपठेत् द्रव्यागमोभवति ४ विवाहकामः प्रत्यहंपंचलिंगानि
पंचशतदिनपर्यंतंकृत्वा चंपकपुष्पं पायसनैवेद्यं गौरीर्मिमायेतिऋचंअष्टोत्तरशतंजपेत् ५ कलहनिवृत्तिकामः त्रिंशद्दिनपर्यंतं प्रत्यहं ष-
ड्लिंगानि बकुलपुष्पंमधुनैवेद्यं मुंचामित्वेतिसूक्तंदशधाजपेत् ६ तीर्थयात्राकामः पंचाशद्दिनपर्यंतंप्रत्यहंसप्तलिंगानि शतपत्रपुष्पं द-

ध्योदननैवेद्यं रुद्रैकादशनीजपः ७ विद्याकामः त्रिशद्दिनपर्यंतं प्रत्यहमष्टौलिंगानि बिल्वपत्रं लड्डुकनैवेद्यं यश्छंदसामृषभोविश्वरूप
इत्यनुवाकंदशधाजपेत् ८ अपमृत्युहरणकामः एकशतदिनपर्यंतंप्रत्यहंनवलिंगानि धत्तूरपुष्पं दध्योदननैवेद्यं त्र्यंबकमितिमंत्रं आ-
यंते प्रणवंअष्टोत्तरसहस्रंजपेत् ९ दूरगतस्वल्हदागमनकामः संवत्सरमेकं प्रत्यहंदशलिंगानि कांचनोद्भवंपुष्पम् अपूपनैवेद्यं योरुद्रोअग्ना
विति अष्टोत्तरशतंजपेत् १० सर्वदारिद्र्यनिवृत्तिकामः षण्मासं प्रत्यहमेकादशलिंगानि रक्ताब्जंद्रोणपुष्पं सर्वान्ननैवेद्यं गोघृताक्तं
नमोहिरण्यबाहवइतिमंत्रमष्टोत्तरशतजपेत् ११ इत्येकादशप्रकाराः कारागृहमोचने विशेषः कारागृहमोक्षकामो एकविंशति दिनपर्यंतं
एकोत्तरवृद्ध्यालिंगानिकृत्वा द्वाविंशतिदिनमारभ्य पुनरेकैक-ह्रासेन लिंगानिकृत्वा यावल्लिंगानिभवंति तावत्प्रत्यहंरुद्रैकादशिन्याभिषेकः
पलाशपुष्पं दधिघृतमधुमिश्रान्ननैवेद्यम् अष्टसहस्रंत्वरितरुद्रंजपेत् निगडान्मुक्तोभवति लिंगसंख्यया फलभेदमाह एकंपापहरं
लिंगं द्विलिंगंश्रीकरंत्रिलिंगंसर्वकामदं विद्याकामेसहस्रं स्त्रीकामे पञ्चशतं पुत्रकामेपञ्चदशायुतानि कन्याकामेयुतत्रयं भूकामेसहस्रं
रूपकामेत्रिसहस्रं राज्यकामेलक्षं मारणेसप्तसहस्रं उच्चाटनेपंचसहस्रं स्तंभनेत्रिसहस्रम् जारणेद्विसहस्रं कारागृहमोचनेयु-
तम् निगडमोचनेसार्धमयुतं डाकिन्यादिभयेपंचशतं राज्यभयेअयुतम् दारिद्र्यमोचनेपंचसहस्रम् सर्वकामेसप्तायुतानि मोक्ष
कामेलक्षम् परमसायुज्यकामेकोटिः सौवर्णलिंगंसौभाग्यकरम् राजतंयशस्करम् ताम्रमयंपुष्टिकरं कांस्यमयंकीर्तिकरम् लो
हमयंशत्रुमारणकरम् सीसमयमायुःकरम् पाषाणमयंपुण्यकरं काश्मीरंश्रीकरं मारकतंशांतिकरं स्फाटिकंबहुस्वामित्वकरं

व्र॰ इंद्रनीलमयं पोषणकरम् मुक्तामयं श्रेयस्करं पारदं सर्वसिद्धिकरं चंदनजं ज्वरनाशकरं कर्पूरजं शांतिकरं गोमयजं सर्वरोगहरम् भ- कौ॰
६८ स्मोद्भवं मोक्षकरं हारिद्रं प्रीतिवर्धनम् कस्तूरीभवं रूगधकरं नवनीतजं कीर्तिकरं दधिजं लक्ष्मीकरं दुग्धजं सुखकरं शर्करोत्थं पुत्रकरं
लवणोत्थं सर्वजनवशकरम् कृष्णतिलोद्भवं शिवलोकप्रदं उक्तेष्वेतेषु लिंगेषु पार्थिवं क्षिप्रसिद्धिदं कृते माणिमयं लिंगं त्रेतायां हेमसंभव-
द्वापारे पारदं श्रेष्ठं पार्थिवं तु कलौ युगे इति अथारंभकालः शैवागमे कार्तिके मार्गशीर्षे वा माघे वैशाख संज्ञिते श्रावणे बहुले पक्षे व्र-
ताचरणं भवेत् स्थलविशेषमाह पुण्यारण्ये नदीतीरे पर्वताग्रे शिवालये श्रीवृक्षाश्वत्थतुलसीधात्रीछायायुते वने गोष्ठे गृहे वा देवाग्नि
सूर्यगोविप्रसंन्निधौ शिवपूजा विधातव्या पूर्वं पूर्वं महाफलम् समापनकालमाह कार्तिकादिशुभे मासे लिंगानां च समापनम् चतुर्द
शीदर्शयुता अष्टमीनवमीयुता समाप्तिस्तत्र कर्तव्या रौद्रयुक्ते पुनर्वसौ अन्येष्वपि च कालेषु शुभेषु च समापनम् अथोद्यापनप्रयोगः
तिथ्यादि संकीर्त्यामुककामनामुद्दिश्य कृतानां पार्थिवलिंगानां संपूर्णफलावाप्तये तदुद्यापनं करिष्य इति संकल्प्य पुण्याहवाचना
दि विधाय वृताचार्यः सर्षपादिना भूतान्युत्सार्य द्वारपूजां कुर्यात् चतुर्द्वारोपशोभितमंडपस्यैशानभागे स्थित्वा सदाशिवमंड-
पाय नमः प्राग्द्वारपार्श्वयोः नंदिने नमः महाकालाय नमः चिच्छक्त्यै नमः मायाशक्त्यै॰ द्वारश्रियै॰ वास्तुपुरुषाय॰ दक्षिण-
द्वारपार्श्वयोः गणेशाय न॰ वृषभाय॰ चिच्छक्त्यादि पूर्ववत् पश्चिमद्वारपार्श्वयोः भृंगिणे॰ स्कंदाय॰ शक्त्यादि पूर्ववत् उत्तर ६८
द्वारपार्श्वयोः रिटिने॰ चंडीश्वराय॰ शक्त्यादि पूर्ववत् ततः पश्चिमद्वारेण प्रविश्य वेदीपश्चिमतः उपविश्य लिंगतोभद्रे ब्रह्मादिदेवता

स्थापन पूर्वक कलशंप्रतिष्ठाप्य तदुपरिदेवंस्थापयेत् तत्रादौन्यासकुर्यात् ललाटे० शिवायनमः कंठे० रुद्राय० नाभौ ईशानाय० जान्वोः
शंकराय० पादयोः सदाशिवाय० ततः अस्मन्नूर्जमित्यनुवाके न पयोधारयालिंगस्याभ्युत्तारणंकुर्यात् लिंगप्रमाणतु प्रत्यहं यावन्मानं मृल्लि
गंक्रियते तावन्मानंतदर्धंतदर्धंवासौवर्णंराजतं वाकुर्यात् ततःप्राणप्रतिष्ठांकुर्यात् पंचामृताभिषेकंचकृत्वाततः कलशेनमः शंभवेचमयोभवेच
नमःशंकरायचमयस्करायचेति मंत्रेणपंचाक्षरेणवालिंगंसंस्थाप्य तद्वामभागेगौरीर्मिमायेति ॐ नमोभगवत्यै उमादेव्यैशिवप्रियायैनमइत्यागममं-
त्रेणवाहैमीगौरीप्रतिष्ठाप्यदक्षिणाभागेतत्पुरुषायविद्महे वक्रतुंडायधीमहि तन्नोदंतिःप्रचोदयादिति हैमंगणेशंतद्दक्षिणे तत्पुरुषायविद्महे म
हासेनायधीमहि तन्नःषण्मुखःप्रचोदयात् इतिहैमस्कंदंपुरतोराजतवृषभं वृषभंमेनिमंत्रेणसंस्थाप्यपरितोलोकेशान् प्रतिष्ठाप्यपूजयेत्
ध्यानं मंगलायतनंदेवंभवंकांतमनोरमम् ध्यायेत्कल्पतरोर्मूलेसमासीनंसहोमया सहस्राणिसहस्रशइतिध्यात्वा ॐ नमोभगवतेरुद्रा-
येतिलिंगोपरिअक्षतान्क्षिपन् नमस्तारायेत्यासनं नमः शंभवइति पाद्यं० नमःशंकरायेत्यर्घ्यं नमःशिवायेत्याचमनीयं नमस्तीर्थ्यायेति
रुद्रसूक्तैश्चस्नानं भवंदेवंतर्पयामि शर्वं० रुद्रं० पशुपतिं० उग्रं० महांतं० भीमं० ईशानं० मानस्तोकेतिवस्त्रं० नमोहिरण्यबाहवइत्युपवीतं०
नमोवृन्द्धायेतिभूषणं० नमःश्वभ्यइतिगंधं० नमःसोमायेत्यक्षतान्० नमःपार्यायचेतिपुष्पं० नमःकपर्दिनेचेतिधूपं० नमआशवेचेतिदीपं०
नमोबभ्लुशायचेतिनैवेद्यं० नमःपर्ण्यायचेतितांबूलं० नमोदुंदुभ्यायचेतिदक्षिणां० नमइरिण्यायचेत्यार्तिक्यं० ततोलिंगोपरिनमः शर्वा
यचपशुपतयेचेत्यारभ्यनमोबृहतेचवर्षीयसेचेत्यंतेनपुष्पांजलिः एषतेरुद्रइतिप्रदक्षिणा नमोरुद्रेभ्यइतिनमस्कारः ततःस्तोत्रंपठेत् ।

नम ॐ कार रूपाय नमोक्षरवपुर्धृते नमोनादात्मनेतुभ्यंनमोबिंदुकलात्मने अलिंगलिंगरूपायरूपातीतायतेनमः त्वंमाता सर्वलोकानां
त्वमेवजगतःपिता त्वंभ्राता त्वंसुहृन्मित्रंत्वंपितात्वंपितामहः नमस्तेभगवन्रुद्रभास्करामिततेजसे १ नमोभवाय देवाय उमयासार्हि
तायच सर्वायक्षितिरूपाय सदासुरभिणेनमः पशूनांपतयेचैवकामिनेमिततेजसे भीमायव्योमरूपायशब्दरूपायतेनमः महादेवा
यसोमाय अमृतायनमोनमः उग्रायजमानायनमस्तेकर्मयोगिने इतिस्तुत्वाक्षमापयेत् ॐ अंगहीनंक्रियाहीनंविधिहीनंमहेश्वर पूजि
तोसिमयादेव तत्क्षमस्वजगत्पते इतिक्षमाप्यपुराणपठनादिनारात्रिंनिनयेत् रात्रौप्रदोषेप्रारंभः तद्दिनेउपोषणं प्रातरग्निप्रतिष्ठाप्यान्वाद
ध्यात् अन्नप्रधानम् सोमं शिवं कृतलिंगाद्द्वादशांशेनशतांशेनवा पायसमधुशर्कराज्य तिलाक्षत बिल्वपत्रशत पत्रद्रव्याष्टकेनकेवल पायसेन
वानमः शंभवेचेतिमंत्रेण पंचाक्षरेणवायुक्ष्ये तथागौरीं षण्मुखंगणेशंच उक्तद्रव्यैः प्रतिद्रव्यंदशदशाहुतिभिः वृषभंलोकेशान् ब्रम्हादिदेवता
श्चदशदशतिलाहुतिभिः द्वारदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये शेषेणास्विष्टकृतमित्यादिहोमशेषंसमाप्य पूर्णाहुत्यादिकर्मशेषंसमापयेत्
ततोहोमदशांशेनतर्पणम् तद्दशांशेनमार्जनंकृत्वा विशेषोपचारैः पीठस्थंदेवंशिवंसंपूज्याचार्यायचसंपूज्यपीठंदद्यात् तत्रमंत्रः
पीठंगृहाणभूदेवशिव शक्त्यादिसंयुतम् वांछितार्थंप्रयच्छाशु देहिमेव्रतजंफलमिति ततोव्रतपूर्तयेगांचदत्वा मार्जनदशांशतो यथाश
क्तिवासदन्नेन ब्राह्मणान्संतर्प्य व्रतपूर्णतांवाचयित्वा ऽशिषोगृहीत्वाइष्टजनैः सहभुंजीत अत्रत्रैवर्णिकानामेवाधिकारः स्त्रीशूद्राणांतु
पूजयैवोद्यापनसिद्धिरितिलैंगात् इतिशैवागमोक्तपार्थिवलिंगोद्यापनम् अथपार्थिवगणेशोद्यापनम् रुद्रयामले महादेवउवाच

यथापार्थिवलिंगंतुसर्वसिद्धिविधायकम् तथाविघ्नेश्वरं देवं पार्थिवंसर्वकामदम् निर्विघ्नंजायतेकार्यंसर्वांसिद्धिंपुमान्लभेत् षट्कर्माणि तथाचक्षेशृणुष्वैकमनाभव रक्तोपचारैःसिंदूरैरक्तमाल्यांबरैस्तथा जपापुष्पैःकारवीरैः कुंकुमैःक्षीरपायसैः संपूज्यवश्यतामेति यंयंचिंतयतेनरः शुक्लमाल्यैःशुक्लवस्त्रैरोदनैर्दधिमिश्रितैः मालतीकुसुमैर्धूपैर्दशांगैः शांतिलब्धये कवितायाःपटुत्वंचजायते नात्रसंशयः मोहनेमधुभिःस्नाप्यमधुपायसमर्पयेत् असितैःकुसुमैःपूज्योदमनैनासितोगुरुम् समारोप्यार्चयेद्भक्त्यात्रैलोक्यंमोहयेत् क्षणात् स्तंभनेनिशयायुक्तैरुपचारैःसमर्चयेत् आढकीभक्तनैवेद्यैःश्वेतदूर्वाभिरेवच कारयेन्निंबजरसंधूपंशत्रोस्तुनद्भवेत् मारणेमाहिषेचर्मण्यास्थायासितकंबलम् धत्तूरैरर्चयेत्पुष्पैःसर्षपाक्षतमिश्रितैः नैवेद्यंगुडसंमिश्रंमाहिषक्षीरसंयुतम् भक्तंशाल्युद्भवंदेयंछागमांससमन्वितम् अभिषेकस्तुतैलेनमहागणपतेर्भवेत् धूपःस्मश्मशानजतरोःपुष्पैःसद्यःसमर्चयेत् एवंगणाधिपंकृत्वापूजयेत्पार्थिवंनरः यंयंकाममभिध्यायेत्तंतंसद्यःसमाप्नुयात् पाद्मेविशेषः सहस्रदशसाहस्रलक्षंकोटिंतथैवच यःकरोतिगणेशानांपार्थिवानांनरोत्तमः सर्वसिद्धिमवाप्नोतिनात्रकार्याविचारणा कारागृहमोचनकामः एकविंशतिदिनपर्यंतमेकोत्तरवृद्ध्यापार्थिवगणेशान्कृत्वा वक्ष्यमाणप्रकारेणसंपूज्यपुनःद्वाविंशतिदिनमारभ्यैकैकह्रासेनप्रथमदिनपर्यंतंगणेशान्कृत्वा यावद्गणेशाभवंति तावत्प्रत्यहंगणेशाथर्वशिरसाभिषेकः मूलमंत्रस्यापितावत्सहस्रजपः अभीष्टसिद्धिर्भवति एकविंशतिपुष्पाणि दाडिमीचजटामांसीबदरीनागचंपकः बृहतीचतथापाचीभृंगराजस्तथैवच मालतीकुसुमैश्चैवतुलसीमाधवीतथा करवीरंदमनकंकमलंकुमुदंतथा अन

१कथयामि २कृष्णागुरुंसंयोज्येत्यर्थ. ३ हरिद्रया ४खिच्चिडिकानैवेद्यैरित्यर्थः

सींचतथा कुंदं दूर्वां श्वेतां शमीं तथा पारिजातं जपापुष्पं बंधूकं चैकविंशतिः पुष्पाभावे पत्रं ग्राह्यं अपूपं शर्करामिश्रं नैवेद्यं कदलीफलम्
नारिकेलं च सिंदूरं दूर्वा गुग्गुलधूपकः इदं प्रत्यहं साधारणम् अथसर्वसाधारणपूजोच्यते अभीष्टसिद्ध्यर्थं पार्थिवगणपतिपूजां करिष्ये अ
श्वत्थमूलजां तुलसीमूलजां शक्रस्थलजां वा मृदमानीय पृथ्वि त्वया धृता लोका इति धरां प्रार्थयित्वा ॐ गंगणपतयेनमः मृदाहरणम् ॐ गींग-
णपतयेनमः सेचनम् ॐ गूं हेरंबायनमः संयोजनम् ॐ गैं धरणीधराय० ॐ गौं क्षिप्रप्रसादनाय० चतुर्भुजां एकदंतां सुंदरां मूर्तिं कृत्वा ॐ
गः सर्वसिद्धिप्रदायकाय० मस्तकोपरि रक्ताक्षतान् दत्वा हृदिस्थं देवं मानसोपचारैः संपूज्य नासारंध्रेणांजलिस्थसाक्षतपुष्पैः संयोज्य देवम
स्तके अक्षतपुष्पादि निधाय प्राणप्रतिष्ठां कुर्यात् ततः स्ववामभागे कलशं संस्थाप्य देवं ध्यायेत् तत्रादौ स्वशरीरे देवे च न्यासं कुर्यात् ॐ गां
गीं गूं गैं गौं गः षडंगं कृत्वा मूलमंत्रेण षडंगं कुर्यात् तद्यथा अस्य श्रीमहागणपतिमंत्रस्य गणकऋषिः निचृद्गायत्री छंदः गणपतिर्दे
वता गं बीजं ॐ शक्तिः स्वाहा कीलकं न्यासादौ विनियोगः ॐ नमो हेरंब मदमोदित मम संकष्टान्निवारय स्वाहा एवं षडंगन्यासं कृत्वा ध्यायेत्
रक्तो रक्तांगरागांशुककुसुमयुतस्तुंदिलश्चंद्रमौलिर्नेत्रैर्युक्तस्त्रिभिर्वामनकरचरणो बीजपूरात्तनासः हस्ताग्राक्लृप्तपाशांकुशरदवरदो ना
गवक्त्रो हि भूषो देवः पद्मासनो नो भवतु सुरनुतो भूतये विघ्नराजः इति ध्यात्वा मूलमंत्रेण नाममंत्रेण च पूजयेत् ॐ गणंजयाय नमः
आवाहनं० गणपतये० आसनं० हेरंबाय० पाद्यं० धरणीधराय० अर्घ्यं० महागणपतये० मधुपर्कं० यक्षेश्वराय० आचमनीयं० क्षिप्र-
प्रसादाय० मलापकर्षस्नानं० अमोघसिद्धये० पंचामृतस्नानं० अमृताय० शुद्धोदकस्नानं० रुद्रेण गाणपत्येन सूक्तेनाथर्वशिरसा वा महाभि

पेकः मन्त्राय० वस्त्रं चिंतामणये० उपवीतं० विधये० गंधं० स्कमंगलाय० रक्ताक्षतान्० बीजाय० पुष्पं० आकाशपूरकाय० स्कगंधिद्रव्यं० वरदाय०
दीपं० शिवाय० महानैवेद्यं० काश्यपाय० तांबूलं० नंदनाय० दक्षिणां० वाचासिद्धाय० फलं० ढौंढिविनायकाय० नीराजनं० सर्वसंकष्टनाशनाय०
मंत्रपुष्पं० कुमारगुरवे० प्रदक्षिणा० अघनाशिने० नमस्कारं० एवंचतुर्विंशत्युपचारान्समर्प्य ततोगणंजयादारभ्य ढौंढिविनायकांतैः एकविंशति
नामभिः एकविंशतिश्वेतदूर्वांकुरान् अभावे अन्यान् समर्प्य मूलमन्त्रमष्टोत्तरशतंजप्त्वा विशेषार्घ्यंदत्वाक्षमापयेत् अंगहीनंक्रियाहीनंभक्तिही
नंगणाधिप पूजितोसियथादेवतत्क्षमस्वजगत्पते इतिशैवागमोक्तः पूजाविधिः एवंप्रकारेणसहस्रमयुतंलक्षंकोटिंवा पार्थिवान्कृत्वांते माघा
दिशुभकाले उद्यापनंकुर्यात् तद्यथा तिथ्यादिसंकीर्त्याऽमुककामनयाकृतानां पार्थिवगणेशानांसंपूर्णफलावाप्तये तदुद्यापनंकरिष्यइतिसंक-
ल्प्य वृताचार्यश्चतुर्द्वारोपशोभितमंडपांतर्वेदिकायांसर्वतोभद्रे ब्रह्मादिदेवतास्थापनपूर्वकं कलशंप्रतिष्ठाप्य तत्र देवंस्थापयेत् तत्रादौ पूर्वोक्ता
न् न्यासान्कृत्वा अग्नआयूंषि(?) अग्मन्नूर्जमित्यनुवाकेन पयोधारयाप्रतिमाया अग्न्युत्तारणंकुर्यात् प्रतिमाप्रमाणंतु प्रत्यहंयावन्मात्रोमृण्मयोगणेशःक्रियते
तावन्मानेन तदर्धेनवासौवर्णं राजतंवादेवंकुर्यात् ततःप्रतिष्ठांकृत्वामूलमंत्रेण गणानांत्वेति वाप्रतिष्ठाप्यावरणानिपूजयेत् पूर्वादि
क्रमेण वक्रतुंडाय० एकदंष्ट्राय० गजाननाय० महादेवाय० विकटाय० विघ्नराजाय० धूम्रवर्णाय० हेरंबाय० ततोबाह्ये पूर्वादि
ब्राह्म्यै० माहेश्वर्यै० कौमार्यै० वैष्णव्यै० वाराह्यै० इंद्राण्यै० चामुंडायै० वैनायक्यै० ततोलोकेशानावाह्य पूर्वोक्तपूजाप्रकारेण पूजये-
त् पुष्पोत्तरमंगपूजा गणनाथाय० पादौपूज० गणेशाय० जानुनी० गणंजयाय० ऊरू० गणक्रीडाय० कटिं० वक्रतुंडाय० हृदयंपू० लंबोद

राय॰ कंठं॰ गजाननाय॰ स्कंधौ॰ हेरंबाय॰ हस्तौ॰ विकटाय॰ आस्यं॰ विघ्नराजाय॰ नेत्रे॰ धूम्रवर्णाय॰ शिरः पू॰ सर्वसिद्धिप्रदायकाय॰ सर्वांगं॰
एवं संपूज्य स्तोत्रैः स्तुत्वा पुराणपठनादिना रात्रिं निनयेत् प्रातरग्निं प्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् प्रधानं देवं महागणपतिं पायसतिलाज्यमोदकरक्ताक्ष-
नपंचखाद्यशमीदूर्वाद्रव्याष्टकेन तिलपायसेन वा कृतगणेशदशांशेन वा यक्ष्ये आवरणदेवता मंडलदेवताश्च दश दश तिलाहुतिभिर्यक्ष्ये एवं होमं
संपाद्य देवं संपूजयेत् होममंत्रास्तु आतूनइंद्रइति गणानांत्वेति मूलमंत्रो वा ततो होमदशांशेन तर्पणम् तद्दशांशेन मार्जनम् कृत्वा ततः आचार्यं संपू-
ज्य पीठं निवेद्य गां च दत्वा एकविंशतिब्राम्हणान् संपूज्य पक्वान्नपरिपूरितकलशं वस्त्रयुग्मसहितं सदक्षिणं तेभ्यः प्रत्येकं पूर्वोक्तैरेकविंशतिनाम-
भिः पुष्पांजलीन्दत्वा मार्जनदशांशतो ब्राम्हणभोजनसंकल्पं कृत्वा भूयसीं दत्वा सदन्नेन द्विजान् संतर्प्य व्रतपूर्णतां वाचयित्वा ऽशिषो गृहीत्वा
इष्टजनैः सह भुंजीत अयमुद्यापनप्रकारो रुद्रयामलोक्तः इतिश्रीमच्चित्पावन॰ व्रतोद्यापनकौमुद्यां पार्थिव गणेशोद्यापनं समाप्त-
म् अथ तुलसीविवाहविधिः विष्णुयामले आदावेवाथ तुलसीं वने वा स्वगृहेऽपि वा मासमात्रेण संवर्ध्य ततो यजनमारभेत् सौम्याय-
पने प्रकर्तव्यं गुरुशुक्रोदये तथा अथवा कार्तिके मासि भीष्मपंचदिनेऽपि वा वैवाहिकेषु ऋक्षेषु पूर्णिमायां विशेषतः मंडपं कारयेत्तत्र कुंडवेद्यो-
विवाहवत् ब्राम्हणं देशिकं चैव चतुरश्चर्त्विजः गृहयज्ञं पुरस्कृत्य मातृणां यजनं तथा कृत्वा नांदीमुखश्राद्धं सौवर्णं स्थापयेद्धरिम् कृ-
त्वा तु रोप्य तुलसीं लग्ने त्वस्तमिते रवौ गोधूलिकलग्ने इत्यर्थः संपूज्यालंकृतां तां च प्रदद्याद्विधिनो हरेः हरये इत्यर्थः समभुनेति मंत्रेण
वस्त्रयुग्मेन वेष्टयेत् यदाबध्नतिमंत्रेण कंकणं पाणिपल्लवे आजं ददाति मंत्रेण करग्रहो विधीयते कर्तव्यश्च ततो होमो विशेषाद्विधि-

पूर्वकम् आचार्योवेदिकाकुंडे जुहुयान्नवाहुतीः ॐ नमो भगवते वासुदेवाय स्वाहा ॐ नमो नारायणस्वाहेतिवायजमानः सपत्नीकः सहा-
मात्यैश्च गोत्रजैः प्रदक्षिणाःप्रकुर्वीतचतस्रोविष्णुनासह विष्णुसहिततुलस्याइत्यर्थः पठेयुः शांतिकाध्याय तथावैष्णवसंस्तवान् गायंतु-
मंगलंनार्योभेरीतूर्यादिनिःस्वनैः गापीठंचतथाशय्यामाचार्यायनिवेदयेत् ऋत्विग्भ्योदक्षिणांदद्यात्सदन्नैर्भोजयेद्विजान् एवंप्रतिष्ठितांदे-
वींविष्णवेयःसमर्पयेत् आजन्मादर्जितात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः अथप्रयोगः तिथ्यादिसंकीर्त्यममाखिलविविधपातकशमनपूर्वकमभीष्ट
सिद्धिद्वाराश्रीमहाविष्णुप्रीत्यर्थंतुलसीविवाहंकरिष्ये इतिसंकल्प्य तदंगंस्वस्तिवाचनादिग्रहयज्ञंचकृत्वा एवमाचार्यमृत्विजोवृत्वातुलस्या आल
वालंपरितोमंडपंचकृत्वा विवाहवत्तत्रतुलसीपुरतोवेदींकृत्वातुलस्याहरिद्रारोपणादिकृत्वावेधांसर्वतोभद्रेहैमंविष्णुं इदंविष्णुरितिमंत्रेण रौप्यमयीं
तुलसींच तुलसिश्रीसखिशुभे पापहारिणिपुण्यदे नमस्तेनारदनुते नारायणमनःप्रिये इतिसंस्थाप्यसंपूज्य वस्त्रभूषणादिनाभूषयित्वागोधू
ललग्नेमध्येअतःपटंधृत्वा विवाहवत्सर्वमंगलाष्टकादिपठित्वांतःपटंनिःसार्य ॐ पुण्येत्युक्त्वासंकल्पपूर्वकंसालंकारां वस्त्रयुग्मवेष्टितां तुलसीं
हरयेप्रतिपाद्य यदाबध्नेति मंत्रेणोभयोः कंकणंबध्वा आजंददादितिमंत्रेण करग्रहंकृत्वा आचार्योवेदिकायां पाकयज्ञविधानेन अग्निंप्रतिष्ठा-
प्य तुलसीविवाहहोमे देवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्ये इतिसंकल्प्य अत्रप्रधानं विष्णुंत्रयोदशाक्षरमंत्रेणाष्टादशाक्षरेणवानवाज्याहुती-
र्यक्ष्ये शेषेणस्विष्टकृदादि ततोयजमानश्चतस्रः प्रदक्षिणाःकृत्वा शांतिपाठादिपठित्वा तूर्यादिघोषपूर्वकं यथाविभवं विष्णुंतुलसींच संपूज्य
पीठंगांचाचार्यायऋत्विग्भ्योदक्षिणांचदत्वा ब्राह्मणान्भोजयेदिति अथतुलसीपूजनंविष्णुधर्मोक्तंविलिख्यते तुलसीमंगणेवेदिकायांरोपयि-

स्त्वापूजयेत् अभीष्टसिद्ध्यर्थंतुलसीपूजांकरिष्ये ततःकलशंसंपूज्यध्यायेत् ध्यायामितुलसींदेवीं श्यामांकमललोचनाम् प्रसन्नांपद्मक
ल्हारवराभय चतुर्भुजाम् किरीटहारकेयूरकुंडलादिविभूषिताम् धवलांशुकसंयुक्तां पद्मासननिषेदुषीम् ध्यानं भगवत्यैतुलस्यैन॰ आवा
हनं॰ विष्णुवल्लभायै॰ आसनं॰ सर्वदेवमयायै॰ पाद्यं॰ सर्वतीर्थमयायै॰ अर्घ्यं॰ दैत्यांतकप्रियायै॰ आचमनीयं॰ सर्वलोकहितायै॰ स्नानं॰
लक्ष्मीसहोदरायै॰ वस्त्रं॰ महादेव्यै॰ गंधं॰ रमावासायै॰ पुष्पं॰ अभीष्टदायै॰ धूपं॰ पापहारिण्यै॰ दीपं॰ भगवत्यै॰ नैवेद्यं॰ अमृतसंभूतायै॰ तांबू
लं॰ अमृतरूपिण्यै॰ दक्षिणां॰ जगद्धात्र्यै॰ नीराजनम्॰ प्रदक्षिणायै॰ प्रदक्षिणां॰ परमेश्वर्यै॰ नमस्कारं॰ अभीष्टदायै॰ प्रार्थनाम् ततःतु-
लसीमंत्रमष्टोत्तरशतंयथाशक्तिवाजपेत् तुलसिश्रीसखिशुभेपापहारिणिपुण्यदे नमस्तेनारदनुतेनारायणमनःप्रिये ततःस्कंदोक्तंतुलसीकवचं
पठेत् अस्यश्रीतुलसीकवचस्य विष्णुर्ऋषिः अनुष्टुप् छंदः तुलसीदेवता अभीष्टसिद्ध्यर्थेजपेविनियोगः तुलसीमेशिरःपातु भालंपंकजधा-
रिणी दृशौमेपद्मनयनाश्रीसखीश्रवणेमम घ्राणंसुगंधामेपातु मुखंचसुमुखीमम जिह्वांमेपातुशुभदा कंठंविद्यामयीमम स्कंधौकल्हारि-
णीपातु भुजौमेपापहारिणी करौपद्मकरापातु हृदयंविष्णुवल्लभा पुण्यदामध्यसंपातु नाभिंसौभाग्यदायिनी कटींकुंडलिनीपातु ऊरूनारदवंदिता
जननीजानुनीपातु जंघेसकलवंदिता नारायणप्रियापातु सर्वांगंसर्वरक्षका संकटेविषमेदुर्गेभयेवादमहाहवे नित्यंहिसंध्ययोःपातु तुलसीस
र्वतःसदा इतीदंपरमंगुह्यं तुलस्याःकवचंमुदा तुलसीकाननेतिष्ठन्नासीनोवाजपेदिदम् सर्वान्कामानवाप्नोति विष्णुसायुज्यमृ-
च्छति ·इतितुलसीकवचम् अथधात्रीव्रतम् विष्णुधर्मोत्तरे तद्विधिः आश्विनपौर्णमासीमारभ्य कार्तिकपौर्णमासीपर्यंतक

तव्यम् अशक्तावतिमंदिनत्रयंपूर्णिमायावाकार्यम् तिथ्यादिसंकीर्त्य ममाखिलपापक्षयपूर्वकं चतुर्विधपुरुषार्थसिद्धिद्वारा वाश्रीपरमेश्वरप्री
त्यर्थं धात्रीमूले विष्णुपूजांचकरिष्ये इतिसंकल्प्य धात्र्याः आलवालंकृत्वा तन्मूलेपञ्चरंगोपेतांवेदिकांकृत्वा तत्रविष्णुंसंस्थाप्यपूजयेत् शांता
कारंभुजगशयनमितिध्यात्वा पुरुषसूक्तेनपूजयेत् धूपात्प्रागंगपूजा दामोदराय० पादौपू० केशवाय० कटीपू० नारायणाय० उदरंपू० वामनाय०
कंठपू० श्रीधराय० बाहू० गोविंदाय० मुखं० सहस्राक्षाय० नेत्रेपू० सर्वेश्वराय० ललाटंपू० विष्णवे० शिरः० त्रिविक्रमाय० सर्वांगंपू० नमस्कारानंत
रंविशेषार्घ्यं पुष्पश्रीफलसंयुक्तंदद्यात् तत्रमंत्रः नमःसहस्रशीर्षायसहस्राक्षायतेनमः नमस्तेसहस्रपदेपुरुषायनमोस्तुते सहस्रनाम्ने
देवेशप्रसीदत्वंममाच्युत अर्घ्यंगृहाणभगवन्सर्वकामप्रदोभव ततःप्रार्थयेत् भगवन्देवदेवेशलोकनाथजगत्पते अक्षयासंततिर्मेस्तुदामो
दरनमोस्तुते ततोधात्र्यैनमइतिनाममंत्रेणषोडशोपचारैः धात्रींसंपूज्य अथवाषोडशनामभिः षोडशोपचारान्कल्पयेत् शांत्यै० कांत्यै० मे-
धायै० प्रकृत्यै० विष्णुपत्न्यै० महालक्ष्म्यै० रमायै० कमलायै० इंदिरायै० कल्याण्यै० कमनीयायै० सावित्र्यै० जगद्धात्र्यै० गायत्र्यै० धृत्यै० अ
व्यक्तायै० गधोत्तरमंगपूजा विश्वरूपायैनमः पादौपू० रुद्ररूपायै० कटी० अब्धिसंभवायै० हृदयम्० लोकमात्रे० मुखं० धात्र्यै० शिरः० एवंसं
पूज्य ततोष्टदिक्षुदीपान्बलिंधात्र्यैनमइतिदत्वातथैवाष्टकृत्वः सूत्रेणवेष्टयित्वाष्टकृत्वःप्रदक्षिणाःनमस्कारांश्चकृत्वाप्रार्थयेत् धात्रीदेवि
नमस्तुभ्यंसर्वपापक्षयंकरि वर्चस्वंकुरुमांदेविधनवंतंतथाकुरु पुत्रान्पौत्रान्बलंप्रज्ञांदेहिमेजगदीश्वरि संवत्सरकृतंपापंदूरीकुरुममाक्षये
ततोधात्रीमूलेसव्येनैवतर्पयेत् पितापितामहश्चान्येअपुत्रायेचगोत्रिणः वृक्षयोनिगतायेचयेचकीटत्वमागताः तिर्यग्योनिगतायेचयेचब्र-

ह्मांडमध्यगाः पिशाचस्त्वंगनायेच येच्चप्रेतत्वमागताः तेपिबंतु मयादत्तं धात्रीमूले क्षयं पयः तेसर्वेतृप्तिमायांतु धात्रीमूलेनिषेचनात् एवंप्रत्यहं-
मासपर्यंतं कृत्वा अंतेउद्यापनविधिनामंडले सौवर्णीधात्रीमूले हैमं विष्णुं पूर्ववत्संपूज्य घृताक्त तिलैरष्टोत्तर शतं पृथक् पृथक् तत्तन्मंत्राभ्यां हुत्वा-
चार्याय पीठंव्रतपूर्तये गां च दत्वा सर्वसंपूर्णतासिद्धये सुवर्णयुक्तं घृतपूरितं कांस्यपात्रं दद्यात् तत्रमंत्रः कांस्यंब्रह्ममयं प्रोक्तमाज्यंभोज्यंदिवौकसाम्
सुवर्णमग्निदैवत्यमतः शांतिं प्रयच्छ मे ततोद्विजान्संभोज्य आशिषोगृहीत्वा स्वयंभुंजीत इतिश्रीमुच्चित्तपावन० व्रतोद्यापनकौमुद्यां तु
लसीविवाहविधानं धात्रीविधानंच समाप्तम् अथ ध्वजारोपणं बृहन्नारदीये यःकुर्याद्विष्णुभवने ध्वजारोपणमुत्तमम् संपूज्यते-
:किमन्यद्बहु भाषितम् सर्वपापहरं कर्म ध्वजारोपणसंज्ञितम् महापातकयुक्तोपि युक्तोवासर्वपातकैः ध्वजंविष्णुगृहे कृत्वा सर्व
पापैः प्रमुच्यते यावद्दिनानि वसति ध्वजो विष्णुगृहे द्विजाः तावद्युगसहस्राणि हरिसारूप्यमश्नुते स्वारोपितं ध्वजं विष्णुगृहे धूनोति यः पुमा
न्तस्यसर्वाणि धुन्वंति पापानि निमिषार्द्धेन इति तत्रविधिः कार्तिकासितदशम्यां नियमान्वितः एकादश्यामुपोषितः विष्णुः स्मरण
तत्परः द्वादश्यां प्रातर्यथाविधि स्नात्वा नित्यकर्म निर्वर्त्य संकल्पं कुर्यात् तिथ्यादिसंकीर्त्य अशेषपापौघक्षयद्वारा सकलाभीष्टसिद्धिपू
र्वकं विष्णुसारूप्यकामो विष्णुद्वारे ध्वजारोपणं करिष्ये पुण्याहवाचनादि कृत्वा आचार्यं चतुरो ऋत्विजश्च वृत्वा तैः सह दे
वं पुरुषसूक्तेन संपूज्य ततोत्युच्च ध्वजस्तंभौ गायत्र्या प्रोक्ष्य ध्वजयुतौ कृत्वा तत्रसुर्यं वैनतेयं हिमांशुं धातारं विधातारंच नाममंत्रै रावा-
ह्य संपूज्य च ध्वजौ हरिद्राक्षतगंधपुष्पादिभिर्भूषयित्वा शुद्धभूमौ स्थंडिले अग्निं प्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्रप्रधानम् विष्णुं

शतं पायसाहुतिभिः सूर्यवैनतेयहिमांशुं धातारं विधातारंचाष्टाष्टसंख्यया पायसाज्याहुतिभिः शेषेणास्विष्टकृत मित्यादि विष्णुहोममंत्राः
षोडशर्चं पुरुषसूक्तं इरावती इति प्रतिद्रव्य मष्टाष्टशाभिर्मंत्रैः षोडशावृत्याहोमयेत् उदुत्यंजातवेदसमितिसूर्यस्य सामध्वनिशरीरस्त्वमिति
गरुडस्य सोमोधेनुमिति हिमांशोः धातुर्धातादवातुनोरयिमीशानोजगतस्पतिः सनः पूर्णेनवावनत् विधातुः योनः पिताजनितायोवि-
धातायोनः सतो अभ्यासज्जजानइति ततः सौर मन्त्रान् शांतिसूक्तानि च पठित्वा जागरणादिनारात्रिं निनयेत् प्रातर्देवं संपूज्य ततः सूक्तपाठैः
स्तोत्रपठनैर्नृत्यमंगलवाद्यघोषैः सह देवं प्रदक्षिणीकृत्य देवालयं ध्वजा वानीय देवस्यद्वारदेशेशिखरे वास्तु स्थिरीकृत्वा ध्रुवसूक्तं पठित्वा तं-
संपूज्य पुनर्देवालये देवंविशेषेणसंपूज्य इदंस्तोत्रं पठेत् सूतउवाच नमस्ते पुंडरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावन नमस्तेस्तु हृषीकेश महापु-
रुषपूर्वज यत्रेदमखिलंजातं यत्रसर्वं प्रतिष्ठितम् लयमेष्यति यत्रैतत्तं प्रपन्नोस्मि केशवम् नजानंति परंभावं यत्रब्रम्हादयः सुराः योगिनो
यंनपश्यंति तंवंदे ईशरूपिणम् अंतरिक्षंतु यन्नाभिर्द्यौर्मूर्धा यस्यचैवहि पृथिवी यस्यपादौच तंवंदे विष्णुरूपिणम् यस्यश्रोत्रे दिशःस
र्वा यच्चक्षुर्दिनकृच्छशी ऋक्सामयजुषो नेति तंवंदे ब्रम्हरूपिणं यन्मुखाद्ब्राम्हणाजाता यद्बाहोरभवन्नृपाः वैश्यायस्योरुतोजाताः प
द्भ्यांशूद्रोव्यजायत मायासंगममात्रेण पुरुषंयंवदंतिहि स्वभावविमलंशुद्धं निर्विकारं निरंजनम् एकोविष्णुर्महद्भूतं पृथग्भूतान्यनेकशः
त्रीन्लोकान्व्याप्य भूतात्मा भुंक्ते विश्वभुगव्ययः योदेवः सर्वभूतानामंतरात्मा जगन्मयः निर्गुणः परमानंदः समे विष्णुः प्रसीदतु
चतुर्भिश्च चतुर्भिश्च द्वाभ्यां पंचभिरेवच हूयते च पुनर्द्वाभ्यां समे विष्णुः प्रसीदतु परेशः परमानंदः परात्परतरः प्रभुः चिद्रूपश्चसवि-

ज्ञेयः समे विष्णुः प्रसीदतु ज्ञानिनां कर्मिणांचैव तथाभक्तिमतांनृणाम् गतिदाताविश्वगम्यः समेविष्णुः प्रसी० यइदंकीर्तयेन्नित्यं स्तोत्राणा
मुत्तमोत्तमम् सर्वपापविनिर्मुक्तः परंसायुज्यमाप्नुयादिति ततोद्वादशब्राह्मणान् संभोज्य दक्षिणादिनाप्रतोष्य आशिषोगृहीत्वाभुंजीत ए
वमेवशिवादीनांतत्रगरुडस्थाने वृषभः अन्यत्समानं होमेपौरुषंत्र्यंबकं कद्रुद्रायेति इतिध्वजारोपणम् अथकार्तिकादिमासव्रतोद्यापनं
पाद्मे आदौमध्ये अंतेपूर्णिमायांवा कार्यम् तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनः सकल पापनाशन पूर्वक मैहिकामुष्मिक विविधसुखप्राप्तिद्वारा
श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं कृतंयत्कार्तिकादिमासस्नानं तत्संपूर्णफलावाप्तये तदुद्यापनंकरिष्य इतिसंकल्प्य वृताचार्यस्त्रिंशद्दंड प्रमाणेयथा
शक्तिवाकृते मंडपे पंचरंगोपेत मंडलेब्रम्हादिदेवतास्थापन पूर्वकंकलशंहैमंरौप्यंताम्रंवा षोडशपलमितंप्रतिष्ठाप्य तत्रपूर्णपात्रेष्टदलेकर्षमा
त्रतदर्धंतदर्धंवाहैमंलक्ष्म्यायुतंदामोदरं इदंविष्णुरितिमन्त्रेण प्रतिष्ठाप्यपुरतोगरुडं परितोलोकेशानावाह्य पुरुषसूक्तेन संपूज्य स्तोत्रैः स्तुत्वाजा
गरादिनारात्रिंनिनयेत् प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् अत्रप्रधानम् लक्ष्म्यायुतंदामोदरं साज्यथवसिश्रितनिलाश्वत्थ समिद्धुत पंचखा
द्यद्रव्यचतुष्टेनाष्टोत्तर सहस्राहुतिभिः परिवारदेवताः ब्रम्हादिदेवताश्च दशदशतिलाहुतिभिर्यक्ष्ये ततआचार्यायपीठंदद्यात् तत्रमंत्रः
दामोदर सलक्ष्मीक सुप्रतीकजनार्दन त्वंमांमोचयपापाद्वै तवमूर्तिप्रदोयतः अधिकफलावाप्तयेसोपस्कराशय्यांगांचदत्वाततस्त्रिंशदेकंवापक्का-
न्नपूरितंकांस्यपात्रंसदक्षिणंदद्यात् तत्रमंत्रः कांस्यंविष्णुमयंप्रोक्तं पक्कान्नैःपरिपूरितं ब्राम्हणाय प्रदास्यामि केशवः प्रीयतामिति ततोब्राम्हणान्-
सदन्नेनसंभोज्यदक्षिणांदत्वाऽशिषोगृहीत्वाबंधुजनैःसहभुंजीत एवमेवमाघवैशाखयोः माघेतुमाधवोदेवोवैशाखेमधुसूदनः इतिकार्तिकादिमासोद्याप०

अथत्रिपुरविधिः पाद्मे कार्तिकमासपर्यंतंप्रत्यहंदीपदानंकृत्वा अंतेपूर्णिमायांत्रिपुरंज्वालयेत् तत्रविधिः पौर्णिमास्यांसायंकालेदेव एवं
लस्यावा अग्रेभागे अन्यत्रवायत्रकुत्रापिस्थलेमृदावेदिकांनिर्माय तत्रकदर्पंपूजयेत् तद्यथा तिथ्यादिसंकीर्त्यभीष्टसिद्धिद्वाराश्री
प्रीत्यर्थंत्रिपुरप्रज्वलनंकरिष्येइतिसंकल्प्य अक्षतपुंजेगणेशंशंभुंचसंपूज्यवेदिकायांअष्टदले ताम्रपात्रेकलशेद्विभुजंहेमंकंदर्पनाममंत्रेण
स्थाप्य पट्टकूलेनसंछाद्यपंचामृतस्नानपूर्वकंविष्णुमंत्रेणषोडशोपचारैः पूजयेत् ततआज्येनतिलतैलेनवात्रिपुरपूजापुरःसरंप्रज्वालयेत् तत्रमंत्रः
टाःपतंगामशकाश्चवृक्षाजलेस्थलेयेविचरंतिजीवाः दृष्ट्वाप्रदीपंनचजन्मभागिनोभवंतिनित्यंश्वपचाहिविप्राः दीपमंत्रः आज्येनवर्तिसंयुक्तं
रंवह्नियोजितम् गृह्यकदर्पदेवेशप्रीतोभवसमाहितः तदानींतूर्यादिघोषःकर्तव्यः ततोदह्यमानेत्रिपुरेप्रदक्षिणत्रयंकुर्यात् ततआचार्यसंपू
कंदर्पमूर्तिंदत्वा गांचदत्वाद्विजेभ्योदक्षिणादत्वावंदिजनान्तोषयेत् इतित्रिपुरविधिः अथव्यासपूजनम् पाद्मे आषाढ्यांकार्तिक्यांवा कार्यं
थ्यादिसंकीर्त्य ममेहजन्मनिजन्मांतरेवाचतुर्दशविद्याधिगमनसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंव्यासपूजांकरिष्यइतिसंकल्प्य गणेशपूजादिविधाय
वालयेमठेवापीठेमध्यभागेनारायणस्वरूपिणंव्यासपूर्वादिषु पैलंवैशंपायनंजैमिनिंसुमंतुंपुरतःशुकंपरितःसप्तऋषीन्गुरुंपरमेष्ठिगुरुंपरात्परः
रुंसंपूज्यानंतकूर्मंपृथिवींपंचोपचारैः सपूज्यततोयतीन् कौपीनाच्छादनादिनाप्रपूज्यद्विजेभ्योदक्षिणांदत्वा आशिषोगृहीत्वानमेत् इतिश्रीम
त० व्रतोद्यापनकौमुद्यांकार्तिकादिमासस्नानोद्यापनध्वजारोपणत्रिपुरदीपनव्यासपूजनविधानानिसमाप्तानि अथअश्वत्थोद्यापनंतदुक्तंशौन
ये स्थापनादष्टमेवर्षेद्वादशैकादशेपिवा उत्तरायणेगुरुशुक्रोदयेमाघफाल्गुनचैत्रवैशाखेषु शुक्लपक्षेशुभनक्षत्रेशुभवारतिथिलग्नके स्कंध

पांकुरान्विते विद्युता दावाग्निना वानभिहिते ऽश्वत्थे सत्य श्वत्थोद्यापनं कुर्यात् तत्रादौ कनककुंडले कनकसूत्रे कनकमौंजीं होमद्रव्यादि सर्वसंभा
यथासंभवं संभृत्य अश्वत्थस्य चतुरस्त्रां वेदिकां विधायाश्वत्थमूले वर्तुलं चतुरस्त्रं वा ऽलवालं कृत्वा तत्र तुलसीं प्लक्षशाखां शमीं च रोपयित्वाश्वत्थवेदिं
चतुरस्त्रं समंताच्च चतुर्द्वारं चतुर्हस्तं अधिकं वा मंडपं अश्वत्थात्पूर्वे पश्चिमे उत्तरे वोक्तलक्षणं मंडपं कृत्वा स्वगृहे ज्योतिर्विदा दिष्टे मुहूर्ते प्रधानसंकल
र्यात् तद्यथा तिथ्यादि संकीर्त्य आत्मनो ऽखिलपापक्षयद्वारा भीष्ट सिद्धि पूर्वकं आत्मना सहैक विंशति पुरुषानुद्धर्तु कामः श्रीपरमेश्वर
त्यर्थमश्वत्थोद्यापनं तथा ऽश्वत्थस्याभीष्ट सिद्धि दातृत्वार्थं तदुपनयनं करिष्ये तदंगविहितं गणेशपूजनं पुण्याहवाचनं मातृकापूजनं नांदीश्राद्ध
र्यादिवरणं च करिष्ये इति संकल्प्य स्वगृह्यविधिना तानि कृत्वा आचार्यादीन् वृणुयात् अस्मिन्कर्मणि आचार्यत्वामहं वृणे वृतोस्मि इति वदेत्
ब्रह्माणं सदस्यं उपद्रष्टारं वृत्वा सर्वान् मधुपर्कादिना संपूज्य प्रार्थयेत् अस्य यागस्य निष्पत्तौ भवंतो भ्यर्थिता मया सुप्रसन्नैश्च कर्तव्यं कर्मेदं विधि
ततः स्वगृहे एव ग्रहमखादि विधाय ततः सऋत्विक् सपत्नीको यजमानः संपूर्णकलशहस्तः भद्रं कर्णेभिरिति मंत्रेण मंगल
श्वत्थ प्रादक्षिण्येन मंडपपश्चिमद्वारमागत्य तत्र धरां संपूज्य मंडपं प्रविश्य कलशमश्वत्थसमीपे निधाय निर्ऋति वरुणयोर्मध्ये उपवि
ततः आचार्यः आचार्यकर्म करिष्ये इति संकल्प्य शरीरशुद्ध्यर्थं भूतशुद्ध्यादि पौरुषज पंच कृत्वा यदत्र संस्थित मिति
आपोहिष्ठेति उत्तरनारायणेन च कार्यं ततो देवा अव्य-
पलाजान्विकीर्य साधितपंचगव्येन कुशैः सर्वत्र प्रोक्षणं २
ततो यथोक्त मंडपकरणे मत्कृत रुद्रानुष्ठान कौमुदी स्तोद्याप०

पपूजयेत्   साधारणमंडपेतु प्राग्द्वारे अमंत्रकं चूतपल्लवतोरणं दक्षिणे प्लक्ष पल्लव तोरणं पश्चिमे वट पल्लव तोरण मुत्तरे अशोक पल्लव तो... णायूएव
कृष्णाहरित पताका   अश्वत्थ शिरसि चित्र ध्वजंच बध्वा तथैव प्रागादि द्वार चतुष्टये वेदादिक्रमेण द्वौ द्वावेक मेकं वाजपार्थे ब्राम्हणं वृणुयात्   तेन
श्वत्थस्य हरिद्रातैलरोपणादि लौकिकं विधाय अश्वत्थवेदिकायां ईशान्य प्रदेशे सर्वतो भद्रं विरच्य ब्रम्हादिदेवतास्थापन करिष्य इति संकल्प्य उक्त
ण संस्थाप्य संपूज्य तदुपरि अक्षतपुंजे मध्य प्रदेशे कृताग्न्युत्तारण सौवर्ण प्रतिमाया इदं विष्णुरिति मंत्रेण वासुदेवं तद्वामतः   अघस्यायोषणेतिमं
क्मिणी तद्दक्षिणत. सत्यासत्येति मंत्रेण सत्यभामां   तत प्रक्षोदसाधायसेति मंत्रेण सरस्वती   आतूनइंद्रेति गणपतिं चावाह्य पौरुषेण सूक्ते
पूज्य ततोश्वत्थपरित   पीठसमततोवा अष्टौ कलशान् स्थापन प्रकारेण संस्थाप्य तत्र पूर्व कलशे शुद्धोदक मापोहिष्ठे ति नवर्चेन सूक्तेन द्वितीये गं
आनोभद्राइति दशर्चेन तृतीये क्षीरोदकं स्वस्तिनो मिमीते ति पंचर्चेन चतुर्थे पंचगव्यं शन्नइंद्राग्नी इति पंचदशर्चेन पंचमे हरिद्रोदकं एतोन्विंद्रेतिक्र
षष्ठ कलशे सर्वौषध्युदक समुद्रज्येष्ठा इतिचतसृभिः सप्तमे कुशोदकं   यादिव्या इति   अष्टमे कुशोदकं   प्रसुव आप इति नवर्चेन उक्त प्रकारेण पू
त्रांत कृत्वा   तत्र पूर्वादिक्रमेण इंद्रादीन् तत्तन्मंत्रैरावाह्य संपूजयेत्   ततोश्वत्थं पुरुषसूक्तेनाथर्वशिरसा च संशोध्य   पचामृताभिषेकंच कृ
काषायवस्त्रयुग्मेनच संवेष्ट्य   तत पूर्वादि दिक्षु चत्वारि स्थंडिलानि विधाय   तेषु होमार्थंच तु रा चार्यान् वृत्वा ते स्व गृह्य विधिनाग्नीन् स्था
युः   अत्रकेचन ईशान पूर्वयोर्मध्ये ग्रह होमादिकं कर्तुं पंचम मिच्छंति   बहव. पूर्वकुंडे   एव ग्रह प्रधानहोमादिकं कुर्वंति   पूर्वमकृत ग्रहयज्ञई
न्यावेदिकायां मत्कृत रुद्रानुष्ठान कौमुदी स्थ प्रकारेण ग्रहानावाह्य संपूज्य अन्वादध्यात्   तत्र पूर्वकुंडे पूर्वकृत ग्रहयज्ञे सति आदित्यादि नवग्र

नमुकसंख्ययार्कादिसमिच्चर्वाज्यद्रव्यैः अधिदेवताप्रत्यधिदेवताश्च अमुकसंख्ययातैरेवद्रव्यैः तथा आनोभद्रेतिमंत्रेण विश्वान्देवान् चरूद्र
व्योष्टोत्तरशतसंख्यया तथा वासुदेवादि पीठदेवताः अश्वत्थसमिच्चर्वाज्यद्रव्यैः अष्टोत्तरशतसंख्यया ब्रम्हादिदेवताः इंद्रादिलोकपालाश्चैकै
काज्याहुत्या यक्ष्ये पंचमकुंड पक्षे आदौ पंचमकुंडे ग्निप्रणयनं ततश्चतुर्ष्वग्निप्रणयनं तत्र पंचमकुंडे ग्रहहोमः वासुदेवादीनां होमो ब्रम्हा
दीनांच पूर्वकुंडे विश्वेदेवानां लोकपालानांच होमः अथ दक्षिणकुंडे गणपतिं तिलाज्यद्रव्येण अष्टोत्तरशतसंख्यया यक्ष्ये पश्चिमे अष्टौ लोके
न् वास्तुंच शमीसमिद्भिः अष्टोत्तरशताष्टाविंशतिसंख्यया वा यक्ष्ये उत्तरे नारायणं पौरुषेण सूक्तेन प्रत्यृचं आज्यद्रव्येणाष्टोत्तरशतसंख्यया य
एवं तत्तन्मंत्रैर्होमं संपाद्य स्विष्टकृदादिबल्यंतं कृत्वाधिवसेत् पुराणादिना रात्रिं निनयेत् केचन कषायवस्त्रदानांतं कृत्वा परेद्युरेव होमादिकुर्वं
त्यंति प्रातः पीठदेवताः संपूज्य अष्टकलशदेवता विसृज्य अष्टभिर्ब्राम्हणैः स्नानं ग्राहयित्वा आचार्यः पवमानः सुवर्चन इत्यनुवाके
श्वत्थं त्रिः परिषिच्य किंचिदवशिष्टोदकान् कलशान् पूर्वस्थानेषु स्थापयेत् ततो यजमान आचार्यो वा ऽश्वत्थपश्चिमे स्थंडिले संस्कार
मं कुर्यात् तद्यथा अश्वत्थस्य पुंसवनादि समावर्तनांतान् संस्कारान् व्याहृति द्वारा करिष्ये इति संकल्प्य अग्निं पवमानं
तिष्ठाप्यान्वाद्ध्यात् अत्र प्रधानं अग्निं वायुं सूर्यं प्रजापतिं आज्यद्रव्येण प्रतिसंस्कारं चतुः चतुः संख्याकाहुतिभिर्यक्ष्ये
संस्कारहोमांते वनस्पते शतवल्शो इति मंत्रेण अश्वत्थं स्पृशेत् एवमुपनयनपर्यंतं कृत्वा यजमानाश्वत्थांतराले पटं
कृ मुहूर्ते मंगलाष्टकपाठपुरः सरं तदेव लग्नमिति पठिते अंतःपटं निसार्य ध्रुवसूक्तं पठित्वा ये यज्ञेनेति वर्ग पंचकं...

स्थमंत्रांश्च पठित्वा कौपीनं यज्ञोपवीतं कनकमयीं दर्भमयीं वा मेखलां दंडं च तत्तन्मंत्रैर्धृत्वा सप्रणवां सव्याहृतिकां साशिरस्कां गायत्रीं भू
वत्पठेत् इत्युपनयनम् ततो महानाम्न्यादिसमावर्तनांतं कृत्वा कनककुंडले कर्णयोश्च दत्वा आयुष्यं वर्चस्यमिति पठित्वा मौंजीं विसृज्य शुक्ले
त्वा ममाग्ने इति सूक्तं पठेत् ततः स्विष्टकृदादिहोमशेषं समापयेत् अथ विवाहः तत्रादौ अश्वत्थाल वाले शतकुंभमितं जलं क्षिप्त्वा दुग्धमप्यानु
भैश्च सिक्त्वा वस्त्रयुग्मेन अश्वत्थतुलस्यादि शाखा वा वेष्टयित्वा तुलस्याः कंचुकीं वस्त्रं कंठभूषणं मौक्तिकं कर्णपादभूषणानि च दत्वा अश्वत्थवेद
विवाहविधिं करिष्य इति संकल्प्य पूर्वसंस्कारहोमस्थंडिलोत्तरप्रदेशे स्थंडिलं निर्माय योजकनामानमग्निं प्रतिष्ठाप्यान्वाधानं अत्र प्रधानं महा
व्याहृतिमंत्रेणाष्टोत्तरशतसंख्यया तिलाज्यद्रव्येण तथा महाव्याहृतिभिः तिलाज्यद्रव्येणाष्टोत्तरशतसंख्यया यक्ष्ये महाव्याहृतयस्तु भूरग्न
ये च पृथिव्यै च महते च स्वाहा भुवो वायवे चांतरिक्षाय महते च स्वाहा सुवरादित्याय च दिवे च महते च स्वाहा भूर्भुवः सुवश्चंद्रमसे० हुते च स्वि
एवं होमं कृत्वा तुलस्यश्वत्थयोः चतुरः शाखामयान् हस्तान् गृभ्णामीति मंत्रेण योजयेत् ततः स्विष्टकृदादि होमशेषं समाप्य ततोऽश्वत्थं पुरुष
रूपसूक्तेन षोडशोपचारैः संपूज्य अश्वत्थं तुलसीं च प्रार्थयेत् अश्वत्थत्वं जगन्नाथः पुरा देवैर्विनिर्मितः पापात्संत्राहि नो देव पुण्यं देहि मह्यं नि
लम् क्षीरोदधिसमुद्भूते तुलसि हरिवल्लभे अश्वत्थोद्यापनं पुण्यं मत्यं देहि श्रियै नमः ततः आचार्यः क्षेत्रपालबलिं दत्वा सर्वे आचार्याः स्वस्व
पूर्णाहुतिं हुत्वा कर्मशेषं समापयेयुः ततः यजमानः पीठपूजां विधाय कृतस्याश्वत्थोद्यापनस्य सांगतासिद्ध्यै आचार्यादिभ्यो दक्षिणाप्रदान
हं करिष्ये पूजापूर्वकं दत्वा ततः आचार्यादयः पूर्वस्थापिताष्टकलशोदकेन दूर्वापल्लवैः सपत्नीकयजमानमभिषिंचेयुः तत्र मंत्राः आनोभद्राः

ग्रं· ७७

तिदशर्चंसूक्त अस्यवामस्येतिद्विपंचाशदृचं सूक्तं मुंचामित्वेतिपंचर्चंसूक्तं समुद्रज्येष्ठाइत्यादयः सुरास्त्वामभिषिंचंतु इत्याद्याः एवमभिषिक्तो
यजमानः तिलकादिधृत्वा अग्निंपीठदेवतांश्चसंपूज्य उत्तिष्ठब्रह्मणस्पत इत्युत्थाप्यसोपस्करंपीठमाचार्याय दत्वासंपूर्णतासिद्ध्यै गांच
त्वा मंडपंसदस्याय आचार्याय वादत्वा भूयसींच दत्वा कर्मेश्वरार्पणं कृत्वा शताधिकान् ब्राह्मणान् संभोज्य आशिषो गृहीत्वा श्वत्थोद्यापन संपूर्ण
वाचयित्वा इष्टजनैः सह भुंजीत एवंयः कुरुते तस्यवर्धते श्रियमायुषम् कुलकोटीः समुद्धृत्य विष्णुलोके महीयते इति शौनकीये अश्वत्थोद्यापनं
थवटोद्यापनं भविष्यस्कांदयोः उदगयने शुभमुहूर्ते स्थिरलग्ने चंद्रतारानुकूल्ये रम्यप्रदेशे नाभिमात्रगर्ते गृहाणे प्रतिष्ठेतिमंत्रेण वटपादपरोपण
र्यम् तद्वदेव सर्वपादपरोपणे रोपणादष्टमेवर्षे द्वादशेवा शाखापत्रयुक्ते उदगयनादिशुभेकाले उद्यापनं कुर्यात् वटस्यपरितश्चतुर्हस्तां हृदां वेदिं
कृत्वा वटमूले रम्यंचतुरस्रं वर्तुलं वा ऽलवालं कृत्वा तत्र कांडात्कांडादिति दूर्वारोपयेत् वटपरितश्चतुर्हस्तं पंचहस्तं वा सुदृढं चतुर्द्वारं मंडपं कु
सामर्थ्ये सति वटात्पूर्वे पश्चिमे उत्तरे वा यथोक्तप्रकारेण हवनार्थं नवपंचचतुः कुंडाद्युपेतं मंडपं कुर्यात् असामर्थ्ये तु वटवेदिकायामेव तत्र प्रागा
चतुष्टये आम्रोदुंबर प्लक्षाशोक पल्लव कृतानि चत्वारि तोरणानि तथा द्वारचतुष्टये श्वेत कृष्ण हरित पीतवर्णाः चत्वारो ध्वजाः पताकाश्च
रासिसर्ववर्णो ध्वजः कार्यः एवं संभृत सर्वसंभारो यजमानो ज्योतिर्विदादिष्टे शुभे मुहूर्ते प्रधानसंकल्पं कुर्यात् तद्यथा तिथ्यादिसं ७५
त्मनः सकलपापक्षयद्वारा कुलकोटिसमुद्धरणार्थं ऐहिकामुष्मिक निरवधि सुखप्राप्तिपूर्वकं ब्रह्मपदप्राप्तिकामो वटोद्यापनं तथा पि०
त्वसिद्ध्यर्थं सर्वप्राणिसुखनिवासार्थंच वटसंस्कारं च करिष्ये इति संकल्प्य तदंगविहितं गणपति पूजनं पुण्याहवाचनं मातृकापूजनं

न्द्रमाचार्यादिवरणंकरिष्ये स्वगृह्यविधिनातानि कृत्वाचार्यादीन्वृणुयात् अस्मिन्कर्मणि आचार्यं त्वामहं वृणे वृतोस्मीतिवदेत् एवं
स्यउपद्रष्टारंच वृत्वामधुपर्कादिनासंपूज्यप्रार्थयेत् अस्ययागस्यनिष्पत्तौभवंतोभ्यर्थितामया सुप्रसन्नैश्च कर्तव्यं कर्मेदं विधिपूर्वकं
ऋत्विग्यजमानः पूर्णकलशहस्तः मंगलवाद्यतूर्यघोषेणसहशाकुनसूक्त पठन् वटमंडपप्रादक्षिण्येनपश्चिमद्वारमागत्य तत्रभूमिभू
मंत्रेणधरांसंपूज्य अर्घ्यंदत्वा प्रविश्यवटसमीपे कलशान्निधायवरुणनिर्ऋतिमध्येउपविशेत् ततः आचार्यः आचार्यकर्मकरिष्ये भूतशुद्ध
यमंडपांतः गौरसर्षपलाजान्यदत्र संस्थितमितिविकीर्य साधितपंचगव्येनकुशैः आपोहिष्ठाइत्यादिमंत्रैः सर्वत्रप्रोक्षणंकृत्वा देवाआयांतु
नाअपयांतुविष्णोर्देवयजनंरक्षस्व ततः स्वस्त्ययनंतार्क्ष्यमितिपठेत् यथोक्तमंडपेउक्ततोरणपताकाध्वजान्बध्वाशांतिसूक्तंजपार्थंवे
मेण द्वावेकंवाब्राम्हणं प्रागादिक्रमेण प्रतिद्वारंवृणुयात् ततआचार्योवटपश्चिमे चतुरस्त्रांवेदिकांनिर्माय तत्र सर्वतोभद्रेउक्तप्रकारेण ब्रम्हा
नाभावाह्य तदुपरिअक्षतपुंजेकलशत्रयं प्रतिष्ठाप्यएकंवातत्रमध्यमकुंभे ब्रम्हजज्ञानमितिब्रम्हाणं तद्दक्षिणे वषट्ते विष्णु रिति विष्णुं
बकमितिरुद्रं आग्नेय्यादिकोणेषु गणानांत्वेतिगणपतिं जातवेदसमितिदुर्गां जज्ञानामितिमातॄः क्षेत्रस्यपते इतिक्षेत्रपालं ततः परि
शान् तत्तन्मंत्रैरावाह्य संपूज्यवेदीपरितोष्टौकलशान् स्थापनप्रकारेणसंस्थाप्यतत्रपूर्वादिकलशेषु पंचगव्यं सप्तमृदः पंच पल्लवान् चंदनं पंचरत्ना
सर्वौषध्योगंगोदकं एवं क्षिप्त्वा शुद्धजलेनापूर्य पूर्णपात्रं निधायतेषुइंद्रादीनावाह्यसंपूजयेत् ततोहरिद्रातैलरोपणादिवटस्य कृत्वा वस्त्रेणावेष्ट
त्यधिवासनं परेद्युः प्रातर्नित्यकर्मनिर्वर्त्यपीठदेवताः संपूज्यप्रागादिद्वारचतुष्टयेचतुरः कुंभान्संस्थाप्यतेषु उदकं पंचरत्न पल्लवादिच नि

इंद्रवरुणसोमान् तत्तन्मंत्रैरावाह्य पूज्य चतुर्द्वारेषु चतुर्वेदविदो द्विजाः शांतिसूक्तानि पठेयुः ततईशान्यांकुंडे स्थंडिलेवा अग्निंप्रतिष्ठाप्य तदुत्त
दिकाग्रमुक्तप्रकारेण ग्रहानावाह्य संपूज्य नदीशान्यां कलशं प्रतिष्ठाप्य जपार्थं ब्राह्मणं वृणुयात् ततः प्रागाद्याचार्याश्चत्वारः स्वस्वकुंडे स्वस्वकौ
त्सविधिना आचार्यकुंडात् श्रोत्रियागाराद्वा ऽग्नीन् प्रणीय ध्यायेयुः कुंडचतुष्टयपक्षे प्राक्कुंडादग्निप्रणयनं तत्रैव मुख्यहोमः अन्वा
तत्रेशानकुंडे ब्रह्मविष्णुरुद्रान् घृताक्तदूर्वाज्यद्रव्येणाष्टोत्तरशतमिताहुतिभिर्यक्ष्ये इंद्राद्यष्टौ लोकपालान् पलाशसमिच्चर्वाज्यद्रव्यै
ष्टाविंशतिसंख्यया यक्ष्ये दक्षिणे गणपतिंदुर्गांसप्तमातृः क्षेत्रपालं घृताक्ततिलद्रव्येणाष्टाविंशत्याहुतिभिर्यक्ष्ये पश्चिमे साधिप्रत्यधिदेव
त्यादिनवग्रहानर्कादिसमिच्चर्वाज्यतिलव्रीहिद्रव्यैः अष्टाविंशतिसंख्याकाहुतिभिर्यक्ष्ये उत्तरे सोमंसोमोधेनुमिति मंत्रेण घृताक्तचरु पू
द्रव्यैः अष्टोत्तरशतमिताहुतिभि ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्या यक्ष्ये एवं तत्तन्मंत्रैः होमं संपाद्य ततः आचार्यो वटस्य हरिद्रातैलादिद
चोपचारैः संपूज्य पूर्वस्थापिताष्टकलशान् ब्राह्मणान् ग्राहयित्वा च आपोहिष्ठामयो॰ समुद्रज्येष्ठा॰ इमाआपः शि॰ एतो न्विंद्रं
त्येकं जपन् वटस्याभिषेकं कुर्यात् ततः आचार्यः प्रतीच्यां होमसंस्कारार्थं स्थंडिलं निर्माय संकल्पयेत् वटस्य पुंसवनादि विवाहांतान् सं
न् व्याहृतिद्वारा करिष्ये अग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्रप्रधानं अग्निं वायुं सूर्यं प्रजापतिम् आज्यद्रव्येण प्रतिसंस्कारं चत
तिभिर्यक्ष्ये प्रतिसंस्कारहोमांते वनस्पते शतवल्श इति मंत्रेण वटं स्पृशेत् एवमुपनयनपर्यंतं हुत्वा यजमान वटांतराले पटं धृत्वा ॰न
देवलग्नमिति पठिते अंतःपटं निःसार्य ध्रुवसूक्तं येयज्ञेनेति पठित्वा कौपीनं यज्ञोपवीतं मेखलां दंडं च तत्तन्मंत्रैर्दत्वा उपदेशवद्गायत्रीम्

मेत् ततोमहानाम्न्यादि समावर्तनांतं कर्म कृत्वालंकारान्दत्वा आयुष्यंवर्चस्वमितिपठित्वा मौंजीं विसर्जयेत् ततोवटंच दूर्वांन्दुग्ध
त्काबटंदूर्वांवस्त्रयुग्मेनसंवेष्ट्य वस्त्रकंचुकीमाभरणादि दत्वापूर्ववद्धृत्वा गृभ्णामीतिमंत्रेणवटदूर्वयोः पल्लवमयान् हस्तान्योजयेत
स्कारसंबधि स्विष्टकृदादिहोमशेषसमाप्य वटंपुरुषसूक्तेनसंपूज्य प्रार्थयेत् आदितोब्रह्मरूपायमध्यतोविष्णुरूपिणे अग्रतोरु
वटवृक्षायतेनमः अकारमूलरूपायउकारस्कंधशाखिने मकारफलपुष्पाय वटवृक्षायतेनमः तत आचार्याः स्वस्वकुंडे स्विष्टकृदा
ालिपूर्णाहुतिंच कृत्वा यजमानोवटोद्यापन सांगतासिद्ध्ये दक्षिणांगांचदास्ये इतिसंकल्प्य क्रमेणदत्वा तत ऋत्विजः कलशोदकेः
समुद्रज्येष्ठा इत्यादिमंत्रैरभिषिंच्य कर्मशेषंसमापयेयुः ततोयजमानः पीठदेवताः संपूज्य उत्तिष्ठब्रह्मणस्पत इतिउत्थाप्य
गणाः सर्वे इति विसृज्य पीठादि आचार्यायदत्वा मंडपसदस्याय दत्वा भूयसीं दत्वा शताधिकान्ब्राम्हणान् भोजयिष्ये इतिसंक
प्रदन्नेनसंभोज्य आशिषोगृहीत्वा वटोद्यापनपूर्णतांवाचयित्वा इष्टजनैः सह भुंजीत इत्यश्वत्थवटोद्यापनम् इतिश्रीमा
नकुलाब्धिसंभवघारे इत्युपनामक बल्लाळसूरिसूनु शंकरविरचिताव्रतोद्यापन कौमुदी समाप्ता शुभंभवतु श्रीकृष्णार्पणमस्तु

व्रतोद्यापनकौमुदी श्रीकृष्णगुप्ततनय गंगाविष्णुना मुंबानगरे श्रीवेंकटेश्वराख्य यंत्रालये शिलाक्षरैर्मुद्रिता संवत्
१९३८ श्रावणकृष्णपक्षे गुरुवारान्वित तृतीयायाम्.

इतिश्रीव्रतोद्यापनकौमुदीस०